

nuvele sovietice

295

coliba din pădure nuvele sovietice (antologie) ★

«Biblioteca pentru toți» oferă cititorilor săi cele mai valoroase lucrări din literatura clasică și contemporană, română și universală. Sînt selectate în colecție cele mai importante lucrări din fiecare literatură: autorii sînt reprezentați prin creațiile lor caracteristice. De-a lungul a peste 1 000 de numere vor fi puse la dispoziția cititorilor lucrările importante ale literaturii române și universale care nu trebuie să lipsească din nici o bibliotecă personală.

În lunile următoare vor apărea în colecția noastră, printre altele:

Liviu Rebreanu	— Nuvele, 3 vol.
vol.-I — Golanii
vol.-II — Calvarul
vol. III — Ciuleandra
Maupassant	— <i>Bel Ami</i>
Heinrich Böll	— <i>Casa văduvelor</i>
Jókai Mór	— <i>Omul de aur</i> , 2 vol.
A. Vlahuță	— <i>Iubire</i> , poezii
Sofocle	— <i>Teatru</i> , 2 vol.
vol. I — <i>Electra</i>
vol. II — <i>Oedip-rege</i>
Lampedusa	— <i>Ghepardul și nuvele</i>
* * *	— <i>Proză umoristică engleză</i> , 2 vol.
vol. I — <i>Povestea butoiului</i>
vol. II — <i>Stafia familiei Canterville</i>
D. Bolintineanu	— <i>Legende istorice</i>
R. Kipling	— <i>Cărțile junglei</i> , 2 vol.
Mateiu Caragiale	— <i>Craii de Curtea-veche</i>

Nu uitați! În fiecare săptămînă apare un nou volum în colecția «Biblioteca pentru toți».

nuvele sovietice

editura pentru literatura

Vol. I și II lei 10

Ilustrația de *Ana-Maria Smigbelschi*

coliba din pădure

**antologia
nuvelei sovietice**

1945—1965

**ANTOLOGIE, PREFĂȚĂ
ȘI NOTE DE
TATIANA NICOLESCU**

1965

EDITURA PENTRU LITERATURĂ

În românește de :

Eugen Barbu, Maria Bistrițeanu, Igor Block, Gheorghe Ciobanu, Ilie Constantin, Madeleine Fortunescu, Marcel Gafton, Paul Granea, Nina Grigorescu, Tatiana Nicolescu, Mihai Sevastos, Margareta Șipoș, Ștefana Velisar — Teodoreanu.

. N O T A

În cadrul colecției „Biblioteca pentru toți” au apărut și vor apărea antologii de nuvele aparținând diferitelor literaturi. Au văzut lumina tiparului culegeri de nuvele contemporane românești și americane ; sînt în pregătire : o antologie a nuvelei neogrecești, o antologie a nuvelei engleze (în două volume) ș.a.

Antologia de față cuprinde nuvele ale scriitorilor sovietici scrise între anii 1945—1965.

Autorii au fost orînduiți cronologic, ținîndu-se seama de data nașterii. Notele de subsol, neurmte de vreo mențiune specială, aparțin redacției.

„BIBLIOTECA PENTRU TOȚI”

PREFAȚĂ

În evoluția sa din ultimii ani proza sovietică înregistrează intense și rodnice căutări și afirmări ce prilejuiesc vii dezbateri și schimburi de opinii, atât printre critici cît și printre cititori. E un proces de frămîntări și totodată de creștere, care nu ocolește experiențele, încercările de a găsi soluții inedite, de a desțeleni drumuri încă neumblate, de a înnoi unele procedee și mijloace, de a infirma altele, perimate sau banalizate prin uzură. E un proces la definirea și împlinirea căruia conlucrează cei mai de seamă reprezentanți ai prozei sovietice din zilele noastre. Alături de scriitori cu prestigiul lui Mihail Șolohov, Konstantin Fedin, Leonid Leonov, Konstantin Paustovski, Konstantin Simonov întîlnim prozatori care au debutat încă în anii războiului sau imediat după terminarea acestuia, dar care cunosc în anii din urmă o activizare a forțelor lor creatoare (Oles Gonciar, Victor Nekrasov, Serghei Antonov, Iuri Naghibin, Vadim Kojevnikov etc.) precum și nuveliști și romancieri care nu sînt prea departe de momentul începuturilor literare (V. Tendriakov, V. Axionov, I. Kazakov, G. Baklanov, A. Kuznețov,

V. Konețki, Iulian Semionov, Gheorghe Semionov, G. Vladimov, V. Rosliakov, I. Kuranov etc.). Rîndurile acestora din urmă se înmulțesc și se completează mereu, într-un ritm intens, cu nume și talente noi.

Interesele prozatorilor sovietici contemporani îmbrățișează cele mai diverse specii și sectoare ale prozei: romanul ca și schița, reportajul ca și memorialistica. S-ar putea spune că în toate compartimentele genului prozaic se înregistrează o reală emulație calitativă, o adevărată desfășurare de forțe artistice.

Se vorbește totuși de preponderența pe care o cunoaște, de o bucată de vreme, nuvela în literatura sovietică și afirmația nu este lipsită de temei. Mulți dintre prozatorii sovietici contemporani manifestă indiscutabilă predilecție pentru literatura „scurtă”, pentru nuvelă, pentru schiță, fără ca aceasta să însemne excomunicarea altor specii din sfera intereselor lor de creație.

Iuri Bondarev, de pildă, practică „romanul scurt” (*Liniște, Cei doi*). Iuri Kazakov se menține cu consecvență, din momentul debutului și pînă astăzi, în domeniul nuvelei și al schiței, mărturisind că „nu cutează încă să devină romancier”. Adepți credincioși ai nuvelisticii se arată a fi Serghei Antonov, Iuri Naghibin, Vladimir Lidin, Gheorghe Semionov, Einor Maazic etc. Schița, ale cărei dimensiuni variază, restrîngîndu-se pînă la „miniaturile” lui Iuri Kuranov, are ca reprezentanți mai de seamă pe Iuri Zverev, Anatoli Pristavkin, Gleb Gorîșin, Boris Sergunenkov, Vasil Bîkov, Iuri Kazakov etc. După un număr apreciabil de ani de activitate în domeniul romanului s-au întors la nuvelistică, cu care își începuseră drumul de creație, Mihail Șolohov și Leonid Leonov. Prin nuvela *Moartea comandantului* s-a făcut cunoscută Galina Nicolaeva ca prozatoare și tot cu o nuvelă (*Povestirile mătușii*

Vasilisa) și-a încheiat ea drumul de creație după ce dăduse romane de succes (*Bătălie în marș* între altele).

Atenția de care se bucură nuvela din partea multor scriitori sovietici contemporani ar putea fi în parte explicată printr-un fel de reacție la cultivarea, exagerată într-o anumită perioadă, a formelor monumentale, ar putea fi socotită un fel de replică la suveranitatea de oarecare durată a romanelor vaste, a romanelor-epopee, a romanelor ciclice etc. În cazul unora dintre scriitorii tineri, cu o experiență literară mai redusă, ar putea fi vorba de o școală de măiestrie, de o încercare a forțelor într-o arie literară mai restrânsă, în care ei și-ar desăvîrși uneltele artistice pentru a aborda apoi specii ample, cu o problematică densă. S-ar putea eventual invoca și afirmarea unor tendințe în literatura sovietică din ultima vreme care ar favoriza cultivarea formelor medii sau mici, între altele, de pildă, înclinarea spre proza lirică. E limpede oricum că problema raporturilor dintre speciile prozei, a preferințelor pentru unele sau altele dintre ele are un caracter mai profund decît o simplă dispută dimensională, întrucît ea privește stilul, caracterul estetic, specificul genului epic în epoca modernă. „*Epoca noastră este o epocă impetuoasă și noi n-avem dreptul să scriem romane lente*” — spunea I. Bondarev într-un interviu acordat revistei *Secolul 20*. „*Noi trebuie să consemnăm epoca... Iar ceea ce caracterizează vremea noastră este dinamismul, pulsul iute al vieții.*”

Interesul pentru nuvelă manifestat în literatura sovietică din zilele noastre înseamnă îmbogățirea continuă, vizibilă a acestei specii cu opere de înaltă ținută artistică (*Soarta unui om* de M. Șolohov. *Evghenia Ivanovna*, de Leonid Leonov, numeroase nuvele ale lui Kazakov, *Alionka* de S. Antonov, *Djamilia* de C. Aitmatov etc.) dar totodată și folosirea nuvelei, a schiței, în genere a prozei scurte cu scopuri compozi-

ționale noi. Se fac încercări de a realiza, printr-o îmbinare organică a mai multor nuvele sau schițe, specii prozaice noi, „intermediare“ între roman și nuvelă. O realizare interesantă în acest sens, ne oferă, de pildă, ultima creație a lui Oles Goncear, *Clopote în stepă* în care nuvele independente ca structură și atmosferă, cu o coloratură poetică individualizată, legate prin unele personaje și elemente de acțiune comune, formează un roman exprimând cu succes, într-un chip original, dinamica vieții contemporane și mai ales mentalitatea, dinamismul psihologic al omului contemporan. Nuvela ca element arhitectonic prim, chiar dacă încadrat de o serie de modalități, procedee, soluții specifice romanului, se află la temelia unor opere ca *Potolirea setei* de I. Trifonov și *Vi-l prezint pe Baluev* de Vadim Kojevnikov.

Desigur că destinul și evoluția nuvelisticii sovietice contemporane nu pot fi considerate izolat de contextul întregii proze, nu pot fi rupte de evoluția și problemele altor specii și în primul rând ale romanului. În acest sector al genului epic, căruia i se acordă astăzi neîndoielnică importanță, își află ecoul și prezența căutări și frământări proprii, în genere, literaturii și artei sovietice din zilele noastre, își găsesc soluția probleme estetice ce preocupă și pe romancierii, după cum cuceririle, realizările estetice ale nuvelisticii nu sînt neglijate de autorii de romane, reportaje, memorii. Orientările, tendințele, căutările ce definesc dezvoltarea prozei contemporane sovietice capătă din plin expresie în creațiile unora sau altora dintre nuveliști. La rîndul lor, experiențele creatoare ale celor mai de seamă reprezentanți ai nuvelisticii au îmbogățit arsenalul estetic al prozei sovietice contemporane, contribuind într-un mod substanțial la realizarea acelei originalități, varietăți, noutăți de stil, de ținută artistică de care ea dă dovadă în cele mai bune opere ale sale. Astfel nuvelele lui Iuri

Kazakov se distinge printr-o mare finețe și sensibilitate lirică, printr-o puternică amprentă poetică, folosind frecvent subtextul, sugerarea, aluzia. Aceeași orientare caracterizează schițele și nuvelele lui Iuri Kuranov, Gheorghe Semionov, Vasili Rosliakov, dar și romanele lui Konstantin Paustovski. Această proză contrastează cu cea sobră, severă, poate puțin cam austeră pe care o cultivă V. Tendriakov în nuvelele, și totodată, în romanele sale. După cum aceasta la rîndul ei diferă de maniera concisă, alertă, dinamică în care sînt realizate creațiile lui Vasili Axionov. Proza densă, bogată în meditații filozofice și de mare substanță intelectuală, caracteristică pentru romancierul Leonov este deopotrivă specifică și pentru nuvelistul Leonov. E un proces de interferențe, de întîlniri, de osmoză, dar și de dezvoltări paralele, de evoluții antitetice, cuprinzînd toate compartimentele prozei sovietice, în interiorul căruia nuvela urmează același drum cu alte specii, manifestînd adesea inițiative fructuoase, deschizînd căi și perspective noi.

Desigur că a inventaria și categorisi toate tendințele și orientările ce definesc dezvoltarea prozei sovietice contemporane în ansamblul ei, și ale nuvelei în particular, ar fi greu, oțios și într-o anumită măsură prematur, fiind vorba de fenomene în plină mișcare, creștere și devenire, care resping deocamdată bilanțurile și concluziile definitive. E limpede însă că evoluția nuvelisticii sovietice din ultimii ani se desfășoară sub semnul căutărilor, al străduințelor de înnoire. Nuvela, schița, romanul sovietic de astăzi cîștigă pe de o parte în bogăție și amploare tematică, abordează probleme noi, includ în sfera lor de dezbătere noțiuni, idei, preocupări inedite, își largesc cît mai mult orizontul de cuprindere a vieții spirituale și intelectuale a omenirii și totodată își îmbogățesc și specializează uneltele de lucru, își diferențiază și desăvîrșesc mijloacele de zugrăvire a lumii și

oamenilor, își sporesc măiestria artistică. Leonid Leonov scria pe bună dreptate nu de mult : „*Evenimentele pe care le cunoaște epoca noastră — nu numai cele politice, dar și științifice și etice — sînt atît de multe și de complexe, încît mintea și imaginația nu le pot însuși dintr-o dată. Treptat, treptat se adună rezerve uriașe de gînduri și sentimente ale oamenilor care au trecut prin 1914 și 1917, prin 1941 și 1945, care au văzut și au trăit și multe alte date memorabile ale veacului nostru. Pentru a merge în pas cu experiența spirituală a veacului, arta are datoria de a făuri «silozuri» care să păstreze amintirile omenirii. Dar intensitatea senzațiilor pe care le cunoaște omul și povara amintirilor ce-i grevează memoria sînt atît de mari, au crescut într-atît, încît, e foarte greu, ba chiar imposibil, să le redai cu vechile mijloace. (Subl. ns.) Un centimetru pătrat de suprafață utilă a artei vechi nu poate suporta presiunea marilor evenimente ale erei noastre...*“

Căutările nuveliștilor sovietici se manifestă atît orizontal (lărgirea tematiciei, improspătarea tipologiei etc.), cît și vertical (aprofundarea tehnicei, desăvîrșirea măiestriei artistice etc.), ambele planuri prezentînd însemnătate în egală măsură și condiționîndu-se reciproc. Se poate vorbi de o anumită extindere a ariei geografico-tematice corespunzătoare unor procese și fenomene din realitate. În această privință un rol activ, mobilizator, de destelenire a revenit reportajului. Mulți dintre nuveliștii tineri și-au început drumul literar cu reportaje (Iulian Semionov, Gheorghe Vladimov, Vladimir Voinovici, Victor Konețki, Iuri Kuranov etc.), alții, în virtutea meseriei profesate, au avut prilejul să colinde în lung și în lat pămîntul natal (Gheorghe Semionov, Anatoli Kuznețov, V. Maximov etc.). Acest contact direct, nemijlocit, cu viața cotidiană a fost fructuos, oferind adesea schiței și nuvelei contemporane o solidă temelie documentară, care, fără a fi obligatorie, nu trebuie nici

neglijată cu desăvîrşire. Ca o consecinţă nu prea întîrziată a apărut în nuvelistică preocuparea pentru destinele oamenilor care pleacă să schimbe faţa ţării natale, să construiască în taiga, să civilizeze tundra, să adapteze condiţiilor normale de viaţă deşertul. Noi Uvadiievi şi Potiomkini. (Soti de Leonid Leonov) se îndreaptă spre Siberia să înalţe oraşe, combinate, uzine. Îi întîlnim în nuvelele lui Vladimir Maximov, Vasili Rosliakov, Iuri Kuranov, Anatoli Kuzneţov, Iuri Bondarev pe aceşti tineri ingineri, medici, muncitori, tehnicieni, ba chiar pictori, ziarişti, scriitori în devenire, atraşi deopotrivă de idealul făuririi unei lumi noi, de dorinţa de a îmblinzi, prin puterea minţii şi a mâinilor omului, o natură de veacuri nesupusă.

Proza sovietică contemporană vădeşte un interes deosebit pentru tema războiului, interes care ţine, desigur, de importanţa pe care ultimul război mondial a avut-o pentru istoria poporului sovietic şi, am îndrăzni să spunem, pentru biografia fiecărui scriitor. De aceea tema ca atare nici nu se circumscrie la un gen, ci este prezentă cu aceeaşi intensitate şi în poezie şi în dramaturgie. Pentru o serie de scriitori, în genere mai tineri, războiul a fost prima lor mare experienţă de viaţă, o experienţă cutremurătoare, care le-a maturizat personalitatea într-un ritm mult mai rapid decît în condiţii normale şi a lăsat o urmă neştearsă în viaţa şi amintirea lor. De aceea nici nu e de mirare că evenimentele anilor 1941—1945 au inspirat atîtea creaţii ale prozatorilor sovietici mai vîrstnici sau mai tineri, între altele şi atîtea nuvele (*Soarta unui om* de Mihail Şolohov, *Pentru un petec de pămînt* de G. Baklanov, *44 de nopţi* de G. Semionov, *A treia rachetă* de V. Bikov etc.). Sînt chiar nuveliştii care cultivă în exclusivitate tema războiului, cum este cazul lui Baklanov (*Pentru un petec de pămînt*, *Despre morţi numai bine*, *Pentru un munte de durere*), sau manifestă o predilecţie subliniată pentru ea, de

pildă Vasil Bîkov, Iuri Bondarev, Gheorghe Semionov etc.. Tema războiului nu este desigur nouă în nuvelistica sovietică. În ultimii ani este vorba, de fapt, de o reluare a ei, dar de o reluare într-o lumină nouă, într-o perspectivă nu lipsită de intenții polemice față de unele opere scrise chiar în perioada Marelui Război de Apărare a Patriei sau imediat după terminarea acestuia. În nuvelistica sovietică contemporană, în centrul scenelor de război, se află omul de rînd, luptătorul modest, omul din tranșee, cu psihologia și problemele sale, cu reacțiile și preocupările sale, cu viața sa cotidiană. Eroismul simplu, modest, existența de fiecare zi a ostașului care apără adesea „un petec de pămînt“, dar care este părtașul direct al bătăliilor, făuritorul nemijlocit al biruințelor, a luat locul desfășurărilor ample, tablourilor spectaculoase, scenelor nu lipsite de un iz de paradă. Îndreptîndu-și atenția spre luptătorul de rînd G. Baklanov sau V. Bîkov au scos în evidență valoarea sacrificiului, a patriotismului acestuia, ca și a celor deopotrivă cu el, a maselor de milioane de participanți la război.

Moartea unui om și-a intitulat semnificativ V. Bîkov una din nuvelele cele mai emoționante prin tragismul și adîncă omenie, prin patriotismul ei înălțător. Eroul lui Bîkov e un ostaș oarecare, al cărui nume rămîne necunoscut, pierdut alături de atîtea mii și zeci de mii de necunoscuți, morți pentru apărarea patriei. De aceea eroismul, patriotismul, umanismul lui capătă o expresie cu adevărat simbolică. Omul adevărat moare luptînd — ne spune Bîkov. Ultima clipă a vieții sale, ultima mișcare a mîinii sale aproape încremenite de suflul morții este îndreptată împotriva dușmanilor patriei, a dușmanilor omenirii. Purtător al adevăratului eroism și patriotism, al umanismului autentic apare binecunoscutul erou al lui Mihail Șolohov — Andrei Sokolov. *Soarta unui om* — titlu grăitor fără îndoială — este soarta

unui luptător dirz pe care nu-l pot îngenunchea încercările grele la care-l supune viața, soarta unui apărător consecvent al omenirii și al libertății.

Accentuarea elementului psihologic și etic situează într-o lumină nouă și tema muncii, de asemenea clasică în proza sovietică. Conflictele morale, relevarea lumii lăuntrice a eroilor, dau problemei „om-muncă” mai multă complexitate, mai multă substanță, mai multă ascuțime, evitându-se șabloanele și schemele. *Dusia* și *noi cinci* de V. Maximov este un exemplu în acest sens.

Paralel cu împropiata tematică se remarcă și o îmbogățire a tipologiei, apariția unor tipuri noi sau a unor variante tipologice. Cu toată rezerva în ce privește categorisirile și grupările rigide, se pot observa două tipuri umane mai pregnante și într-o măsură mai frecvente în nuvelistica zilelor noastre. Pe de o parte este ceea ce s-ar putea numi „eroul tânăr”, „omul tânăr” care intră în viață, care-și croiește drumul, își caută ținta, idealul. Unii dintre eroii lui V. Maximov, A. Kuznețov, V. Konețki, V. Axionov, V. Rosliakov ne oferă prilejul să urmărim lupta lor cu viața, greutățile pe care le înfruntă, biruințele pe care le obțin, realizând la capătul acestor ciocniri și bătălii o maturizare spirituală, care le deschide perspective spre noi orizonturi. Alături de aceștia se situează eroi ca Andrei Sokolov, Lopatin, Slepțov, oameni cu o vastă experiență de viață în care războiul a înscris un capitol de seamă, oameni „de patruzeci de ani” care simt răspunderea pentru destinele țării, pentru destinele celor din jur, care privesc lumea și existența înarmați cu bogatele învățăminte însușite de-a lungul anilor. Entuziasmul celor dintii și înțelepciunea celor din urmă, îndrăzneala și fermitatea, avântul și consecvența, se îmbină și se completează în chip fericit, fără a fi vorba de o contrapunere de la generație la generație și fără excluderea întâlnirilor armonioase în una și aceeași personalitate omenească.

Căutările și înnoirile nu se fac cu ignorarea realizărilor, a cuceririlor literaturii din trecut — naționale și universale — ci în temeiul lor, cu preluarea și prelucrarea lor creatoare în condițiile unei realități sociale noi și a unui crez estetic nou. Critica a vorbit destul de mult despre tradițiile prozei sovietice contemporane, citind nume ca Gorki, Tolstoi, Cehov, Bunin etc., după cum pentru poezia sovietică din zilele noastre se invocă tradițiile lui Pușkin, Maiakovski, Esenin. Opiniile acestea sînt întărite de mărturiile multor nuvelişti și romancieri contemporani care au subliniat, și nu o dată, firele ce-i leagă de creația unora dintre înaintași, de la ucenicia literară și pînă la afinități temperamentale sau înrudirea de predilecții artistice. După cum se știe literatura rusă clasică a cunoscut o bogată dezvoltare a nuvelisticii, ilustrată prin nume ca : Gogol, Tolstoi, Turgheniev, Cehov, Bunin, Kuprin, Andreev, etc. „*Dascălii mei literari au fost Lev Tolstoi, Cehov, Alexei Tolstoi*” — declară Grigori Baklanov. Pilda creatoare a lui Lev Tolstoi poate fi relevată în scrierile lui G. Vladimov (*Marele zăcămint*), sau Victor Konețki (*Istoria radiotelegrafistului Kamușkin, Încă o dată despre război*), cea a lui Turgheniev în schițele lui Gleb Gorisin. Iuri Bondarev numește printre scriitorii săi preferați pe „*Lev Tolstoi, Anton Cehov, Ivan Bunin, Alexei Tolstoi, Mihail Șolohov, iar dintre scriitorii occidentali — Ernest Hemingway și Heinrich Böll*”. Aproape aceleași predilecții mărturisește și Iulian Semionov. Scriitorul clasic rus al cărui nume este adesea invocat în legătură cu dezvoltarea nuvelisticii sovietice contemporane este A. P. Cehov. Unii au făcut din el un fel de părinte spiritual și artistic al prozei de astăzi. Tradiția cehoviană este relevată de critică în operele Verei Panova, ale lui Vladimir Lidin, Iuri Naghibin, Em. Kazakevici, Viktor Nekrasov, Gheorghi Semionov, Iuri Bondarev, G. Baklanov, dar mai ales Iuri Kazakov, considerat cel mai

„cehovian“ dintre toți nuveliștii sovietici din zilele noastre. De altfel, în ultima sa nuvelă — *Nordul blestemat* — Kazakov declară deschis și am putea spune programatic prin gura unuia dintre eroii săi : „*Îl iubesc pe Cehov, știi asta ? Îl iubesc cu atîta gingășie... A fost un om puternic, un om adevărat. Îl iubesc cum nu iubesc nici un alt scriitor, nici chiar pe Tolstoi.*“ Nuvela respiră repulsie, ură cehoviană față de trivialitate, de platitudine care vin să mînjească tot ce e poezie și înălțare spirituală. Dar totodată în nuvelă există și o replică a contemporaneității la tristețea cehoviană, la acea melancolie nuanțată uneori de pesimism, cu care marele scriitor privea lumea din jur, strîmb orînduită, replica omului sovietic care cunoaște dincolo de înegurările trecătoare sau chiar de pierderile definitive, dincolo de durerile de care viața nu-l scutește, certitudinea menirii sale pe pămînt, certitudinea omului truditor, făuritor, creator. Și acest punct luminos îl scoate din orice impas.

Asemenea unitate dialectică rodnică — preluare, dar și replică de pe pozițiile contemporaneității — definește atitudinea nuveliștilor sovietici de astăzi față de înaintașii lor, dintr-un trecut mai mult sau mai puțin îndepărtat. Sub acest semn se poate vorbi și despre filonul dostoevskian în creația lui Leonid Leonov, independența și replica fiind cu atît mai puternice, mai îndrăznețe și cu adevărat originale, cu cît talentul autorului *Evgheeniei Ivanovna* e dintre cele mai viguroase și mai autentice.

În dezvoltarea actuală a genului scurt, nuvelă sau schiță, se pot remarca două orientări principale, într-o anumită măsură antagonice : proza „lirică“ și proza „obiectivă“ dacă se poate spune așa. Proza lirică despre care s-a vorbit și se vorbește încă mult în critica sovietică, s-a manifestat cu prestigiu și chiar cu anume preponderență tocmai în domeniul nuvelei și al memorialisticii, fără a fi cu desăvîrșire exclusă din roman.

Deocamdată lirismul pare a se fi statornicit ca un element caracteristic în nuvelistica lui Vl. Lidin și Iuri Naghibin, Iuri Kuranov și Gheorghe Semionov, Vasili Rosliakov și Em. Kazakievici, dar mai ales Iuri Kazakov care rămâne incontestabil unul din exponenții cei mai de seamă în etapa actuală a prozei lirice în literatura sovietică. Nu ne referim desigur la „egocentrism“, nici la lirismul exterior și ostentativ, care duce la declararea, la afirmarea permanentă a „eu“-lui scriitoricesc și, în virtutea unui subiectivism exagerat, poate prejudicia reprezentării veridice a realității. E vorba de proza lirică de înaltă ținută, în care elementul subiectiv, decurgând din temperamentul și viziunea scriitorului, devine parte integrantă, structural-organică a operei literare, fără a impieta asupra recepționării exacte, nealterate a evenimentelor realității înconjurătoare. Atitudinea lirică se manifestă frecvent sub formă de amintire, de confesiune, de evocări ale trecutului. Ireversibilitatea și scurgerea irevocabilă a timpului cu multiplele posibile consecințe pentru destinul uman stimulează efuziunile lirice, în care autorul poate apărea în rolul de erou liric sau își poate asuma rolul de simplu comentator, povestitor, martor (*Unul dintre noi, Iubire simplă* de V. Rosliakov, *Prundișul trandafirii* de Vl. Lidin, *44 de nopți* de G. Semionov etc.). Amintirea anilor senini ai tinereții, regretul pentru o dragoste târziu descoperită și pentru totdeauna pierdută, sentimentul fericirii posibile dar neîmplinite, investimintează într-o diafană haină lirică schița *Jenia Rumeanțeva* și de altfel întregul ciclu din care ea face parte (*Ape limpezi* de I. Naghibin). În unele din momentele sale schița lui Iuri Naghibin ar îndemna la o paralelă cu schița lui Cehov — *Gluma*. Dar dincolo de asemănările, ținând de condițiile în care se desfășoară dragostea timidă, neexprimată și rămasă fără răspuns a celor două eroine, există între cele două schițe și o mare deosebire. Soarta Nadiei, eroina lui Cehov rămâne

sub semnul impasului, cea a Jeniei Rumeanțeva cunoaște, dincolo de neîmplinirile personale, fericirea dăruirii pentru un ideal măreț, pentru idealul unui popor întreg.

Atitudinea lirică este determinată adesea și de contemplarea priveliștilor naturii, a spectacolelor mărețe pe care ea le poate oferi ochilor celor ce știu să vadă și să-i prețuiască frumusețile. Proza lui Paustovski cîntă tainele pădurii și mîndra putere a mării, Vladimir Lidin iubește natura sobră a nordului cu farmecul ei deosebit, sever și impunător, dar poate că iubirea cea mai adîncă, mai credincioasă, mai devotată trăiește în sufletul lui Iuri Kazakov. Kazakov e un îndrăgostit timid, sfios, care evită declarațiile zgomotoase, care nu-și strigă iubirea, n-o clamează în fraze răsunătoare. Iubirea lui, ascunsă în adîncul inimii, se manifestă în gesturi reținute, în cuvinte simple dar adevărate, el nu prețuiește frumusețea orbitoare, dar grabnic trecătoare, ci pe cea trainică, veșnică, ținînd de însăși esența peisajului respectiv. Așa cum altădată Turgheniev descoperise peisajul modest, lipsit de exuberanță, de culori frapante al Rusiei centrale, Kazakov zugrăvește în nuvelele sale frumusețile pădurilor de stejar toamna, tîrziu, ale stepei monotone, ale nordului încătușat de geruri, de lungi nopți întunecate. Ca și în poezia lui Esenin în nuvelistica lui Kazakov natura apare ca un element muzical, ca un fenomen ținînd de domeniul muzicii. Mai mult poet și muzician decît prozator în descrierile sale de natură, Iuri Kazakov creează o gamă variată de melodii, mereu altele, mereu noi, care însoțesc viața naturii, care-i redau tainele, mișcările, sufletul. Căci pentru Kazakov natura e o ființă cu existență bogată, frămîntată, care își poate avea uneori desfășurarea sa proprie, independentă de a omului, pentru ca altădată, și poate de cele mai multe ori, să comunice omului secretele sale, să-l adăpostească în sînul ei, să-i ocrotească fericirea, să-l mîngîie în cli-

pele grele. În natură eroul lui Kazakov găsește adesea un prieten, un sprijin, sufletul lui ostenit aspiră spre purificare în mijlocul naturii (*Uite, fuge un ciine, Toamna în pădurile de stejar*). Natura este o sursă de înnobilare, de înălțare poetică, de transfigurare a omului, e un izvor de desfătare spirituală. În contact cu natura, admirîndu-i veșnica tinerețe, puterea neclintită, biruitoare asupra legilor vremii, omul simte și mai mult nevoia de fericire, de dragoste, de comuniune sufletească cu altă făptură (*Pe insulă*). Colocviul intens al omului cu natura se transformă însă pe alocuri într-o dezbatere abstractă, atemporală, contribuind, ca un factor nu lipsit de importanță, la crearea acelei impresii de detașare, de plutire deasupra problemelor vitale ale epocii care se degajă pe alocuri din nuvelistica lui Iuri Kazakov.

Atitudinea lirică însoțește în chipul cel mai firesc tema iubirii căreia în ultima vreme i se acordă tot mai multă atenție în nuvelistica sovietică. Indiferent de felul în care zugrăvesc iubirea și de rezolvările pe care le acceptă, indiferent dacă fericirea și împlinirea încunună sentimentul eroilor sau dimpotrivă despărțirea, durerea, ba chiar deznodămîntul tragic încheie povestea de dragoste, Iuri Kazakov sau Victor Nekrasov, Gheorghi Semionov sau Vasil Rosliakov, Iulian Semionov sau Iuri Naghibin prezintă acest sentiment ca unul profund omenesc, profund poetic. Poezia, candoarea, dar și umanismul puternic fac farmecul nuvelei *Djamilia* de C. Aitmatov și a tulburătoarei povești de dragoste pe care ea o descrie, o dragoste puternică, biruitoare, triumfătoare dincolo de legile învechite, de prejudecățile înrădăcinate. Nuvela Galinei Nikolaevna — *Talentul* — aduce un ade-vărat prinos de admirație eroismului și puterii morale a iubirii capabile de cele mai mari sacrificii, înălțătoare în dăruirea ei deplină. În nuvela lui Iulian Semionov *Pe o limbă de nisip* sînt două istorii de dragoste care

se împletesc, se dezvăluie concomitent. Iubirea celor doi tineri Maşunia şi Paşka este veselă, uşoară, scăldată în soare şi glumă, plină de speranţe, de visuri de fericire. Cea a Nastasiei şi a lui Starikov este reţinută, tristă, o iubire încătuşată de amintiri, de temeri, plină de dramatism, poate chiar fără perspective sau în orice caz o iubire a cărei împlinire va cere şi unuia şi altuia luptă, sacrificii. Dar amîndouă aceste iubiri cu toate deosebirile de climat, de esenţă, de tonalitate sînt deopotrivă de pure, de înălţătoare, de pline de poezie. Şi nu e deloc întîmplător comentariul lui Starikov pe marginea unei nuvele de Maupassant despre iubire, care nu-l satisface pentru că „*nu e poezie în ea. Iar fără poezie iubesc numai crocodilii...*”

Eroii lui Iuri Naghibin (*Jenia Rumeanţeva*), ai lui Vl. Lidin (*Prundişul trandafiriu*), ai lui Gheorghi Semionov (*44 de nopţi, Lebădă şi zăpadă*), Iuri Kuranov (*Lebăda*), Vasil Rosliakov (*Iubire simplă*), trăiesc sentimente gingaşe, de o mare fineţe şi puritate, năzuind spre comuniune sufletească, spre contopirea într-o lume de adîncă înţelegere spirituală. Redînd poezia armoniei între două suflete, a bucuriei lor de a se simţi aproape, de a împărtăşi aceleaşi aspiraţii, de a fi o unică făptură în forul lor spiritual, Kazakov a reuşit să transforme un caz banal, care ar fi putut deveni o aventură oarecare, trivială, într-o poveste plină de gingăşie, de reverie şi de farmec (*Pe insulă*). Şi tocmai această absenţă a spiritualului, a sufletescului banalizează şi coboară la nivelul unor experienţe erotice vulgare dragostea Kirei Gheorghievna, care oscilează între Iurocika şi Vadim Petrovici. Trivialitatea mic-burgheză, spiritul filistin refractar poeziei, distrug iubirea, o degradează pînă la meschinărie, o mînjesc, aşa cum ne arată nuvela *Aleea inginerilor* de V. Ketlinskaia.

Orientarea spre proza lirică nu se datorează însă numai înclinărilor subiective, personale, temperamentale ale

uneia sau alteia dintre personalitățile literare, nici nu e favorizată numai de anume teme ; ea poate fi determinată și de înfrîurirea unor tradiții naționale (ca în cazul literaturii ucrainene, letone, georgiene) nu arareori de origine folclorică (ca de pildă în literatura kirghiză, de asemenea în cea ucraineană) sau de întâlnirea și conjugarea acestor condiții (cazul nuvelilor lui Oles Gonciar, al creațiilor lui Cinghiz Aitmatov : *Djamilia*, *Primul învățător*, *Ogorul mamei* etc.).

Fără a renunța cu desăvîrșire la proza lirică, dar desigur și fără a-i admite monopolul, în critica sovietică din ultima vreme răsună tot mai multe glasuri întru apărarea drepturilor epicului „pur“, a prozei „obiective“. Gheorghi Semionov care a cultivat el însuși cu intensitate proza „lirică“ scria nu de mult : *„Proza din ultimii ani a împrumutat mult de la poezia lirică și această dobîndire nu e un lucru rău. Și totuși, ar fi de dorit să privim lumea printr-o prizmă mai largă și să nu ne biziim numai pe simpatiile unora sau altora dintre scriitori. Proza trebuie să fie mai obiectivă decît poezia. Proza înseamnă cercetarea vieții...“* Fără a ignora total liricul, procedînd uneori la îmbinarea liricului cu epicul, nuvela contemporană sovietică se dezvoltă totuși, în primul rînd pe linia „obiectivării“, a afirmării drepturilor depline ale epicului. Căutînd să depășească o inevitabilă îngustime de perspectivă, congenitală prozei lirice, scriitorii urmăresc să înfățișeze cu maximum de veridicitate, vigoarea și pregnanța tabloului complex al contemporaneității, să cerceteze pînă în străfunduri viața. Condiționarea socială și istorică a faptelor și evenimentelor, determinarea obiectivă, concretă — istorică, socială și psihologică — a tipurilor umane sînt căile care îi pot duce la îndeplinirea cu succes a misiunii lor.

Omul pe fundalul epocii și epoca exprimată prin destine umane — iată cele două coordonate pe care se sprijină proza sovietică, în speță, și nuvelistica, în ten-

dința ei de a zugrăvi tabloul cît mai complet și mai complex al societății din zilele noastre. De aci, străduința de a sesiza și exprima spiritul epocii, pulsul ei, suflul istoriei. De aci, acea puternică amprentă de istorism, de autenticitate istorică care distinge nu numai romanele (*Bătălie în marș* de Galina Nikolaeva, *Vi-l prezint pe Baluev* de V. Kojevnikov, *Împotriva furtunii* de D. Granin, *Pe Irtîș* de S. Zalighin etc.), ci și nuvelele (*Soarta unui om* de M. Șolohov, *Evgheenia Ivanovna* de L. Leonov) ba chiar pînă și schițele (*Săgetătorul* de Vl. Lidin). Și nu e vorba de un istorism exterior, superficial, rezultînd din respectarea anumitor semnalmente fizice ale epocii, anumitor trăsături de suprafață, ci de o cunoaștere și redare a însăși spiritului ei, a esenței ei sociale, filozofice, psihologice. Ceea ce nu se poate realiza fără o cunoaștere adîncă, fără o cercetare minuțioasă a vieții sociale. Într-una din ultimele sale însemnări înainte de a muri Galina Nicolaeva scria : „...*Am impresia că astăzi mai mult decît oricînd se cere o literatură matură, virilă, o literatură care să întreprindă o adîncă cercetare socială. (Subl. ns.). Am impresia că e necesară vigoarea și ascuțimea balzaciană în cercetarea societății, realizată prin analiza sufletelor omenеști...*”

Implicit deci, problema omului, a „eroului timpurilor noastre” care a stat totdeauna în miezul literaturii, își păstrează și poate chiar își reactualizează importanța. Una din primele întrebări pe care trebuie să și le pună și la care trebuie să răspundă scriitorul zilelor noastre este : Cine e acest „erou al timpurilor noastre” ? Care-i sînt virtuțile și idealurile, mentalitatea, atitudinea față de viață ? Încotro năzuiește el ? Ce-l frămîntă ? Deslegarea problemei „eroului timpurilor noastre” înseamnă, într-o bună măsură, rezolvarea numeroaselor căutări întreprinse pe alte planuri ale creației literare pentru

a ajunge la nivelul exigențelor înalte — intelectuale și emoționale — ale epocii noastre și a le da întrupare și glas în opere literare. Căci, oamenii, fiecare cu individualitatea sa bine distinctă, cu destinul său, exprimă mai pregnant — prin faptele lor, prin reacțiile lor psihologice, prin mentalitatea lor — spiritul și atmosfera epocii pe care o reprezintă, decît cele mai desăvîrșite documente sau monumente ale culturii materiale. Nuvelistul Igor Zolotuski remarca: „*Epoca înseamnă oameni. Fără oameni nu poți descrie epoca, ea rămîne un teren gol, o listă de evenimente — nimic mai mult. Numai cu ajutorul oamenilor poți înțelege epoca.*”

Eroul pe care ni-l înfățișează tot mai mult nuvelele, schițele, romanele sovietice este o personalitate integră, profundă și complexă. Tutarinovii „ideali” de altă dată au dispărut pentru a face loc unor oameni în carne și oase, exigenți cu sine și cu alții, cu un univers spiritual bogat și complex, cu o viață lăuntrică clocotitoare, cu o conștiință înaltă, demnă de epoca pe care o reprezintă. Oameni care nu trec prin viață păziți de zîne ce îndepărtează din calea lor orice piedică, semănîndu-le drumul cu victorii și lauri, oameni care înfruntă greutăți uriașe, care luptă, fără a birui întotdeauna, dar ale căror izbinzi sînt cu atît mai prețioase cu cît sînt și reale și convingătoare. Inclinațiile spre tratarea idilică a eroului au dispărut, făcînd loc unor exigențe și cerințe diametral opuse. Nu de mult Gheorghi Semionov își exprima dorința de a scrie despre contemporanii săi: „*fără mînuși, de a le spune adevărul în față, fără a-i linguși și fără teama de a-i supăra. Nu trebuie să uităm că scriitorul e conștiința poporului. Iar orice conștiință e totdeauna necruțătoare.*”

În lumina acestei „conștiințe necruțătoare” scriitoricești ne apare tot mai adesea eroul literaturii sovietice contemporane. În nuvelele și schițele, în romanele sovietice din ultima vreme își face tot mai des apariția perso-

nalitatea umană integră, cu o profundă capacitate de a gândi, de a medita, de a cîntări viața. Refuzînd să ia viața „ca atare“, omul acesta nu acceptă nimic „de la sine“, dat din afară, oferit ca soluție gata, el trece totul prin filtrul inteligenței și rațiunii sale. El prețuiește și cumpănește, aprobă sau respinge, dar nu-și însușește nici un punct de vedere fără a cerceta, fără a raționa, nu-și dă adeziunea decît pe baza unei ferme convingeri intime...

„Unde este contemporanul nostru, omul cu suflet complex, omul care gîndește și simte adînc?“ întrebă mai acum cîțiva ani același Gheorghe Semionov. În ultima vreme acest contemporan cu „suflet complex“, care „gîndește și simte adînc“ este din ce în ce mai des și mai puternic prezent în proza sovietică. Cum trebuie să trăim viața? Iată o întrebare pe care și-o pun tot mai frecvent în vremea din urmă eroii literaturii sovietice. „Nu moartea mă îngrijorează, mă îngrijorează viața — cum s-o trăiesc ca un om adevărat!“ — spune Stepan Ceauzov (*Pe Irtiș* de S. Zalighin) și fraza aceasta are o profundă semnificație. Cum să-ți trăiești viața? Și mai ales, cum s-o trăiești ca un om adevărat? Asemenea întrebări își pun și eroii-ostași ai lui Baklanov (*Pentru un petec de pămînt, Despre morți numai bine*) și telegrafistul Kamușkin, eroul lui Konețki (*Istoria radiotelegrafistului Kamușkin*). La această întrebare a meditat Jenia Rumeanțeva și i-a găsit un răspuns înălțător. Problema aceasta îl frămîntă și pe Valeri Kirpicenko (*La jumătatea drumului spre lună* de V. Axionov) cu toate confuziile etice și psihologice care-i stăruie în minte și în suflet, după cum altădată ea se pusese și pentru neobositul brigadier și „scriitor“ Trofin Ivanovici (*Mestecenii roșii* de V. Rosliakov). Oricare ar fi elementele biografice, istorice și sociale care definesc personalitatea eroului în nuvelistica sovietică contemporană, el este în primul rînd un „filozof“, o indivi-

dualitate care cerne, prin concepția și viziunea sa despre viață, tot ceea ce cade în raza sa de cunoaștere, de acțiune, de percepere sau intuire. Pasivitatea și indiferența intelectuală, spirituală, îi sînt străine, după cum străină îi este și nonviolența, impasibilitatea față de tot ceea ce vine în contradicție cu principiile și idealurile de viață superioare, comuniste care îl însuflețesc. Evgheni Vinokurov spunea acum cîțiva ani că „o tră-sătură distinctivă a poeziei sovietice contemporane este... încercarea de a interpreta, din punct de vedere filozofic epoca în care trăim și poziția noastră în această epocă...” Această constatare își poate afla pe deplin extinderea și în domeniul prozei sovietice și în primul rînd al nuvelei. În centrul nuvelisticii sovietice se află tot mai mult eroul intelectual, nu prin profesiunea sa, prin locul său în societatea vremii, ci prin calitățile sale, prin virtuțile sale de a judeca, de a cerceta, de a analiza, un intelectual prin vocație și nu prin funcție. De aci, de altfel, interesul sporit pe care-l trezește proza de idei, proza filozofică, intelectuală, dezbătînd probleme, punînd întrebări, căutînd răspunsuri, oglîndind discuții, ciocniri de păreri etc. Romanul *Impotriva furtunii* de D. Granin e unul din exemplele cele mai strălucite. Și deși acțiunea ne duce cu aproape o jumătate de veac în urmă nuvela *Evghenia Ivanovna* este, — sub acest aspect, al dezbaterilor filozofice, al preocupărilor intelectuale — o nuvelă caracteristică pentru cele mai recente căutări în literatura sovietică.

Ar fi greșit să se creadă însă că înclinarea spre „filozofare“, atitudinea rațional și intelectual-activă în fața vieții și a istoriei este un apanaj al eroilor dotați cu un plus de virtuți spirituale, întrucîtva „superiori“, „aleși“. Ea este proprie oamenilor celor mai obișnuiți, „de rînd“, care caută să pătrundă sensul, semnificația vieții, care simt din plin răspunderile ce apasă asupra

fiecărui cetățean al epocii noastre. „Sînt om și de aceea răspund în fața conștiinței mele pentru toate ticăloșiile și crimele care se petrec pe pămînt“, mărturisește unul dintre eroii romanului *La revedere, băieți!* de Boris Balter. Răspunderea pentru destinul generației sale, al poporului său o simt ostașii lui Bikov care luptă pentru nimicirea fascismului (*A treia rachetă, Moartea unui om, Cînd vrei să trăiești* etc.), ca și tînăra colhoznică Galia (*La noi acasă* de A. Kuznețov), eroii Verei Ketlinskaia : Sașa Lipatov și Pavel (*Altfel nu merită să trăiești*), care demască birocratismul și carierismul vrăjmaș spiritului inovator, Ermașov și Karabaș, care atacă rutina și carierismul (*Potolirea setei* de I. Trifonov).

Universul spiritual al eroului contemporan e bogat și complex. În el își află loc idealurile și aspirațiile cele mai înalte ale epocii noastre, țeluri nobile de luptă pentru adevăr, pentru triumful dreptății și al binelui pe pămînt, afirmarea umanismului adevărat, năzuințele de a crea și a făuri, de a înălța o lume nouă. Dar întruparea în viață a acestor idealuri nu se poate face de la sine, fără a îndepărta piedicile, fără a desțeleni calea spre idealuri noi. Lupta se desfășoară sub semnul unor norme etice superioare, pentru biruința moralei de tip nou, a relațiilor cu adevărat umane, a sentimentelor celor mai pure și mai nobile.

Se vorbește adesea în critica literară sovietică despre interesul subliniat pe care-l manifestă literatura din zilele noastre și îndeosebi proza față de problemele etice. Acest lucru este o realitate incontestabilă. E deajuns să ne gîndim la nuvele ca : *Soarta unui om* de M. Șolohov, *Evghenia Ivanovna* de L. Leonov, *La lumina zilei* de Em. Kazakevici, *Kira Gheorghievna* de V. Nekrasov, *Omul e viu* de V. Maximov, *Femeia* de A. Kuznețov, *Pe insulă* de I. Kazakov pentru a nu cita decît unele titluri mai reprezentative dintr-o suită ce

ar putea deveni impunătoare. De altfel, ținând seama tocmai de preocuparea subliniată pentru dezbateră problemelor etice ne explicăm accentul puternic pe care proza sovietică de astăzi îl pune pe analiza psihologică, pe cercetarea cit mai adîncă și mai temeinică a lumii lăuntrice a eroilor.

Etapele istorice parcurse de poporul sovietic au schimbat caracterul conflictelor. În mai mică măsură vom întîlni în literatura de astăzi conflicte ca cele din *Cimentul*, *Hidrocentrala*, *Soti*, care oglindesc lupta ce se dă între forțele sprijinind construcția lumii noi și cele adverse lor — o luptă aprigă — economică, politică și socială. În zilele noastre, conflictele, fără a pierde din ascuțime, se situează, de cele mai multe ori, pe tărîmul eticei, al ideologiei, al relațiilor dintre oameni care conviețuiesc într-o societate socialistă și scrutează orizontul unei lumi și mai înalte. Dacă în literatura anilor 1920—1930 lupta se ducea împotriva sabotajilor și diversioniștilor, a agenților contrarevoluționari, acum lupta se duce împotriva elementelor corupte, a factorilor care pot submina rezistența morală a omului sovietic, care pot contribui la infiltrarea unor apucături, atitudini, mentalități străine de etica sovietică. Lupta se duce pentru dezvăluirea și biruința omenescului din om, pentru afirmarea idealului, a adevărului ca factori înalienabili, necesari dezvoltării armonioase a omului. Omul este, prin definiție, dornic de lumină, de soare, de frumos, de bine și de cinste. Împrejurări trecătoare sau persistente, condiții de mediu sau de educație îl pot înrîuri nefast, pot schimba raportul de forțe între rău și bine, din viața lui, în favoarea celui dintîi. Dar pînă la urmă „omul rămîne viu“, afirmă nuvela cu același titlu a lui V. Maximov, biruie aspirația spre ideal, spre împlinirea omenescului. Oricît de grea ar fi povara deprinderilor înrăite care apasă pe umerii „celor cinci“, exemplul Dusiei, încrederea ei, ca o ex-

presie a omenescului, a binelui nu poate să nu le trezească conștiințele (*Dusia și noi cinci*). Năzuința spre ideal, spre frumos a trăit tot timpul undeva, în străfundurile lumii interioare a lui Valeri Kirpichenko (*La jumătatea drumului spre lună* de V. Axionov). Tocmai de aceea prima rază de lumină ce a pătruns puternică, în sufletul său, l-a schimbat, l-a transfigurat, l-a făcut să prindă aripi. Iubirea curată, ideală, pe care o cunoaște Kirpichenko, frumoasă prin puritatea ei, de vis în care trăiește, îi deschide un univers nou : universul cărților, al poeziei, al gândirii, un univers necunoscut lui pînă atunci, dar în care, o dată intrat, el va merge mereu înainte fără a se opri „la jumătatea drumului spre lună”. Mulți nuvelisti sovietici își propun să scoată „la lumina zilei” — ca să folosim expresia lui Em. Kazakevici — pe toți cei ce în viața lor personală, în atitudinea față de colectivitate, în relațiile cu cei din jur, mai plătesc încă tribut moralei vechi, burgheze. Operația nu e deloc ușoară, căci e vorba adesea de manifestări care nu pot fi încadrate și urmărite după vreun cod de legi, de impulsuri care zac nu arareori ascunse în adîncuri și izbucnesc doar în anumite condiții sau pot fi pur și simplu mascate și prezentate ca perfect corespunzătoare normelor de viață noi. De aceea e nevoie de o sondare a străfundurilor sufletului omenesc, de o cercetare atentă și amănunțită a cutelor sale cele mai ascunse ; de o înțuire și apreciere fără greș a ceea ce este bun și rău. Cine ar putea bănuî egoismul îngrozitor care zace în sufletul Olgăi Petrovna Neceaeva (*La lumina zilei* de Em. Kazakevici), o femeie, desigur, respectată de toți și care ar protesta vehement împotriva celui ce i-ar spune că nu este la înălțimea normelor etice ale comunismului ? Dar, adus la „lumina zilei”, de analiza fină și pătrunzătoare a lui Kazakevici, sufletul Olgăi Neceaeva apare în toată meschinăria, în toată uscă-

ciunea sa învecinată cu neomenia. Cu un bisturiu nemilos a disecat Victor Nekrasov sufletul, de un egoism feroce, al Kirei Gheorghievna, care nu cunoaște altă normă de viață decît propria-i comoditate, propriile-i plăceri. De dragul unui „mie să-mi fie bine“, această femeie poate călca în picioare iubire, respect, recunoștință, poate trece senină peste dramele și suferințele celor din jur.

Un reproș nemărturisit, dar sugerat, trece prin schița lui I. Kazakov — *Iată, fuge un ciine* — la adresa mecanicului Krimov, care în bucuria lui, nu simte, nu ghi-cește durerea mută a tovarăsei sale de drum, chinuită de o suferință profundă, trăind o adevărată dramă sufletească. În subtext, undeva, foarte adînc, răsună în surdină acest reproș și în nuvela *Pe insulă*: cu ce drept îi dă Zabavin Gustiei iluzia unei fericiri în care el nu crede, pe care o știe imposibilă și care nu poate să nu lase ecouri dureroase în sufletul ei? „De ce, la ce bun toate acestea?“ se întreabă și îl întreabă Gustia. Întrebarea aceasta, fără să și-o mărturisească, nu poate să nu și-o pună și Zabavin. Dar refuză să-i dea un răspuns, minat de dorința puternică, dar în fond profund egoistă, a unei clipe de fericire. Poezia, specifică lui Kazakov, învăluie totul într-o lumină de farmec, de încîntare și atenuează egoismul sau poate nepăsarea lui Zabavin fără a le face însă uitate. Răsună dureros în sufletul cititorului, și desigur și mai mult în cel al eroinei, răspunsul lui Zabavin fie el și prefăcut „don-juanesc“: „Oare ce se întîmplă cu noi? întreabă Gustia. Să fie fericire? Spune-mi dumneata!... Eu nu știu... — Ei! răspunse cu voită nepăsare Zabavin. Pur și simplu, o seară plăcută!“ Chiar „cu voită nepăsare“ acest răspuns nu trebuia dat!

În lupta pentru „asigurarea morală a comunismului“ — după expresia atît de sugestivă a lui Tvardovski — biruința normelor etice superioare înseamnă afirmarea

spiritului puternic de omenie, definitoriu pentru viața în societatea socialistă. Tonalitatea dramatică a luptei pentru aceste idealuri răsună la unii scriitori deschis, viguros, cu o mare intensitate (Șolohov, Leonid Leonov, Bîkov, Baklanov, V. Maximov). La alții, dimpotrivă, ea are o vibrație mai surdă, ascunsă undeva în adâncuri, pentru a fi doar sugerată, fixată aluziv în manifestări exterioare (I. Kazakov, I. Semionov). Dar drumurile tuturor converg spre același țel. Cu bucuria de a descoperi tot ce-i mai bun, mai înălțător în om, conștienți că omul este rațiunea principală de existență a lumii, că valorificarea deplină a puterilor, talentelor, capacităților sale este ținta supremă spre care tinde lumea nouă, scriitorii sovietici afirmă din nou și de fiecare dată, în scrierile lor, același înalt ideal umanist rostit cîndva de Gorki: „omul — iată un cuvînt care răsună mîndru“.

TATIANA NICOLESCU

TABEL CRONOLOGIC

1945

9 mai Ziua Victoriei.

19 mai Moare scriitorul Konstantin Treniov, autorul piesei *Liubov Iarovaia*.

25 mai Moare poetul Demian Bednii.

4 iunie Moare scriitorul Vichenti Veresaev (născut în 1867), cunoscut în viața literară dinainte de Revoluție.

22 iunie Moare rapsodul popular, akînul ¹ Djambul Djabaev (născut în 1846).

iunie Apare ultimul volum, rămas neterminat, al romanului *Petru I* de Alexei Tolstoi.

iulie Se publică, în volum, *Zile și nopți* de K. Simonov.

¹ Cîntăreț popular, rapsod.

octombrie Se publică, în revista *Znamia*, nuvela Galinei Nikolaeva *Moartea comandantului*, iar în revista *Novîi Mir*, nuvela lui K. Pausovski *Ani îndepărtați*.

noiembrie Presa sovietică publică articole și reportaje în legătură cu procesul criminalilor de război de la Nürnberg, semnate de scriitori aflați acolo, în calitate de corespondenți : I. Ehrenburg, L. Leonov, Boris Polevoi, D. Zaslavski, Vsevolod Vișnevski.

În cursul anului 1945 apar din literatura rusă și sovietică în traducere românească : *Neînfrînții* de Boris Gorbatoș, *Calvarul* de Alexei Tolstoi, *Căderea Parisului* de Ilia Ehrenburg, *Zile și nopți* de Konstantin Simonov, *Curcubeul* de Vanda Vasilievskiaia, *Așa s-a călit oțelul* de Nikolai Ostrovski, o culegere de nuvele din opera lui M. Gorki, nuvele de Cehov, nuvele de Gogol, *Prima iubire și Părinți și copii* de Turgheniev etc.

1946

ianuarie Revista *Znamia* începe tipărirea romanului *Tovarăși de drum* de Vera Panova ; romanul apare, în același an, în volum.

mai Apare, în volum, romanul lui A. Fadeev *Tînăra Gardă*, precum și o culegere de versuri semnate de Mihail Isacovski intitulată *Lirică*.

18 iunie Comemorarea a zece ani de la moartea lui Maxim Gorki.

iulie—august Se publică (în revista *Octiabr*) *Povestea unui om adevărat* de Boris Polevoi.

august Comemorarea a 25 de ani de la moartea lui Alexandr Blok.

Apare cartea lui Viktor Nekrasov *În tranșeele Stalingradului*.

august Apare romanul lui Konstantin Fedin *Primele bucurii*.

decembrie Aniversarea a 125 de ani de la nașterea lui Nekrasov.

În anul 1946 s-au tradus în limba română o serie de opere din literatura rusă și sovietică dintre care menționăm : *Taras Bulba* și *Suflete moarte* de N. V. Gogol, *Prea multă minte strică* de A. S. Griboedov (trad. de Zaharia Stancu), *Un erou al timpului nostru* de M. Lermontov, *Fata căpitanului* de A. S. Pușkin (trad. Eusebiu Camilar), *Povestirile unui vânător* de Turgheniev (trad. Mihail Sadoveanu), *Ceapaev* de Furmanov, *Mama*, de Maxim Gorki, un volum de *Poezii* de Maiakovski, *Torentul de fier* de Serafimovici etc.

1947

ianuarie Apar : (în *Novii Mir*) romanul *O vară neobișnuită* de K. Fedin, (în *Octiabr*) *Alitet pleacă în munți* de T. Semușkin, (în *Znamia*) nuvela *Steaua* de E. Kazakevici.

3—10 martie La Moscova își desfășoară lucrările
Consfătuirea Unională a tinerilor scriitori.

martie În această lună se publică, în revista *Novîi Mir*, romanul lui O. Goncear *Stegarii* și apare (în volum) romanul *Oameni cu conștiința curată* de P. Verșigora.

aprilie Revista *Novîi Mir* (nr. 4—8) începe să tipărească romanul *Furtuna* de I. Ehrenburg.

mai Revista *Octiabr* publică romanul lui Mihail Bubenov *Mesteacănul alb* care apare în volum în cursul aceluiași an.

iulie *Znamia* începe publicarea romanului *Fericirea* de P. Pavlenko.

septembrie Adunarea festivă a scriitorilor din capitala U.R.S.S. consacrată aniversării a 800 de ani de la întemeierea Moscovei.

20 septembrie Se publică, în *Literaturnaia gazeta*, scrisoarea deschisă a scriitorilor sovietici către scriitorii din S.U.A. : *Cu cine sînteți voi, maeștri ai culturii din America ?* Scrisoarea e semnată, între alții, de : M. Șolohov, L. Leonov, K. Fedin, A. Fadeev, K. Simonov, A. Tvardovski, N. Pogodin.

Festivități, la Moscova, cu prilejul aniversării a 800 de ani de la nașterea scriitorului Nizami, clasic al literaturii azerbaidjane.

noiembrie Începe publicarea romanului *Krujiliha* de Vera Panova (*Znamia*, nr. 11—12).

decembrie Presa literară inițiază o discuție în jurul romanelor *Tînăra gardă* de Fadeev și *Krujiliha* de Vera Panova.

Din literatura rusă și sovietică s-au tradus în țara noastră, în cursul anului 1947 : *Poeme* și *Povestirile răposatului Ivan Petrovici Belkin* de Pușkin (prima, în traducerea lui George Lesnea), *Hagi Murad*, *Învierea* și primul volum din *Război și pace* de Lev Tolstoi (ultimul, în traducerea lui Al. Philippide), *Tînăra gardă* de Fadeev, *Cucerirea Velikosumskului* de Leonid Leonov, *În gura mare* de Maiakovski, volumele I și II din *Petru I* de Alexei Tolstoi, s-a reeditat romanul *Așa s-a călit oțelul* de N. A. Ostrovski etc.

1948

23—24 ianuarie Apare, în *Pravda*, articolul lui M. Șolohov *Cuvînt despre Patrie*.

mai *Literaturnaia gazeta* publică răspunsul scriitorilor și oamenilor de cultură americani (intitulat *Pentru pace și democrație*) la mesajul scriitorilor sovietici (*Cu cine sînteți voi, maeștri ai culturii din America?*)

15 mai Aniversarea a 500 de ani de la nașterea poetului și filozofului uzbek Alișer Navoi.

7 iunie Aniversarea a 100 de ani de la moartea lui V. G. Belinski.

octombrie K. Simonov publică un volum de versuri *Prieteni și dușmani*.

Printre cărțile mai importante din literatura rusă și sovietică, tălmăcite în limba română, în cursul anului 1948, se înscriu : un volum de teatru și un volum de nuvele de Cehov, *Serile în sat la Dikanka* de Gogol, *Demonul* de Lermontov (trad. George Lesnea), *Poltava* de Pușkin (trad. George Lesnea), un volum de *Nuvele* de Turghe-niev, *Furtuna* de I. Ehrenburg, *La stăpîn și Azilul de noapte* de Maxim Gorki, *To-varăși de drum* de V. Panova (trad. Otilia Cazimir), *Atelierul de foc și Povestea unui om adevărat* de Boris Polevoi, *Donul liniștit* de M. Șolohov (trad. Cezar Petrescu).

1949

19 ianuarie Moare I. Serafimovici, autorul romanului *Torentul de fier*.

24 februarie Se publică, la Paris, Manifestul Comitetului Internațional de legătură între oamenii de cultură în apărarea păcii. Din partea delegației sovietice manifestul a fost semnat de : M. Șolohov, A. Fadeev, S. Vavilov, V. Vasilievskaja etc.

Revista *Novii Mir* începe să tipărească *Poveste despre copilărie* de F. Gladkov (continuată în numerele 3 și 4).

29 martie Ziarul *Pravda* publică discursul rostit de Fadeev în S.U.A., la Congresul oamenilor de știință și cultură americani în apărarea păcii.

mai Revista *Octiabr* publică romanul *Ivan Ivantici* de A. Kopteaeva.

6 iunie Aniversarea a 150 de ani de la nașterea lui A. S. Pușkin.

În revista *Novii Mir* apare romanul lui V. Kataev *Pentru puterea sovietelor*.

iunie Începe publicarea *Operelor complete* ale lui Maxim Gorki, în 30 de volume.

În revista *Znamia* se publică romanul lui E. Kazakevici *Primăvara pe Oder*.

24 septembrie Consfătuirea criticilor și istoricilor literari de la Moscova.

septembrie Se publică nuvela *Țărm însorit* de Vera Panova (*Zvezda*), *La noi e dimineață* de A. Ceakovski (*Znamia*), romanul lui V. Kaverin *Carte deschisă* (*Novii Mir*).

decembrie Revista *Novii Mir* publică piesa *Neuitatul an 1919*, semnată de V. Vișnevski.

Menționăm din creațiile literaturii ruse și sovietice tălmăcite în limba română în cursul anului 1949 : două volume de *Nuvele* de A. P. Cehov și *Mascarada* de M. Lermontov ; din A. S. Pușkin : *Basme*, *Dama de pică*, *Povestirile răposatului Ivan Petrovici Belchin*, *Dubrovski*, *Țiganii*, *Fintina din Baccisari* și *Călărețul de aramă* (ultimele trei, în traducerea lui George Lesnea), un volum *Poezii lirice* (tradus de Maria Banuș), precum și un volum intitulat *Teatru*, aparținând aceluiași autor ; tot în 1949 s-au mai

tradus : *Povestiri din campanie* de L. N. Tolstoi, *Mumu* de Turgheniev, *Povestiri* de Serghei Antonov, *Poeme* de Al. Blok (trad. Radu Boureanu), *Mesteacănul alb* de Bubenov (trad. Otilia Cazimir), *Înfrîngerea* de A. Fadeev, *Neînfrînții* de B. Gorbatoev, *Întreprinderile Artamonov* de Maxim Gorki (trad. Otilia Cazimir), *Foma Gordeev* de același autor (trad. Eusebiu Camilar), *Parhomenco* de V. Ivanov, *Soti* de Leonid Leonov, *Vladimir Ilici Lenin* de Maiakovski, *Născuți în furtună* de A. N. Ostrovski, *Krujiliha* de Vera Panova, *Fericirea* de P. Pavlenko, *Noi, oamenii sovietici* de Boris Polevoi, *Prieteni și dușmani* de K. Simonov, *Pământ desțelenit* de M. Șolohov etc.

1950

- 5 aprilie *Literaturnaia* gazeta publică *Scrisoarea deschisă adresată scriitorilor din Apus*, semnată de Ilya Ehrenburg, în care aceștia sînt îndemnați să ia atitudine în favoarea păcii. *Scrisoarea* a avut ecou favorabil în străinătate, mai ales în Anglia.
- 14 aprilie Comemorarea a 20 de ani de la moartea lui Maiakovski.
- 19 aprilie *Literaturnaia* gazeta publică *scrisoarea deschisă a scriitorilor sovietici intitulată Libertate lui Nazim Hikmet !*
- mai Revista *Znamia* începe publicarea romanului *Secerișul* de Galina Nicolaeva.

30 iunie Scriitorii sovietici își exprimă adeziunea la Apelul pentru pace de la Stockholm.

iulie În revista *Novii Mir* (nr. 7—9) începe publicarea romanului *Volnița* de F. Gladkov.

august Polemica scriitorilor sovietici cu scriitorii apuseni care au refuzat să semneze apelul pentru pace de la Stockholm.

octombrie În revista *Novii Mir* (nr. 10, 11) se publică romanul lui I. Trifonov *Studentii*.

În cursul anului 1950 s-au tradus în țara noastră din literatura rusă și sovietică: *Opere alese* de N. A. Dobroliubov, *Opere filozofice alese* de A. I. Hertzen, *Teatru* de A. N. Ostrovski (trad. Valeria și Profira Sadoveanu), *Poltava* de A. S. Pușkin (trad. George Lesnea), *Boris Godunov* de A. S. Pușkin (trad. Victor Eftimiu), *Ana Karenina* și *Cazacii* de L. N. Tolstoi, *Rudin* de I. S. Turgheiev, *O vară neobișnuită* de K. Fedin, *Poveste despre copilărie* de F. Gladkov (trad. Cezar Petrescu), *Teatru* de Gorki, *Doi căpitani* de V. Kaverin, *Primăvara pe Oder* de Em. Kazakevici, *Spre lumină* de Vilis Lațis, un număr de poezii și poeme de Maiakovski (*În gura mare*, *Imn tineretului*, *Pașaportul sovietic* etc.), *Neuitatul an 1919* de Vs. Vișnevski, *Departee de Moscova* de V. Ajaev etc.

1951

20 februarie Moare Vs. Vișnevski.

12 martie Se publică *Legea pentru apărarea păcii* votată de Sovietul Suprem al U.R.S.S.

15 martie Comemorarea a 25 de ani de la moartea lui D. Furmanov.

martie Consfătuirea Unională a tinerilor scriitori.

16 iunie Moare scriitorul P. Pavlenko.

18 iunie Comemorarea, la Moscova și în alte orașe ale U.R.S.S., a 15 ani de la moartea lui Maxim Gorki. Multe ecouri în presa din străinătate (Bulgaria, China, R.P.R., India etc.).

noiembrie Se publică romanul lui I. Ehrenburg intitulat *Al nouălea val (Znamia)*.

1 decembrie Consfătuirea Unională în problemele traducerii din limbile popoarelor U.R.S.S.

Între traduceri din literatura rusă și sovietică efectuate în țara noastră în cursul anului 1951, figurează: *Ce-i de făcut* de N. G. Cernișevski (trad. Al. Philippide), *O poveste obișnuită* de I. A. Goncearov, *Moloh* de A. Kuprin (trad. Tudor Arghezi), *Poezii alese* de M. I. Lermontov (trad. de Al. Philippide), *Cneaghina Volconskaia* de N. A. Nekrasov (trad. M. R. Paraschivescu), *Ruslan și Ludmila* de A. S. Pușkin (trad. M. R. Paraschivescu), *Bancnota falsă și Sonata Kreutzer* de L. N. Tolstoi, *În ajun* de I. S. Turgheniev, *Ultimul din Udeghe* de A. Fadeev, *Viața lui Klim Samghin* de M. Gorki (trad. Demostene Botez), un volum de poezii ale lui Maiakovski intitulat *Tinerețului*, *Secerișul* de Galina Nikolaeva (trad. Otilia Cazimir) etc.

ianuarie În revista *Zvezda* (nr. 1—2) se publică romanul *Neamul Jurbiniilor* de V. Kocetov.

25 februarie K. Fedin împlinește 60 de ani.

4 martie Centenarul morții lui Gogol. Delegații străine la Moscova, conferințe, seri literare.

mai Apare un volum de versuri de E. Evtușenko.

4 iunie La Moscova, seară închinată creației lui K. Paustovski cu prilejul aniversării a 60 de ani de la naștere.

iulie În revista *Novii Mir* începe publicarea romanului *Pentru o cauză dreaptă* de V. Grossmann.

24 septembrie Comemorarea a 150 de ani de la moartea lui A. N. Radișcev.

17 decembrie La Viena, Congresul popoarelor pentru apărarea păcii. Participă un mare număr de scriitori din toate țările (Louis Aragon, Anna Seghers, Jean Paul Sartre, K. Fedin, M. Sadoveanu, Mao Dun, Jorge Amado etc.

Se instituie premiile internaționale *Pentru întărirea păcii între popoare*. În rîndul laureaților : I. Ehrenburg.

Semnalăm, în acest an, ca tălmăciri mai importante în limba română : *Opere pedagogice alese* de N. G. Cernișevski, *Opere pedagogice alese* de N. A. Dobroliubov, *Cum s-a certat Ivan Ivanovici cu Ivan Nichifor*

rovici, În noaptea de ajun, Jucătorii de cărți, Povestiri din Petersburg, Taras Bulba, Serile în cătunul de lângă Dikanka de N. V. Gogol (editate cu prilejul centenarului morții), Copiii subteranelor de V. G. Korolenko, Fabule de I. A. Krilov (trad. Tudor Arghezi), Poli-kuška de L. N. Tolstoi, Răzvrătirea de Furmanov, Nuvele de Maxim Gorki (trad. Cezar Petrescu), un volum de Opere alese de A. S. Serafimovici, Ivan cel Groaznic de Alexei Tolstoi etc.

1953

8 ianuarie Comemorarea a 75 de ani de la moartea lui N. A. Nekrasov.

19—26 ianuarie Consfătuirea Uniunii Scriitorilor Sovietici asupra creației maiacovskiene.

1 iulie Jubileul de 70 ani al scriitorului F. Gladkov.

18 iulie 60 de ani de la nașterea lui Maiakovski.

9 septembrie 125 ani de la nașterea lui L. N. Tolstoi.

21—23 septembrie Consfătuirea Unională a tinerilor critici.

octombrie Revista *Znamia* (nr. 10—12) începe publicarea romanului *Pădurea rusească* de L. Leonov.

6 noiembrie La Paris, moare Ivan Bunin.

Revista *Novii Mir* publică romanul Verei Panova *Anotimpuri*.

Semnalăm dintre traduceri mai importante din literatura rusă și sovietică apărute în 1953 în țara noastră : *Pagini alese* din V. G. Belinski, *Pagini alese* (Studii de critică literară) din N. G. Cernîșevski, *Teatru* de I. Fonvizin, *Poezii și Poeme alese* de Nekrasov (trad. M. R. Paraschivescu), *Povestiri* de N. V. Gogol (trad. Eusebiu Camilar), *Muzicantul orb* de V. G. Korolenko (trad. Al. Philippide), *Pudelul alb* de I. A. Kuprin, *Poezii* de A. S. Pușkin (trad. Al. Philippide și G. Lesnea), *Povestiri* (Basmе) de Saltikov-Scedrin, primul din cele 14 volume din seria de *Opere* consacrată lui L. N. Tolstoi, *Neamul Jurbiniilor* de V. Kocetov (trad. Demostene Botez), *Donbas* de B. Gorbatov, *Nuvela și Povestiri și povești* de Maxim Gorki, *Ivan Ivanovici* de A. Koptaeva, *Bursucii* de Leonid Leonov (trad. Al. Philippide), *Invazia* de F. Panfiorov, *Un flăcău din orașul nostru* de K. Simonov, *Povestirile lui Ivan Sudariov* de Alexei Tolstoi, *Vasili Tiorkin* de A. Tvardovski (trad. Cicerone Theodorescu).

1954

20 ianuarie Moare scriitorul Boris Gorbatov.

25 aprilie Moare scriitoarea Lidia Nicolaevna Seifulina.

mai Revista *Znamia* începe publicarea nuvelei *Dezghețul* de I. Ehrenburg.

Revista *Novii Mir* publică nuvela lui V. Tendriakov *Străin în casa lui*, iar revista *Znamia* romanul lui N. Ciucovski *Cerul Balticei*.

15 iulie 50 de ani de la moartea lui A. P. Cehov.

iulie În revista *Zvezda* apare romanul lui D. Gratin, *Căutătorii*.

29 septembrie 50 de ani de la nașterea lui Nikolai Ostrovski.

septembrie În revista *Znamia* apare nuvela Galinei Nicolaeva *Povestire despre directorul S.M.T.-ului și agronomul-șef* (Povestea Nastiei Kovșova).

octombrie Conferința Unională a scriitorilor-autori de reportaje.

15—25 decembrie Se desfășoară lucrările celui de al doilea Congres al Scriitorilor sovietici.

Din tălmăcirile, în limba română, ale anului 1954 semnalăm : primul din cele 12 volume din seria *Opere* consacrată lui A. P. Cehov cu prilejul împlinirii a 50 de ani de la moartea scriitorului, primul din cele șase volume din seria de *Opere* consacrată lui N. V. Gogol (*Serile în cătunul de lîngă Dikanka*), primul din cele 30 de volume consacrate lui M. Gorki, și primul din cele 11 din opera lui I. S. Turgheniev. Tot în acest an (1954) mai apar : *Fata de zăpadă* de

A. N. Ostrovski (trad. Radu Boureanu), *Opere alese* (2 volume) de A. S. Pușkin, *Opere alese* (1 vol.) de Saltîkov-Scedrin, *Cine-i de vină* de A. I. Herzen, *Ploile* de S. Antonov, *Marta* de A. Brodele, *Al nouălea val* de I. Ehrenburg, *O pînză în depărtare și Pentru puterea Sovietelor* de V. Kataev (trad. Otilia Cazimir), *Oameni dintr-un fund de țară* de A. Malișkin, *Contemporanii* de Boris Polevoi, *Tovarăși de arme* de K. Simonov, *Țara Muravia* de A. Tvardovski.

1955

23 februarie 10 ani de la moartea lui Al. Tolstoi.
martie Revista *Novii Mir* (nr. 3—6) publică *Tine-rețe zbuciumată* de K. Paustovski.

14 aprilie 25 de ani de la moartea lui Maiakovski.
aprilie Revista *Octiabr* tipărește piesa lui Leonid Leonov *Caleașca de aur*.

24 mai M. Șolohov împlinește 50 de ani.

11 septembrie Se inițiază Ziua poeziei care va deveni tradițională, organizîndu-se în fiecare an.

septembrie În revista *Novii Mir* apare nuvela Verei Panova *Serioja*.

4 octombrie Aniversarea a 60 de ani de la nașterea lui S. Esenin (apare o colecție de *Opere* în 2 vol.).

28 noiembrie Se aniversează 75 de ani de la nașterea lui Al. Blok, cu care prilej se publică 2 volume de *Opere alese*.

În cursul acestui an apar următoarele opere din literatura rusă și sovietică în limba română : *Oblomov* de A. Gonțarov, *Fără griji* de V. G. Korolenko, *Poeme* de M. I. Lermontov (trad. G. Lesnea), *Povestiri din Sevastopol* de L. N. Tolstoi, *Frații* de K. Fedin, *Povestiri și nuvele* de D. Furmanov, *150.000.000* de V. Maiakovski, *Anotimpuri* de V. Panova, *Kara-Bugaz și Nașterea mării* de K. Paustovski, seria de *Opere* de P. Pavlenko (în 6 volume) și I. Ehrenburg (în 5 volume), *Aurul* de Boris Polevoi, *Povestea Nastiei Kovșova* de G. Nikolaeva (trad. Otilia Cazimir), *Zilele vieții noastre* de V. Ketlinskaia.

1956

9 ianuarie Încep lucrările celei de a treia Conșfătuiri Unionale a tinerilor scriitori.

9 februarie 75 ani de la moartea lui F. M. Dostoevski.

14 februarie Își începe lucrările Congresul al XX-lea al PC(b) al Uniunii Sovietice.

februarie Revista *Znamia* publică romanul lui V. Kojevnikov *În întâmpinarea zorilor*, iar revista *Novii Mir*, *Sașa pleacă la drum* de V. Tendriakov.

13 mai Moare A. A. Fadeev.

27 mai Moartea poetului azerbaidjan Samed Vurgun.

iunie Revista *Octiabr* publică nuvela lui S. Antonov *S-a întâmplat la Penkovo*.

13 august Moare poetul bielorus Iakub Kolas.

27—29 august Festivități cu prilejul centenarului nașterii lui Ivan Franko.

25 noiembrie Moartea lui Alexandr Dovjenko.

1 decembrie Poetul Nicolai Tihonov împlinește 60 de ani.

decembrie Ziarul *Pravda* publică *Soarta unui om* de Mihail Șolohov.

Dintre tălmăcirile în limba română ale anului 1956 cităm : *Domnul de la San Francisco* de I. A. Bunin, *Netocika Nezvanova* și *Nopti albe* de Dostoievski, *Moravuri de pe ulița Rastereaeva* de Gleb Uspenski, *Versuri alese* de Al. Blok, *Energia* de Gladkov, *Căutătorii* de D. Granin, *Pădurea rusească* de L. Leonov, *Serioja* de V. Panova, *Străin în casa lui* de V. Tendriakov, *O chestiune personală* de A. Stein etc.

1957

ianuarie În revista *Znamia* apare piesa lui A. Stein *Hotel Astoria*, iar *Octiabr* publică nuvela lui V. Tendriakov *Hîrtoape*.

martie Începe publicarea romanului Galinei Nicolaeva *Bătălie în marș* (revista *Octiabr*, nr. 3—7).

aprilie Largă discuție despre problemele realismului în literatura mondială, organizată de Institutul de literatură universală „A. M. Gorki” din Moscova.

5 iunie Moare poetul V. A. Lugovskoi.

iulie Revista *Iunosti* publică romanul lui A. Kuzeņov *Continuarea legendei*.

2 noiembrie Poetul S. I. Marșak împlinește 70 de ani.

Publicațiile literare din această lună sînt consacrate aniversării a 40 de ani de la victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie.

Traduceri în limba română din literatura rusă și sovietică în cursul anului 1957 : *Prologul* de N. G. Cernîșevski, *Crimă și pedeapsă* și *Umiliți și obidiți* de Dostoievski, *Nuvela* de A. I. Kuprin, *Poeme* de A. S. Pușkin (trad. G. Lesnea, M. R. Paraschivescu, E. Jebeleanu, Al. Andrițoiu, I. Olteanu etc.), *Poezii-poeme*, de S. Esenin (trad. George Lesnea), *Anul crîncen* de F. Gladkov (trad. Cezar Petrescu), *Fabrica de cherestea* de A. Karavaeva, *În întîmpinarea zorilor* de V. Kojevnikov, *Lăcustele* de Leonid Leonov, *Teatru* de Maiakovski, *Soarta unui om* de M. Șolohov, *Hiperboloidul inginerului Garin* de Al. Tolstoi, *Tragedia optimistă* de V. Viș-

nevski, *Douăsprezece scaune și Vițelul de aur* de Ilf și Petrov, *Inimă de prieten* de E. Kazakevici.

1958

ianuarie În revista *Znamia* se publică nuvela lui G. Baklanov *Mai la sud de atacul principal*.

mai Tot în revista *Znamia* apare nuvela *Icoana făcătoare de minuni* a lui V. Tendriakov.

Se tipărește romanul lui V. Kocetov *Frații Eršov*.

iulie Revista *Novii Mir* publică nuvela *Djamilia* de C. Aitmatov, iar *Octiabr* (nr. 7—9) romanul lui D. Granin *După nuntă*.

octombrie Apare *Roman sentimental* de V. Panova (revista *Novii Mir*).

Se publică piesa lui Pogodin *A treia patetica*.

decembrie Primul Congres al Scriitorilor din R.S.F.S.R.

Se publică două volume de poezii postume ale lui V. Lugovskoi (*Primăvara albastră și Miezul veacului*).

21 decembrie Moare F. Gladkov.

Tălmăciri în limba română : *Viața lui Berejkov* de A. Bek, *Omul-amfibie* de A. Beleaev, *Cîntare eroică* de Musa Djalil, *Calea încercărilor* de B. Iampolski, *Timp, înainte*

de V. Kataev, *Drumul spre ocean* de L. Leonov, *Hîrtoapele* de V. Tendriakov, *Amintiri și cugetări* de A. I. Herzen, *Povestea unei vieți* de K. Paustovski, *Povestea unui contemporan* de V. G. Korolenko (trad. Otilia Cazimir), *Bărbăție* de V. Ketlinskaia, *Pe nerăsuflăte* de I. Ehrenburg, *În întîmpinarea zorilor* de V. Kojevnikov, *Jurnal din Spania* de M. Kolțov precum și piesa *Poveste din Irkuțk* de A. Arbuzov.

1959

februarie *Lucrările celui de al XXI-lea Congres al P.C.U.S.*

Moare scriitorul Boris Lavreniev.

1 aprilie Aniversarea a 150 ani de la nașterea lui Gogol.

Revista *Znamia* (nr. 4, 10, 11, 12) începe tipărirea romanului lui K. Simonov *Vii și morți*.

mai Are loc Congresul al III-lea al scriitorilor sovietici.

Revista *Novii Mir* (nr. 5—6) publică nuvela *Pentru un petec de pămînt* de G. Baklanov.

iulie Revista *Znamia* publică romanul lui A. Rek-meciuk *Vremea concediilor de vară*.

Apare romanul *Stepa vulturilor* de M. Bubenov (revista *Octiabr* nr. 7—10).

decembrie Presa literară desfășoară o amplă discuție consacrată folclorului.

Dintre traducerile, în limba română, efectuate în 1959 menționăm : *Lirice* de Olga Bergholtz, *Idiotul* de Dostoievski, *Amintiri și cugetări* de A. I. Herzen (vol. II), *Ocna dulce* de N. Liașko, *Povestiri* de A. S. Serafimovici, *Prețul singelui* de M. Stelmah, *Viața romanțată a lui Stendhal* de A. Vinogradov etc.

1960

17 ianuarie 100 de ani de la nașterea lui A. P. Cehov.

februarie Revista *Oktiabr* (nr. 2—4) începe tipărirea romanului *Pământ destelenit* (vol. II) de M. Șolohov.

22 aprilie 90 de ani de la nașterea lui V. I. Lenin.

aprilie Revista *Znamia* (nr. 4—5) începe publicarea romanului lui V. Kojevnikov : *Vi-l prezintă pe Baluev*, iar *Novii Mir* publică nuvelele *Alionka* de S. Antonov și *Toamna aurie* de E. Drabkina.

iunie Apare, în revista *Znamia* (nr. 6—10), romanul Verei Ketlinskaia *Altfel nu merită să trăiești*.

august I. Ehrenburg începe să publice, în revista *Novii Mir* (nr. 8—10), ciclul de amintiri *Oameni, ani, viață*.

octombrie Revista *Oktiabr* tipărește romanul lui K. Paustovski *Salt spre sud*.

20 noiembrie Comemorarea a 50 de ani de la moartea lui L. N. Tolstoi (ecouri puternice în presă, seri literare, sesiuni științifice consacrate marelui scriitor).

decembrie *Oktiabr* (nr. 12) publică nuvela lui S. Sartakov *Nu ceda regina*.

În editura „Molodaia Gvardia“ apare romanul *Ziua care fuge* de V. Tendriakov.

De menționat discuțiile desfășurate în cursul anului 1960 în paginile presei literare : despre roman și literatura științifico-fantastică în revista *Novii Mir*, despre critica literară în *Oktiabr*, despre chipul contemporanului în viață și literatură și despre specificul imagini artistice în *Voprosi literaturî* etc.

Traduceri mai importante, în limba română, efectuate în cursul anului 1960 : *Amintiri din Casa morților* de Dostoievski, *Frații Erșov* de V. Kocetov, *Bătălie în marș*, de Galina Nikolaeva, *Departee, în spatele frontului* de Boris Polevoi, *O viață obișnuită* de Vadim Sobko, *Cîteva zile* de A. Bek, *O cursă înverșunată* de V. Bill-Beloțerkovski, *Pesmeții negri* de E. Drabkina, *Al 41-lea* de B. Lavrenev, *Perioada concediilor de vară* de A. Rekemciuk, *Icoana făcătoare de minuni* de V. Tendriakov, *Teatru* de N. Pogodin.

1961

februarie Apare, în revista *Znamia*, romanul lui V. Konețki *Grijile zilei de mâine*, iar în No-

vii Mir nuvela *Ochi de cămilă* de C. Aitmatov și piesa *Nopti albe* de V. Panova.

martie 100 de ani de la moartea lui Taras Șevcenko.

V. Tendriakov publică nuvela *Judecata* în revista *Novii Mir*.

aprilie În revista *Oktiabr* apar nuvelele: *Caietul albastru* de E. Kazakevici și *Preludiu la viață* de V. Ajaev, iar în *Novii Mir* schițe și nuvele de I. Kuranov și V. Lipatov.

iunie G. Baklanov publică în *Znamia* nuvela *Despre morți numai bine*, iar V. Nekrasov, în *Novii Mir*, nuvela *Kira Gheorghievna*.

iulie Apar nuvelele: *Marele zăcămînt* de G. Vladimov și *La lumina zilei* de Em. Kazakevici (*Novii Mir*) iar în *Zvezda* romanul *Secretarul de partid* de V. Kocetov.

septembrie Revista *Znamia* tipărește cîteva din schițele lui I. Kazakov și sfîrșește de publicat romanul *Fetele* al scriitorului I. Bednîi.

noiembrie Are loc cel de al XXII-lea Congres al P.C.U.S.

Znamia (nr. 11—12) tipărește romanul *Tine-rețe* al lui A. Rekemciuk.

decembrie Revista *Novii Mir* (nr. 8—12) isprăvește publicarea romanului *Rugul* de K. Fedin.

Traduceri în limba română din literatura rusă și sovietică efectuate în 1961 : Abai de M. Auezov, *Stepa vulturilor* de M. Bubenov, *Adolescentul* de F. M. Dostoievski, *Toamna aurie* de E. Drabkina, *Splaiul Universității* de G. Gor, *Îngemănarea apelor* de M. Ibrahimov, *Fierbe oțelul* de V. Popov, *Drumul împăratului* de M. Prișvin, *Cartea ghețurilor* de I. Smuul, *Minunea albă* de N. Tihonov (trad. Ioanichie Olteanu), *Stepă cît vezi cu ochii* de N. Virta, *Versuri* de Ed. Bagrițki, *Eu am crescut în vremea surdă* versuri de V. Briusov, *Poeme* de V. Maikovski (trad. Cicerone Theodorescu).

1962

ianuarie Revista *Znamia* publică schița *Pentru un munte de durere* de G. Baklanov și nuvela *44 de nopți* de G. Semionov.

25 februarie K. Fedin împlinește 70 de ani.

martie În revista *Oktiabr* apare ultima scriere a Galinei Nicolaeva *Povestirile mătușii Vasilișă*.

iulie *Novii Mir* publică nuvele de V. Axionov (între care și *La jumătatea drumului spre lună*), poezii de E. Evtușenko și romanul lui C. Aitmatov *Primul învățător*.

august Începe publicarea romanului *Împotriva furtunii* de D. Granin (*Znamia*, nr. 8—10), apar în *Novii Mir* câteva schițe de I. Kuranov.

septembrie În revista *Znamia* (nr. 9—12) apare romanul lui B. Polevoi *Pe țărmul sălbatic*, precum și nuvela lui Iulian Semionov *Pe o limbă de nisip*.

octombrie *Oktiabr* publică nuvela lui V. Maximov *Omul e viu*.

noiembrie Apare, în *Znamia*, nuvela lui V. Konețki *Încă o dată despre război*, în *Novii Mir*, câteva din poeziile lui Mejelaitis, iar în *Oktiabr* (nr. 11—12) romanul lui A. Ceakovski *Lumina stelei îndepărtate*.

Din traduceri, în limba română, ale anului 1962: *Djamilia* de C. Aitmatov, *Stele în plină zi* de O. Bergholtz, *Un an de viață și Căile pe care le alegem* de A. Ceakovski, *Patru file* de V. M. Garșin, *Un singur an* de I. Ghermann, *Altfel nu merită să trăiești* de V. Ketlinskaia, *La răspîntie* de I. Kolas, *Sarea pământului* de G. Markov, *Taşkent, orașul pînii* de G. Neverov, *Roman sentimental* de V. Panova, *Vii și morți* de K. Simonov, *Nu ceda regina* de S. Sartakov, *În orchestra cosmică* (volum de poezii alese) de P. Ticina etc.

1963

ianuarie Se continuă publicarea memoriilor lui Ilya Ehrenburg, *Oameni, ani, viață*, iar în *Oktiabr* apare romanul *Mierea de pădure* de L. Pervomaiski.

martie În *Znamia* apar : *Eu — Cuba*, poem în proză de E. Evtuşenko şi nuvela *Pe insulă* de I. Kazakov.

aprilie Tot în *Znamia* (nr. 4—5) îşi publică Nazim Hikmet romanul intitulat *Romantica*.

mai Revista *Novii Mir* tipăreşte nuvela *Ogorul mamei* de C. Aitmatov.

La Moscova are loc cea de a IV-a consfătuire Unională a tinerilor scriitori.

august Sesiunea COMES discută la Leningrad probleme ale romanului contemporan.

Znamia (nr. 8—11) începe publicarea romanului *Nimeni nu se naşte soldat* de K. Simonov (continuare la *Vii şi morţi*).

octombrie Se tipăreşte, în revista *Znamia*, nuvela *Evgenia Ivanovna* de Leonid Leonov, iar în *Novii Mir* (nr. 10—11) *Cartea peregrinărilor* de K. Paustovski.

Tălmăciri, în limba română, în 1963 : *Cobzarul* de T. Sevcenko, *Opere alese* (vol. I) de N. A. Dobroliubov, *Studii despre literatura rusă în epoca gogoliană* de N. G. Cernişevski, *Lumina vestitoare* de Lesia Ukrainka, *Aur* de Mamin-Sibiriak, *Nuvele* de M. Koţiubinski, *Nuvelă* de L. Andreev, *Piine şi sare* de M. Stelmah, *Rugul* de K. Fedin, *Două vieţi* de S. Voronin, *Călăreţii* de V. Ianovski, *De unul singur* de N. Virta, *Viaţa lui Grachus Babeuf* de Ilva Ehrenburg, *Răpirea focului*

(vol. I) de Serebreakova, *Fetele de B. Bednîi, La lumina zilei* (culegere de nuvele sovietice contemporane).

1964

24 ianuarie 40 ani de la moartea lui V. I. Lenin

ianuarie Revista *Znamia* (nr. 1—5) continuă publicarea romanului lui K. Simonov *Nimeni nu se naște soldat*, iar *Drujba narodov* (nr. 1—3) începe să tipărească romanul scriitorului bielorus I. Șamiakin *Inima în palmă*.

martie 150 ani de la nașterea lui Taras Șevcenko.

În revista *Znamia* (nr. 4—8) se tipăresc amintirile lui A. Stein *Cum se nasc subiectele*, iar în *Novîi Mir* (nr. 4—5) romanul *Doi*.

29 septembrie 60 ani de la nașterea lui N. Ostrovski.

3 octombrie 150 ani de la nașterea lui M. I. Lermontov.

Se publică (postum) în revista *Oktiabr*, însemnările Galinei Nicolaeva intitulate *Grădina noastră*, în revista *Innosti* un grupaj de poezii semnate de E. Vinokurov, iar în *Znamia* câteva din poeziile Anei Ahmatova (laureată a premiului de poezie de la Taormina pe 1964).

noiembrie Apare, în *Drujba narodov*, romanul scriitorului ucrainean M. Stelmah — *Păsările zboară*.

Din traduceri în limba română ale anului 1964 amintim : *Versuri* de G. Derjavin, *Pământ* de M. Kobilianskaia, *Fruții Karamazov* de F. M. Dostoievski, *Opere alese* (vol. II) de Dobroliubov, *Opere* (2 vol.) de A. I. Kuprin, *Pe țărmul sălbatic* de Boris Polevoi, *Despre morți numai bine* (nuvele) de G. Baklanov, *Omul* de E. Mejelaitis, *Cînd ești tînăr* de A. Rekemciuk, *Omul și arma* de O. Gonciar, *Preludiul vieții* de V. Ajaev, *Povestiri* de E. Kazakevici, *Răpirea focului* (vol. II) de G. Serebreakova, *A treia rachetă* de V. Bîkov etc.

1965

ianuarie Revista *Znamia* publică romanul lui G. Baklanov *Iulie 1941*. Revista *Novii Mir* își sărbătorește cei 40 de ani de la înființarea sa.

martie La Moscova au loc lucrările celui de al II-lea Congres al scriitorilor din R.S.F.S.R.

aprilie Revista *Novii Mir* încheie publicarea amintirilor lui Ilya Ehrenburg *Oameni, ani, viață*.

mai Mihail Șolohov împlinește 60 de ani.

9 mai Ziua Victoriei, 20 de ani de la înfrîngerea fascismului.

TATIANA NICOLESCU

KONSTANTIN PAUSTOVSKI

(n. 1892)

Opera neîntrecutului povestitor, memorialist, pictor al naturii, al moravurilor și al portretelor umane, care este Paustovski, ne impresionează atât prin bogăția cât și prin varietatea ei. Proza viguroasă, originală a lui Paustovski, puternic colorată, străbătută în același timp de un subtil fior liric, începe cu volumul *Schițe marine* (1925), urmat de *Kara-Bugaz* (1932), *Colhida* (1934) și *Trandafirul de aur* (1956).

De o structură aparte, volumul *Trandafirul de aur* însumează prețioase și interesante meditații și opinii asupra artei, creației și menirii scriitorului.

În ultimii ani, Paustovski a întreprins o vastă operă memorialistică și autobiografică, *Poveste despre viață*. Primei părți — intitulată *Ani îndepărtați* — apărută în 1946, îi urmează: *Tinerețe frământată*, *Începutul unui veac necunoscut*, *Drum spre Sud*, *Cartea peregrinărilor*. Ciclul constituie o frescă amplă, cu largă cuprindere istorică

și tendință de generalizare, îmbrățișînd
destinele unei generații întregi, de fapt ale
unui popor în drumul său spre un ideal
social și politic nou.

COLIBA DIN PĂDURE

Se crede că cea mai bună laudă pentru motorul suspendat al unei bărci este să spui că funcționează ca „o mașină de cusut“.

Nu știu cum s-o spune prin alte meleaguri, dar la noi, pe cursul superior al Okăi, aceasta este o vorbă îndrăgită de toți oamenii fluviului — pescari, vânători, conducători de bacuri, păzitori de geamanduri și așa mai departe.

Dacă pentru a lăuda un motor sîntem săraci în cuvinte, în schimb pentru a-l ocări găsim porecle cu nemiluita : „lampă de gătit“, „hodoroagă“, „bidon de tinichea“ și, în sfîrșit, cea mai jignitoare — „șandrama împruțită“.

Motorul meu funcționa pînă acum ca o mașină de cusut, se poticnea foarte rar și hotărîsem chiar să pornesc cu barca în josul fluviului, destul de departe de casă. Acest risc și-l îngăduiau destul de puțini proprietari de bărci. Nimănui nu i-ar fi plăcut, în cazul cînd motorul făcea un pocinog, să se-apuce să vîslească împotriva curentului. În unele porțiuni, Oka era atît de năvalnică că numai cînd te uitai în bulboană te-apuca ameteala. În locurile cu apă mică, nisipul se învoldura sub fundul bărcii.

Odată, ajunsesem foarte departe, în meleaguri necunoscute și pitorești. Pe malul stîng se întindea o pădure, iar pe cel drept — creșteau răchită și tufe cu mure, împletite într-o rețea deasă.

Era o zi fierbinte. Pe cer se vedeau, albe grămezi de nori ; aveam impresia că norii stau pe loc și numai dacă mă uitam îndelung la ei începeam să observ că își schimbau pe încetul contururile, umflîndu-se parcă spre vîrf. Culmile lor orbitoare și ferme urcau tot mai sus, spre zenit. Din vreme în vreme, dinspre norii aceștia tot mai mari, se auzea un sunet surd și prelung — fie un tunet lent și foarte îndepărtat, fie vreun avion cu reacție care zbura undeva, la înălțimi înspăimîntătoare.

Pe fluviu trebuie să ai întotdeauna urechea atentă la orice sunet. Și, pe deasupra, mai era și o vară bîntuită de furtuni. Furtunile veneau parcă pe furiș, pe neașteptate, pitindu-se tîlhărește în spatele malurilor abrupte ale fluviului sau după cotituri.

În zilele de zăduf, de-asupra zării stăruia pîcla și cerul era învăluit într-o negură albăstruie și atît de deasă că n-o străbăteau nici clăbucii negri ai norilor prevestitori de furtună și nici valurile persistente de ceață, care ca niște șuvițe galbene, sfișiate, atîrnavă pînă la pămînt.

Din această pricină, pescarii experimentați, stînd undeva la ancoră, „pe stîncă“, sub țărîm, nu mai dădeau crezare nici propriilor ochi, ci adăstau, trăgînd cu urechea.

Un bătrîn „geamandurist“ purtînd ciudata po-reclă de „S-a furat o geamandură“, spunea întotdeauna că urechea te slujește cu mai multă credință decît ochiul. Bătrînul se pregătea să iasă „la pensie“ și se plîngea că i-a slăbit vederea. „Pe semne — spunea el — că din pricina soarelui care

joacă pe apă. Tu, te uiți toată ziua la fluviu că doar așa-ți cere meseria, dar ochii nu sînt slujbași. Și deodată în ei încep să ți se strecoare muște negre...”

Am pomenit de porecla bătrînului care, în realitate, se numea Zahar Șașkin. Se cuvine, firește, să vă lămuresc de unde i-a venit porecla.

Cu vreo zece ani în urmă, Zahar Șașkin o făcuse boacăna cu prilejul nunții fiului său. Se îmbătase, cum se spune „pîn-la pierderea uzului rațiunii” — și în această stare se dusesese, în amurg, să aprindă geamandurile. În sectorul lui Șașkin erau șapte : trei albe și patru roșii. Iar în vremea asta, la locuința paznicului, oaspeții — prieteni și rubedenii din satele învecinate, la rîndul lor toți oameni de fluviu, veniți la petrecere cu bărcile lor proprii — continuau să bea și să chefuiască.

Plecă Zahar și, peste vreo cinci minute, nuntașii îl văd că se întoarce și răcnește ceva cu chipul pierit. Oaspeții, țîșnind în pridvor, îl auziră strigînd aceste cuvinte înspăimîntătoare și de neînțeles :

— Au furat geamandurile ! Nu mai sînt geamanduri !

Strigă și începu să plîngă, ștergîndu-și fața cu șapca cenușie. Firește, oaspeții săriră pe dată în bărci și, cu viteză maximă, o porniră spre geamanduri. Vă închipuiți, cred, că-i o întregă nenorocire dacă geamandurile, să presupunem, se fură sau nu se aprind. Crimă împotriva statului, ce mai ! Se înțelege că s-a dezlănțuit panică, răcnete, zarvă, dar nimănui nici nu-i trecea măcar prin minte că un hoț n-ar avea ce face cu aceste geamanduri.

Pînă la urmă, totul s-a lămurit. Geamandurile erau la locul lor. Pur și simplu, Șașkin, beat, nu

le observase. Seara, umbra spintecă fluviul în două și se întâmplă ca geamandura să fie atît de acoperită de această umbră că nu poți s-o vezi în rup-tul capului.

De atunci Șașkin a început să se vaiete prietenilor că i-a slăbit vederea, dar să se vaiete încetișor ca nu cumva zvonul să ajungă la direcție.

Stăteam la ancoră chiar lîngă tufele cu mure, cînd pe lîngă mine trecu grăbit Șașkin, care-mi strigă :

— Vine furtuna ! Cu vijelie ! Acostează la ma-lul împădurit, uite colo după cap. E acolo, în pă-dure, o căsuță. Și eu tot într-acolo o șterg.

— A cui e căsuța ? întrebai eu. Nu cred s-o fi văzut pîn-acum.

— A lui Sviatoslav Richter, muzicantul. N-ai auzit de el ? Pianistul de la Moscova. Nevasta lui e cîntăreață. Doar că nu pot să-i rostesc nu-mele de familie, e greu al naibii !

Auzisem de asta, dar nu mi-ar fi putut trece prin cap că renumitul nostru pianist s-ar fi putut stabili într-o asemenea fundătură nepopulată. Am ridicat ancora și am pornit-o după Șașkin. Am uitat să spun că încă de cîțiva ani, tuturor „gea-manduriștilor“ li se dăduseră motoare pentru bărci ; motoare puternice, așa că Șașkin m-a în-trecut ușor. Dar, de altfel, nici nu m-am apucat să gonesc după el. Am acostat în urma lui Șașkin la micul chei de scînduri. Jur împrejurul lui, iarba sfîntului Ioan își înălța florile rozalii și înalte, din care pricină nu-l observasem mai înainte.

Dincolo de chei, în spatele țărmlui abrupt și nisipos se întindea o pădure deasă de copaci felu-riți, dar nu se zărea nici o colibă.

M-am suit, pe urmele lui Șașkin, pe povîrniș și de-abia atunci am zărit în desiș o căsuță ascunsă

cu desăvîrşire de crengi. Uşa era bătută în scînduri şi pe ceardacul acoperit spînzura de balustradă un prosop pluşat.

— Va să zică, n-a sosit încă muzicantul nostru, spuse Şaşkin. Îşi aduce cu el şi ostromentul. Căsuţa, putem spune că-i ca o cutie de chibrituri, dar uşa, ia uită-te ce largă e. Ca să poată încăpea ostromentul.

Şaşkin atinse prosopul.

— L-au uitat se vede, de cu toamnă. Ia-n te uită, cum l-a mai spoit ploaia şi soarele — o frumuşăţă. Şi chiar n-ai ştiut nimicuţa că la noi, colea, locuieşte un muzicant? Un om ca pîinea caldă. Numai că nu-i place să fie stingherit cînd cîntă. Colea, după codru, îi satul nostru. Vreo cinci kilometri să tot fie pîn-la el... Sătenii noştri sînt oameni înţelegători şi respectuoşi. Şi iubesc muzica. Nu se apropie de căsuţă, şi dacă vin să asculte muzica, stau pitiţi în tufăriş sau o ascultă de pe fluviu. Se întîmplă ca, osteniţi de munca de la colhoz, să se ducă să cîneze acasă şi apoi să se strecoare încoa' — şi să asculte cu gura căscată. Eu asta n-am priceput-o, şi-o spun drept. Ce-o avea şi muzica asta? mă întrebam. Ei, armonica, fireşte, e ceva obişnuit. Dar pianul! De cînd mă ştiu, nu l-am auzit. Numai la radio, şi radioul, la noi, hîriie. Aşa! Şi toţi vorbesc despre acest pian cu respect. Înseamnă că are el ceva ce te unge la inimă. Degeaba, nu şi-ar ieşi el din fire, norodul, din pricina muzicii, cum îşi iese de pildă tineretul nostru. Uite pînă unde au ajuns! În fiecare zi fac de strajă, îndeosebi fetele, cînd cîntă el. Şi pe deasupra, pricepi, se mai şi ceartă între ele, că cică ce-a cîntat? Una spune una, cealaltă alta...

Ascultă cum am ajuns eu să pricep muzica... Ca să zic aşa, printr-o întîmplare fericită. Într-o

noapte, plecasem să controlez vârșele. Era o noapte de iunie ca acum, de-ajuns de luminoasă, și zarea nu voia în nici un chip să se stingă, ci tot pîlpîia încetișor pe deasupra pămîntului. După cotitură, pe costișă, se deschidea pădurea, chiar pădurea asta. E deasă, are mulți tei, putem spune că-i o pădure cum rar întîlnești — cufundată toată în negură, rouă și liniște. Care va să zică, mi-am lăsat jos vîșlele și mi-am aprins o țigară. Barca pluttea în voia curentului. Cînd, deodată, nu te mint, m-am cutremurat tot ca opărit: din desîș, din acea beznă și liniște, începuseră să sune parcă sute de clopoței. La început, știi, ca un joc ușor, și apoi s-au răspîndit prin pădure ca un cîrd de porumbei alungați de furtună. Și se porni pădurea să cînte tare, tare, de parc-ar fi fost un om care se întoarce de pe plaiuri îndepărtate și dă, va să zică, de veste cuiva, poate nevastei, poate mîndrei, că se apropie de casă. Mă năpustiseră gîndurile puhoi, și pe deasupra mi se părea că pădurea toată, și apa din Oka cît e ea pînă-n fund, și cerul, și frunzișul tot — că toate, pricepi, cîntă, că toate te înșfacă de inimă și te duc. Dumnezeu știe unde... Mi-e rușine, dar uite, dumitale îți spun drept: am plîns și mi-am amintit deodată întreaga mea viață, cu toate cîte au fost, și bune și rele într-însa. Și de la aceste lacrimi parcă mi s-a topit o gheață de pe inimă. Și bagă de seamă că am purtat-o și am simțit-o coala în piept de cînd mă știu. De atunci, de cum sosește muzicantul, în fiecare zi mă tîrăsc pînă aici și aștept. Iac-așa! Și tare mi-ar plăcea să mă călătoresc și eu măcar o dată la Moscova, să aud muzica care se cîntă acolo. Cei ce-au fost la Moscova zic că aici e doar un singur ostroment, pe cînd acolo, o orchestră întregă de țî-e mai mare dragu', cu vreo zece ostromente, dacă nu

chiar douăzeci. Sufletul ți-l răscolește acea muzică...

Șaşkin tăcu, își șterse tulburat fruntea și pe urmă se uită la cer.

— Se pare că ne ocolește. Dacă nu ți-e cu supărare, eu mă duc. Dumneata ce ai de gând?

— Eu unul, rămîn...

Șaşkin plecă. Ieșii pe țărm, chibzuii cam încotro se îndreaptă furtuna și văzui că vine de-a dreptul spre pădure, spre coliba lui Richter. Șaşkin dispăruse după cotitură.

Trebuia să aștept să treacă furtuna. M-am întors la colibă, m-am așezat pe podeaua ceardacului, m-am rezemat cu spinarea de ușa bătută în scînduri și m-am pregătit să înfrunt furtuna în față. Și m-am gândit că totul e spre bine. Dacă Șaşkin ar fi rămas, negreșit am fi discutat și n-aș fi văzut nimic ca lumea. Și eu voiam să urmăresc toată desfășurarea furtunii, de la începutul începutului și pînă la sfîrșit, fără să scap nici o schimbare.

Și furtuna, cum spun băieții, mi se oferea în întreaga sa strălucire și frumusețe.

Se întuneca. În fundul pădurii păsările zburau jos, țipînd speriate. Un fulger neașteptat cutremură cerul și zării, pe Oka, acel val de nori plumburii care se rostogolește întotdeauna, încet, înaintea unei furtuni cumplite.

Pe urmă se întunecă și mai mult, atît de mult că unghiile degetelor mele arse de soare păreau orbitor de albe, așa cum se văd noaptea.

Din cer răzbi răsufierea tăioasă a spațiului cosmic. Și de departe, apropiindu-se mereu și îndoină parcă totul în cale, începu să se rostogolească un tunet lent și grav, care zgudui pămîntul.

Virtejuri de nori se coborîră spre pămînt, ca niște sumbre sumane și, deodată, se petrecu o minune — o rază de soare se strecură printre nori, căzu pieziș peste pădure și îndată țîșni grăbit, și la fel de pieziș, o ploaie torențială, abundentă, mînată din urmă de tunete.

Ploaia șuiera veselă, izbea cu nesaț în frunze și flori și lua avînt străduindu-se să se întreacă pe sine însuși. Pădurea scînteia, fumega de fericire.

După furtună, am scos apa din barcă și am pornit-o spre casă. Se lăsase seara. Și deodată, în răcoarea jilavă de după ploaie, am simțit purtată de valuri de-a lungul fluviului, uimitoarea și îmbătătoarea mireasmă a teilor în floare. Ca și cum undeva, pe aproape, ar fi înflorit, pe sute de kilometri, parcuri și păduri întregi de tei.

Acest miros purta în el prospețimea nopții, aroma mîinilor reci de fecioară, neprihănire și gingășie.

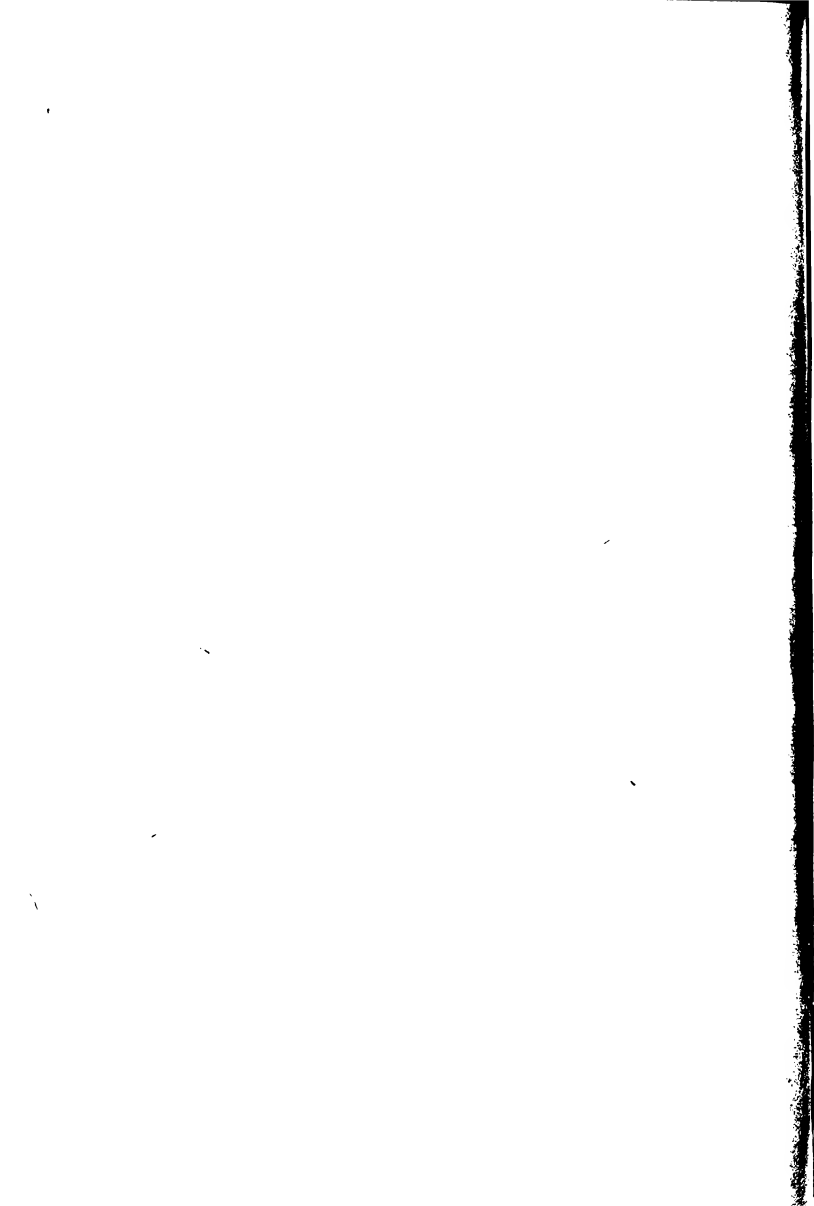
Și, pe neașteptate, am înțeles cum s-a apropiat Sașkin de muzică, cît e de dulce pămîntul nostru și ce puține cuvinte avem ca să-i înfățișăm farmecul.

Traducere de
Madeleine Fortunescu

ALEXANDR DOVJENKO

(1894—1956)

Cunoscut regizor de filme (*Arsenalul*, *Pământul*, *Sciors*, *Poemul mării* etc.) Dovjenko a desfășurat și o intensă activitate literară, care-l situează printre fruntașii literaturii ucrainene. Autor de scenarii (majoritatea filmelor pe care le-a turnat au avut scenarii scrise de el), dramaturg, Dovjenko a fost și un apreciat prozator, manifestându-se îndeosebi în domeniul genului scurt (nuvele și schițe ca *Noaptea dinaintea luptei*, *Mama*, *Voința de a trăi* etc.).

VOINȚA DE A TRĂI

— Prietene, m-am adresat eu medicului militar, chirurgul Micola D., ai lucrat pe front timp de aproape un an și jumătate. Probabil c-ai tăiat sute de oameni...

— Mii, mă corectă impasibil chirurgul.

— Mii de oameni...

Închisei ochii, încercînd să-mi închipui suferințele, gemetele a mii de oameni, privirile lor pline de implorare : „Doctore, spune-ne doctore, vom trăi ?“

— Ce muncă titanică ! Ce încordare a tuturor nervilor ! rostii eu, gîndind cu voce tare.

— Nu-i decît obișnuință.

— Obișnuință ?... Tot ce se poate ! Dar ia spune-mi : tu care ai văzut zi de zi atîtea suferințe, ai izbutit să descoperi cea mai tainică trăsătură a ființei umane ? Ai aflat tu, oare, dincolo de rănile atît de numeroase și atît de diferite ale trupului omenesc, ceva necunoscut pînă atunci, ceva nou, taina omului care luptă în război ? Sau privirea nu ți-a mers mai departe de vîrfurile cuțitului și n-ai descoperit nimic ?

— Ba da, am aflat ceva ! îmi răspunse doctorul și începu să se plimbe prin cameră, aducîndu-și probabil aminte de operațiile sale cele mai reușite.

Îl priveam ținută și mărturisesc că în adâncul sufletului îl invidiam pentru meseria pe care și-o alesese și care îmi inspira un respect aproape religios. Întotdeauna am socotit că a salva viața oamenilor, a le ușura suferințele este misiunea supremă, misiunea cea mai nobilă.

— Voința! spuse chirurgul, oprindu-se din mers și izbind în masă cu pumnul lui mare, de țaran. Omul care luptă în război înseamnă în primul rînd *Voință*. Dacă există voință există și omul! Unde nu-i *Voință*, nu e nici *Om*! Cîtă voință are omul, atîta viață îl așteaptă. Cîtă voință are, atîta trăiește. Asta-i ce-am aflat!

Doamne, cît se ținuse să nu cadă, cum îl duruse sufletul că-și pierde pușca-mitralieră, cînd aceasta îi alunecase din mînă, iar el nu mai avusese puterea s-o ridice din noroi... Mîna dreaptă îi fusese lovită de o schijă de mină. Stînga, îi era complet sfărîmată, sîngele țîșnea din umărul făcut zob ca dintr-o fîntînă arteziană.

Ce putea să facă? Cum să oprească sîngele? Cu ce? Iar sîngele, curgea într-una...

Atunci cercetașul Ivan Karnaliuk o luă la goană. Creierul îi lucra cu înfrigurare.

„Atîta timp cît nu mi-am pierdut încă tot sîngele, trebuie să fug de aici — își zise el. Numai să nu cad, numai să nu cad, pentru nimic în lume nu trebuie să cad! Altfel s-a zis cu mine, or să mă ucidă blestemații! Blestemații!... Or să mă ucidă? Nu, nu, n-or să mă ucidă... N-or să mă ucidă...”

Clocotind de mînie și de furie, Karnaliuk fugea, tremurînd din cap pînă-n picioare.

De-ar fi întâlnit în drum un fascist chiar așa cum era, fără mâini, l-ar fi sfișiat, pe loc, cu dinții.

Ura i se risipi de îndată ce depăși zona primejdioasă. Apoi ostașul se opri și, simțind cum îl cuprinde durerea, se prăbuși asemenea unei lumînări de ceară care se topește la soare. Lui Ivan i se păru că în loc să cadă pe pământ, nimerise în apă. Se simți dus de un curent repede, trecu iute printre copaci, nouri și sate pentru ca în cele din urmă, întocmai ca-n basme, apa să-l arunce pe mal drept în fața casei. Îi ieșiră în întâmpinare toți : tatăl, mama, bunicul, bunica, surorile... Toți erau așa de buni cu el, și-l priveau cu atîta bucurie...

— Ivan... A venit Vaniușa al nostru !

Își revăzu casa părintească din marginea satului precum și cărăruia care, tăind prin grădină, ducea spre casă.

Iar pe cărăruie, o văzu alergînd pe Galina, fata pe care o iubea el.

— Ivan, s-a întors Ivan ! Vaniușa !

— Galea !

Karnaliuk deschise ochii.

— Îmi pierd cunoștința, șopti el, cuprins de un fior.

Ivan Karnaliuk era un ostaș oarecare. Nu săvîrșise cine știe ce fapte deosebite de eroism, deși ucisese cu pușca lui cu lunetă vreo cincisprezece fasciști, fără a-i mai număra pe cei pe care-i doborîse cu pușca obișnuită. Nici înfățișarea lui Ivan n-avea nimic eroic.

De statură mijlocie, mai mult slăbuț, cu ochii cenușii, în vîrstă de vreo douăzeci și cinci de ani, era originar din minunata Podolie. Ivan era fiul

unei epoci mărețe, fiul Marei Revoluții Socialiste din Octombrie, al anilor în care s-au înfăptuit construcții uriașe, al Marelui Război de Apărare a Patriei. Era unul din milioanele de tineri sovietici care, pînă la începerea războiului, se dedicaseră, cu trup și suflet, muncii pașnice.

Ivan nu participase la întreceri în care să-și afirme puterea sau îndemînarea, nu luase parte nici la concursurile de tir, nu evoluase nici pe ring, în meciuri de box. El se luase la întrecere cu cei care-și cucereau gloria printr-o muncă eroică, participînd la Expoziția agricolă unională de la Moscova, cea mai frumoasă și mai înaltă expresie a posibilităților și virtuților de care dispune omul. Acolo i se acordase Medalia de aur pentru un juncan uriaș, cum nu visase, de cînd există lumea, nici o juncă. Căci Ivan fusese păstor într-un colhoz din Podolia...

— Îmi pierd cunoștința ! exclamă el îngrijorat, cu glas tare, de parcă ar fi vrut să se trezească din somn și să pună stavilă apei repezi care-l ducea la vale.

— Oprește, oprește ! Nu mă predau !

Karnaliuk se tîrî pînă în dreptul unui copac și-și propti cu greu umărul rănit de trunchiul acestuia. După ce închise, în felul acesta, artera sfîșiată, își mușcă atît de adînc buzele și deschise atît de larg ochii încremeniți, încît sanitarii care îl găsiră în zorii zilei, în timp ce culegeau morții de pe cîmpul de luptă, ziseră : „Uite un cadavru care ne privește țintă“.

— Trăiesc,... le șopti Karnaliuk cu fața complet lividă.

★

Bătălia continuă, fără întrerupere, zi și noapte... Chirurgical lucra, fără odihnă, într-o colibă ai cărei pereți fuseseră acoperiți cu cearșafuri și prelate. Pe masa de operație din fața lui se revărsase o adevărată mare de suferință ; orice om, venit din afară, care s-ar fi apropiat măcar o oră de acest cutremurător altar pe care se aduceau jertfe războiului, n-ar fi putut suporta tabloul și ar fi izbucnit în hohote de plîns.

Două surori leșinaseră din cauza îndelungilor nopți nedormite. Altele le luaseră locul ; ajutate de sanitari, cărau și așezau pe masa de operație oamenii sfîrtecați. Moartea își înfuleca lacomă prada, dar nu arare erau cazurile cînd chirurgul reușea să smulgă victimele din ghiara hulpavei bătrîne.

Pereții colibeii se cutremurau de bubuituri, de exploziile bombelor. În curte, ostașii răniți zăceau direct pe pămînt, așezați pe trei rînduri, după gravitatea rănilor : răni la cap, răni grave fără speranță de vindecare... și ceilalți.

Chirurgical era pur și simplu istovit. Ca să mai cîștige forțe și totodată ca să facă și economie de timp, mîncă chiar acolo, lîngă masa de operație. Deși rezistent din fire, simțea pînă și el cum i se taie picioarele. Dar mai ales începuse să-l cuprindă deznădejdea. Există o măsură pentru orice pe lumea asta. Răniții ajunseseră să-l scoată din fire ; iar ceea ce îl impresionase altă dată profund, acumă nu-i mai trezea nici măcar entuziasmul.

„Ce dracu ! De unde atîta răbdare ? De paisprezece luni tai într-una și n-am auzit pe unul care să urle, care să urască moartea, s-o blesteme, s-o înjure pe această ticăloasă ! Nu, nici unul ! Toți tac, toți sînt supuși“ se gîndea chirurgul,

ajuns la capătul puterilor, și totuși continua să cîrpească pentru a mia oară zdrențele omenești sîngerînde.

— Următorul !

În fața chirurgului, pe masă, zăcea Karnaliuk. Trecuseră trei zile de cînd fusese rănit și se simțea din ce în ce mai rău. Din trupul lui se scursese aproape tot sîngele, febra trecuse de 41 de grade și începuse o îngrozitoare cangrenă gazoasă. Brațul inert, umflat, uriaș, cu pete vineții-roșietice bătînd în negru, acoperit tot cu bășici, mirosea îngrozitor. Timp de trei zile Karnaliuk îl tot privise. Se uitase la el ca la un dușman de moarte și tăcuse tot timpul.

Chirurgul cunoștea un tratament foarte bun, după o metodă proprie, pentru vindecarea cangrenei gazoase, dar brațul lui Karnaliuk nu mai putea fi salvat.

— E prea tîrziu... spuse neputincios medicul, adresîndu-se asistentului. Va trebui să-l amputăm.

— Amputați-l ! Tăiați-l mai repede ! rosti pe neașteptate, cu hotărîre și mînie în glas, Karnaliuk.

Cînd chirurgul întoarse mirat capul, întîlni ochii cenușii, larg deschiși ai ostașului care-l priveau țintă.

— Tăiați-l mai repede ! spuse Karnaliuk din nou, pe un ton poruncitor însoțit de un gest din cap, de parcă ar fi vrut să arunce cît colo brațul de care nu mai avea nevoie.

★

Dar amputarea nu i-a fost de nici un folos lui Karnaliuk, după cum nu i-a fost de folos nici serul

anti-cangrenos inoculat după metoda chirurgului. N-au fost încununate de succes nici încercările de transfuzie a sîngelui. Cangrena gazoasă creștea, întinzîndu-se de la umăr spre gît. Umărul inflammat te făcea să te cutremuri cînd îl priveai.

Cînd Karnaliuk fusese aduș la spital pulsul aproape că-i încetase. Picătură cu picătură, viața se scurgea încetișor din trupul vlăguit al ostașului. Cu toate acestea el nu voia să cedeze. Nici o clipă nu-și pierdu Karnaliuk cunoștința și nimeni dintre răniți nu-l auzi gemînd măcar o dată. Tăcea, de parcă își încordase toată voința în această luptă cumplită cu moartea.

— Cum te mai simți ? îl întrebă chirurgul în timpul vizitei, apucîndu-l de mîină. Pulsul de-abia i se mai simțea...

— Binișor... Bine... Spune-mi, doctore, am să trăiesc ? șopti Karnaliuk și privirea lui îl sfredeli pe medic pînă în adîncul sufletului.

— N-ai nici o grijă, ai să trăiești ! îi răspunse chirurgul recurgînd la minciuna salvatoare, căci își dădu seama că ostașul e pe moarte și minutele pe care le mai are de trăit îi sînt numărate. Fără să-i mai prescrie nici pansamente, nici vreun alt tratament, trecu la patul de alături.

Karnaliuk înțelese că toate speranțele sînt pierdute.

— Doctore.... nu pleca, stai o clipă !

Jenat, chirurgul întoarse capul. Dintr-o privire Karnaliuk îi ghici gîndurile.

— Nu mai am nevoie de pansament, nu-i așa ? spuse el cuprins de vîlvătaia cangrenei și ochii săi arzători aruncară chirurgului o privire care nu mai putea fi uitată.

Dar ce-i putea spune medicul ? Ce putea spune un chirurg care trecea în fiecare zi pe lângă patul a zeci de muribunzi ? Ce ?

— Lasă... nu-ți face griji... ai să trăiești...

Cînd îl văzu pe chirurg îndreptîndu-se, împreună cu ceilalți doctori și cu surorile, spre sala de pansamente, Karnaliuk își răsturnă capul pe pernă și începu să plîngă cu hohote. Își aminti de Podolia lui, de țara lui de aur cu cîmpiile ei întinse, cu livezile și cirezile ei bogate, își aminti de juncanul Minu, mîndria întregii cirezi ; își aminti de bătrînul Bug și de iubita lui, Galina, alături de care visase să-și trăiască viața pe malul frumosului fluviu...

— Unde ești tu, Galea ? Unde ? Să vezi ce-a ajuns Ivan al tău...

Karnaliuk își roti ochii împrejur, dar nu văzu decît răniți...

— Uite unde-am ajuns ! Și cît de departe de casă mi-e sortit să mor...

Soldatul se zbuciuma pe patul morții, zbătîndu-se ca o pasăre rănită. În sufletul lui ardea mai puternică, mai vie ca oricînd, dorința de-a se răzbuna împotriva dușmanului, dorința de a trăi nu de a muri...

— Blestemații, blestemați să fie ! Nu, n-am să mor ! Răzbunarea împotriva voastră pot s-o port și într-o singură mînă...

Karnaliuk gemu, scrișni din dinți și tăcu...

★

Sfîrșindu-și vizita prin saloane, chirurgul intră în sala de pansamente. După ce dădu dispoziții

privind ordinea pansării, se așază, pe un scăunel, lângă fereastră.

Dimineața era cenușie și posomorită. Medicul, dus pe gânduri, stătea cu capul în mâini. Deodată, în dreptul ușii, se auzi un zgomot care-l făcu să se întoarcă. Privi : era Karnaliuk ! Numai în cămașă, acoperit de feșe îmbibate de sînge și de puroi, stătea acolo, ud learcă de sudoare.

— Pansați-mă, gemu el întinzîndu-și mîna dreaptă spre masa de operație. Vreau să trăiesc ! Pansați-mă, faceți tot ce-i nevoie...

Cu pași șovăielnici se îndreptă spre masa de operație, clătîndu-se de parcă s-ar fi aflat pe puntea unei corăbii purtată în larg de un uragan.

Chirurgul simți că nu se mai poate ridica de pe scaun. Chipul lui Karnaliuk era totodată și înfricoșător și măreț.

— Mă credeți mort ? Pansați-mă ! Vreau să trăiesc ! De ce stați locului ?... De ce nu vă mișcați ? strigă el căzînd grămadă în brațele medicului. Emoționat, chirurgul îl ridică întocmai ca pe-un copil și-l așază pe masă.

— Socotiți că-l mai puteți salva ? întrebă asistentul, care intrase în goană în sala de pansamente.

— S-a salvat el singur, îi răspunse chirurgul cu voce puternică. Ține-l... așa... ei, ține-l fir-ar să fie !

Priceput și deprins cu operațiile, asistentul aduse iute instrumentele necesare.

Chirurgul, parcă era alt om. Începu să lucreze vesel, cu o energie neobișnuită și în timp ce-l opera, îl admira într-una pe Karnaliuk.

— Doamne, ia te uită ce voinic ! Ce piept ! Dar umărul ! Da, așa mai zic și eu ! se entu-

ziasma doctorul curățind rana înfiorătoare, și punându-i pansamentul asept.

— Priviți numai ce picioare are! Și ce gît! L-ați văzut cînd a intrat? Țsta-i un adevărat atlet! Dați-mi camforă!... Cofeină!... Admirabil... Așa flăcău mai zic și eu! Ia uitați-vă ce mușchi! Ce ziceți cum a intrat? Ce ziceți? Hm?

— Nu pricep cum de s-a putut da jos din pat... Era doar imobil! se minună una din surorile medicale.

— Ce te pricepi dumneata la chestii d-astea!

— De unde-a avut atîta forță? Pulsul aproape că nu-i mai bătea, spuse cealaltă soră.

— Avea, în schimb, voință... uite, ia asta...

— Credeți c-o să trăiască?

— O să trăiască mai mult decît noi toți! Ține aici!... Ascultați-mă ce vă spun eu: omul ăsta a făcut pentru viața lui cu mult mai mult decît facem noi acum...

Chirurgul lucra cu entuziasm și cu pasiune. Niciodată nu dorise cu atîta înflăcărare să salveze viața unui om așa cum dorea acum. Ivan zăcea în fața lui cufundat într-un somn adînc, dar voința uriașă de a trăi a acestui om i se transmisese acum doctorului punînd stăpînire pe toată ființa lui. Uitînd de oboseală, de nopțile nedormite, chirurgul lucra cu atîta ușurință de parcă s-ar fi aflat după cîteva ceasuri zdravene de somn sau după o baie bună care-l întremase. O rază de soare, scăpată pentru o clipă din perdeaua de nori pătrunse în sala de operație, și-l făcu să zîmbească, fericit. Lupta împotriva morții îi întărise doctorului forțele iar el restituia acum aceste forțe bolnavului. După ce-i mai injectă o doză de ser anti-cangrenos și o jumătate de litru de sînge, chirurgul porunci să se dea operatului vin cald și

ceai fierbinte și să i se pună în pat sticle cu apă caldă. În câteva minute pulsul i se întări, obrații i se rumeniră și Karnaliuk deschise ochii, ochii lui cenușii în care stăruia aceeași întrebare...

Toți patru — chirurgul, asistentul și cele două surori — dădură din cap în semn de aprobare și-și întoarseră emoționați privirile.

Karnaliuk se uită la chirurg și zîmbi.

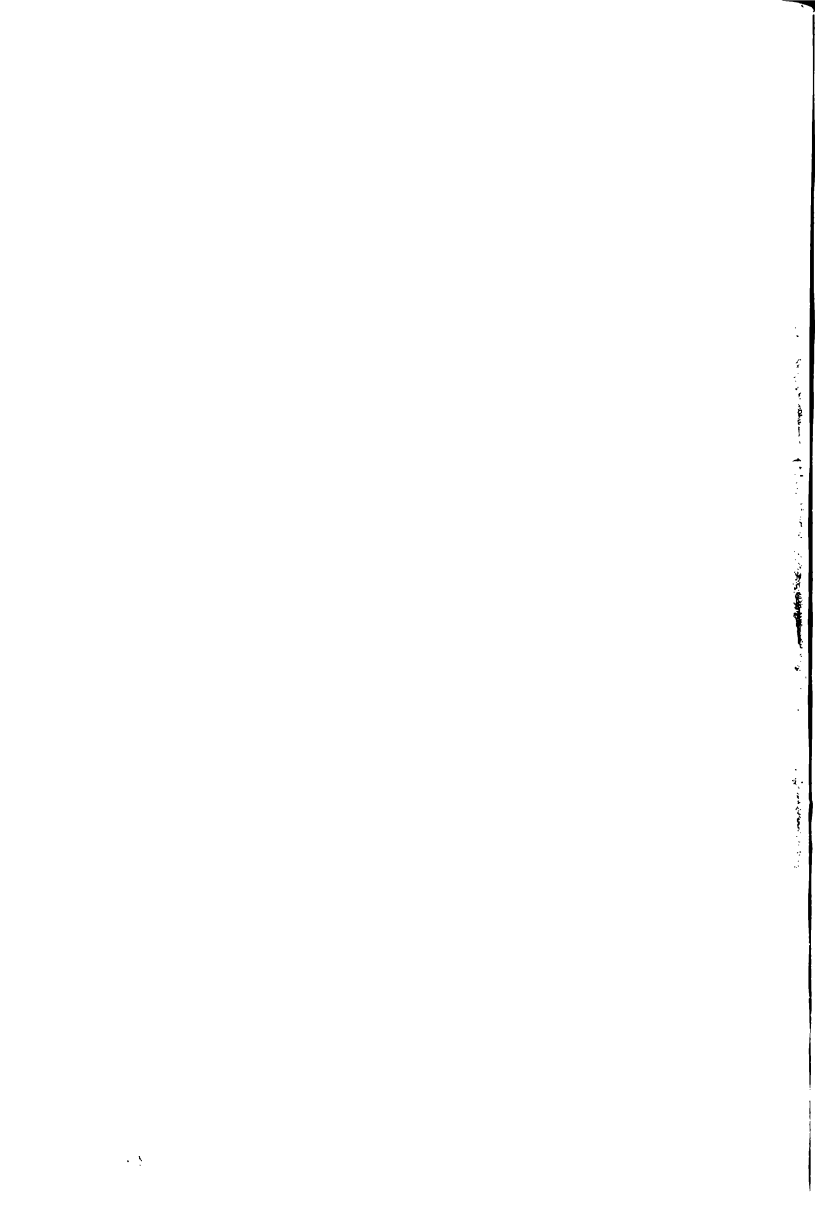
— Ai cîștigat o bătălie capitală, în care n-aveai aproape de loc șanse de victorie, îi spuse doctorul cu vocea tremurîndă. Îți mulțumesc, flăcăule, căci datorită ție am înțeles abia acum ce înseamnă *să trăiești*... Îți mulțumesc și mă închin adînc în fața înălțătoarei voințe de care ai dat dovadă!

...Cînd Karnaliuk fu adus din sala de operație, salonul îl primi cu aplauze. Privindu-și cu mîndrie tovarășul, răniții îi mulțumeau cu efuziune. Voința lui Ivan de a trăi li se transmisese și lor.

Prietenii mei, gîndiți-vă la cele ce v-am povestit și de vi se va întîmpla ceva în viață — și cîte nu se pot întîmpla — luptați pentru biruință pînă în ultima clipă, pînă pe patul morții... Scoateți din cutioara fermecată, moștenită din moștrămoși, planta prețioasă a vieții, sorbiți-i adînc parfumul, hrăniți-vă cu rădăcina ei zi și noapte... Căci *Voință înseamnă Viață!*

Nu mă îndoiesc nici o clipă că are să vă fie de folos...

Traducere de
Tatiana Nicolescu

VLADIMIR LIDIN

(n. 1894)

Activitatea literară a lui Vladimir Lidin a început încă înainte de Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, în anul 1915. În timpul războiului civil îl aflăm în rîndurile Armatei Roșii. După terminarea acestuia, Lidin se manifestă ca un scriitor activ, publicînd numeroase culegeri de nuvele, schițe, reportaje. Dintre operele apărute pînă la Marele Război de Apărare a Patriei semnalăm: *Nordul* (1925), *Vin corăbiile* (1926), *Drumuri și distanțe* (1927), *Căutătorii* (1930), *Mormîntul soldatului necunoscut* (1932), *Drum spre apus* (1940). În timpul războiului (1941—1945) îl găsim pe front, în calitate de corespondent de război. În anii din urmă a publicat noi culegeri de nuvele și schițe, amintiri, reportaje: *Prietenul din depărtări* (1957), *Trenuri de noapte* (1959), *Oameni și întîlniri* (1961), *Calea cocorilor* (1962), *Răpăitul ploii* (1963) etc.

SĂGETĂTORUL *

Unul dintre șoferii Academiei de Științe — om în vîrstă și de toată încrederea — care în anii îndelungatei sale slujbe avusese prilejul să-l ducă cu mașina și pe Vavilov și pe Bardin, stopă, exact la zece seara, în fața unei case mari, cu nouă etaje, de pe prospectul Lenin. Ninge cu vînt puternic, o ninsoare cenușie și deși calendarul indica luna lui april, era frig ca-n toiul iernii. Pe șantierele noilor blocuri în construcție, semnalele roșii din vîrfurile macaralelor se vedeau ca prin ceață. Șoferul, oprind motorul care pînă atunci lucrase din plin, luă liftul și se opri la etajul VIII.

De cîte ori venea la Moscova, Mihail Ksenofontovici Trubnikov trăgea la fiul său, Vsevolod Mihailovici, directorul unuia din institutele de fizică ale Academiei, căruia avea obiceiul să-i spună :

— Ascultă Seva, străduiește-te să ajungi cît mai repede academician sau măcar membru-correspondent ; eu, prea mult nu mai am de trăit, iar cînd am să mor, o să fiu șters de pe lista

* Constelație.

membrilor. Tu, să ai grijă ca numele familiei noastre să figureze mai departe printre academicieni.

Bătrînul, bineînțeles, glumea, dar totuși, în aceste cuvinte, se afla și o doză de amărăciune. Privind statura înaltă, încă impozantă a tatălui său (deși bătrînul începuse să se servească de baston și să poarte ochelari cu lentile speciale) Vsevolod Mihailovici se gîdea nu atît ca numele familiei sale să continue să figureze printre academicieni, cît mai ales să nu-și supere părintele cu convingerea fermă pe care o avea că în veacul științelor exacte, specialitatea acestuia — literatura, cu toate fluctuațiile și legile ei nesigure — era totuși un lucru de importanță secundară...

Nadejda Evghenievna, soția lui Vsevolod Mihailovici, deschise șoferului ușa.

— Dezbracă-te, Timofei Ilici... Poate vrei un ceai? Că timp mai aveți berechet!

Nadejda Evghenievna îl simpatiza pe bătrînul șofer Velikanov, totdeauna liniștit și tăcut, cu mîini de dădacă grijulie, de care Trubnikov începuse să aibă atîta nevoie, deși se împotrivea oricărui ajutor.

Cu toate că locuința era mare, spațioasă, bibliotecile deveniseră neîncăpătoare așa că teancurile de cărți care creșteau mereu în înălțime erau așezate direct pe dușumea. Înalt ca și tatăl său, cu sprîncenele groase și arcuite, Vsevolod Mihailovici, deși avea o înfățișare cam aspră, era un om sincer și drept. Alături de el Nadejda Evghenievna părea scundă, dar Velikanov, care învățase să cunoască oamenii, îi prețuia în chip deosebit drăgălășenia și mai ales bunătatea.

— Nu vă deranjați, Nadejda Evghenievna... ceai am băut așa că pînă plecăm, am să mă uit prin *Vecerka*¹.

Dar cum ceainicul se afla pe masă, Nadejda Evghenievna îi turnă o ceașcă mare cu ceai.

— Ce vreme îngrozitoare — spuse ea privind pe fereastră. Prin perdelele de dantelă se zăreau vârtejurile de zăpadă. „Probabil că nici la Leningrad nu e mai bine !“

Nadejda Evghenievna era foarte atentă față de socrul ei care-și pierduse, cu cîțiva ani în urmă, soția ; de altfel semănau întrucîtva ca fire așa că se bucura sincer de fiecare vizită a lui. Velikanov își bău ceașca de ceai, o refuză pe-a doua, după care se așeză mai la o parte cu ziarul în mînă. Era lat în umeri, cam greoi ca înfățișare, dar șofer ca el, cu mîini de dădacă, să tot umbli să cauți ! Soția lui Trubnikov se uita întotdeauna, cu respect, la mîinile puternice, de lăcătuș, ale acestui șofer care știa să meștească de toate. Cum Trubnikov ținea un regim foarte sever, Nadejda Evghenievna se duse la bucătărie să-i pregătească ceva de mîncare socrului ei înainte de plecare.

— La drept vorbind, dragă tată, nu prea aprob vizitele tale pe-o vreme ca asta — spuse Vsevolod Mihailovici, care stătea în picioare în dreptul ferestrei din camera sa de lucru. Țasta-i timpul cel mai prielnic ca să faci o gripă...

— Ei, o să ne ferim și noi de gripă — răspunse nepăsător Trubnikov.

¹ Denumire prescurtată pentru ziarul *Vecerniaia Moskva* (Moscova de seară) foaie de informare cotidiană care apare seara.

Vsevolod Mihailovici se pregăti să ofteze și să spună : „Ce să mă fac cu tine, tată ?“ dar, răzgîndindu-se, tăcu.

— Și la Leningrad trebuie să fie un aprilie tot așa de păcătos. Pe-o vreme ca asta Baltica își cam face mendrele...

— Eu mă împac bine cu Baltica, răspunse Trubnikov pe același ton nepăsător.

Nesocotința bătrînilor e uneori ostentativă : Vsevolod Mihailovici îl considera însă pe tatăl său un incorigibil și undeva, în adîncul sufletului, fiul era convins că izvorul acestei ușurințe se afla în lumea aceea fragilă a poeziei, față de care tatăl său nu numai că-și manifestase fățiș pasiunea, dar o făcuse și obiectul cercetărilor sale... Logica riguroasă cu care-l deprinsese pe Vsevolod Mihailovici știința lui, fizica, cu legile ei de fier, se opunea cu strictețe capricioaselor libertăți poetice, nu rareori justificate printr-o noțiune destul de tenebroasă : talentul.

Trubnikov își privi fiul cu bunătate, deși nu fără oarecare ironie.

— Știu eu la ce te gîndești tu acum — rosti el pe neașteptate. Am eu mașina mea cibernetică de maximă precizie cu ajutorul căreia descifrez gîndurile altora. Tu abia te pregătești să-ți formulezi ideea iar eu am și aflat la ce anume vrei să te gîndești.

— Da ? Ei, ia spune, la ce anume m-am gîndit ? întrebă curios fiul, deși nu fără oarecare precauție.

— Tu îți zici : tata are 78 de ani, a venit de mult timpul să iasă la pensie, și în genere e cazul să se mai potolească, să-și mai vadă și de sănătate. Pe lîngă toate celelalte mai e și un unchiuș ușuratic, impregnat pîină-n măduva oaselor de su-

bredele sale visuri poetice ; despre Puşkin ştie toate celea, pînă şi culoarea pe care o aveau nasturii de la fracul lui ; din *Cîntec despre oastea lui Igor* citează cu atîta siguranţă de-ai putea crede că el e cel care l-a scris... Numai că veacul în care trăim noi e al disciplinelor practice. Dacă ne-am strădui cu tot dinadinsul poate că am izbuti ca şi maşina electronică să scrie versuri şi sînt sigur că n-ar face-o mai rău decît unii autori. Dar, dragul meu, uite ce nu pricepi tu : nu pricepi că eu socotesc maşina asta a ta, atît de inteligentă, în faţa căreia sînt gata să mă închin dimpreună cu tine, tot o creaţie poetică. Numai că versurile e totuşi mai bine să le scrie oamenii... Aş dori ca tu să ai faţă de poezie atitudinea pe care o am eu faţă de ştiinţă... Ia, spune-mi de cînd nu l-ai mai recitat pe Puşkin ? Hm ? se interesează bătrînul pe neaşteptate.

— Parcă eu am vreme să citesc ! În faţa noastră, a fizicienilor, stau acum, tată dragă, probleme atît de urgente de rezolvat, încît nu ne mai putem permite luxul să ne pierdem vremea cu altceva...

— Aşa dar la asta te gîndeai — spuse Trubnikov satisfăcut. Deci, am ghicit... Şi-ţi mai spui încă ceva : tata călătoreşte aiurea tocmai pe o vreme ca asta, cînd gripa se leagă de fiecare. Da, călătoresc, căci fără asta nu-mi pot închipui viaţa şi află că de mult aş fi zvîrlit cît colo blestematul ăsta de baston, dacă n-ar fi fost reumatismul... naiba să-l ştie cum şi de ce-o fi apărut ; cert este că aici poezia n-are nici o vină, căci reumatism au şi matematicienii.

— Încerci totdeauna să scapi printr-o glumă — spuse Vsevolod Mihailovici — dar Nadea şi cu mine nu ne găsim liniştea pînă nu ne suni dimi-

neața, la telefon, din Leningrad, să ne spui c-ai ajuns cu bine.

Vsevolod Mihailovici se așază în fotoliul din fața tatălui său și bătrînul, privindu-l, își zise că fiul îi semăna uimitor, că-i moștenise toate deprinderile lui, de pildă, pînă și obiceiul de a sta așa, cu picioarele întinse și cu degetele mîinilor încrucișate pe genunchi...

— Mi-ai ghicit, e adevărat, unele gînduri — remarcă Vsevolod Mihailovici. Știința mea mă învață să mă apropii mai riguros de unele probleme... știința aceasta, care cu toată extinderea pe care a luat-o astăzi, este totuși încă atît de tînără... Căci, vezi tu, dragă tată, în timp ce noi doi stăm aici și vorbim, în timp ce Nadea îți pregătește ceva de mîncare, în timp ce Timofti Ilici te așteaptă, în tot acest timp, undeva, într-un spațiu infinit, zboară — să zicem în direcția Lunii — o rachetă cosmică : ei bine, știi dumneata cîte calcule anterioare de cea mai înaltă precizie, cîte dispozitive, cîte stații automate de radioficare, cîte aparate care de care mai complicate, a presupus acest zbor ? Gîndindu-mă acum, din nou, la toate acestea, ajung la concluzia că era nouă își are coeficientul ei de măsurare a vieții spirituale a omului.

— Vrei să spui că, în comparație cu toate acestea, poezia e o antichitate respectabilă, nu ? întrebă Trubnikov. Să știi însă că pentru mine poezia nu se reduce numai la niște simple versuri ; ea îmbrățișează, în genere, mintea omească cu zborurile ei cele mai îndrăznețe. Bineînțeles, cînd ai la îndemînă o mașină care îți poate face în cîteva minute un calcul pentru care

Lobacevski¹ avea nevoie de ani de zile, și Lobacevski poate deveni, într-o anumită măsură, o antichitate respectabilă.

— Pe Lobacevski noi continuăm să-l respectăm, zîmbi fiul.

— Îl respectați, de asta nu mă îndoiesc, și pe Pușkin îl respectați... Dar pentru nimic în lume n-ați recunoaște că dacă n-ar fi existat Pușkin poate că nici racheta voastră n-ar fi zburat în cosmos.

— Asta, într-adevăr, nu recunoaștem — confirmă fiul.

— „Socotind că impulsul inițial își poate înceta mișcarea, iar apoi trezi noi mișcări între obiecte, te abați mult de la concepția cea adevărată.“ Asta a spus-o bătrînul Lucrețiu². Ar fi bine să mai citești în timpul liber... între altele și pe Lucrețiu...

— Am să mai citesc, conveni Vsevolod Mihailovici, aruncînd pe furiș o privire spre ceasul de la mînă: era zece și douăzeci. „Săgeata roșie“ pleca la douăsprezece fără cinci.

Dar Trubnikov nu se grăbea: avusese prilejul să verifice de multe ori programul sosirilor și plecărilor din Moscova, mulți conducători de tren îl cunoșteau și compartimentul, cu patul pregătit, ajunsese pentru el un fel de dormitor mobil, în care abia apuca să se dezbrace, să închidă ochii că și auzea ciocnînd la ușă și rostindu-se cuvintele: „Pregătiți-vă, ne apropiem de Leningrad“. La rîndul lui fiul nu da semne de nerăbdare, știind că bătrînului nu-i place să fie zorit.

¹ Nikolai Ivanovici Lobacevski (1792—1856), celebru matematician rus, întemeietorul geometriei neoeuclidiene.

² Titus Carus Lucretius (sec. I î.e.n.), poet și filozof roman (epicurian), autorul celebrei lucrări *De rerum natura* (*Despre natura lucrurilor*).

neața, la telefon, din Leningrad, să ne spui c-ai ajuns cu bine.

Vsevolod Mihailovici se așează în fotoliul din fața tatălui său și bătrînul, privindu-l, își zise că fiul îi semăna uimitor, că-i moștenise toate deprinderile lui, de pildă, pînă și obiceiul de a sta așa, cu picioarele întinse și cu degetele mîinilor încrucișate pe genunchi...

— Mi-ai ghicit, e adevărat, unele gînduri — remarcă Vsevolod Mihailovici. Știința mea mă învață să mă apropii mai riguros de unele probleme... știința aceasta, care cu toată extinderea pe care a luat-o astăzi, este totuși încă atît de tînără... Căci, vezi tu, dragă tată, în timp ce noi doi stăm aici și vorbim, în timp ce Nadea îți pregătește ceva de mîncare, în timp ce Timofti Ilici te așteaptă, în tot acest timp, undeva, într-un spațiu infinit, zboară — să zicem în direcția Lunii — o rachetă cosmică : ei bine, știi dumneata cîte calcule anterioare de cea mai înaltă precizie, cîte dispozitive, cîte stații automate de radioficare, cîte aparate care de care mai complicate, a presupus acest zbor ? Gîndindu-mă acum, din nou, la toate acestea, ajung la concluzia că era nouă își are coeficientul ei de măsurare a vieții spirituale a omului.

— Vrei să spui că, în comparație cu toate acestea, poezia e o antichitate respectabilă, nu ? întrebă Trubnikov. Să știi însă că pentru mine poezia nu se reduce numai la niște simple versuri ; ea îmbrățișează, în genere, mintea omească cu zborurile ei cele mai îndrăznețe. Bineînțeles, cînd ai la îndemînă o mașină care îți poate face în cîteva minute un calcul pentru care

Lobacevski¹ avea nevoie de ani de zile, și Lobacevski poate deveni, într-o anumită măsură, o antichitate respectabilă.

— Pe Lobacevski noi continuăm să-l respectăm, zîmbi fiul.

— Îl respectați, de asta nu mă îndoiesc, și pe Pușkin îl respectați... Dar pentru nimic în lume n-ați recunoaște că dacă n-ar fi existat Pușkin poate că nici racheta voastră n-ar fi zburat în cosmos.

— Asta, într-adevăr, nu recunoaștem — confirmă fiul.

— „Socotind că impulsul inițial își poate înceta mișcarea, iar apoi trezi noi mișcări între obiecte, te abați mult de la concepția cea adevărată.“ Asta a spus-o bătrînul Lucrețiu². Ar fi bine să mai citești în timpul liber... între altele și pe Lucrețiu...

— Am să mai citesc, conveni Vsevolod Mihailovici, aruncînd pe furiș o privire spre ceasul de la mînă: era zece și douăzeci. „Săgeata roșie“ pleca la douăsprezece fără cinci.

Dar Trubnikov nu se grăbea: avusese prilejul să verifice de multe ori programul sosirilor și plecărilor din Moscova, mulți conducători de tren îl cunoșteau și compartimentul, cu patul pregătit, ajunsese pentru el un fel de dormitor mobil, în care abia apuca să se dezbrace, să închidă ochii că și auzea ciocnînd la ușă și rostindu-se cuvintele: „Pregătiți-vă, ne apropiem de Leningrad“. La rîndul lui fiul nu da semne de nerăbdare, știind că bătrînului nu-i place să fie zorit.

¹ Nikolai Ivanovici Lobacevski (1792—1856), celebru matematician rus, întemeietorul geometriei neoeuclidiene.

² Titus Carus Lucretius (sec. I î.e.n.), poet și filozof roman (epicurian), autorul celebrei lucrări *De rerum natura* (*Despre natura lucrurilor*).

ruța ascensorului, ca într-un fel de teacă parcă anume construită pentru el.

— Să stai mai mult în casă, Mihail Ksenofontovici — repetă Nadejda Evghenievna. O să se încălzească în curînd și atunci n-ai decît să te plimbi cît vrei! Te rog, ferește-te de răceală!

— Bine, bine, am să mă feresc — răspunse bătrînul zîmbind pe sub mustățile lui cărunte după care dispăru, plutind parcă, în teaca liftului.

Afară zăpada troienise mașina. Motorul strănută și tuși de cîteva ori, pînă ce-l puse Velikanov în funcțiune. După care porniră să înfrunte stihiiile unui aprilie cețos și mohorît care aducea mai curînd a februarie. Uitîndu-se din cînd în cînd la cadranul luminos al ceasului, Velikanov conducea cu multă atenție mașina greoaie pe drumul acoperit de polei. Ar fi trebuit, de fapt, să plece mai devreme, dar șoferul se obișnuise, de atîția ani, cu ciudățeniile fiecăruia din oamenii aceștia de seamă, atît de deosebiți unul de altul, pe care avusese prilejul să-i cunoască.

După o jumătate de oră mașina, înconjurînd piața Komsomolskaia, stopă în fața gării Leningrad. Velikanov coborî; prefăcîndu-se că ține ușa, îl ajută pe Trubnikov să se dea jos din mașină, și-n timp ce-l conducea spre peron, îi luă pe neobservate servieta grea din mîna care, pînă la urmă, se sprijini, ostenită, pe umărul șoferului.

Deși era aproape miezul nopții, gara avea înfățișarea ei dintotdeauna. Conștient parcă de forța și de avîntul său, trenul își etala impunător vagoanele de-a lungul peronului rece și neprimitor sub iureșul viscolului care se zbuciuma deasupra acoperișului. Tăcuți, conductorii îi instalau pe călători în vagoanele calde și confortabile, pregătite cu tot ce trebuie pentru odihna nopții.

— Ei, iată-ne și în drum spre casă — îi spuse Trubnikov responsabilei de vagon, care-i zîmbi ca unei vechi cunoștințe. În timp ce femeia îi lua șoferului pachetele din mînă, Trubnikov, întorcîndu-se spre el, îi spuse :

— Totdeauna te fac să întîrzii, Timofei Ilici, cu plecările astea ale mele la miezul nopții... Cînd o să mai ajungi, acum, acasă ?

— N-are nimic, răspunse Velikanov. Duc mașina la garaj și iau autobuzul... Nu vă faceți nici o grijă din pricina mea, Mihail Ksenofontovici. Uitați-vă, în pachetelul ăsta mai mic sînt icre... Nadejda Evghenievna mi-a poruncit să nu vă spun înainte de plecarea trenului, căci i-a fost teamă că n-o să-l luați. Iar în pachetul ăsta mare sînt portocale...

— Portocalele le împărțim pe din două, propuse Trubnikov. Jumătate mie, jumătate nepotului dumitale...

— Pentru nepot mi-a dat Nadejda Evghenievna un pachet special.

— Nu cumva mă minți ?

— Pe cuvîntul meu de onoare.

— Ei, atunci să rămînă așa. Umblă sănătos !

Trubnikov intră în compartimentul unde deocamdată era singur. Își scoase șuba, și-o atîrnă în cuier, își îndreptă umerii și se sprijini — înalt și lat în spate — de ușă. Uitîndu-se pe geam îl văzu pe Velikanov îndepărtîndu-se. Pe culoar, trecu un amiral în uniformă neagră, cu epoleți mari, aurii. Apoi, doi tineri, cu bonete de lînă, care duceau subțioară niște crose de hockey, probabil că se pregăteau pentru vreun concurs, undeva în Finlanda, pe gheață artificială. Urmară apoi trei indieni cu turbane impunătoare cu stemă, dar încotoșmănați în paltoane groase, cu gulerul ridicat și Trubnikov

își aduse aminte cum cu patru ani în urmă, cam în aceeași vreme, se sufocase de căldură la Delhi, la festivitățile în cinstea lui Tagore. Mai trecură încă doi amirali, care plecau probabil împreună. Leningradul e doar port, oraș al marinarilor și Trubnikov, gîndindu-se la el, își simți inima plină de mîndrie.

Peste un minut, trenul porni, lin, fără nici o zguduire; peronul rămase în urmă, plutind parcă l-ar fi purtat vîntul pe aripile lui. Moscova se vedea acum ca-n palmă: semnalele roșii din vîrfurile clădirilor înalte, reclamele luminoase de neon — verzi, roșii, albastre...

Apoi trenul își accelerează mersul, îndreptîndu-se spre Leningrad.

— Doriți un ceai? îl întrebă responsabilă vagonului, o femeie în vîrstă, cu un chip trudit, dar totodată plăcut.

— Mulțumesc, am băut, la Moscova, după obiceiul celor de acolo, răspunse Trubnikov.

Cum nu-l mai deranjă nimeni, Trubnikov deschise geamantanul și-și scoase pijamaua, după care mai zăbovi o clipă, cu palmele întinse pe genunchi. Legănîndu-l molcom, „Săgeata” se înfigea tot mai adînc în întunericul nopții geroase, luminată, ca-n toiul iernii, de albul imaculat al zăpezii.

„...*Neîndoielnic că ne-am născut cu toții din sămînța cerului. Cerul ne este tată, tuturor.*” Trebuie neapărat să-l răsfoiesc pe Lucrețiu — rosti cu voce tare Trubnikov.

Își aduse aminte de coperta deosebit de frumoasă a acestui volum, ceva cu niște cheițe mici, cum avea și vechea lui *Biblie*; îi veniră apoi în minte rafturile cu cărți din casa de pe strada

a 13-a din Vasilievski-ostrov¹, stradă liniștită și atît de puțin umblată, încît șoferul cînd venea să-l ia, trebuia să oprească mașina departe de trotuar, din pricina troienelor uriașe de pe margine.

Își aduse apoi aminte de lampa veche de pe masa de lucru, de lumina ei blîndă, verzuie, de raftul cu primele ediții din Pușkin, Baratînski², Batiuşkov³, Delvig⁴, de „Casa memorială Pușkin“, de comorile ei, de atotștiutorul Matvei Nikanorovici Ogoļţev, custodele Bibliotecii publice — ce om cu suflet minunat! — de îndelungile discuții pe care le aveau despre clasici... În sfîrșit, ce să mai lungim vorba... Minunată creație acest oraș, minunată și parcă nu de mîna omului făurită: te uiți în dreapta, te uiți în stînga — pretutindeni Jukovski⁵ și Gogol, Herzen și Belinski, Nekrasov și Saltîcov... Intri în redacția *Sovremennikului*⁶ și ți-l închipui pe tînărul Dostoievski trecîndu-i pragul. Prima ediție a *Oamenilor sărmani* avea o copertă cenușie cu un ornament în stil *empire* — Trubnikov își aduse aminte cu precizie chiar și de locul unde își ținea această carte pe raft. Dragul meu prieten Vsevolod, hai să mergem împreună în Fonarnîi pereulok⁷, să-ți

¹ Insula Vasilii, una din cele mai mari din grupul celor pe care a fost ridicat Petersburgul.

² *Evgheni Baratînski* (1800—1844), poet liric rus, mare admirator al peisajului nordic pe care l-a cîntat în multe din versurile sale.

³ *Konstantin Nicolaevici Batiuşkov* (1787—1855), poet rus.

⁴ *Anton Antonovici Delvig* (1798—1831), poet rus, prieten cu Pușkin.

⁵ *Vasili Jukovski* (1783—1852), poet rus.

⁶ Revista *Contemporanul*.

⁷ Stradă din vechiul Petersburg.

arăt acolo, chiar lângă piața Sennaia, o casă în care s-ar fi putut petrece crima lui Raskolnikov¹, ucigașul cămătăresei, o casă cu o scară abruptă, întunecoasă, dărăpănată, luminată ca printr-o ceață de un felinar anemic. Cineva a pregătit de un veac decorul pentru toate viitoarele piese și filme. Curtea strîmtă e ticsită de lemne, în partea cealaltă, pe malul canalului Ecaterinovski, se leagănă un felinar din vremi trecute. Dobjunski nu avea nevoie să meargă prea departe ca să picteze șlepurile încărcate cu lemne și vechiul Petersburg tuciuriu. Închipuindu-ți toate aceste lucruri, dragul meu Vsevolod, haide să răsfoim împreună cartea tinereții mele. Leningradul îi păstrează paginile și în ele găsim particulele acelei materii de care vorbea Lucrețiu, materie pentru care nu există în tot universul un infern care s-o facă să încremenească.

Clătinînd din cap ca și cînd s-ar fi adresat sie însuși, Trubnikov își desfăcu cravata și se lungi pe pat, hotărît ca înainte de a adormi să citească ceva. Dar legănatul molcom al trenului îl făcu să renunțe. Stingînd lumina, se lăsă pentru cîteva ore pradă somnului binefăcător.

Spre deosebire de viscolul din Moscova, la Leningrad era o zi neașteptat de senină, albastră și umedă pînă la strălucire. Zăpada începuse să se topească. De pe streșinile caselor se desprindeau cu zgomot, sperîind trecătorii, țurțurii de gheață.

La douăsprezece, Trubnikov se duse la ședința consiliului științific al facultății de filologie; discută apoi cu academicianul Lîjnikov despre

¹ Eroul principal al romanului *Crimă și pedeapsă* de Dostoievski.

apropiatul congres de lingvistică de la Londra, după care urmară, ca de obicei, o sumedenie de treburi ce nu puteau fi amânate, așa că atunci cînd, în sfîrșit, se putu duce și Trubnikov acasă, trecuse de ora patru...

Șoferul din Leningrad nu semăna cu cel de la Moscova. Spre deosebire de Velikanov cel cu brațe puternice și mîini sigure, Serghei Ivanovici Eremeev care, în anii blocadei făcuse nenumărate drumuri, cu mașina, pe gheața lacului Ladoga, era pirpiriu și purta ochelari. Ziua era pe sfîrșite, cerul își păstrase transparența de cristal, dar aerul se răcise simțitor, așa cum se întîmplă adesea în această vreme a anului la Leningrad. Dinspre Baltica vin uneori niște adieri înghețate de parcă marea ar vrea să-i prevină pe leningrădeni să nu se încreadă încă în căldura înșelătoare a primăverii.

— Mergem acasă, Mihai Ksenofontovici? Întrebă Eremeev.

— Bineînțeles! Și privind cu compătimire „Volga“ de culoare albastră, stropită de noroi pînă la geamuri, adăugă: „Îți dă de furcă vremea asta, nu glumă!“

— Îmi cam dă, Mihail Ksenofontovici...

Porniră pe cheiul Nevei. Deasupra fluviului cerul era de un verde-gălbui; treptat însă culorile se schimbară, nuanțele calde, cărămizii dispărură, iar bolta deveni rece și încremenită, ca iarna.

— Serghei Ivanovici treci, te rog, pe la Priajka! spuse pe neașteptate Trubnikov. Ocolul nu e mare, iar eu am neapărată nevoie să mă opresc fie măcar și pentru o clipă, acolo...

Eremeev era familiarizat cu ciudățeniile lui Trubnikov, cu atît mai mult cu cît știa că întot-

deauna ele erau determinate de ceva. Știa de asemenea și ce înseamnă „pentru o clipă“.

Trecînd peste Podul Palatului, Eremeev coti la dreapta, pe chei. Șoferul știa de asemenea că, de îndată ce se va ivi monumentul lui Petru, Trubnikov îl va ruga să meargă mai încet sau chiar să oprească.

— Oprim ? întrebă el.

Mai mult de atîta nu se putea apropia, și așa mașina era aproape lipită de parapetul Nevei. Pe soclul alb de zăpadă, ședea desculț, Petru. Deasupra lui, cerul începu să se înfășoare în umbrele viorii ale serii. De astă dată, Trubnikov nu mai spuse ca de obicei : „Minunat, nu-i așa ?“ deși ar fi vrut s-o spună. Șezură, pur și simplu în mașină, cu privirea ațintită asupra monumentului. Apoi, Eremeev porni încetișor mai departe. Știa cînd trebuia să oprească și cînd putea porni din nou. Era de cinci ani șoferul lui Trubnikov și așa cum la Moscova Velikanov îl ducea la gară, cînd pleca spre Leningrad, Eremeev îl ducea cînd pleca la Moscova. Cum șoferul cunoștea și casa de lîngă Priajka, în dreptul căreia Trubnikov îl ruga de obicei să oprească mașina, stopă din proprie inițiativă în fața unei clădiri înalte, cu ziduri de un cenușiu-violet, pe care se afla fixată o placă de marmură albă.

— Vreți să coborîți, Mihail Ksenofontovici ? întrebă șoferul, înconjurînd mașina și deschizînd portiera.

— Numai pentru o clipă — spuse Trubnikov. Doar cît ocolesc o dată casa !

Porni, sprijinindu-se în baston, iar Eremeev rămase la volan să-l aștepte. Ocolind colțul casei, Trubnikov o coti la dreapta ; ajungînd în fața

clădirii își îndreptă privirile către balconul și către ferestrele pe care se uitase adesea cel care locuise cîndva acolo. În depărtare, dincolo de Priajka, se înălțau schele și construcții, iar pe Neva, deasupra căreia cerul era parcă mai străveziu, se profilau contururile macaralelor de la șantierul naval.

— Eh, fleacuri ! spuse pe neașteptate, cu voce tare, Trubnikov, privind sfertul firav de lună ivit pe cer, zgribulit parcă și el din pricina frigului ascuțit care se lăsase.

Rachetele rămîn rachete, iar Pușkin, Pușkin... Nici noi nu ne putem rupe de voi, dar nici voi, de noi... o să ne întîlnim cu toții sau pe această planetă sau, în cazul cel mai rău, undeva în constelația Săgetătorului... Hm ! făcu el apoi satisfăcut și o porni agale spre mașină.

— Ei, și-acum acasă, Serghei Ivanovici — spuse Trubnikov așezîndu-se. Ajunge cu ciudățeniile mele ! Mărturisește că te-ai cam plictisit de un unchiș fără astîmpăr ca mine !

— Ei, cum puteți crede una ca asta, Mihai Ksenofontovici ? protestă Eremeev, dar pe un ton oarecum reținut, de teamă ca nu cumva lui Trubnikov să-i vină ideea să mai facă vreun ocol, doar „pentru o clipă“.

„Și-n vîlvătaia din amurg
El doarme dus pe calu-i murg ;
Pîndit în ceață de balaur
Lucește zaua-i grea, de aur...”

— Sună bine, nu-i așa, ce zici ? întrebă Trubnikov.

Cît străbătură străzile lăturalnice luna nu se mai zări. Dar cum ieșiră pe chei, Crai-Nou porni să alerge împreună cu ei, pe deasupra Nevei,

sprinten și strălucitor, învăluit în adierile primăvăratice ale lui april, care nu ajunseseră încă pe pământ, ci se opriseră undeva, sus, în înălțimile cosmice... Era însă atît de minunat că luna zbura alături de ei, încît pînă și fiul lui Trubnikov, dacă ar fi văzut-o, ar fi trebuit să fie de acord cu tatăl său că de la poezie pînă la fizică nu-i decît un pas distanță.

Traducere de
Tatiana Nicolescu

LEONID LEONOV

(n. 1899)

Debutază în literatură în primii ani de după Revoluție cu o serie de nuvele și schițe (*Sfârșitul unui om de nimic*, *Buriga*, *Însemnările lui Koviakin*, *Regina de lemn* etc.). Un moment de cotitură în creația scriitorului și o afirmare de mare succes a însemnat romanul *Bursucii* (1924), inspirat din istoria socială și psihologică a satului sovietic în anii războiului civil. Urmează, la scurte intervale, romanele *Hoțul* (1925—1926), *Soti* (1928—1929), *Skutarevski* (1930—1932) și *Drumul spre ocean* (1933—1935) în care, pornind de la noile realități socialiste, autorul dezbate probleme morale și filozofice de cea mai mare actualitate, legate de formarea unei noi mentalități, a unei noi atitudini a omului în fața vieții. În epoca războiului îmbină activitatea de publicist, de corespondent pe front, cu cea de prozator (*Cucerirea Velikoșumskului*, 1944) și de dramaturg (piesele *Lupul*, *Un om obișnuit*).

Leonid Leonov cultivă o proză densă, de o mare substanță filozofică, dezbătând acute probleme sociale, ideologice și psihologice. Romanul *Pădurea rusească* (1953) și ultima sa nuvelă *Evghenia Ivanovna* (apărută în revista *Znamia*, în octombrie 1963) se înscriu pe această linie specifică pentru creația leonoviană. Dramaturgia lui Leonid Leonov s-a îmbogățit în anii din urmă prin publicarea pieselor *Caleașca de aur* și *Vifornița*.

EVGHENIA IVANOVNA

Tatianeî Mihailovna Leonova

Au ajuns la Ținandali în toiul nopții. În fața lor, printre copaci, se zărea un zid necunoscut. Lăsându-se ușor pe roțile dinapoi, mașina chelălăi parcă, în beznă. În timp ce Stratonov își aprindea luleaua, Evghenia Ivanovna se întoarse spre soțul ei. Răsturnat pe speteaza banchetei, englezul ațipise. Pălăria îi lunecase ștrengărește pe-o timplă, iar buzele-i supte nu se mai vedeau de loc. Începea obișnuitul acces.

Stratonov apăsa nerăbdător para de cauciuc. Sunetul plutea fără nădejde, în liniștea acestor ținuturi. Valea râului Alezani părea cufundată într-un somn atât de adânc, încît numai un cutremur, poate, ar fi izbutit să-l tulbure. În această văgăună, pînă și cuvîntul „inturist“¹ își pierdea puterea magică. Nimeni nu se grăbea să iasă în întîmpinarea oaspeților, să le ia geamantanele.

— Ei, haide, fă ceva, mișcă-te, c-o să-ți pierzi slujba, *kaço*², îi strecură Stratonov printre dinți șoferului. Du-te, bate la ușă, lua-te-ar naiba... hai, te rog. N-o să se atingă nimeni de „Biukul“ dumi-tale blestemat.

¹ Oficiul sovietic de turism.

² Apelativ familiar — *dragă* — în limba georgiană.

Șoferul explodă, pînă la urmă, într-o rusească stilcîtă. Cine altul decît chiar el, Stratonov, în calitate de ghid de la biroul de turism ar fi trebuit să aibă grijă de oaspeții de peste hotare ? ! Stratonov se văzu nevoit să recurgă la amenințări rostind trei nume de circulație pancaucaziană. Drăcuind în gruzină, șoferul se apucă să spargă prima ușă pe care o nimeri.

Evghenia Ivanovna neobișnuită cu drumurile de munte, era cuprinsă de o ușoară greață. Pe malul înspumatei Iora, în timp ce căutau un vad, ea își stăpînise cu greu lacrimile, iar la trecerea peste lanțul muntos, înainte de Telavi, se hotărîse mai bine să meargă pe jos o jumătate de kilometru, deși abia își tira picioarele. Acum simțea iarăși nevoia să coboare din mașină, să respire aer curat și să rămînă cîteva clipe singură.

— M-a cam amețit drumul... vă rog să mă strigați cînd vor veni oamenii să ne ia bagajele, îl rugă Evghenia Ivanovna pe Stratonov, coborînd din mașină. Și mai am o rugăminte, domnule Stratonov, adăugă ea : să nu închideți portiera. Soțul meu este literalmente bolnav din pricina unor anumite calități de tutun.

Mireasma amăruie, înviorătoare, a ierbii de toamnă, amestecată cu fumul stînilor răzbătea de pe plaiuri. În bezna adîncă, amintind haosul dinainte de facerea lumii, se putea totuși desluși frunzișul greu, umed, deasupra capului. Bîjbîind prin întuneric, Evghenia Ivanovna se afunda tot mai mult în parc, atentă la fiecare foșnet.

Deodată, în urma ei, pietrișul trosni ușor, sub apăsarea unor pași precauți.

— Vă orientați fără greș, Mrs. Pickering... i se adresă Stratonov în franțuzește ; limba străină izbutea să mascheze întrucîtva această voce obse-

dant de cunoscută. Aici, în desişuri, se află un tainic sanctuar al literaturii noastre, pe care-l vom vizita mâine, urmă Stratonov. Dintr-o seamă de considerente, nu vă recomand să-l vizitaţi pe întineric... De altfel, platoul Ținandali se curmă aici brusc, printr-o prăpastie, astfel încît s-ar putea ca vraja acestei plimbări să se spulbere.

Făcînd uz, stăruitor, de limba franceză, Stratonov îi da a înţelege că, dat fiind situaţia, ar fi fost mai cuminte să nu se recunoască reciproc. În mai multe rînduri, începînd cu întîlnirea de la Tiflis, el îi propusese Evgheniei Ivanovna să uite că s-au cunoscut cu cîtiva ani în urmă şi că el i-a pricinuit un rău atît de mare. Atitudinea lui excesiv de respectuoasă trăda mai curînd chinurile ruşinii pe care o îndura din pricina faptei sale decît a muştrării de conştiinţă — la drept vorbind, recunoaşterea vinovăţiei ar fi putut să-i pricinuiască suferinţe morale ceva mai puternice.

Fusese prima ei dragoste. Se înfiripase în ajunul Crăciunului, în liniştea netulburată a unui orăşel de stepă. Convalescent după o rănire, Stratonov venise la maică-sa, funcţionară în acel orăşel, să se întremeze. Abia ieşit din spital, nimerise de-a dreptul la balul organizat în cinstea absolventelor liceului. Sublocotenentul dansa cu mîna bandajată sub privirile pline de adoraţie ale domnişoarelor din ultima clasă de liceu. Una singură nu-i acorda nici o atenţie. Împins de orgoliu, ofiţerul coborî de pe culmile vultureşti spre neîmblînzita făptură cu rochiţă cafenie şi pelerină de dantelă. Era în orăşelul lor natal o alee de salcîmi bătrîni supranumită „Bulevardul sufleteilor înamorate“. Trecînd prin cimitirul de o cutremurătoare frumuseţe, aleea se prelungea pînă departe, în stepa albastră învăluită în lumina

lunii, păstrându-și puterea de vrajă și în toiu iernii. Celor doi tineri li se păru deodată comic că familiile lor, locuind pe aceeași stradă, aproape peste drum una de alta, nu se împrieteniseră mai înainte; pînă la revoluția din februarie cele două mame — slujbașa și văduva de felcer — au căutat să repare această greșală, prin vizite și servicii reciproce. În ajunul reîntoarcerii la unitatea sa, de lăsată secului, în timp ce se serveau blinele, sublocotenentul declamă — cam cîntat, după moda de atunci — o scurtă poezie în care autorul, adică el însuși, își exprima dorința ca o tînră fată — și se înțelegea cine anume — să-l conducă neîncetat cu strălucirea ochilor ei la victorie, în lupta piept la piept cu dușmanii vieții înnoite. Cele două mame schimbau priviri, considerîndu-se cu anticipație rude, tresărind numai la pasajele în care se amintea despre tiranii ce trebuiau osîndiți, dintre care ele nu cunoscuseră în carne și oase decît pe bătrînul profesor de latină — străvechi prigonitor al celor leneși — și pe băcanul de pe ulicioara lor care le dădea mărfuri pe datorie pînă la primirea pensiei. A rămas hotărît că, îndată ce, cu ajutorul lui Dumnezeu, vor pierde definitiv războiul, vor face nunta. Dar a început să dispară din comerț mai întîi zahărul, apoi veniră alte greutăți cu aprovizionarea. Cele două bătrîne hotărîră să amîne nunta, ca și viața, de altfel, pînă după trecerea răzmeriței.

Întors acasă, în taină, ofițerul Stratonov petrecu toamna anului următor ascunzîndu-se ba în stogurile din luncă, ba în hulubăria viitoare sale soacre. Cît ținu iarna, prin oberlihturile deschise se auzeau împușcături. Pe la începutul primăverii, o parte din tiranii locali fură îngropați... Dintre aceștia, acoperiți în grabă cu țărînă, se prăsiră

efemeridele vînturătoare ale acelor ani — atamani ai întregii Rusii, părinți ecumenici înarmați cu pistoale, comandanți ai globului pămîntesc și tot felul de alți vîntură-țară, fără odihnă. Gonind prin stepă cu săbiile scoase, călări sau în căruțe ușoare, cetele lor sfredeleau acalmia lîncedă ce cuprinsese continentul, tăind și spînzurînd din zbor, poposind, ca niște nori de colb, de-a lungul străvechilor șleauri. Pe ulițele orașelului răsăriră comandanți militari cu fețele încruntate, cu glugi albe atîr-nînd peste caftanele lor lungi, sugrumați în talie ca niște bărzăuni, care porniseră să domolească Rusia trezită din somn. Însuși Denikin, în trecere prin orașel, i-a îndemnat din pridvorul bisericii pe șoimii locali la fapte vitejești, iar aceștia, tunși chilug, mirosind a acid fenic, forțîndu-și glasurile, strigară ura. Se organizară mascarade în folosul orfanilor de război, răfuieli de pomină, fără judecată; chefurile se țineau lanț, pipărate cu focuri de armă, parăzile, jocurile de cărți fără sfîrșit — apăsătorul alean rusec. Curînd însă mucegaiul se veșteji, se risipi; pălălaia roșie, trosnind amenințător, înainta prin stepă ca un val uriaș din-spre nord.

Într-o seară, locotenentul trecu în fugă, cu epoleții smulși, pe la casa logodnicei sale, să-și ia rămas bun. Nu mai rămăsese nimic din înfățișarea studentului în drept din anul trei în acest om îmbătrînit cu ticuri nervoase și duhnind a tutun. „Jenia, zeita mea, Ofelia mea, rămurica mea de vișin, o să port cu mine chipul tău minunat prin pustiul... ăsta... cum îi zice?...“ Se împletici, pocni ștregărește din degete, apoi izbucni în plîns mai rău ca un copil... Afară se auzeau împușcături, garnizoana răsculată se baricadase în cazărmi; un escadron roșu trecuse în ajun prin orașel, cîn-

tînd și chiuind, nu mai era timp de pierdut ; undeva, pe malul mării, eșaloanele înaintate ale armatei albe se imbarcau în cala unui vapor străin. Tînăra fată își exprimă dorința de a împărtăși soarta omului iubit. Acesta încercă să se împotrivească din răspuțeri, cu toate că-și dădea seama ce soartă putea s-o aștepte pe logodnica unui fost ofițer. Dar cele două mame le binecuvîntară plecarea, stăruind să ia cu dinșii cîte o lădiță cu moștenirea pe care le-o dăruiau din timpul vieții. Tinerii plecară în grabă cu o brișcă de piață, obținută prin dreptul pumnului, ca la evacuare. Petrecură noaptea nunții în stea, sub cerul liber. Primii fulgi de zăpadă se roteau prin întuneric, calul, nedeshămat, stătea liniștit, dinspre bostănării răzbătea pînă la ei un miros de frunze și vrejuri putrezite. O mîna nevăzută căuta în stepă urma fugarilor și freamătul morții înzecea nesațul lui Stratonov. Jenia își simțea genunchii înghețați... În timp ce soțul grijuliu ascundea sacul cu ovăz — mai aveau înainte drum lung, cel mai lung din cîte străbătuseră în viață — Jenia rămase cu privirea pierdută în marea învăpăiată a meleagurilor părăsite. „Ah, măicuță, măicuțița mea dragă, pentru ce m-ai adus pe lume ?“ Ori de cîte ori își amintea de evenimentele anilor următori, Evghenia Ivanovna simțea fiori reci prin șira spinării.

Șase luni mai tîrziu, Stratonov o părăsi, lăsînd-o fără un ban, la Constantinopole. Într-o zi, după o perioadă lungă de foame, soțul ei plecă să caute de lucru, dar nu se mai întoarse acasă. Jenia crezuse mai întîi că-l călcase tramvaiul. Trei zile în șir alergă înnebunită pe la toate morgile orașului străin. „Și eu care mi-am închipuit ca o proastă că moartea o să ne ia pe amîndoi deodată, după

ce trupurile noastre vor fi ostenit de atita fericire ; dar și atunci sufletele noastre nu se vor fi săturat de iubire !“ Cunoscu pentru întâia oară fiorul rece al singurătății abia a patra zi, într-o amiază înăbușitoare, când foamea o făcu să-și mai uite puțin durerea. Era în micul scuar din fața uriașei Aya-Sofia, în vârful căreia răposatul ei tată, amețit de vișinata de acasă, plănuia să înfigă crucea pravoslavnică. Jenia ședea încremenită, cu palma apăsată pe gură, în timp ce în jurul ei treceau zoriți, pe jos sau cu trăsurile, după treburile lor, turci cu un aer important. Mica broșă dăruită de soacră-sa ca și cruciulița de aur a mamei fuseseră vândute chiar din prima lună, iar norocul de a spăla vasele la restaurante nu-l aveau decît puținele alese. Sleită de puteri, abia mai era în stare să se apere de ispita unei vieți ușoare. Se apropia mizeria neagră, iar dincolo de hotarul ei venea și nepăsarea. Ochii își pierduseră strălucirea ; trăsăturile feței i se ascuțiseră, chipul ei căpătase ceva din asprimea de felcer a lui taică-său. Împreună cu alte femei, strivite, ca și dînsa, sub călcîiele celor sătui, străini și trîndavi, foamea o purtă prin capitalele lumii. Pe atunci Jenia nu dorea, nu visa altceva decît să moară și să fie îngropată alături de soțul ei ; se vede însă că dorința nu fusese chiar atît de aprinsă, de vreme ce îi trebuiră trei ani încheiați pînă să ajungă la un pas de groapă. Aceasta s-a întîmplat la Paris, unde furtuna exilului o aruncase după lungi peregrinări prin mai multe capitale balcanice.

În ajun, se otrăvise cu gaz de iluminat vecina ei de azil, tot o rusoaică ; era mai în vîrstă decît Jenia, mai urîță și nu mai avea nimic de vînzare, ca și Jenia, de altfel. La Paris, rusoaicele care

ajungeau femeii de stradă nu se puteau compara cu indivizii gătiți care se plimbau cu un aer melancolic, legănându-și șoldurile, între biserica La Madeleine și Grand Opéra. Pe lângă iscusința profesională, Jeniei i-ar mai fi trebuit o mulțime de bani și hrană pentru a-și împlini obraji supti și face să-i dispară cearcănele de sub ochi. Vreme îndelungată își adunase energia necesară unei rezolvări ușoare a situației; dar nu a c u m, ci rîndul viitor, cînd va mai ieși din casă.

Fusesse ziua ei cea mai neagră de la golful Maude încoace, cînd avusese loc memorabila debarcare a armatelor fugite în străinătate. Și atunci, ca și acum, se țerneau ploaie mărunță, ca de înmormîntare. Jenia ședea sub umbrarul ud al unei cafenele, absentă, și se vedea cu ochii închipuirii umflată, dezgustătoare, dar împăcată, plutind pe Sena. Totul se sfîrșea cu bine, n-avea ce regreta și nimeni nu căuta s-o convingă să-și schimbe hotărîrea; dar în clipa cînd era gata să plece, îi căzu din mînă moneda pe care o pregătise pentru plata consumației. Golise paharul, mîncase și cornurile. În genunchi, murind de rușine, în zadar bîjbîia cu degetele prin băltoaca plină de mucuri de țigară de lângă trotuar. Chelnerul și consumatorii se uitau curioși la ciorapii ei rupți în călcîie. În clipa cea mai critică, interveni un domn foarte înalt și cam caraghios, de la masa vecină. Se întîmplase ca moneda ei să nimerească sub pălăria lui pe care tocmai o scăpase pe jos. Abia după plata consumației, Jenia își dete seama că moneda găsită depășea aproape de trei ori valoarea celei pierdute. Nepricepînd prea bine ce se întîmplase, Jenia alergă după domnul acela necunoscut ca să-i restituie restul la miraculoasa mo-

nedă — și de la acest incident amuzant începu totul. Domnul s-a arătat foarte amabil, domnul nu i-a pus nici un fel de întrebări, domnul i-a propus să facă pentru el extrase din niște cata-loage vechi aduse de la Muzeul Național din Cairo. Remunerația era suficientă, clientul îi dădea hîrtie și, fiind vorba de texte tipărite, Jenia se simțea în stare să le copieze fără nici o greșeală. În afară de cele arătate, domnul nu cerea nici un fel de alte servicii jenante pentru o femeie. Domnul pă-re-a a fi englez și, din păcate, se afla numai în trecere prin Paris, ceea ce ascundea o amenințare care s-a dovedit foarte curînd a fi întemeiată.

Avu de lucru exact o lună, după care *mister* Pickering urma să plece în fruntea unei expediții importante tocmai în Mesopotamia. Totul se nă-ruia. Aflînd această veste, Jenia se făcu pămîntic la față. Atunci se lămuri că secretarul particular îl părăsise pe englez chiar în ajun. Acest tînăr se îndeletnicise și mai înainte cu studiul compa-rativ al băuturilor spirtoase, dar în ultimele șase luni pînă și moderatele însărcinări de serviciu date de profesor îl împiedicau să se consacre obiectului său preferat. Din spusele englezului, se putea trage concluzia că expediția în Orient ar fi zădărnicită iar știința britanică ar suferi un mare prejudiciu, dacă Jenia n-are să ocupe locul rămas vacant. Și *mister* Pickering susținea că ceea ce-i plăcea mai mult la secretarii pe care-i angaja era tocmai lipsa de experiență : acești se-cretari învățau mai repede să lucreze în stilul șe-fului. În afară de aceasta, englezul avea nevoie de practica limbii ruse vorbite ; demult, în anii studenției, o cunoscuse atît de bine, încît, într-o lucrare de la facultate, făcuse comparația între

studiul literar al *Cîntecului*¹ și al *Zadonșcinei*², însă mai tîrziu a mai uitat din vocabular.

Trebuia să se hotărască imediat, călătoria urma să se facă pe Marea Mediterană. Cu ochii în pămînt, îmbujorată de rușine, Jenia tăcea.

— Te rog să-mi spui deschis, Jenny, ce anume te sperie : durata expediției, răul de mare, confortul îndoielnic din Mesopotamia... sau, în sfîrșit, curiozitatea străinilor... din pricina înfățișării mele originale ? se interesă, pe un ton glumeț, *mister* Pickering. Sau poate că anumite atașamente sufletești te rețin la Paris ?

— Ah, nu-i vorba de asta, e cu totul altceva ! șopti Jenia, îngrozită de această presupunere. Pentru mine, totul aparține de mult trecutului... numai că nu pot să vă explic !

— Dar nici nu caut să pătrund în tainele dumitale intime... după cum nu inspectez nici bagajele colaboratorilor înainte de plecare. Călătoria îți va risipi tristețea care, după cum am putut observa, îți încețoșează privirea, prea des pentru vîrsta dumitale.

Nu, nehotărîrea ei nu avea vreun motiv special. Cit despre răul de mare, mai avusese ea o dată prilejul să cunoască ce înseamnă să călătorești cu vaporul, să zaci de-a valma cu alți nenorociți pe puntea comună, în mijlocul unui vacarm de neînchipuit — cînd plîsetele se amestecau cu urletele bețivilor și cu înjurăturile, iar blestemele împotriva ceasului în care s-au născut erau accompa-

¹ E vorba de *Cîntecul oastei lui Igor*, vechi monument al literaturii ruse, de la sfîrșitul secolului al XII-lea, închinat expediției cneazului Igor Sviatoslavici împotriva polovțienilor.

² *Zadonșcina* — monument al literaturii ruse din secolul al XIV-lea, consacrat bătăliei de la Kulikovo.

niate de sunetele ghitarei — fără a închide ochii două zile și două nopți în șir. „Și încă într-o cabină separată, o-la-la, m-aș duce și la o vânătoare de elefanți, în Africa !“ Cuvintele îi veniră singure pe limbă ; se gândise toată ziua la acest continent, de unde îi parvenise în ajun o veste tristă despre Stratonov. Vestea confirma ceea ce auzise și mai înainte în legătură cu înrolarea lui în regiunea africană — adăpostul final al tuturor aventurierilor internaționali, ajunși la desperare. Așadar, Stratonov fusese ucis în timpul unui schimb de focuri de armă, la Alger, apărînd fortul colonial de răsculați și ultimul lui gând fusese îndreptat către soția sa, Jenia. Zdrobită de durere, nu observase pe loc abundența unor amănunte excesiv de înduioșătoare, cu ajutorul cărora defunctul, grijuliu, se străduise a demonstra văduvei veridicitatea morții sale... O, nu, nimic nu o mai reținea pe Jenia în acest oraș, numai că... Se poticni ; nehotărîrea ei se explica prin lipsa celor mai elementare obiecte de uz personal, căci într-o călătorie ca asta era greu să rezolve situația spălîndu-și rufele în fiecare noapte. Dacă expediția ar fi avut loc ceva mai tîrziu, ar fi avut timp și ea, după plata datoriilor, să-și cumpere cele necesare... Tocmai atunci *mister* Pickering își aduse aminte că un editor al său, ruinat, care era și coproprietar al unei firme de confecții de la Bordeaux, îi achitase o parte din drepturile convenite pentru cartea sa despre inscripțiile sumerice prin diferite obiecte de îmbrăcăminte de damă, care, ca dimensiune, parcă fuseseră comandate anume pentru viitoarea lui secretară. Jenia preferă să nu pătrundă în esența unor coincidențe atît de uluitoare, cu atît mai mult cu cît costul acestor obiecte urma să i se rețină din salariu. „Nu vă supărați... dar despre

ce inscripții era vorba ?" întrebă ea, din politețe, încruntînd, în orice caz, cu mîndrie sprîncenele. Cînd mai află însă, pe deasupra, că *mister* Pickering, distrat cum sînt savanții, cumpărase dimineța și vreo două geamantane în plus, Jenia refuză categoric să le primească.

...Vaporul era un gigant cu trei coșuri și mai păstra la bord camuflajul de apărare. Un fum gros năvălea din coșul principal, ca într-un desen de copil. Aplecați peste balustradă, sute de gură-cască se prefăceau a urmări forfota încărcării vaporului, în realitate însă, firește, sute de ochi o urmăreau pe ea, pe Jenia, care urca scara însoțită de englez. Cînd ajunse pe punte, în rînd cu ceilalți, privi lumea aceea minunată, înnoită după război, care se întindea jos, la picioarele ei, unduindu-se în răcoroasa boare marină. Pretutindeni, cît putea cuprinde cu ochii, oamenii foiau neîncetat, măturau, frecau și vopseau, eliberînd frumusețea vieții de sub stratul de noroi ticălos care voise s-o înăbușe cu tot dinadinsul. Pînă și pe șubreda felucă pescărească — se vedea bine prin binoclu — zeci de mîini de adulți și de copii frecau puntea, țeseau velele, pregătindu-se parcă pentru veacuri de trai fericit. Iar deasupra pluteau sunetele puternice ale unei orchestre nevăzute și zburau păsări albe.

Jenia nici nu observă cînd oacheșul pilot de pe remorcher îl apucase pe gigant de o nară și începu să-l manevreze în port, înainte de a ieși în larg. Deodată o izbi în față un miros de pește și simți o ușoară amețală în clipa în care vaporul porni să spintece valurile. Jenia ar fi vrut să mai reducă puțin numărul miracolelor care izbucneau de pretutindeni. Deodată, șuietînd asurzitor, țîșni o suviță de aburi și, în timp ce totul în jur se pătrun-

dea de acest sunet de adio, Jenia rosti cuvintele mamei sale, rugîndu-se lui Dumnezeu să fie îndurător, să nu renunțe din capul locului la cel mai caritabil dintre capriciile sale.

În urma vasului, apa înghițea toată larma acestei lumi ; în curînd dispărură și păsările care lunecaseră peste undele sidefii : Marsilia se topea în ceața ușoară a amurgului ; în locul grădinilor și al vilelor ce păreau niște mici cuburi, se ivi șiragul luminilor de pe țărm... Cu toate că era momentul să facă cunoștință cu ceilalți participanți la expediție, Jenia nu îndrăzni să întrebe de ei ; de altfel, nici mai tîrziu nu avu prilejul să-i vadă vreodată. O înfricoșau propriile ei gânduri, ca un vis urît, dar și mai mult o îngrozea trezirea din vis. Evghenia Ivanovna își întrebă cu sfială însoțitorul cînd trebuia să se întoarcă în Anglia. Află că la începutul lui octombrie el își începea prelegerile la universitate... dar nu se hotăra să întrebe despre ce fel de curs era vorba, de teamă să nu-și trădeze ignoranța și, prin urmare, nepăsarea cu cine acceptase să plece într-o călătorie lungă și dubioasă.

— Știți, soarta m-a purtat prin multe locuri, dar în țara dumneavoastră n-am fost încă niciodată... încerca ea să orienteze conversația... Vă rog să-mi iertați întrebarea : lucrați chiar la Londra sau mai mult călătoriți ? Se spune că orașul acesta e numai fum și piatră și nu găsești în el nici un pic de suflet... e adevărat ?

Nu se știe dacă *mister* Pickering dădea dovadă de atîta îngăduință față de toată lumea sau dacă, tocmai în ziua aceea, era într-o dispoziție excelentă. O, Evghenia Ivanovna și-ar fi format desigur cu totul altă părere despre capitala britanică, dacă el însuși ar fi avut prilejul să arate acest

oraș interlocutoarei sale. Drept dovadă, îi înșiră câțiva piloni masivi pe care se reazemă întreaga cultură umană.

— O, mi-ar plăcea foarte mult să fac o călătorie la Londra... dacă aş avea ocazia, rosti Jenia cu un aer demn, dar cu inima pierită. E drept că am citit și eu despre acest oraș prin revistele mai vechi și apoi mi-a povestit câte ceva răposatul meu tată.

— A vizitat Anglia?... Impresii personale?

Jenia își umezi cu vârful limbii buzele uscate.

— Da... dar nu personale... Un unchi de-al lui dinspre partea mamei fusese marinăr pe un vas. Dar asta a fost demult, eu nu l-am mai apucat în viață. Jenia își aminti deodată povețele mamei : cu cât e mai atrăgătoare capcana, cu atât sînt colții mai ascuțiți, și privi cu groază spre țărmul care se depărta cu o repeziciune neînduplecată, cufundîndu-se în beznă.

— Iertați-mă, vă rog, unde ați spus că mergem acum ?

— În Mesopotamia, să descifrăm inscripțiile de pe niște pietre vechi... Dar de ce-ai tăcut iarăși, nu cumva îți displace ceva în Mesopotamia ?

— Nu, de ce... dimpotrivă ! Și se uită cu speranță în sus, spre cerul întunecat, de unde o priveau, fără a clipi, ochii englezului.

Cele comunicate de el o mai liniștiră, mai știa și ea câte ceva despre această țară — bunăoară, că e străbătută de fluviile Tigru și Eufrat. În afară de asta, părintele spusese cîndva, la ora de religie, că într-o vreme acolo fusese reședința raiului.

Mai rămînea să întrebe câte ceva despre vechile pietre.

— Văd că ești nerăbdătoare să afli măcar câte ceva despre mine, o încurajă englezul, zîmbind.

Întreabă-mă, te rog, dar cu mai mult curaj ! La drept vorbind, lipsa oricărui interes din partea dumitale față de profesia mea, față de familia mea, față de înclinațiile mele ca șef al dumitale... rise el, am încercat s-o explic, succesiv, prin tactul dumitale, prin perspicacitatea dumitale... prin bogăția lecturilor dumitale, în sfârșit — prin soarta dumitale grea. Trebuie să recunoști însă că numai un prieten credincios este în stare să scuze în atâtea feluri lipsa de curiozitate a unui însoțitor față de persoana lui, nu-i așa ? Aș vrea să-ți ușurez rezolvarea acestor probleme... Ți-ai dat seama, desigur, mai de mult, că sînt arheolog. În afară de scrierea unor cărți destul de voluminoase despre trecut, despre ceea ce nu mai există pe lume, mai țin și prelegeri în fața celor ce vor continua mîine ceea ce fac eu astăzi, pentru a preîntîmpina o întrerupere dezastruoasă. Trecutul învață prezentul să nu-i repete în viitor toate nenorocirile... de altfel, ca întotdeauna, fără prea mare succes ! Probabil că nu e nimic mai plăcut decît a greși. Trebuie să-ți spun că nu-mi țin cursurile la universitatea din Londra, ci la Leeds. Familie nu am, în afară de mama, o femeie foarte frumoasă... dar de la mama nu am moștenit decît caracterul echilibrat : toate celelalte trăsături le-am moștenit de la tatăl meu. Din păcate, cînd m-am născut, eram prea tînăr pentru a-mi putea alege părinții după gustul meu. În ochii lui *mister* Pickering scăpăra o scînteie de umor — în țara sa umorul folosește adeseori pentru a risipi tristețea și este prețuit, dacă nu mai mult decît o inimă simțitoare, în orice caz mai presus de inteligență. Și acum, mărturisește, Jenny, ai întîlnit vreodată, măcar în treacăt, numele de Pickering ?

Evghenia Ivanovna mărturisi, tulburată, că întâlnise acest nume undeva, parcă în metro, într-o reclamă de pastă de dinți sau de articole de sport.

— O, toate variantele sînt posibile, cu șanse egale, confirmă englezul cu bonomie. La noi, în Yorkshire, s-ar putea alcătui o adevărată colecție de Pickeringi din toate domeniile de activitate și de toate profesiile... Dar începe să se simtă răcoarea nopții, nu ți-e frig?

Deprimată din pricina ignoranței de care dăduse dovadă, Evghenia Ivanovna nu auzi întrebarea. Și nu trecuse decît un an de cînd acest nume demn de ținut minte figurase o săptămînă încheiată în coloanele ziarelor, în legătură cu săpăturile de la Ninive care stirniseră atîta vîlvă, izbutind să dezvăluie întrucîtva misterul rivalității acestei cetăți cu Babilonul. Gazetele încercau să insinueze cum că considerațiile riguros construite ale savantului, cu privire la decăderea moravurilor din străvechea Asirie, ca indiciu de început al declinului ei politic, purtînd totodată pecetea unei stringente actualități, s-ar explica prin vederile de stînga ale autorului, care nu erau un secret pentru nimeni, ba mai mult, că aceste vederi ar fi oarecum de nuanță moscovită... Dar în perioada aceea Evghenia Ivanovna se îndeletnicise mai ales cu lectura anunțurilor de la rubrica „Oferte de serviciu”. Mister Pickering se văzu astfel silit să-i vorbească despre descoperirile sale. Mîngiată de această încredere, Evghenia Ivanovna îi mărturisi că acasă, în copilărie, îi plăcuseră nespuse excursiile școlare, cu vizitarea unor monumente istorice din împrejurimile orașului, dar că toate săpăturile întreprinse de școlărițe în movila unui gorgan, precum și prin vîgăunile de pe malul rîulețului ce trecea pe acolo n-au avut vreun rezultat cît de

cît valoros. Prin arheologie, Evghenia Ivanovna înțelegea căutarea unor comori, fără vreun scop venal. Profesorul observă cu blîndețe că o asemenea definiție îndrăzneță, dar nu tocmai exactă — și nu numai din pricina conciziunii — a științei sale, s-a învechit de cel puțin o mie cinci sute de ani. Îi schiță apoi, în linii mari, conținutul arheologiei, de la izvoarele ei și pînă în perioada cînd, spre deosebire de accepția inițială, încă platoniană, a arheologiei, ea a devenit un tirnăcop al istoriei. În fond, obiectul acestei convorbiri nocturne de pe bord era cu totul altul și aparența ei savantă nu era decît o mască și un prilej de apropiere. *Mister Pickering* mai află că interlocutoarea sa fusese cîndva pasionată de mitologie și că, împreună cu un cunoscut de-al ei, ba chiar un fel de rudă, astăzi decedat, întocmise, mai mult în glumă, arborele genealogic al zeilor și zeișorilor eleni. Deodată, în dorința de a cuceri bunăvoința șefului, Evghenia Ivanovna își aduse aminte de un episod care-i plăcuse foarte mult : înecarea faronului cu caleștile lui cu tot, din pricină că izbise marea cu lanțurile, drept pedeapsă pentru insolența unui pește nătărău care-i înghițise inelul cu însemnele împărătești...

Cam așa suna relatarea și, judecînd după muțenia cu care fusese întîmpinată, reieșea limpede că Evghenia Ivanovna nu cucerise nici o iotă de simpatie în plus din partea lui *mister Pickering*.

Aplecat peste bord, englezul scrută cîtva timp valurile nevăzute, apoi vîrî în cutie binoclul aburit de ceața serii.

— Fără îndoială, Jenny, că ai inventat un sistem mnemotehnic foarte economicos și original... de a reține faptele istorice într-o formă, ca să zic așa, concentrată. Însă, nouă, arheologilor, ne dă

mult de furcă acest procedeu de comprimare, la care recurg de obicei natura și timpul... Mă refer la comprimarea excesivă a comorilor... și mă întreb dacă nu cumva în scopul de a îndesa cât mai mult într-un anumit spațiu? se corectă el morocănos. De altfel, Jenny, cred că te-am obosit cu istorisirile mele. Și e frig. Toată lumea a coborît de mult. Ar fi timpul să coborîm și noi, ce zici?

— Credeți că... e timpul? tresări speriată Evghenia Ivanovna, căutînd fără noimă un nou pretext oarecare pentru a mai zăbovi pe puntea pustie. Pentru ce să coborîm?

— Să zicem — dacă socoți că lucrul e compatibil cu funcția de secretară a unei expediții științifice... pentru a dormi! glumi răutăcios englezul.

— Hai să mai rămînem nițeluș aici! S-ar putea spune că noaptea e destul de caldă...

Se simți stăpînită de un nou val de bănuieli chinuitoare, amintindu-și de fosta sa gazdă care, din milă pentru simpatica ei chiriașă, încercase s-o plaseze pe Evghenia Ivanovna într-o pensiune selectă din afara orașului, unde clienții nu jignesc fetele printr-o alegere pe văzute, ci, în baza consultării unui album, le invită la ei și le angajează ca însoțitoare plătite, cu termen fix, în lungi călătorii, astfel încît fiecare călătorie de acest fel are aparența unei aventuri de sine stătătoare, ca în lumea mare — desigur ceva în genul expediției lor în Mesopotamia. În acea clipă se simți cuprinsă de fiori reci și nici o putere din lume n-ar fi fost în stare să-i desprindă degetele încleștate pe balustradă, ca în spasmul morții... Cînd strînsoarea lor mai slăbi, Evghenia Ivanovna, mai mult moartă decît vie, coborî scara împreună cu englezul, însă nu pentru că s-ar fi împăcat cu gîndul vîltoirii în care voise s-o împingă fostă ei gazdă, ci din ne-

voia arzătoare, ivită pe neașteptate, de a se mai încrede o dată, de probă, într-un om și în soartă. Cabinele lor se aflau la capetele opuse ale coridorului. Când rămase singură, Evghenia Ivanovna plinse cu hohote pentru că avea aproape certitudinea că de aci înainte nu va mai fi împinsă mereu, cu măturoiul, spre prostituție, singura ei porțiță de scăpare, care acum rămăsese în urmă.

...Nu-i leac mai tămăduitor pentru suflet decît să asculți foșnetul valurilor de dincolo de bord și să stai să privești fără gînduri pînzele înclinate din depărtare, sătule de vînt, umflate ca burțile unor cai bine hrăniți, sclipind sub palele brizei proaspete, avîntînd micile vase pescărești peste spinările albe ale valurilor. „O, dacă s-ar isca pe parcurs o cît de mică nenorocire care să mai amîne neînduplecata răfuială cu soarta !“ se frămînta și se perpelea în zilele acelea Evghenia Ivanovna, din ce în ce mai înfricoșată în fața bucuriilor vieții care o copleșeau din ce în ce mai mult. Acum orice lucru de nimic o îmbăta ca romul înghițit pe stomacul gol pe care îl adusese odinioară răposatul ei soț ; în dimineața aceea, se întorsese acasă cu chef și, descleștîndu-i buzele, o silise pe Jenka lui, plînsă toată, să soarbă din sticlă, ca să uite de necazuri. De altfel, în timpul călătoriei spre Alexandria, de multe ori chiar în prezența șefului, îi apăruse pe punte el, răposatul Stratonov, și urmărise cu coada ochiului pe femeia părăsită, o urmărise înlăuntrul ei, iar în ochii lui era mai curînd tristețe decît gelozie. „Ah, Goga, Goga — îl dojenea pentru lașitatea lui Evghenia Ivanovna, tăinuindu-și gîndurile — viața din jur e atît de minunată, de ce te-ai dat bătut atît de repede ?“ Dar nu-l dojenea ca să-l învie din morți pentru o nouă viață de foamete în co-

mun, ci o făcea ca să-l îmbuneze cu mărinimia nevinovăției în cazul în care, în virtutea vicleniei propriie celor decedați, fostului ei soț i-ar fi trăsnit prin cap să se reîntoarcă la dînsa care tot mai continua să-i aparțină. Era atît de obosită de mizerie și de căutarea unei căi cît mai puțin dureroase pentru a evada în neființă din această capcană diabolică !...

Ar fi putut să ajungă în Mesopotamia pe un traseu mai scurt și mai ieftin, dar englezul a ținut cu tot dinadinsul să viziteze în timpul vacanței niște prieteni de lîngă Theba ; în adîncul sufletului era convins că egiptologia este principala sa vocație, rămasă neîmplinită. De o jumătate de an, apăreau aproape continuu în presă știri senzaționale în legătură cu descoperirea mormîntului unui suveran din epoca El-Amarna, în apropiere de Luxor. Arheologul era nerăbdător să vadă această descoperire, unică în felul ei, care eclipsa tezaurul de la Ninive descoperit de el însuși și să-și felicite colegul, devenit dintr-o dată celebru, pentru uluitoarea izbîndă a previziunii sale științifice. Mormîntul lui Tutancamon a ajutat-o pe Evghenia Ivanovna să înțeleagă mai profund izvorul nesățioasei patimi arheologice. Și, în general, a început să se simtă atrasă de studierea trecutului omenirii, de nevoia înțelegerii mature a încîlcitei legi ce guvernează înflorirea și decăderea unor civilizații. Tot restul drumului, profesorul l-a consacrat inițierii tovarăsei sale de drum în tainele destinelor fiecărei țări întîlnite în cale. Împărtășind părerea îndeobște admisă că timpul este cel mai sigur leac, el îi ținea, în fond, Jeniei, un curs despre eternitate, ca și cum inima s-ar putea împăca cu tristețea, dacă rațiunea o asigură că e vorba de ceva obișnuit. Astfel, sub

forma unor povestiri captivante, a fost expusă o parte a cursului universitar despre istoria Eladei, despre începuturile creștinismului și despre țăr-mul levantin, spre care se îndreptau acum.

Faima lui Pickering ca literat și conferențiar nu era întru nimic mai prejos de renumele său de căutător de comori; avea întotdeauna un noroc grozav, atît în descoperirea lor, cît și la jocurile de noroc în general. O prelegere a sa cu privire la o albină mumefiată din coroana mortuară a prințesei Amenerdis, de o deosebită strălucire poetică, a fost inclusă în toate creștomatiile școlare din Occident, deoarece zăugrăvea întreaga istorie a Egiptului din perioada celei de-a 25-a dinastii, mai bine și mai complet decît cele mai voluminoase monografii. Se prea poate însă să nu fi vorbit atît de inspirat în fața nici unui auditoriu, ca la aceste seminarii în doi, în fața sfi-oasei șatene cu gîtul lung și ochi albaștri umbriți de niște gene de copil. De fiecare dată, Evghenia Ivanovna era covîrșită de emoție, ca în prezența unui clarvăzător, atunci cînd dinaintea ei se per-rindau marile imperii ale Orientului, de la nașterea și pînă la prăbușirea lor. Îmboldite, veacurile se succedau vertiginos, ca într-un film, atunci cînd operatorul și-a ieșit din minți, fără însă să fie omis nici unul din acele detalii trecătoare, dar veșnic vii, care învăluie cu calde vibrații marmura cioburilor arhaice. Așa cum unii dăruiesc versuri și flori, tot astfel *mîster* Pickering aducea prinos femeii iubite lumile reînviata, ca ea să le atingă măcar cu un zîmbet distrat... Printre picături, îi explică însoțitoarei sale, într-o formă destul de verosimilă, că se abătuse anume din drumul expediției sale în Mesopotamia, pentru a oferi unuia din elevii săi preferați posibilitatea de a lucra

independent ; adăugă că nu-i fusese prea ușor să lupte cu sine însuși pentru a birui explicabila gelozie față de tânărul său succesor.

— La vârsta mea trebuie să mă grăbesc... Se apropie asfințitul și n-am realizat încă nimic din proiectele mele, de dragul cărora făcea să accept acest înveliș stingheritor.

Pentru a elibera definitiv pe tânăra femeie de nălucirile care o urmăreau, englezul îi cerea Evgheniei Ivanovna o intensă activitate cotidiană, uneori istovitoare. Trebuia să țină un jurnal de călătorie, însoțit de o mulțime de fotografii și schițe documentare, după diferite monumente arhitecturale, reproduse, de altfel, în cărțile poștale ilustrate care se vindeau pretutindeni, întocmai ca și tutunul sau băuturile răcoritoare. Jur-împrejur, dogorea nestins cerul sirian, iar îmbrăcămintea adecvată și ochelarii fumurii nu izbuteau să-i apere de pălălăiala orbitoare ; la diafragma de optsprezece era de ajuns o miime. Și aproape noapte de noapte, Evgheniei Ivanovna îi apărea în vis minuscula grădiniță, ca de păpuși, din țara de miază-noapte, cu flori de nalbă, în care mama își tot găsea de lucru pe la straturile de pătlăgele roșii, iar fata ei, abia întoarsă din străinătate, se grăbea s-o îmbrățișeze pe bătrânică, înainte de a fi înmormântată ; la porțiță răsare însă, și nu vrea să plece, un om care nu-i este încă cu totul străin, dar nedorit acum, și care ba plînge, ba e beat, ba are mîna bandajată ; îi apare în toate chipurile și o chinuiește, o stingherește, privindu-i țintă ceafa cu cîrlionțul de păr, unde îi plăcuse atît de mult s-o sărute cînd fusese în viață.

De la Jaffa, niște autocare lungi, de argint albăstriu-vărgat, îi transportară pe tustrei călătorii spre Nord, de-a lungul unor străvechi drumuri

de caravane. Toropită de zbîrniitul motorului, Evghenia Ivanovna şedea lângă fereastră, cu obrazul lipit de perdeluţa de mătase care o gîdila plăcut. Prin faţa ei se perindau fantasmеle cretoase ale ruinelor, turme de oi, sacagii şi felahi călări pe măgăruşii lor, un castel pe jumătate ruinat al cruciaţilor — după spusa lui Pickering — şi alte vestigii ale unor miraje cîndva apărute aici, în pustiu, pentru a se mistui cu vremea ; caravana cu baloturi de lînă, cimitire musulmane cu turbane de piatră pe stilpii mormintelor, cîte o roată învîrtindu-se alene cu căuşele ei de lut, ca să dea apă ogoarelor sărmane, şi încă ceva... Abia le desluşea pe toate prin toropeala grea ce o cuprinsese, prin spulberul de nisip din dosul ferestrei, prin silueta vagă şi sîciitoare ca ghimpele în ochi a lui Stratonov. Obsesia ar fi ajuns de neîndurat, dacă n-ar fi fost binefăcătoarea stea a speranţei care-i însoţea pe călători şi le apărea pretutindeni : deasupra zării liniştite a înserării, în pupila dervişului care cerea bacşiş la cîte un scurt popas, în deschizătura zidurilor unor ruine romane pe care le vizitau în timp ce maşina se aproviziona cu combustibil.

Ca printr-un vîl fumuriu, pluteau pe lîngă ei oraşe cîndva vestite pe acel tărîm şi care, după expresia lui *mister* Pickering, luminaseră ca nişte făclii istoria Orientului. Dacă se opreau la Damasc să asculte clasică chemare a muezinului din turnul moscheii Omaizilor, nu puteau să nu vadă şi Palmira — privelişte pustie, văduvită de orice urmă de vegetaţie, pilduitoare a unei străvechi glorii şi decăderi. Învăţatul arab de la muzeul local, care avea înfăţişarea unui patriarh maronit, din pricina căciulii rotunde şi a unei hlamide pitoreşti, pe sub care păşeau mărunţel nişte ghetе europeneşti,

cam ponosite, își conducea oaspeții prin foste metropole, altare și apeducte. Vrejurile noduroase ale iederei se cățărau ici și colo pe coloanele rămase, înfigându-se în melcii capitulurilor ; trandafirii agățători, numai floare, își cucureau locul cu ghimpții. Bătrînul nu omitea nici o cărămidă fără să dea lămuriri — venerația sa lupta cu toropeala. La urma urmelor, toate acestea nu mai erau bune de altceva decît ca divertisment elegiac al turiștilor... și totuși, dacă la început aceste îngrămădiri de pietre anonime nu avuseseră asupra Evgheniei Ivanovna vreun alt efect decît plictiseala, treptat, ea a învățat să recunoască în ele semnele distinctive ale anilor, stilului, ale scrierii naționale și apartenenței religioase.

Înainte de a se reîntoarce în prezent, tuspătru ședeau pe dărîmături, învăluiți în liniștea pe care nu o tulbura decît foșnetul tainic al frunzelor. Un vînt uscat, șmuk-ul sirian, sufla ușor dinspre răsărit, scoțînd din crăpăturile pietrelor, ca dintr-un flaut, sunetele unui bizar requiem kurd. Un nor galben-murdar, amintind de un leu cu coama neagră, se furișă din senin, acoperind în depărtare — dacă memoria nu-i înșela — ramificațiile lanțului munților Antilibani.

— Ce praf nesuferit, fără astîmpăr... exclamă într-o zi Evghenia Ivanovna, acoperindu-și gura cu un colț al eșarfei de voal azuriu de pe pălărie. Gerul Bobotezei din Rusia pare un moșneag blajin și hîtru, în comparație cu el...

— Nu-l ocări, Jenny, îi răspunse englezul. Vocea lui fu acoperită de scrîșnetul firelor de nisip stîrnite de vînt. Ai în fața dumitale scrumul de lut al unor împărății biblice. Prea multe ține minte pentru a se răci, a se resemna, a se lăsa pradă binemeritului uitării...

Mister Pickering vorbea de obicei rusește cu unele greșeli caraghioase, de data aceasta, însă, *Evghenia Ivanovna* nu observă nici una. Își depăna cu glas tare reflecțiile despre giganticele cheaguri de plasmă umană neogoită, ce s-a plămădit neîncetat, veacuri în șir, pe aceste meleaguri, în fond pentru unicul țel de a se înfrunta piept la piept cu alte neamuri, de a se străpunge cu paloșul în numele unor demoni care stăpîneau pe atunci lumea și pentru a se mistui apoi în același vifor de nisip. De atunci încoace, conchise *mister Pickering*, glorioasa cenușă se zbuciumă fără astîmpăr, în căutarea îmbinărilor sale de altădată, cînd fusese întrupată în bucla unei fete frumoase, în gîtlejul unei păsări cîntătoare sau într-o petală de șofran.

— Nu cumva vorbesc cam înfrumusețat? întrebă el, stînjinit de privirea fixă a *Evgheniei Ivanovna*.

— Mai spune... șopti ea, făcînd un semn cu capul pentru a-i arăta o șopîrlă, contemporană a ruinelor, care se grăbise și ea să vină să-l asculte. Îi atinse mîna: Dar, te rog, nu mai fi atît de emoționat!

— Ei au pierit toți, dar se află aici, ca și mai înainte! Și un pumn de pulbere luată de jos, de la picioarele lor, i se resfiră în șuvițe fumurii printre degete. Nimic nu s-a pierdut... în istorie și în biologie, e ca în armată, o dată cu trecerea în rezervă, bunurile se predau la magazie. Fie-ți milă de ei, *Jenny*... Nu te supăra pe acest scrum al vieții de altădată, dacă dă tircoale celor vii și li se gudură în jur.

Ca de obicei, își încheie prelegerea prin enumerarea unor secte, dinastii, despoți și a altor pietre de moară ale istoriei, care au contribuit la pefa-

cerea minereurilor, a roadelor pămîntului, a osemintelor și a nestematelor în aceste particule de pulbere.

Călătorii rămaseră o săptămînă încheiată la Damasc. Prietenul lor arab deschise în fața oaspeților săi, ca pe un sipet de mare preț, orașul său, pe care-l îndrăgise cîndva atît de mult Mahomet și Moabia și Saladin. Uneori, poposeau la cafeneaua unui armean localnic care le servea o cafea unică pe lume. Ca să ajungă acolo, fură nevoiți să se strecoare prin niște ulicioare dosnice în care te izbea mirosul de carne de berbec și de migdale. Șuvițele unei fîntîni clipoceau într-o cupă de mozaic în mijlocul unei curți interioare, iar patefonul cînta șuierat *Alliluia* ; din cînd în cînd, șelălăitul unui cîine acoperea sunetele acestui cîntec la modă în anii de după război.

Din timp în timp, stăpînul cafenelei bătea din picior sub tejghea, alungînd peste prag un cîine vagabond care putea să-i compromită localul în ochii vizitatorilor străini.

— Nu-l recunosc pe bunul meu preceptor, observă într-un rînd Evghenia Ivanovna glumind cu alintare. În tot timpul plimbării de astăzi, nu a scos o vorbă. Nu cumva s-a plictisit de cea mai lipsită de har dintre elevele lui ?

— Dimpotrivă, mi-ai lipsit toată ziua și am fost trist. Ai petrecut această zi cu altcineva... i-ai făcut reproșuri, l-ai chemat, dar după ce a sosit, l-ai alungat. E un om rău, nu-i așa ?

Tulburată, Evghenia Ivanovna lăsă ochii în jos :

— Nu, a fost pur și simplu un om nefericit, acum e mort. N-aș vrea să-l vorbesc de rău...

— O, nu mă interesează cunoscătorii funcționarilor mei...

Această gelozie de o clipă o determină pe Evghenia Ivanovna să-i împărtășească lui *mister* Pickering povestea vieții ei. Nu-i ascunse nimic, în afară de numele de familie al răposatului și, e demn de ținut minte, că din ziua aceea, Stratonov, parcă rușinat, își curmă vizitele la fosta lui soție. Îi mai apăru pentru ultima oară într-o oază pitorească de lângă Damasc — oaza se numea, paremi-se, El-giud sau, poate, mai curînd, Hamiz — unde călătorii fuseseră invitați la niște curse.

Evghenia Ivanovna nu păstră în memorie nimic din ziua aceea — nici albastrul orbitor al cerului, nici exclamațiile guturale ale iubitorilor sportului cabalin. O readuse la realitate numai mirosul înțepător de sudoare pe care-l exalau trupurile nădușite ale cailor și scîrțîitul colbului nisipos între dinți, stîrnit brusc în clipa cînd, la un semn al șeicului coroiat și încruntat, un pîlc de călăreți cu burnusele vărgate fluturînd în vînt se năpustiră cu strigăte războinice asupra unui dușman închipuit. Călăreții goneau prin fața lor, stînd în picioare în scări și trăgînd focuri de armă din mers, spre a da cît mai multă autenticitate acțiunii întreprinse. Lacrimi de recunoștință față de Dumnezeu și de oameni o podidiră pe Evghenia Ivanovna — ca o descărcare firească după atîția ani chinuitori de mizerie, umilinți și teamă. I se părea că bucuria ei de a trăi o împărtășea toată ființa din jur, pînă și infirmul cu gușa păroasă și cu mersul deșălat care traversa șonticăind pista alergărilor, pînă și șoimul domesticit, cu căpșorul lui atît de trufaș, așezat pe o stinghie în spatele stăpînului său. Gîndurile o părăsiră pe Evghenia Ivanovna, afară de unul singur : „Bine, dar cîți, cîți ani mi-au mai rămas în rezervă ?” Scăzu de cîteva ori cei douăzeci și patru de ani ai săi din

durata probabilă a vieții omenești. Începuse însă-nătoșirea de pe urma trecutului — și Stratonov părăsi inima ei, dar plecă de acolo atît de nepăsător, încît, dacă *mister* Pickering nu s-ar fi repezit s-o sprijine, ea s-ar fi prăbușit de durere. Iar după aceea, englezul îi strînse cu putere degetele reci în mîinile lui, sub bancă, pînă cînd micile sloiuri de gheață, încălzite de palmele lui, se topiră. Evghenia Ivanovna îi mulțumi privindu-l lung, cu ochii umezi... În noaptea aceea, fostul ei soț îi apăru pentru ultima oară în vis.

Se făcea că era în miez de noapte și jur-împrejur se căscau niște văgăuni adînci, dar nu se vedeau nici stînci și nici chiar propriile picioare pe cărăruie — era întuneric beznă. O neliniște apă-sătoare o îndemnă să creadă că nu erau niște defileuri oarecare, ci hotare, iar dincolo de noapte se întindea, imensă, Rusia. Pe undeva, prin apropiere, se ascundea Stratonov și deodată o îmboldi o stranie curiozitate: ce-o fi făcînd el aici, în beznă? Trebuia să afle negreșit, pînă nu era prea tîrziu. Ah, dar iată-l aici, cît pe ce să-l calce: zăcea pe pămînt chiar la picioarele ei, cu fața în sus, cu capul în albia unui pîrîiaș secăt. Așadar, nu fusese împușcat în legiunea africană, ci aici, pentru că încercase să se întoarcă ilegal în patrie... însă Evghenia Ivanovna nu-l mai crezu pe mincinos, fără să știe nici ea de ce. Alunecînd pe pietriș, ea se prefăcu a căuta un vad, ocolindu-l pe cel ce zăcea în fața ei; în realitate, ea căuta cu coada ochiului semne de gloanțe pe trupul mortului. Dar nu văzu nici un semn. E drept că zări ceva negru pe fruntea lui, dar îi era grozav de frică să se aplece, să-l atingă cu degetul, pentru a se convinge — dar dacă o înhață?!... Deodată își dete seama că Stratonov nu era mort, dimpo-

trivă : o privea pe sub pleoapele tremurînde cu atîta răceală, atît de nemilos pe fosta lui soție... Încremenită de groază, Evghenia Ivanovna se trezi și alergă buimacă, așa cum era, aproape goală, din pricina căldurii, în camera de alături. Repezindu-se după pologul lui *mister Pickering*, căută la el adăpost și căldură.

Se împlinea visul tănuț al englezului, care la început nici nu îndrăznise să se atingă de femeia iubită, socotindu-se, și nu fără temei, numai veriga ce pune capăt lanțului nenorocirilor ei. Dar după ce trecu paralizia firească a venerației, viața lor se făcu mai veselă. O oră mai tîrziu, la lumina lunii, Evghenia Ivanovna, își văzu picioarele dezvelite, și, cu un rîs vinovat, întinse mîna după cearșaful care alunecase pe podea. Relațiile stabilite între ei în noaptea aceea, urmară, dezvoltîndu-se cu succes de o parte și de alta, și fură consfințite juridicește cam la o lună după trecerea frontierei turce. Prin căsătorie, Evghenia Ivanovna dobîndea, în sfîrșit, posibilitatea de a se gîndi, fără îngrijorare, la ziua de mîine și la pîine.

Partea turcească a călătoriei s-a desfășurat într-o regiune extrem de pustie, fără a se omite vizitarea tuturor locurilor de importanță istorică, la care călătorii ajungeau hurducați în niște căruțe, de tipul celor de tortură, numite *taşabarasî* și unde-i aștepta un prînz compus din *iuffka* — niște lipii încrușate și un pumn de brînză de capră. Pretutindeni, sosirea tinerilor căsătoriți era întîmpinată cu o uimire greu mascată. Englezul avea impresia că nu există pe întreg globul un colțisor potrivit unde ar fi putut să se ocupe de fericirea sa, nestingherit, nespionat prin gaura cheii de ochi batjocoritori.

Voiajul de nuntă al lui *mister* Pickering, mai mult incognito, pe o traiectorie în zigzag, semăna cu niște fugi din filme, cu tot felul de obstacole comice, ca și cum întreaga Europă, înarmată cu aparate fotografice și binocluri, ar fi vrut să-i ajungă din urmă. Astfel, bunăoară, în cele trei săptămîni precedînd *principalele* evenimente ale călătoriei lor, soții Pickering vizitară consecutiv ruinele a trei fortărețe hettice, ba chiar și săpăturile de la Bogazkiö, unde, pe o arșiță infernală, entuziaștii cercetători cerneau prin sită fosta capitală a imperiului hettic, în speranța de a descoperi măcar o plăcuță cu o inscripție oarecare... Ignorînd cu totul aceste locuri de glorie apusă, vulturi uriași se roteau pe deasupra hățișurilor de grozamă și a grămezilor de bazalt aproape necioplit pe care, alături de chipurile zeilor Orientului, abia vizibile, aproape șterse, se puteau desluși poruncile lor, tot atît de șterse, ca niște zgîrieturi. În fața acestor vestigii, Evghenia Ivanovna cunoscuse nerăbdarea chinuitoare și totodată dulce a exploratorului. După toate indiciile, englezul își găsise o tovarășă de viață dublată, într-un chip fericit pentru un savant, de o asistentă devotată... Două săptămîni mai tîrziu, tînăra pereche poposi la Urfa, străvechea Edessa, de a cărei existență Evghenia Ivanovna află abia după sosirea în localitate.

Savantul era atras spre aceste locuri de interese științifice temeinice, iar într-o vreme, în virtutea unor considerente personale, fusese cît pe ce să se stabilească aici pentru zece-douăzeci de ani. Cu prilejul primei lor plimbări în afara orașului, englezul îi arătă soției sale locurile care-l atrăgeau de mult, și unde, cu aprobarea guvernului turc, gîndea să descopere niște documente-cheie pentru

absolut toate epocile acestei însemnate citadele a Asiei apusene, necropolă a multor vremuri și po-poare. Savantul susținea că aici, pe o arenă rela-tiv restrînsă, milenii de-a rîndul au luptat toți piept la piept împotriva a toate: tînăra civiliza-ție europeană a luptat cu pustiul ce se retrăgea; Orientul — cu Occidentul; heții cu huriții; vul-turii romani cu leii persani; arhiepiscopii cu ere-siarhii; iar puternicul Veliar — cu pustnicii de aici, încinși cu ramuri de copaci, care-l sîcîiau mai rău decît roiurile de musculițe. Tot de aici a pornit apostolul Toma eroica sa misiune, iar trei secole mai tîrziu, însuși Efrem Sirinul¹, însoțit de în-tregul cler, a venit să întîmpine la porțile orașu-lui rămășițele pămîntești ale aceleia ce-și răs-cumpărase însuțit îndoiala de o clipă... Iar în răstimpuri, legiunile de reprimare trimise de Tra-ian distrug pînă la temelii acest oraș pe care-l va reconstrui apoi Adrian²; aici prefectul Macri-nus³ îl înjunghie pe Caracalla⁴, pentru a cădea mai tîrziu el însuși sub sabia unui tînăr sirian⁵ cu o soartă și mai îngrozitoare; în sfîrșit, faptele istorice de importanță mondială ale împăraților

¹ *Efrem Sirinul* (sec. IV e.n.), teolog, orator și poet din Mesopotamia.

² Împărat roman care a domnit între anii 117—138; fiul adoptiv al lui Traian.

³ Împărat roman care l-a ucis în anul 217 pe Caracalla pentru a-i lua tronul, și care a fost ucis la rîndul lui de Heliogabalus pentru același motiv.

⁴ Împărat roman care a domnit între anii 211—217; începînd prin a-și asasina fratele, Caracalla a ucis, în decursul celor șase ani de domnie, peste 20.000 de oa-meni nevinovați, sfîrșind el însuși sub spada lui Ma-crinus.

⁵ *Varius Avitus Heliogabalus*, împărat roman care a domnit între anii 218—222 și care a rămas celebru în istorie prin cruzimile și destrăbălările sale; în anul 222 a fost masacrat la Roma de pretorienii răsculați.

romani în Asia Mică se vor încheia cu captivitatea lui Valerian ¹, de pe spinarea căruia trufașul Sapor va sări în șa de aci înainte. Iar din bezna vremurilor s-au și ivit, gata să cotopească Edessa, mongolii, cutremurele de pământ, cruciații, ciuma...

— Are bătrîna ce să-și amintească în nopțile de nesomn. S-a desfătut ea cu de toate, și mulți s-au bucurat de desfătările ei... își încheie prelegerea englezul. Într-un cuvînt, Jenny, mîine ai să devii definitiv *mistress* Pickering și vreau să sper că, într-o zi, căsătoria noastră va fi consemnată de un cronicar localnic ca unul dintre evenimentele cele mai fericite din istoria acestor meleaguri.

Toată ziua vizitară monumentele păstrate ; întorcîndu-se de la ruinele nemurodice, poposiră puțin în fața carierelor de piatră, acum surpate, unde, după presupunerea lui *mister* Pickering, zburdaseră cîndva peștișorii multicolori ai zeiței Atergatis. Seara, viitorii soți s-au odihnit în grădinița răcoroasă a unui misionar britanic, care le oferise găzduire. În minuscula junglă cu vegetație lăcuită, murmura o apă curgătoare ce purta parcă în depărtări strigătele păsărilor de munte și răsunau chemările greierilor locali, cu săbiuțe curbe ieșind de sub mantaua cu căptușeală roșie. Evghenia Ivanovna se ascundea la umbră, pentru că soarele dogorea de dimineată, în timp ce Pickering, potrivit unui ciudat obicei, ședea eroic în plin soare, cu fața la doamna sa.

— Așadar, Jenny, nu-ți pare rău că împărtășești cu mine această expediție spre fericire ? o

¹ *Valerius Licinius Publius*, împărat roman care a domnit între anii 253—259. În timp ce voia să despresoare Edessa asediată de perși, a fost luat prizonier de Sapor I, regele perșilor ; drept răzbunare acesta i-a spînzurat trupul, împăiat și vopsit în roșu, în sala tronului său.

întrebă el, admirîndu-i pielea bronzată, culoarea părului și tot ce l-a ispitit cîndva și pe răposatul Stratonov.

— O, dragul meu... Ea rosti aceste cuvinte aproape la fel de tărăgănat ca și englezoaicele pe care le cunoștea el, cînd voiau să-și exprime încîntarea. Un singur lucru mă neliniștește, adăugă ea : de ce te așezi întotdeauna în contra luminii și ochii dumitale mă fixează cu atîta neîncredere ?

— Aș vrea să descifrez tot ce gîndești despre mine, Jenny.

— Mă gîndesc, în primul rînd, că ești omul cel mai frumos de pe pămînt...

O opri cu o atingere a mîinii.

— Mă bucur nespus, Jenny, că te obișnuiești din ce în ce mai mult cu înfățișarea mea. Încă de pe băncile școlii, ea mi-a pricinuit nenumărate suferințe. Are Tennyson¹ un vers : „*Show me the Man hath suffered more than I*“...² În copilărie mi se părea că tocmai eu eram acela. Trebuie să fi fost cam cu chef dumnezeiescul olar atunci cînd m-a conceput și m-a întruchipat. Îmi închipui că m-a înzestrat cu darul memoriei și al unei considerabile pătrunderi științifice — pe care nu mi le contestă nici chiar adversarii — numai pentru a-și răscumpăra într-o oarecare măsură vina unei fapte nu prea vrednice de laudă... Tristețea și umorul îl prindeau de minune pe *mister Pickering*, conferindu-i parcă o aureolă umană de care fusese lipsit în virtutea unor cauze exterioare. Este primejdios să clădești o familie numai pe terenul nesigur al recunoștinței femeiești. Am pro-

¹ Alfred Tennyson (1809—1892), poet liric englez.

² Arată-mi omul care a pătimit mai mult decît mine (engl.).

vocat această discuție, Jenny, înainte să devii în mod irevocabil *mistress* Pickering, pentru evitarea unor greșeli ireparabile !

Atunci, roșind și poticnindu-se la vorbă, Evghenia Ivanovna mărturisi că, într-adevăr, înfățișarea lui era întrucîtva originală, iar în anumite atitudini, poate chiar puțin comică și că numai cu oarecare indulgență ea s-ar putea numi frumusețe. „Ah, Doamne !... dar e frumos ceea ce-ți place !” exclamă ea spontan, spre marea mîngîiere a lui *mister* Pickering, care desluși în această mărturisire nu numai tact sau sinceritate, dar și o deosebită inteligență, care nu s-a trezit încă pe deplin. Ea adăugă că-l socoate pe englez în rîndul îngerilor păzitori care hălăduiesc în taină pe pămînt și-i îndulcesc amarul cu flori. Cît despre trup, el nu este pentru îngeri nimic altceva decît o mască...

— E drept, doc, că nu toți îngerii își privesc la fel de conștiincios obligațiile de protectori !

— Cît despre mine, aș prefera să rămîn nevăzut, pentru a nu aduce pe lume urmași bilbîiți ! glumi glacial și sumbru *mister* Pickering, exprimîndu-și regretul că nu poate purta în permanență o perdea pe față, ca Mokanna.

Se cuvine să nu mai omitem a relata o împrejurare dintre cele mai triste din viața acestui prestigios savant și gentleman căruia încă de la vîrsta de douăzeci și șapte de ani i se încredințase funcția de redactor-șef al *Analelor* și care, după moartea lui A.G. Layard, devenise o autoritate indiscutabilă în domeniul arheologiei asiro-babiloniene. Cînd își expunea improvizațiile pline de inspirație în auditoriu, tineretul îl asculta cu răsufierea oprită... cu toate acestea, primele minute — între șapte și cinsprezece — se iroseau cu potolirea însuflețirii șaghnice ce domnea mai

ales în rîndul novicilor. De vină era înfățișarea lui *mister* Pickering, care, în anumite detalii, cît și în ansamblu, nu numai că-i otrăvea viața personală, dar îi îngreua pînă și activitatea politică, inspirînd publicului stări de spirit ușurate, incompatibile cu încrederea alegătorilor. Și nu numai pentru că era atît de slab, încît, contrar legilor naturii, partea dreaptă a corpului părea a fi pe stînga — ceea ce, în treacăt fie spus, nu se potrivea de fel cu pofta lui de mîncare cu totul excepțională, la ori ce oră din zi și din noapte — dar și pentru că însăși culoarea tenului său lăsa foarte mult de dorit. De asemenea nu se putea tăgădui că, în anumite condiții de lumină, ochii lui *mister* Pickering, foarte apropiați de rădăcina nasului, aminteau regretabil o pușcă cu două țevi. Iar unele anomalii suplimentare, omise aici din respect față de omul de știință, precum și mîinile sale neobișnuit de lungi ca și trupul său deșirat, constituiau un material atît de propice pentru caricaturi și spirite, încît unii dintre bunii lui prieteni, chiar gentlemani, nu prea se arătau dispuși să se priveze de aceste amuzamente. Savantului nu-i rămînea altceva de făcut decît, asemenea soarelui, să orbească mulțimea prin strălucirea sa, pentru a-și ascunde petele de ochii ei.

Mister Pickering nu avea familie. În casa lui nu veneau decît două femei: bucătăreasa și o doamnă în vîrstă, îndoliată pe vecie, foarte sobră și cîndva frumoasă — maică-sa. Rarele lor întîlniri se desfășurau într-o contemplare reciprocă, plină de răbdare, întreruptă din cînd în cînd de contemplarea focului din cămin. Gurile rele, și nu prea pretențioase față de calitatea noutăților cu care se alimentau, atribuiău — și nu fără teme — succesele lui Pickering pe tărîm științific, în

proporție de cel puțin cincizeci la sută, nefericirii sale, deoarece, spre deosebire de arheologii cu familii numeroase, siliți să-și irosească clipele de răgaz în mijlocul zarvei nepoților, el avea posibilitatea de a se ocupa zi și noapte, muncind fără odihnă, de cercetarea cioburilor pe care le aducea cu lăzile de pretutindeni...

Într-un cuvânt, o dată cu trecerea anilor, el se îngropa tot mai adânc în pulberea mormintelor străine unde nu pătrundea nici rază de soare, nici rîs de copil, nici glas de femeie. Cît despre el, își cunoștea atît de puțin această latură intimă a sa, încît vechiul său vis de a avea un urmaș era paralizat mai curînd de teama neobișnuitului decît de semnele vîrstei. Cu celebritatea sa aproape mondială, numai teama de a nu oferi gazetelor un material senzațional l-a mînat pe *mister Pickering* cu dragostea lui tîrzie și amară în pustietățile Asiei-Mici.

În urma unei contuzii accidentale, căpătate în timpul tulburărilor religioase din 1906 în Bengal, englezul suferea de crize cumplite de nevralgie. În timpul călătoriei, Evghenia Ivanovna se obișnuise să-i dea asistență; căsătoria nu-i adăugase aproape nici un fel de alte griji. Acum, ea îi spunea pur și simplu „doc“, prescurtîndu-i titlul științific în felul american... Ridicolele temeri se spulberară curînd — zeii se arătau favorabili tinerilor căsătoriți. Conținutul geamantanelor soților Pickering fu regrupat potrivit cerințelor confortului conjugal și cît mai rațional pentru nevoile voiajului. Pentru a fi pe placul soției, ruta de întoarcere s-a stabilit via Constantinopol; Evghenia Ivanovna dorea atît de mult să mai stea o dată cîteva clipe pe o bancă din micul scuar de lîngă Aya-Sofia, unde își dorise cîndva moartea.

Deodată, cu totul inexplicabil, chiar în ajunul primirii pașaportului englez, cînd în fața Evgheniei Ivanovna se deschideau perspectivele unui viitor atît de mult dorit, asigurat și — în situația ei — eliberat de orice teamă de foame și de spectrul subjugării unei voințe străine și josnice, ea se îmbolnăvi.

Pe măsură ce înaintau spre nord, amănuntele călătoriei pline de farmec se estompau tot mai mult în fața privirilor ei, iar bucuria nestăvilită de a trăi era înlocuită printr-o înfiorătoare melancolie și izolare. Evghenia Ivanovna scruta înfrigurată cu ochii umezi și înroșiți orizontul din spre nord, învăluit într-o ușoară ceață fumurie, acolo, departe, unde nu ajunseseră încă. Somitățile medicinei turcești n-au descoperit în organismul femeii nici un fel de modificări îngrijorătoare ; cu toate acestea, un rău nevăzut îi ștergea culorile și strălucirea obrazului ca pe o frescă murală. O dată cu bronzul pielii dispăru și prospețimea ei, iar după ce zîmbetul i se stinse de pe buze, privirea i se întunecă. Tăcerea sepulcrală a soției, în ale cărei taine soțul nu izbutea să pătrundă nicidecum, îl înspăimînta mai mult chiar decît ofilirea ei fizică. Pentru a preveni cine știe ce sfîrșit nebunesc, nu arareori întîlnit printre expatriații ruși, englezul întreprinse, contrar convingerilor sale, anumite investigații ce-i păreau necesare.

Într-un colțișor ascuns al trusei de toaletă a soției, găsi un ineluș de aur, pe care nu i-l dăruise el. Edificat la acea dată în multe privințe, *mister* Pickering nu se necăji cînd descifră diminutivul unui nume masculin — un nume străin — gravat pe inel. Știa al cui era. Îl neliniștea altceva : cum de rămăsese în posesia Evgheniei Ivanovna acest

mic obiect de valoare, în zilele de mizerie, la Paris, bunăoară, când problema onoarei și a existenței se hotăra pentru o bucată de pâine? Pe cerul senin al fericirii lui apărură iarăși norii îndoielilor pe care le cunoscuse și la Damasc. Așadar, se părea că tânărul domn rus, acel militar de mult putrezit, se furișase iarăși pe scara din dos în casa englezului...

A doua zi, o surprinse întâmplător pe soția sa cercetînd o foaie de ziar vechi care dispăru numai decît, ca prin farmec; dar Evghenia Ivanovna nu reuși să-și ascundă de soțul ei fața plînsă. În aceeași noapte, descoperi, în sfîrșit, pe neașteptate, sub căptușala desprinsă a unei valize, acea misterioasă foaie de ziar aproape tăiată pe la îndoituri: era organul Sovietului de deputați ai muncitorilor, țăranilor și soldaților, tipărit, judecînd după titlu, într-un oraș rusesc din stepă. *Mister Pickering* vedea în această descoperire prezența unui al doilea plan, tănuit, în viața soției sale — din fericire, insuficient pentru o urmărire politică în Europa. Și totuși, făcînd abstracție de legitima sa nedumerire: pe ce căi a putut să ajungă o gazetă rusească, tipărită în provincie, datată cu un an în urmă, în posesia unei supuse a majestății-sale? Mai apărea și o altă întrebare, tot atît de firească: ce putea s-o atragă pe fugară în furtunoasele filipice ale bolșevicilor la adresă prosperității Occidentului intrat în putrefacție încă de pe vremea lui Herzen — a acestui Occident care i-a oferit Evgheniei Ivanovna un adăpost, chiar dacă nu prea confortabil, în orice caz unul de nădejde? Ce-i drept *mister Pickering* auzise deseori că vagabonzii din fire, incurabili, se simt apăsați de o bunăstare prelungită

în timp... Și totuși, chiar în ipoteza că ar fi fost cuprinsă dintr-o dată de nostalgia zguduirilor violente, în care rușii din deceniul al treilea găseau o dubioasă putere de atracție, ce inimă era în stare să se pasioneze după romantismul unei epoci care pentru ea nu putea să reprezinte decît una din două : ori o cărămidă, ori ținta unui glonte ; cît despre furtunile vieții *mister Pickering* își formase o părere a lui personală. Atunci, ce anume putea s-o atragă pe femeia iubită spre *această* țară, de unde se smulsese într-un iureș, unde nu mai rămăsese în viață nici un suflet de-al ei și unde, după părerea lui, te puteai aștepta în orice clipă să apară un nou Mahno sașiu, cu o căciulă cît hornul unei izbe, cutreierînd cu căruța înțesată de mitraliere prin taberele pline de larmă și de promorpacă ! Cu tot darul lui de a da grai pietrelor milenare, *mister Pickering* s-a dovedit neputincios să descifreze cuneiformele tristeții din jurul gurii de copil. Iar secretul consta în aceea că poza prost reprodușă, de pe ultima pagină a gazetei, înfățișa piața tîrgului natal al soției sale. Și ceea ce o atrăgea pe Evghenia Ivanovna nu era faptul că, prin metoda subotnicelor, în această piață urma să fie ridicat un obelisc mondial, vizibil de pe toate continentele asuprite — far al Revoluției ; ceea ce o atrăgea pe ea se afla pe planul din fund al pieței — și anume căsuța mamei, în profil, cu flori de nalbă în grădinița din față. De altfel, reușiseră să afle, nu demult, prin intermediul legației de la Moscova, că bătrîna murise curînd după despărțirea de fata ei... Ajuns la desperare, soțul află adevărul numai în urma eliminării diferitelor ipoteze absurde și jignitoare. Dincolo de munții ce se șteau la orizont se afla Rusia, imensă, de necuprins. Prin zi-

dul gros al lanțului caucazian, lăsînd la o parte blindajul protector al amintirilor amare, ea atrăgea ca un magnet inima rusă și, în cazul unei împotriviri, ar fi avut destulă putere să smulgă din piept acest ghemotoc viu de carne fremătîndă.

La prima lor convorbire sinceră, tulburarea soției confirmă lui *mister* Pickering temeinicia diagnosticului său.

— Nu mă compătimi, scumpul meu prieten... fi răspunse Evghenia Ivanovna cu glas întretăiat, alintîndu-se și încrețindu-și comic fruntea, ca să-și exprime neputința și să obțină astfel îngăduința soțului său de a răbda tristețea ei apăsătoare, curat rusească. Cînd furtuna smulge o frunzuliță din copac, s-a isprăvit cu ea. Deși liberă, frunzulița mai zburdă cîtva timp, ba face și înconjurul copacului și se ridică în zborul ei la înălțimi neobișnuite, dar pierе negreșit, înaintea celorlalte frunze, rămase pe ramuri.

Cuvintele ei se înșirau lin, poate chiar întrucîtva livresc și sigur, ca și cum ar fi fost învățate pe dinafară.

— Bine, dar însuși gîndul acesta te eliberează de orice atașamente... rosti șovăitor Pickering.

— Te eliberează de ce, de ce anume? întrebă Evghenia Ivanovna, micșorîndu-și ochii, plină de curiozitate față de felul de a gîndi al unui european.

— Vroiam să spun... de orice obligații față de copacul care, nepăsător... hai să zicem, ți-a dat drumul, te-a *lepădat*. Este nefiresc să-ți fie drag cineva care-ți răspunde prin ură.

— Demult ți-a venit în minte acest lucru, *doc*? îl întrebă soția rîzînd cu o ușoară nuanță de trufie.

— Ideea nu-mi aparține, e a lui Diderot.

Evghenia Ivanovna ridică din umeri :

-- Ceea ce înseamnă că oamenilor mari, cu mintea luminată, le vine mai ușor decît nouă, oamenilor mărunți, să prindem rădăcini pe un pămînt străin !

O săptămînă mai tîrziu, *mister Pickering* își întrebă soția așa, ca în treacăt, dacă îl sfătuiește să accepte invitația prietenilor săi de la Moscova de a face drumul de întoarcere acasă, în tranzit, prin Rusia, deoarece se nimerise ca această invitație să coincidă cu călătoria lor. Cu vreo doi ani în urmă, cu prilejul unui congres internațional, el își exprimase recunoștința sinceră față de ruși pentru încercarea lor îndrăzneată de a introduce bunul-simț în relațiile sociale, de producție și morale, cumplit de încălcate, ale contemporaneității. Ceva mai tîrziu, într-un articol științific care stîrnise mare vîlvă, el așezase Moscova în rîndul orașelor-torță, care luminează trecerile milenare pe șleaul istoriei omenirii. E drept că, tocmai în ajunul plecării în Asia Mică, într-un interviu acordat unui ziar, savantul îi atribuisese Rusiei rolul de cinște, dar de neînvidiat, de combustibil în cauza măreței retopiri a unei lumi îmbătrînite ; cu toate acestea, datorită acestui lucru, corespondentul sovietic s-a grăbit să-l încorporeze în activul, deocamdată puțin numeros, al prietenilor Revoluției din Octombrie. Astfel se explică acordarea aproape instantanee a vizeilor sovietice, cu aprobarea, fără precedent în practica Inturistului din acei ani, de a intra în țară prin Transcaucazia.

Cu o recunoștință mută, soția își puse mîinile pe umerii lui *mister Pickering* — cît îi erau lui de dragi aceste mîini milostive, cam mari !

— Ești bunul și atoatevăzătorul meu *ifrit* din basmele arabe, *doc*, îi spuse ea mai târziu. Îți promit că nu vei întârzia nici măcar cu o secundă la începerea cursurilor duminică. Nici n-o să coborîm din vagon : o să ne plimbăm numai un ceas, între două trenuri, într-un orașel uitat de lume de dincolo de Rostov... cu toate că și pe dumneata te-ar fi interesat acolo niște gorgane neexplorate... N-ai să te superi, nu-i așa ? Doar sînt și eu plămădită din acest pămînt, dragule !

În fond, Evghenia Ivanovna ținea să meargă în Rusia ca să-i ceară patriei voie să plece, să nu o mai tortureze chemînd-o prin somn, să-i dea drumul fugarei care acum îi era cu totul inutilă. Era mai bine, firește, dacă s-ar fi dus vara, ca să mai vadă o dată, spre amintire, o furtună în stepă, ca ploaia s-o ude pînă la piele... deși n-ar fi fost rău nici să simtă pînă la sațiu gerul la marginea păduricii investmîntate în iarnă și să asculte liniștea adîncă, filtrată de fulgii grei de zăpadă. Cu aceeași putere o ademenea pe Evghenia Ivanovna și primăvara în stepă : de Paști, lîngă mormintele părinților, împestrițate de coji de ouă, să asculte șoapta mamei, abia deslușită prin țipetele sicîitoare, dar alintătoare ale stăncuțelor. Iar dacă sorțul a căzut toamna, Evghenia Ivanovna avea de gînd să petreacă ceasul de răgaz pe aleia salcîmilor și să asculte în plimbarea ei foșnetul sonor al frunzelor uscate sub pașii săi... Drumul trecea pe lîngă căsuța mamei și va putea să afle dacă mai trăiește Trezorka, dacă mai există ceasul cu cuc și cine doarme pe lada de după paravan, în sălița din dos ?

Prin derogare de la normele riguros stabilite, li s-a permis vestiților oaspeți să intre în țară pe o rută aproape rectilinie, din Kars de-a dreptul

prin trecătoarea Sakal-Tutan... Călătorii se grăbeau să treacă granița înainte de lăsarea nopții. În amurg, vremea se schimbă. Nori grei goneau peste capetele lor spre Turcia. Lângă un lac de munte, vălurit mărunț de ploaia care tocmai începuse, călătorii trecură într-un automobil descoperit care purta urmele unei îndelungate și eroice existențe. Pe un maidan de lângă Karzaha, niște puștani jucau fotbal, plini de abnegație, cu un ceainic spart ; toate zgomotele erau însă absorbite de liniștea împăcată și — în ciuda timpului ploios — trandafirie, a serii. Într-o singură oră, Evghenia Ivanovna se topise văzînd cu ochii. Pipăia mereu pașaportul din poșetă — hrisov de protecție împotriva oricăror surprize neașteptate din patrie. În locul controalelor și al nesfîrșitelor formalități la care se așteptaseră, bibliotecarul din localitate — dacă nu cumva era agronom — oferi onoratei musafire străine un buchet de flori. Ea se adăpostea sub umbrelă, iar toți ceilalți, stînd în ploaie, o priveau semnificativ ; Evghenia Ivanovna nu pricepu deocamdată tîlcul acestor priviri. Vorbitorul ură bun sosit celebrului arhitect care pășise peste pragul lumii de mîine — greșeala intervenită din pricina telegrafistului, prin hazul ce stîrni, contribui la apropierea părților... Mărturiile unei atenții deosebite îi însoțiră pe oaspeți pînă la Tiflis ; băuturi rare, hrană abundentă, covoare la popasul nocturn de la Ahaltîha, și, în sfîrșit, tot felul de divertismente culturale. Astfel, deși sosiră în oraș la o oră tîrzie, li se arată oaspeților un elefant condus de Kornilov și se făcu încercarea, izbutită numai în parte, de a-l copleși pe englez cu toasturi de semnificație mondială. Totul decurgea plăcut, fără urmă de falsă stinghereală, și atmosfera nu

fu tulburată nici măcar de dispariția vremelnică a geamantanului cu rufărie care, așa cum se cuvine într-un stat cu o bună administrație, fu găsit îndată, avînd adăugit și un obiect în plus care nu aparținea soților Pickering. În tot timpul drumului, Evghenia Ivanovna înregistra cu nesaț fiecare trăsătură, fiecare foșnet; povîrnișurile pleșuve, pustii, ale podișului de la graniță, castelul de basm de lîngă Hertipisi, apoi — dincolo de Borjomi — pădurile bătrîne de pini, văile răsunînd de larma pîriiașelor ce coborau în fugă pînă în șosea și, în sfîrșit, crestele înzăpezite ale principalului lanț caucazian, răsărind după o trecătoare, ușor estompate de ceața autumnală. Evghenia Ivanovna simți, în două rînduri, suflarea lor aspră și umedă izbîndu-i fața și își dete seama că nu e timp de pierdut, că trebuie să se grăbească să pătrundă în esența schimbărilor ce se petreceau în jur, în scurtul răgaz ce-i mai rămăsese pînă la intrarea în capitala gruzină.

Avură norocul să sosească la Tiflis tocmai la timp ca să asiste la concertul unei primadone foarte populare, cîndva o celebritate a Petersburgului, care ținuse într-o continuă încordare o generație și jumătate de prețuitori ai muzicii cu vocea ei plină și dulce de soprană... Spectacolul începea la opt, așa că, înainte de concert, după o scurtă odihnă, oaspeții coborîră în biroul administrației hotelului, pentru a stabili programul zilei următoare. În cabinetul directorului îi așteptau notabilitățile locale, întrunite aici pentru a-i saluta pe prietenii noi-veniți ai frumoasei Georgie. Evghenia Ivanovna intră, cu un oftat adînc, în încăperile somptuoase, împodobite cu draperii grele, mobilate confortabil, avînd tot felul de

obiecte de ornamentație de o aleasă eleganță, din avutul răposatei burghezii.

— Hahulia !... rosti cîntat și gutural, de după o masă uriașă, un șef localnic, îmbrăcat într-o tunică verde, întinzîndu-le o mîină tot atît de impunătoare și lăsîndu-i să ghicească singuri înțelesul cuvîntului rostit, în timp ce toți ceilalți măcăiră ceva nedeslușit și-și neteziră cu demnitate mustățile — firește, cei care le aveau.

Se înjghebă o conversație despre vicisitudinile călătoriilor în vremea de după război ; printre altele, atenția soților Pickering fu atrasă simultan de un tablou atîrnat între două ferestre — o operă executată cu căldură și sinceritate. Dintr-un cadru făurit cu meșteșug, îi privea un bătrîn plin de vigoare tinerească, cu o tichiută de pîslă neagră pe cap ; cu o expresie de beatitudine, stătea pe jumătate culcat într-o vie, sub niște ciorchini de struguri, ținînd în mîină un corn plin de nectar ; iar pălălaia asfințitului din spatele său amintea un burduf spintecat din care țîșneau flăcări curgătoare.

— Aveți în fața dumneavoastră însorita noastră Kahetie, îi lămuri mai marele notabilităților, măgulit de atenția unor personalități atît de marcante. Profesori celebri, somități în domeniul medicinei susțin că din punct de vedere climateric aici sînt cele mai fericite meleaguri... Așadar, s-a hotărît, începem călătoria cu valea Alazani numai și numai ca să nu uitați calda prietenie și dragoste gruzină ! încheie el și îndată toți ceilalți, în sprijinul tovarășului lor mai mare, începură care mai de care, cu ajutorul unor gesturi explicative, să furnizeze lui *mister* Pickering date suplimentare cu privire la aerul binefăcător, la liniștea ne-

tulburată și alte calități atrăgătoare ale acestui minunat colțisor al globului.

Cunoscîndu-i planurile și intențiile, englezul se uită întrebător la soția sa, iar dînsa, fericită și îmbujorată la față, cedă în fața presiunii unei ospitalități atît de înflăcărare. Adevărul este că vizitarea Kahetiei îi mai dădea puțința să frămînte în gînd, în răgazul ce-i rămînea pînă la acel ceva *important* ce se apropia, tot ceea ce nu putuse să pătrundă cu mintea în timpul călătoriei, fie din pricina hurducăturilor, fie din pricina emoției; ușoara înclinare a capului ei fu întîmpinată cu aprobarea unanimă a gazdelor. Hahulia făgădui oaspeților să le dea ca însoțitor pe cel mai bun ghid din Caucaz, care cunoștea limba franceză. În timp ce dădea dispoziții la telefon, strigă un nume de familie îngrijorător de cunoscut, înăbușit apoi îndată de avalanșa cuvintelor gruzine. Nu trecu mult — răstimp în care Evghenia Ivanovna fu nevoită să lupte cu ea însăși ca să nu-și piardă cunoștința — și în biroul directorului apăru în spatele ei Stratonov în carne și oase. Îl văzu în oglindă și-i recunoscă vestonul de catifea roșcată, prins în talie cu un elastic și pantalonii uzați, din același material, vîrîți în niște jambiere de piele neînchipuit de bine lustruite, datînd tot din perioada de la Constantinopole. O mulțime de curele și inele misterioase, prinse de centura ghidului, abăteau atenția în altă parte; peste umăr purta o tolbă de vînătoare. Această înfățișare născocită pentru a-i da aparența unui alpinist încercat era completată de niște bocanci de munte cu talpa dublă, uzată. Ca să nu-i plictisească cu asemenea nimicuri pe onorații turiști, directorul nu socoti necesar să-l prezinte pe ghid; de altfel, acesta nici nu găsi de cuviință să le

arunce o privire... Când trecură însă la discutarea rutei viitoarelor lor călătorii, Evghenia Ivanovna interveni pentru a-și ajuta soțul care se căznea să construiască o frază mai grea în ru-sește. Auzindu-i glasul, Stratonov își aținti privirea asupra cefei ei și, în clipa aceea, păru lovit ca de un bici peste față. Arăta ca și cum s-ar fi înecat cu ceva și avea să se prăbușească îndată fără suflare. Urmărindu-l cu coada ochiului în oglindă, Evghenia Ivanovna văzu cum, revenindu-și oarecum din tulburarea primei clipe, căuta în neștire un loc să se așeze, să nu rămână în picioare în văzul tuturor ; cum însă pe singurul fotoliu liber fuseseră trântite impermeabilele musafirilor, își luă un aer nepăsător și se rezemă de ușorul ușei.

— Nu te grăbi, cavalerule, să mori, fii mai vesel... îi strigă pe un ton prietenos, ca o adevărată gazdă, Hahulia. Ai-ai, un luptător atît de călit, și arată că o băbuță, *bolnav*. Rog pe onorații oaspeți să nu-i ia în nume de rău !

În tonul acesta glumeț și condescendent față de un om care avusese o slăbiciune de o clipă, nu era nimic jignitor ; de altfel, întreaga înfățișare a lui Stratonov spunea că este gata oricînd să justifice încrederea ce i se acordase. Se cerea consimțămîntul Evgheniei Ivanovna și ea dădu din cap în semn de aprobare. Nu avea de ce să se teamă de vreun gest de familiaritate deplasată din partea fostului ei soț ; prea era lovit și prăbușit, ca să îndrăznească să-l supere pe influentul prieten al statului sovietic, neconsolidat încă. În afară de aceasta, i se oferea prilejul să-i restituie lui Stratonov, în timpul călătoriei, inelul pe care i-l dăruise el și pe care-l păstrase în virtutea unei inexplicabile presimțiri tocmai în vederea acestei

întîlniri. Plecarea fu hotărîtă pentru a doua zi. Nu, ea nu avea nici un argument valabil ca să ceară să fie scutită de serviciile lui Stratonov. Atunci, sub forma unui compliment pentru temeinica cunoaștere a limbii, în realitate însă încercînd să se înțeleagă cu ea în privința relațiilor ce urmau a se stabili între ei în viitoarea lor călătorie, Stratonov o întrebă pe Evghenia Ivanovna dacă *mistress* Pickering a mai fost și altădată în Rusia. Evghenia Ivanovna uză de dreptul unei străine de a nu răspunde la întrebările prea frecvente și indiscrete din această țară.

În timpul călătoriei spre Kahetia, Stratonov vorbea franțuzește numai pentru a nu prilejui englezului vreun gînd de gelozie. Acum, însă, noaptea, cînd vorbeau între patru ochi în parcul din Tinandali, faptul că Stratonov i se adresase în aceeași limbă nu avea altă explicație decît marea lui dorință de a rămîne pînă la capăt neidentificat. Era din partea lui o vădită rugămintă de a fi tratat cu mărinimie... Deodată, trosnetele dărîmării ce zguduiau liniștea nopții din Alezani încetară; șoferul izbutise să spargă, în urma lor, ușa dorită. Un om venea să-i întîmpine cu un felinar ce se bălăngănea, luminîndu-i pe rînd picioarele în ciorapi groși hevsurieni.

— Se poate intra în casă, a izbutit omul s-o trezească. V-aș ruga să-mi dați mîna, *mistress* Pickering!

Glasul lui Stratonov, care răsuna de departe se apropia tot mai mult. După cum se părea, ghidul își făcuse socoteala ca totul să se petreacă pe întuneric, fără martori. Dar Evghenia Ivanovna se răzgîndise și, poate, nu numai de teamă de a nu face o mișcare greșită pe întuneric. Și, apoi, la miezul nopții, peste valea Alazani se lăsa

o liniște atît de primejdioasă, încît pînă și gîndul cel mai ascuns se făcea îndată auzit.

Noaptea se stîrni mare tulburare. Englezul avea nevoie de comprese calde, dar n-a fost chip să se obțină de nicăieri apă fierbinte. Traiul aspru al lumii noi era departe de a fi luxos. Descoperiră într-un dulăpior o sticlură cu niște picături calmante ce se evaporaseră de mult și niște hapuri pietrificate, de aceeași proveniență regească, rămase aici de la foștii proprietari ai palatului din Ținandali. Se văzură nevoiți să se mulțumească numai cu niște fricțiuni și astfel trecu o jumătate din noapte. Crizele încetau subit, așa cum începeau, fără să lase urmări.

Evghenia Ivanovna se trezi pe la amiază. Își roti privirile somnoroase peste pereții tapetați cu stofă zmeurie, pe care nu-i văzuse noaptea, la pîlpîirea slabă a lumînării. Iatacul lor semăna mai mult cu o sală a tronului părăsită a vreunui monarh mai modest, însă aspectul neîngrijit era compensat de verdele proaspăt ce pătrundea năvalnic din parc, dinspre terasă. Lîngă ușa deschisă ce da pe terasă, în halat, ținînd în mînă un volum editat la Oxford, ședea soțul ei, pe deplin întremat; în dimineața aceea îi păru neobișnuit de deșirat și, buimacă de somn cum era, avu impresia că picioarele lui se încolăciseră.

Femeia se întinse în așternut, gîndindu-se fericită că mizeria prin care trecuse în tinerețe nu-i apropiase necazurile bătrîneții. Se simțea nou-născută în patul acela imens, pătrat, cu trepte și cu baldachin, hărăzit desfătărilor cine știe cărui uriaș. Viața Evgheniei Ivanovna abia începea; avea în față întreaga veșnicie neatinsă. Simțea în tot trupul o dulce amorțeală și-i făcea plăcere să-și atingă propria ei piele catifelată. Alintîn-

du-se, cu ochii pe jumătate închiși, se amuza să-și privească soțul, a cărui imagine se topea în pata de lumină unghiulară. Deodată, își închipui că mai jos cu un etaj, chiar dedesubtul ei, stă întins pe divan, cu țigara în gură, Stratonov și o privește insolent, o sfredelește cu privirea, ca și cum n-ar fi existat nici tavan, nici covor, nici cearșafuri.

Senzația semiconștientă a apropierei lui Stratonov o urmărise pe Evghenia Ivanovna în tot timpul nopții și numai somnul putea s-o risipească; de aceea, încercă să adoarmă. Într-adevăr, îndată ce închise pleoapele, Stratonov rămase undeva departe, foarte curînd însă o ajunse iarăși din urmă și, cu toate împotririle ei, o cuprinse în brațe cu toată făptura, viu și fără lipsurile pe care se străduise ea să i le observe în ajun. Apoi totul se învălmăși și se cîntopi, în așa fel, încît nu mai știa unde se sfîrșea unul și unde începea celălalt... Deodată, iatacul prinse a se lărgi și luă dimensiunile unei piețe ticsite de lume, într-o zi de sărbătoare; patul care semăna acum cu un catafalc, înainta prin această mulțime și oamenii se dădeau la o parte, prefăcîndu-se că nu observă ceea ce se petrecea...

O trezi din somn o adiere rece la picioare, ca o gîdilătură — îi alunecase plapuma pe jos. Pe măsuta de lîngă pat erau doi trandafiri care nu fuseseră acolo mai înainte. *Mister Pickering* ședea în același loc, în aceeași poziție, cu ghidul pe genunchi, dar acum era îmbrăcat și bărbierit; un curent de aer abia perceptibil mișca filele de hîrtie de orez, care semănau cu niște petale. În timpul evenimentelor nepermise, el răsfoise istoria *Kahetiei*, de la captivitatea lui *Agasartan al II-lea*, pînă la avatarurile lui *Teimuraz I*. Ca în po-

veștile de dragoste își păzea mititica, fără să aibă habar că este jefuit.

Auzind mișcare, își descolăci picioarele și se apropie de soția sa :

— Te-ai zbatut în somn atît de tare, îi spuse *mister* Pickering sprijinindu-se de căpățiul sculptat al patului, de parcă te-ar fi urmărit cineva... Am venit lîngă tine în două rînduri.

La auzul cuvintelor soțului ei, Evghenia Ivanovna se îngrozi.

— Un vis urît... se grăbi ea să-i răspundă, trăgîndu-și plapuma pînă sub bărbie, apoi continuă : bine, *doc*, dar de ce nu m-ai trezit ?

— Cînd am ajuns lîngă tine, zîmbeai... și mi-am închipuit că se sfîrșise... Și cine te-a urmărit în vis, draga mea ?

Glasul lui era cel obișnuit și nu se deslușea în el nimic altceva decît o mîngîiere discretă, ceea ce în ochii unui criminal prins asupra faptului apare totdeauna ca un procedeu perfid. Neputința de a se dezvinovăți o împinse pe Evghenia Ivanovna să se apere făcînd apel la prima minciună ce-i veni pe limbă. De altfel, nici nu avea nevoie să se prefacă prea mult, deoarece în perioada aceea se gîndea adesea la moartea mamei sale, punînd-o în legătură cu cele două zarfuri de argint și cu ceasul de aur al tatălui ei — primit în dar de la colegi, care fuseseră îngropate în mod ilegal în grădină. Și, ca povestea ei să pară cît mai convingătoare, Evghenia Ivanovna o luă de la memorabila zi cînd una din trecătoarele autorități care se perindau pe atunci răscolise jumătate din curtea lor în căutarea bietelor comori.

— În grădina mamei nu erau încă strînse pătlăgelele roșii...

Englezul își întrerupse soția la jumătatea frazei :

— Nu te osteni, Jenny... cînd vrei să povestești un vis, e ca și cum ai încerca să desfășori un sul de hîrtie arsă ; se împrăstie în vînt, ca scrumul !

De teamă să nu piardă încrederea acestui om, Evghenia Ivanovna, cu o mișcare stîngace, încercă să-l atragă spre ea, numai să poată înăbuși orice bănuială ascunsă. Englezul se desprinsese cu grijă din îmbrățișarea ei. Femeia înțelese că soțul nu dorea să se gîndească la trădarea care de fapt nici nu avusese loc, dar că nu-l tentau nici resturile dezmierdărilor dăruite altuia. Gîndindu-se cu desperare că s-ar fi putut întîmpla să fi rostit în somn un nume străin, Evghenia Ivanovna izbucni în plîns. Chinuită de căință, femeia se zbătea între perne. Englezul aștepta răbdător potolirea crizei trecînd între degetele unei mîini petalele unui trandafir și ținînd în cealaltă mînă un pahar cu apă. Cămașa Evgheniei Ivanovna alunecase de pe umăr și lacrimi de copil i se rostogoleau pe pieptul gol. Nimic nu era mai convingător în ceea ce privește inocența soției, decît această mică nerușinare.

Cînd suspinele se răriră, *mister Pickering* socoti că a sosit momentul să intervină în furtuna care se potolea.

— Liniștește-te, Jenny, și nu fugi de mine, nu te crispa. Îți sînt prieten pe veci... și bea mai repede apa asta, spuse el, punîndu-și mîna tîmăduitoare pe umărul ei care tot mai tresărea. Orice s-ar întîmpla, fie și în ipoteza cea mai proastă, n-am să fiu în stare niciodată să-ți pricinuiesc o durere... ei, și acum, haide, liniștește-te ! De altfel, nu ți se pare că ne îmbie de undeva un excelent miros de bucătărie ? Nu-mi pot închipui

vreun alt miros care să aibă darul să afirme atît de convingător binefacerile vieţii pămîntene. Nu întîmplător, în străvechiul Israel de pe vremea preafericitei acostări a lui Noe, Dumnezeu era înfăţişat în chip de nări aspirînd fumul jertfelor. O să-ţi povestesc la micul dejun această interesantă istorie, a cărei acţiune s-a desfăşurat chiar pe aici, prin apropiere, la vreo sută treizeci de kilometri mai spre sud, de-a lungul meridianului, dar... haide, îmbracă-te ! Soţul pe care ţi l-ai ales este un mîncăcios fără pereche, draga mea.

În clipa aceea, Stratonov bătu la uşă pentru a doua oară. Din nefericire, ora micului dejun trecuse irevocabil, în schimb, prînzul se servea în Kahetia foarte devreme, ţărăneşte. O jumătate de oră mai tîrziu, străbătură tustrei şirul saloanelor nelocuite, oficiale, pentru a ajunge în sufragerie. Se resimţea oboseala nopţii trecute, astfel încît conversaţia lîncezea cu toate că vinul curgea din abundenţă, iar pe deasupra mai era de faţă şi directorul sovhozului. — un „tamada“ recunoscut, cu faimă republicană. Abia spre sfîrşitul mesei, cînd englezul îşi exprimă entuziasmul nemărginit faţă de menu-ul ţinandez, se produse o oarecare înviorare. Un maestru în ale bucătăriei, rafinat şi anonim, trăia undeva pe aproape, în pierduta vale Alazani, iar opera sa era destinată numai cîtorva. Măgulit de o atare recunoaştere din partea unui cunoscător, directorul îl informă că pe bucătar îl cheamă Coté ; după cît se părea, avea de gînd să schiţeze biografia acestui maestru, dar tocmai atunci fu chemat pentru nişte treburi gospodăreşti, vremea recoltatului fiind în toi în toată Kahetia. În cele cincisprezece minute cît lipsi directorul sovhozului, nevoit să dea o fugă pînă la birou, Stratonov îi informă pe oaspeţi, în taină,

că diverși șefi vin de la Tiflis încoace, în Edenul culinar, să-și călească organismul înaintea marilor bătălii pentru umanitate. Strecură aceste cuvinte ca și cum fire mărunte de nisip i-ar fi scîrțîit printre dinți. Apoi urmă acea regretabilă discuție cu *mister* Pickering, ce nu-și putea găsi vreo altă explicație decît în dorința lui Stratonov de a se ridica în ochii femeii, cu orice preț.

Cu coada ochiului, fără a întoarce capul, Evghenia Ivanovna își urmărea neconținut comesea-nul întăritat. După nebuniile lui nocturne în calitate de nălucă, acum, viu, Stratonov părea un cadavru. La aceeași masă, aproape față în față cu ea, ședea un om înăcrit, nedormit și, mai ales, trecut de mult de vîrsta tinereții. Prin urmare, nu se gîndise nimeni să-l omoare în defileul acela din visul Evgheniei Ivanovna ; fusese probabil doborît cu o lovitură în falcă, din care pricină și acum partea de jos a feței i se deplasa mereu spre stînga, fără voia lui. Drept compensație pentru ceva pierdut pe veci, își lăsase o chică poetică și nu i-ar fi stat poate rău cu ea, dacă ar fi spălat-o mai des cu apă caldă și săpun. Mîinile neîngrijite, manșetele roase, prinse cu ace de siguranță în loc de butoni, oboseala nervoasă ce se vedea cît de colo — totul era cît se poate de edificator în ceea ce privește traiul lui Stratonov pe-meleagul dorit. Viața lui era pustie și singuratică, fără nădejde, fără o femeie iubitoare alături ; părea încolțit de o teamă permanentă. Dar nici unul din amănuntele amare observate de ea nu-i aduceau Evgheniei Ivanovna ușurarea dorită.

Ciugulind cîte un bob de strugure dintr-un ciorchine, Stratonov le povestea despre trecutul moșiei ținandaleze ; le vorbea, printre altele, despre proprietarii de altădată ai actualului sovhoz vini-

col — vestita familie Ceavceavadze. Relată cu lux de amănunte episodul cu miurizii lui Șamil, care coborîseră puhoi de pe coastele povîrnite ale munților, cu șaptezeci de ani în urmă, și se retrăseseră apoi, învăluți în fumul unui uriaș incendiu și răpind două prințese gruzine pe care le duseseră cu ei, legate de șeile cailor. Și, cu toate că Evgheniei Ivanovna nici nu-i trecea prin gînd să scoată o vorbă, era limpede că ghidul se străduia să umple pe de-a-ntregul timpul ce-l avea la dispoziție, folosind locvacitatea sa profesională și o profuziune de date, spre a nu lăsa o clipă de răgaz unei întrebări sau explicații inoportune. Îi mai informă că, spre sfîrșitul secolului trecut, moșia fusese preluată din mîinile proprietarilor ruinați de către ultima dinastie rusă și că, în patul în care își petrecuseră noaptea soții Pickering, dormise de nenumărate ori Alexandru al treilea în persoană.

Această informație îi prilejui lui *mister Pickering* o glumă imprudentă și anume că, dacă nu-l înșeală memoria, este vorba despre cel mai trupeș dintre țarii ruși... Lăsînd ochii în jos, ghidul rămase cîteva clipe cu privirea ațintită în farfurie.

— În timpul vieții acestui suveran, străinii se abțineau de la orice fel de comentarii imprudente la adresa lui — pînă și acasă la ei, strecură șuierat, oarecum în treacăt, ca un fel de informație istorică.

Evgheniei Ivanovna i se părea atît de interesant să urmărească tulburarea din ce în ce mai penibilă a acestui om decăzut, încît hotărî să nu-i reamintească deocamdată că îndată după Revoluția din februarie, același Stratonov, student, clocotind de mînie împotriva autocrațiilor în general, îi spunea tot felul de anecdote din viața aceluiași Alexandru, în legătură cu bețiile lui de pomină în

compania grădinarului, de obiceiul lui de a avea în permanență asupra lui o sticlă cu coniac, vîrîtă în tureatca cizmei, de barbarele sale concerte de helicon.

Cu un aer împăciuitoare, englezul turnă vin în paharul lui Stratonov.

— N-am cîtuși de puțin intenția de a vă contraria în ceea ce privește convingerile dumneavoastră politice, spuse *mister* Pickering cu sinceră părere de rău. Ca statură sînt chiar ceva mai înalt decît pomenitul Alexandru. La noi, la Leeds, circulă pe seama mea fel de fel de glume, ba se spune chiar că din tot corpul profesoral eu sînt acela care produc mai mult ca oricare altul o impresie de neșters asupra studenților... ce-i drept, într-un sens întrucîtva diferit de acela pe care l-aș fi dorit.

Lui Stratonov îi convenea însă să nu-i observe manevra de împăciuire.

— Vă rog să-mi scuzați anumite libertăți ce nu țin strict de sarcinile mele de serviciu, însă numeroși vizitatori din Occident înclină în general să facă reflecții glumețe pe seama tragediei noastre naționale... nu se lăsă Stratonov, încercînd, prin această nesăbuită bravadă în fața soțului, să-și ridice prestigiul în ochii soției. Ceea ce nu-i împiedică, de altfel, urmă el, să ia cu dînșii din restaurantele sovietice, în chip de suvenir, șervete de masă cu blazonul răposatului monarh. Se pare că, în ciuda civilizației, în Europa mai stăruie și astăzi dorința de a obține capătul de funie al spînzuratului... E drept că n-am observat asemenea înclinații la compatrioții dumneavoastră, dar sînt convinși că și printre ei se vor găsi, cum se spune, amatori să petreacă o nopticică-două într-un pat imperial...

Apoi, fără să-i dea răgaz să se dezmeticească lui *mister Pickering* care părea scandalizat de cele auzite, ghidul începu să vorbească despre un soi deosebit de străini care vin aici la vânătoare de capre negre din rezervațiile caucaziene, își potolesc setea cu vinuri alese din colecții și după ce primesc diferite daruri, vorbesc la ei acasă, în interviurile acordate gazetelor, despre utilitatea socialismului pentru Rusia.

— O, sînteți într-adevăr convinși de acest lucru ? îl întrebă englezul uluit, privindu-l pieziș.

— Și ceea ce apare izbitor aici, încheie *Stratonov* pe nerăsuflăte, ridicîndu-se în picioare pentru a-și încununa răzvrătirea înainte de reîntoarcerea gazdei, este faptul că deocamdată nici unul dintre acești pripiți prieteni nu au cerut permisiunea de a se stabili pentru totdeauna în țara noastră. Și acum, că am terminat ce am avut de spus... vă mulțumesc că m-ați ascultat. Așadar, ne vom relua treburile ?

Programul amănunțit al vizitelor în valea *Alazani* fusese întocmit încă de la *Tiflis*. Partea a doua a zilei era rezervată în întregime vinului *kahetin* : cunoașterii istoriei sale, a producției și a pivnițelor sovhozului. În vederea unei pregătiri optime pentru această ultimă fază — de cea mai mare răspundere — întreprinseră o mică plimbare prin împrejurimile palatului *ținandalez*. Directorul îi însoți personal pe oaspeți în parcul alcătuit din platani uriași și cedri libanezi. *Stratonov* îl întrebă pe englez, așa, într-o doară, dacă nu cumva acești arbori seculari îi făc impresia unor demoni ocuți, gata să curme cu brațele lor vînjoase orice furtună. Englezul îi răspunse destul de rezervat că nu, nu are această impresie. Atunci, pentru a risipi stinghereala neplăcută stîr-

nită de proferările sale la adresa Occidentului, Stratonov se interesă respectuos dacă profesorul Pickering avusese vreodată preocupări științifice în legătură cu trecutul Caucazului. Nu, răspunse acesta cam sec, nu a avut... Ajunseră, între timp, la marginea prăpastiei cu care se mărginea citadela ținandaleză. Castani seculari, ale căror roade trosneau încet sub pașii lor, atârnav deasupra hăului, alături de cascadele tufișurilor spinoase. Departe, în vale, se zărea o întindere pietroasă presărată ici-colo cu chiparoși. Privind-o, simțea dorința să-ți iei zborul pe deasupra ei, spre munții învăluiți de o ceață ușoară, viorie.

— De aici, puteți urmări drumul inițial al vinului kahetin... le spuse aproape șoptit Stratonov, stînd în spatele lor și promițîndu-și solemn, iar și iar, să nu-și mai supere niciodată clienții.

...În anul acela, în valea Alazani, strugurii se copseseră cu o săptămînă mai devreme ca de obicei și chiar în ajun începuse culesul. Simțîndu-se vinovat, ghidul îi întrebă respectuos pe oaspeți dacă nu aveau și ei impresia că, în dimineața aceea, toate vorbeau în șoaptă : frunzele, apa, ba chiar și păsările. Dar nu primi nici un răspuns. Numai harabalele pline de coșuri încărcate cu recolta cea nouă scîrțîiau alene undeva în vale, de-a lungul drumurilor. Iar în spatele lor, de partea cealaltă a parcului, mașinile de tescuit bocăneau din răspuțeri pe pardoseala udă de ciment. Arătînd cu mîna spre nemiloasele calandre în care pierea nobila frumusețe a ciorchinilor, pentru a dobîndi înțelepciunea încețoșată a vinului, Stratonov începu să-și inițieze oaspeții ba în tainele deosebirilor dintre sorturile Budeșure și Muvane, ba cu privire la amănuntele tăierii crengilor de viță, care se face în luna martie,

și Evghenia Ivanovna observă că atunci cînd ghidul se apuca să le vorbească despre avantajele altoiului aplicat pe soiul Berlandery în condițiile zonei de cernoziom, viticultorii schimbau priviri ironice.

Deodată, cel mai în vîrstă dintre ei, un gruzin cu sprîncenele stufoase, cu mîinile ude pînă la cot de licoarea viitorului vin, umplu un pahar de suc spumos și, descoperindu-se, îl întinse musafirei plictisite — gestul său domol avînd ceva din străvechiul cavalerism al muntenilor. Drept răspuns, ea îl privi cu ochi strălucitori și, pentru o clipă, drăgălășenia ei deveni frumusețe orbitoare ; apoi duse paharul la buze, își dădu capul pe spate, astfel încît părul tuns îi învăluia umerii, deschise gura trandafirie, dar se înecă și cîteva picături i se prelinseră pe bărbie, se înveseli și începu să rîdă. Ca un omagiu adus eternului feminin, în timp ce Evghenia Ivanovna bea, bătrînul își atinse de două ori, cu vîrfurile degetelor, mustățile drepte și răsucite ca coarneaule de zimbru.

S-ar părea că un pahar de must dulce n-ar fi meritat răsplata unui entuziasm atît de fățiș. Dar femeia dorea pe semne să izbească pe cineva cu frumusețea ei înflorită. Privindu-și soția cu îngrijorare, ghicind treptat rolul lui Stratonov, englezul se întrebă tulburat dacă nu cumva el însuși nu era pentru Evghenia Ivanovna un mijloc de răzbunare, a cărei cruzime era sporită de înfățișarea lui. Cînd luase hotărîrea să-i viziteze țara, nu avusese cum să prevadă această competiție înjositoare cu un domn rus prea puțin vrednic de stimă — competiție cu atît mai jignitoare cu cît acum nu mai avea nici o posibilitate de a o evita.

Evghenia Ivanovna surprinse privirea atentă a soțului ațintită asupra ei.

— E o băutură cu totul inofensivă, fără nici un strop de alcool deocamdată, gustă și dumneata, *doç* ! se justifică ea, întinzându-i paharul pe care nu apucase să-l golească și care purta pe margine urma rubinie a buzelor ei.

Atras fără voia lui în joc, englezul sorbi picătură cu picătură din acest vin care încă nu apucase să se nască și care, cu toate acestea, era pentru el destul de tare și-i arse gura, de parcă ar fi fost preparat la focul gheenei ; sorbindu-l, nu-și luase ochii de la adversarul său care-și lovea nepăsător jambierele cu o nuielușă. Porniră mai departe, fiecare cu presimțirea neplăcută a propriului său impas sau triumf apropiat și inevitabil. Și, ca și cum ar fi stabilit locul viitorului duel, Stratonov îi informă pe oaspeți că la noapte, în satul Alaverdi, pe malul opus al Alazanului, începe sărbătoarea hramului de toamnă, cu care prilej se ține și tradiționalul iarmaroc. Aici se adună reprezentanții ai aproape tuturor neamurilor din Caucaz, pînă și depărtații lezghini. Pentru a ajunge acolo, trebuia străbătut un drum de țară de douăzeci de kilometri, desfundat, printr-un praf infernal, însă neplăcerile călătoriei vor fi compensate din plin de bogăția impresiilor exotice.

— Îmi pare ceva cunoscut... Alaverdi, Alaverdi, încercă să-și amintească englezul, adaptîndu-se la accent. Este punctul de tranzit al unui mare număr de horde asiatice care au pătruns pe aici spre sud-vestul Europei. Și, după cîte-mi amintesc, aici se află un templu străvechi construit prin strădania unui venerabil pelerin...

— V-ați învățat foarte bine lecția de dimineață, *mister Pickering*, îl lăudă malițios Stratonov, care zărise în dimineața aceea pe masa

englezului ghidul editat la Oxford. Templul a fost construit de bătrînul Iosif, unul dintre cei treisprezece călugări trimiși aici de către Simeon Stîlpticul din Antiohia.

— Cum ați spus? Stîlpticul?... îl întrerupse englezul, la auzul acestui cuvînt necunoscut.

— O, e vorba de *Stylites*! îl lămurî Evghenia Ivanovna, amintindu-i totodată de poemul cu același titlu al lui Tennyson, din care englezul își alesese drept deviză versul preferat: „*Show me the Man hat suffered more than I!*“

Fără nici o noimă și, pare-se, iarăși nu numai pentru soțul ei, ea declamă fără greș cele opt stihuri; cu trei ani în urmă, în golful Maud, nu știuse o boabă englezește. În timp ce recita, Stratonov, cu un zîmbet abia perceptibil, își ștergea o pată de pe mîneacă, iar englezul, șușotind și ținînd mîna Evgheniei Ivanovna, oficia intime rituri conjugale.

— Fiindcă veni vorba, am să-mi permit să fac apel la erudiția dumneavoastră, pentru a lămurî o foarte veche încurcătură... urmă Stratonov, dezmiardîndu-l pe englez cu o privire vicleană. În cărticica mea scrie că templul alaverdin a fost construit în secolul al șaptelea, iar suspo-mentul Stîlptic a trăit pe la sfîrșitul secolului al IV-lea și începutul secolului al V-lea. În afară de asta, pe la mijlocul secolului al VI-lea, Hozroi cel Mare a năvălit în Antiohia și a pustiit-o, astfel încît, în urma unei atare execuții, este puțin probabil ca această țară să fi fost în stare nu numai să trimită misionari peste hotare, dar e de presupus că n-a fost în stare să sprijine nici înlăuntrul granițelor ei credința creștinească... Dacă-mi permiteți, am să vă repet datele problemei! Și expuse din nou, cu cea mai

mare răbdare, în fața adversarului său, toate datele încîlcitei șarade. Va putea oare onoratul *mister* Pickering să mă ajute să mă descurc în caraghioasele mele dificultăți ?

Vîrfurile urechilor englezului se colorară ușor. Rupse fructul roșu al unui copăcel de tisă de la marginea drumului, apoi enciclopedica mașină a memoriei sale erudite se puse în mișcare. *Mister* Pickering descoperi aproape instantaneu greșeala fostului său rival, acum însă dorea să afle dacă motivul întrebării fusese într-adevăr neștiința sau intenția — pe care i-o ghicise — de a compromite în ochii soției sale autoritatea lui științifică.

— După Hozroi, Antiohia nici n-ar fi avut pentru ce să trimită încoace misionari, începu el să depeze firul ghemului încurcat. Pe vremea aceea, creștinarea Georgiei fusese încheiată în linii mari. În secolul al VI-lea, Procopie Chesarianul îi numește pe gruzini „creștini înfocați”. Prin urmare, monumentul acesta putea fi construit cel mai târziu în secolul al V-lea... La dumneata e scris al VII-lea? Firește, prețul ieftin al cărții sporește cererea printre oamenii simpli, dar... vă recomand să apelați mai bine la ghidurile britanice ; la noi nu se fac economii cu autorii de acest gen, nici cu corectorii... și, poate, nici cu hîrtia. Și acum, o întrebare în legătură cu bogata dumneavoastră documentare : aveți la îndemînă un „vademecum”¹, sau veniți mai des pe aici, în interes de serviciu ?

Dantura albă, aproape impecabilă a celui întrebare, străluci într-un zîmbet larg, aproape sincer :

¹ Ghid.

— Kahetia nu este cuprinsă în traseele turistice, din pricina lipsei unei baze amenajate, după cum ați putut constata și dumneavoastră, noaptea trecută. Asta dorea să afle *mister Pickering*?

— Nu... m-ar interesa, domnule Stratonov, dacă vă delectați din proprie inițiativă, în timpul dumneavoastră liber, cu probleme de istorie sau dacă firma dumneavoastră cere angajaților ei studii speciale pentru funcția... pe care o exercitați într-un mod atît de original și inadmisibil?

Conversația continuă în mod automat în limba franceză, ca pentru respectarea egalității armelor, apoi, dintr-o dată, răsunară iarăși frazele rusești:

— Sînt slujbaş... rosti Stratonov cu răutate — și serviciile mele sînt plătite de dumneavoastră într-o valută foarte prețuită la noi. Deocamdată sîntem săraci... Precum se știe, aliații noștri n-au împărțit cu noi roadele victoriei obținute, mai ales cu prețul unui ocean de sînge rusesc... Am acolo și un pîrîiaș al meu. Vedeți dumneavoastră, pentru construirea Rusiei noi, avem nevoie de bani mulți... printre altele, și pentru înlocuirea ghetelor mele, gata-gata să se facă praf chiar sub ochii dumneavoastră, *mister Pickering*! Nu mai avea putere să se oprească la timp. Și, în general, continuă el, cînd aliații Rusiei au părăsit-o la greu, am fost nevoit să plec pentru cîtva timp în străinătate... pînă cînd am hotărît să mă întorc acasă, ca să fiu folositor patriei... fie chiar și la secarea mlaștinilor! A trebuit să-mi calc pe inimă, să-mi părăsesc visurile, ba chiar să comit o faptă nedemnă, a cărei amintire mă mistuie și astăzi...

Monologul lui suna tot atît de naiv ca şi înşiruirea evenimentelor petrecute în cursul unei săptămîni întregi, drept răspuns la întrebarea imprudentă pe care i-ar fi pus-o cineva: *how do you do?*¹ În clipa aceea petele roşii care-i acopereau faţa, vorbirea sacadată şi o serie de alte amănunte trădau starea de plîns în care se afla Stratonov. După toate aparenţele, era capabil să se abată de la normele serviciului său, numai ca să-şi poată răscumpăra vina. *Mister Pickering* aruncă o privire rugătoare soţiei sale, de dragul căreia suportase de dimineată acest zbucium curat rusesc. Cu oglinjoara în mînă, *Evghenia Ivanovna* îşi făcea buzele. Mîna îi tremura, iar o rază de soare reflectată de oglindă se alînta jucăuşă pe obrazul ei. Fără să-şi întrerupă ocupaţia, observă :

— Bănuiesc că spovedania deplasată a domnului Stratonov a fost destinată unei terţe persoane, care nu se află printre noi.

Roşul de buze i se terminase şi femeia aruncă în tufiş micul tubuşor aurit, de formă cilindrică.

Trecu cîtva timp înainte ca ghidul să-şi reia sarcinile de serviciu. Acum era limpede că nu vor izbuti să se despartă fără un final tragic. Porniră mai departe, păstrînd tustrei tăcerea — un adevărat prinos adus farmecului sălbatic al naturii înconjurătoare. Astfel, pe nesimţite, ajunseră aproape de locul de unde începuse excursia. Era greu de închipuit un colţişor mai propice unor momente poetice, pline de mister. Într-adevăr, în mijlocul hăţişurilor sălbatice de la marginea platoului ținandalez era ascuns un splendid pavilion de piatră albă, cu o cupolă, a

¹ Ce mai faceţi ? (engl.)

cărei amintire merita, după spusele lui Stratonov, să fie dusă în Anglia.

— Mai rămîne să vedem cu ochii noștri soarta unui asemenea vis, începu el cu glas tremurat, așezîndu-se în fața intrării în pavilion, spre a-l feri de privirile lor. Nu s-ar fi convenit să-l arăt unor oaspeți străini, dacă aici nu și-ar fi găsit confirmarea aluzia vagă făcută de *mistress Pickering* deunăzi cum că părerile de rău nu sînt în stare să reînvie ceea ce a fost distrus pe vecie. Se spune că aici, chiar în locul acesta, poetul rus Griboedov¹ s-a logodit cu soția sa. Mireasa era din familia Ceavceavadze, se numea Nina și avea pe atunci cincisprezece ani. Din păcate, din pricina ispititoarei singurătăți, nu toți vizitatorii dau dovadă de sensibilitate în fața acestei romantice grote a dragostei...

Cu aerul unui martor îndurerat, ghidul se dădu la o parte și musafirii încremeniră în prag, scoțînd simultan exclamații prelungi de indignare și uimire. Dușumeaua pavilionului era murdărită toată, uniform, pînă la ultimul centimetru, chiar și în colțuri, îndemnîndu-te să reflectezi la înrădăcinarea năravurilor omenești și la rezultatele unor practici îndelungate. Un adevărat păienjenis de desene și inscripții bilingve, dintre cele mai dubioase, acoperea pereții calcaroși care fuseseră cîndva martorii șoaptelor feciorelnice ale Ninei. Cu un gest rugător, Evghenia Ivanovna atinse cotul soțului ei.

Mister Pickering se întoarse. Avea colțurile gurii lăsate în jos și privirea ațintită asupra cra-

¹ *Alexandr Sergheevici Griboedov* (1759—1829), ofițer, diplomat și dramaturg rus, autorul unor piese în care zugrăvește societatea moscovită dinainte de 1820; a murit asasinat în Persia.

vatei ieftine a ghidului, confecționate dintr-un material ordinar.

— Promit scumpei mele soții că nu voi reclama autorităților de la Tiflis comportarea dumitale insolentă și morbidă, rosti englezul pe un ton glacial, înfuriat la culme. Ar fi la fel de neplăcut pentru noi amândoi, dacă vizita noastră în această țară ar deveni cauza celei mai serioase dintre neplăcerile prin care ți-a fost dat să treci.

Apoi, cu un gest demodat, englezul își oferi brațul soției sale, iar Stratonov, palid la față, se grăbi să se dea la o parte, să le facă loc să treacă.

Din fericire, pe drumul de întoarcere, le ieși în întâmpinare directorul de adineauri care ținea neapărat să le prezinte personal latura *materială* a problemei: era vorba de o vizită la pivnițele în care era păstrat tezaurul vinurilor de colecție — cămărilor ținandaleze. Interpretând necomunicativitatea englezului ca un semn al unei crize ce se apropia, le propuse să verifice efectul tămăduitor al prețioaselor băuturi de Alazani și asupra unor boli din străinătate. Prin consimțământul său, *mister* Pickering dădu dovadă de maximum de tact și înțelegere a unor împrejurări de importanță istorică mondială. Însoțiți de Stratonov — acum extrem de respectuos — coborîră în pivnițele boltite, unde, în întuneric și în aerul cu iz de mucegai și înțepător, se zămislește una dintre cele mai fine miresme de pe pământ. Dar nici ciclopicul străbun al butoaielor ținandaleze, depășind de trei ori statura unui om, nici degustarea unor vinuri neînchipuit de vechi, închise în sticle acoperite de mușchi, nici căința vădită a ghidului uitat undeva într-un colț — nimic nu a mai fost în stare să redea

buna dispoziție sensibilului oaspete. E drept că, supunându-se privirilor rugătoare ale soției, *mister* Pickering renunță la gândul inițial de a pleca imediat acasă, în schimb respinse cu hotărîre propunerea de a vizita iarmarocul din Alaverdi, sub pretextul inconvenientelor unei nopți fără somn petrecute sub cerul liber — și-l invoca tocmai el, omul obișnuit să cutreiere neobosit pustiurile arabe ! Îndată după vizitarea pivnițelor, iarăși la braț cu soția, trecu în apartamentul care-i fusese rezervat, unde, timp de două ore și un sfert cei doi soți rămaseră la fereastră, privind afară de după perdele și schimbînd cîrmepe de păreri în legătură cu evenimentele petrecute.

Ziua aceea avea un farmec deosebit, puțin obișnuit chiar și pentru Kahetia — totul în jur părea învăluit în aureola aurie a după-amezii. Ghețarul de munte care se zărea în depărtare semăna cu un stilet confecționat dintr-un mineral liliachiu, translucid. Era străjuit de nori ca de niște năluci cu mîinile avîntate spre înălțimi. Întreaga priveliște avea un efect liniștitor. Pe lîngă toate acestea, întoarcerea pe același drum pe care veniseră, prin Kars, presupunea noi demersuri telefonice, destul de anevoioase, cu Moscova. Spre sfîrșitul zilei, cînd directorul, care nu bănuia nimic, urcă din nou scara spre camera oaspeților, Evghenia Ivanovna izbutise să-și convingă soțul că trebuie să se considere o victimă a luptei politice care nu se terminase încă în Rusia. Și, în sfîrșit, ghidul cel vinovat părea atît de abătut în după-amiaza aceea pe care a petrecut-o răbdător afară, în plină arșiță, încît, după ce se mai sfătui cu soția sa, *mister* Pickering acceptă să soarbă cupa pînă la fund.

Atunci constatară că totul fusese pregătit în vederea călătoriei lor de plăcere. După colțul clădirii principale, trecînd țațoș pe niște cauciucuri aproape noi, trepida și zăngănea acel mecanism de transport cu capota lăsată, pe care-l cunoscuseră cu prilejul călătoriei de la locul de frontieră Hozapini pînă la Tiflis. După ce fură încărcate covoarele, vinurile și tot felul de alimente, a fost prins cu sîrmă de port-bagaj un mare bidon pentru fierț apă în eventualitatea că, Doamne ferește, s-ar abate iar un necaz peste neprețuitul cap al „tovarășului“ Pickering.

Cînd porni mașina, ultimul care sări din fugă și se aciuă discret în față, fu Stratonov, care slăbise și se trăsese la față într-o singură zi de ajunsese ca o umbră.

Automobilul, pus de către autorități la dispoziția oaspeților pe tot timpul vizitei lor în Gruzia, fusese cîndva culmea tehnicii și, îi slujise, se pare, însuși guvernatorului general al Caucazului. Timpul însă, și poate și nenumăratele rostogoliri de pe crestele munților, îl preschimbaseră din fragilul și străinul „Buick“, în băștinașul „Biuk“, călit în grele încercări. Perspectiva unei călătorii cu acest vehicul îi speria de obicei pe cei nedepriși, dăr, de cum se încredințau că altă cale de transport nu exista, descopereau îndată și părțile atrăgătoare ale unui asemenea voiaj, ca în orice întreprindere temerară.

Pe canapeaua scofilcită a mașinii se și instalaseră, în așteptarea oaspeților, doi viticultori din învecinatul Teliani. Chipul rotofei, roșcovan, optimist al unuia trăda dăruirea sa neprecupețită desfătărilor trupești, pe cînd înfățișarea ascetică a celuilalt sta mărturie unor înclinații de ordin

spiritual. Asemenea Martei și Mariei, după propria lor mărturisire, ei se completau reciproc în misiunea de grea răspundere ce li se încredințase de către conducerea orașului Tiflis, de a le arăta mîndrilor britanici adevărata ospitalitate kahetiană. Prestanța celor doi bărbați îl făcu pe domnul Pickering să-i ia întîi drept miniștri, fapt care la început stingheri întrucîtva relațiile lor, treptat însă, kilometru cu kilometru, pătaniile neobișnuite ale călătoriei apropiară pasagerii între ei. Zburau cu toții în sus la hîrtoape, făceau temenele adînci la coborîtul povîrnișurilor repezi, ori dimpotrivă, șuierau a pagubă, se infundau cît mai trainic și mai confortabil în canapeaua de piele a mașinii la smuciturile neașteptate, ca să nu cadă în nas sau să nu se izbească cu capul de capotă. Iar ca nu cumva călătorii să se plictisească, ba scăpa din lăcaș, cu un scrișnet amenințător, schimbătorul de viteză, ba începea a clocoti apa din radiator, aruncînd cu pocnet în sus, ca la sticlele de șampanie, dopul de lemn oblojit cu cîlți, după care șoferul își începea din nou uimitoarea echilibristică la cotituri, astfel încît, pentru scurtă vreme, corpul nu mai avea nici pondere, nici plus și nici vreo speranță într-un viitor mai fericit. Prin aceste simple exerciții la volan, flăcăul căuta să le insuflă străinilor respect față de meseria lui.

Spre bucuria englezului, cei doi însoțitori din Teliani se dovediră a fi viticultori, oameni minunați, fără ifose, adevărați kahetieni, veseli, senini, cu inima deschisă, astfel încît jignirea suferită recent fusese, fără voie, dată uitării. Pe la jumătatea drumului, viticultorul cel corpulent îi tot

răcnea la ureche lui Stratonov, străduindu-se să acopere zdrăngănitul infernal al „Biukului“ :

— Tradu-i, prietene, ca să știe omul. Toată valea — o sută cincizeci de verste — e numai vin... Vin amestecat cu foc curge în vinele Kaheției. La stînga, uite colo pe unde trece un catîr, e Napatreuli — ai citit cred pe etichetele sticlelor. Gurdjaani, Kardanahi... ai auzit?... sînt nițel mai departe, spre porțile alea albe, în spatele chiparoșilor. Poți străbate toată valea Alazani de la un capăt la altul în clinchet de pocale. Cînd o vrea, să-mi scrie direct : *Mir, Georgia, raionul Signahsk*, și atît, direct pe numele meu. Și o să-i trimitem din vinul cel mai grozav, din care bem noi la nuntă. Fă bine și tradu-i numele meu, *kafo*.

Acesta traducea, emoționat, adăugînd de la el și greșind dinadins ca să aibă prilejul să recurgă la ajutorul Evgheniei Ivanovna. Stratonov stătea cu spatele la ea, cu un miel legat de picioare pe genunchi, dar și așa femeia avea senzația chinuitoare că o fixează într-una cu ochi supuși și rugători.

Începu să adie o răcoare jilavă dinspre Alazani, iar drumurile căre împînzeau localitatea se înmulțiră. Păreau să se îmbine toate într-unul mare, ai fi zis albia unui rîu secăt, de n-ar fi fost așa de brăzdată de atîtea fâgașe această cale ce ducea undeva spre munții viorii din zare. Tot mai des „Biukul“ lăsa în urmă călăreți, de multe ori cîte doi în șa, sau harabale de familiști trase de boi : stăpînul pășea alături de roată, bătrînii se legănau pe capră, iar de sub coviltirul de covoare scînteiau ochii negri ai numeroșilor urmași. Toată suflarea omenească mergea la iarmaroc ; numai ciinii rămăseseră acasă. Para de cauciuc

răguşise de mult, iar şoferul îşi croia drum, răcnind şi gesticulînd.

Dacă te puteai încrede în zarea înşelătoare, crestele înzăpezite erau acum cam la o bătaie de puşcă. Se însera... şi cu atît mai lesne se desluşeau pe albastrul întunecat al orizontului planurile suprapuse ale lanţurilor de munţi înveşmîntate în păduri, în pîsla verde a păşunilor alpine, în nouraşi trandafirii, în neant. Închipuirea le popula pe rînd cu monahi, păstori, vulturi şi îngeri... Curînd, tabloul se nărui şi după dealurile ivite de undeva din stînga, învelite parcă într-o blană de cămilă, glasurile se curmară. Seara le alerga grăbită în întîmpinare; de o parte şi de alta a drumului atîrnau chiparoşi retezai de la rădăcină de ceaţă. Aerul răcorit aducea mirosul de tizic şi mielul condamnat începu să dea semne fireşti de nelinişte; viticultorul cel deşirat se săltă uşor şi îl atinse cu mîna, îndemnîndu-l parcă la înţelepciune... Deodată, din spatele crîngului de măslini răsări cubul auster al catedralei alaverdine, cu cortul acoperişului aprins de asfinţit.

Călătorii, pierzînd firul discuţiei şi dezmozindu-şi mădularele, ieşiră pe o porumbişte bătătorită. Undeva pe aproape, în umbra serii, lărmuia iarmarocul, ca o hoardă la atac. O perdeă subţire de praf stăruia în aer, scîrţîind între dinţi. Stratonov scotoci în buzunar după batistă, să-şi şteargă faţa, şi un obiect metalic, cu o scăpărare portocalie, se rostogoli pe jos. Deşi se grăbi să-l acopere cu talpa ghetei, Evghenia Ivanovna zări tubuşorul de la rujul ei de buze, pe care-l aruncase în iarba parcului din Ținandal. O cuprinse o curiozitate copilărească, înfiorată...

— Vă rog să cinstiți cu toată dragostea această glie, bătrîna și darnica noastră măicuță! Trăiască în veci pămîntul Kahetiei! strigă viticulorul cel gras și, sărutîndu-și degetele, le apropie cu evlavie de colbul fin de sub picioare.

În timp ce se așterneau covoarele în jurul unui dud cu frunza rară, iar șoferul, grav, dezbrăca mielul de jocul lui de blană, smeritul Stratonov îi conduse pe musafiri să viziteze catedrala. Acceptarea în continuare a serviciilor ghidului de către oaspetele englez arăta gradul de afecțiune pe care îl purta soției sale. Nu era prea ușor să răzbați prin acest orașel tumultuos de o zi, care, născut din nimic în dimineața din ajun, avea să se destrame a doua zi o dată cu lăsarea nopții. De cum trecură viroaga, călătorii fură luați de torentul clocotitor de oameni și purtați ca niște pietricele colorate de cele mai ciudate forme, prin fața carelor deshămate, a tarabelor și corturilor fără număr. La tot pasul, ispite gastronomice dintre cele mai felurite, sfîrșietoare ca și denumirile lor gruzine, clocoteau în ceaune și tingiri sau, înfipite în frigări, trosneau vesel, răspîndind un abur îmbietor — cu nimic mai prejos decît cele de la tîrgurile anticului Ninive descoperit de Pickering. Stive uriașe înălțîndu-se pînă la acoperișurile de pînză ale tarabelor, de *ciureki*¹ calde încă, rotofeie și cu crusta rumenă, îl puneau la grea încercare pe englez, și toate astea întovărășite de vinul local — în ulcioare, în burdufuri de cîte zece puduri din piele de oaie sau de bivoliță, în vechi vase mari de sticlă cu fațetele bășicate sau în pahare gata umplute, doar să le torni pe gît. Tot mai des cu interes

¹ Turte.

de cercetător parcă, *mister Pickering* zăbovea în fața tarabelor, iar *Stratonov*, văzînd atracția pe care o exercitau asupra oaspetelui preparatele culinare naționale, își puse în gînd să-l piardă de-a binelea în mulțime. Curînd, ajunși la capătul opus al iarmarocului, ghidul se încredință, dintr-o privire aruncată pe furiș înapoi, că și-a atins scopul.

Tîrgul deschis în ajun era în toi. Pe marginele torentului viu de oameni se îngrămădeau în dezordine mărfurile cele mai ispititoare pentru munteni. Stămburi de la Moscova, în culori amețitor de pestrițe, mirosind încă nedeslușit a clor ori a fîn nordic — era greu de spus — alături de pături de pîslă și mantale kahetiene, iar tot soiul de obiecte casnice — de la oale smălțuite, mari să cuprindă o jumătate de berbec, pînă la scoarțe pentru pereții de lut ai *saklii*¹ — se învecinau cu dulciuri în culorile cele mai atrăgătoare și cu rara însușire de a nu se lăsa prea repede și ușor biruite de dinții tineri ai consumatorilor. Olarii din Telavi, cu brațele grele odihnind între genunchi, stăteau cinchiți lîngă operele lor — începînd cu jucării și fluiere ce țiuiau pe trei note stridente și terminînd cu urne de cîte o sută de vedre, cu gîturi lungi și subțiri, care, pline cu vin, se îngroapă de nădejde în curtea țaranului. Mai încolo, pe iarbă, curelarii din *Signahsk* își păzeau mîndrele produse: șei elegante cu oblîncuri cochete, hamuri cu catarama smălțuite de lucrătură lezghină, căpestre și curele împodobite cu argint vechi, cizelat, a cărui frumusețe ar fi lăudat-o pînă și iscusitul meșter *Beka Opizari*, și — visul cel scump al *djighitului* —

¹ Căsuță țărănească în Caucaz.

pantofiori din piele șagrinată cu toculeț auriu, care abia așteaptă să încalțe piciorușul iubitei... Umbra înserării sporea farmecul tainic al comorilor înșirate la picioare...

— Unde l-am pierdut oare pe înaltul nostru *mister* Pickering? Ce nenorocire! se pițigăia Stratonov cu glas tineresc, tot mai stăruitor și mai îndrăzneț, simțind fără greș că și pe Evghenia Ivanovna a furat-o vârtejul vrăjit al iarmarocului. Dați-mi mâna, să vă ajut să ieșiți la mal... Naiba m-a împins adineauri în pavilionul acela părăsit, unde nici eu n-am mai călcat vreodată! Tot vreau să vă întreb și uit mereu, dacă-i adevărat că nenorocirea aceea îngrozitoare i s-a întâmplat lui *mister* Pickering undeva la Cairo sau la Bombay?

— Care? Ce nenorocire? strigă Evghenia Ivanovna, străduindu-se să acopere larma din jur, cu o notă întrucîtva mai prietenoasă decît s-ar fi cuvenit în situația ei de acum.

— Știți dumneavoastră care... am auzit cîte ceva încă la Tiflis. Asta ar fi putut să aibă urmări cumplite mai tîrziu pentru activitatea lui științifică!

— Nu înțeleg despre ce vorbiți?

— Ei, cică ar fi primit o lovitură cu bîta în cap în timpul unor dezordini coloniale...

Înșelată de tonul lui de compasiune și, pe deasupra, surprinsă într-o asemenea înghesuială, Evghenia Ivanovna n-a apucat, întîrziind o fracțiune de secundă numai, să dezmință, să-l pună la punct pe omul acesta lovit, pe jumătate iertat, care căuta să se eschiveze de la căința lui murdară, iar momentul, odată pierdut, era greu acum să înceapă să se apere, să-l contrazică sau chiar numai să vorbească cu el despre vreun necaz al

bărbatului ei, mai ales că acesta nu a avut niciodată nimic de a face cu treburile administrației coloniale. Totuși se hotărî să-i explice că conuzia s-a produs cu totul întîmplător, printr-o fereastră deschisă, de la o bombă rudimentară pregătită pentru altcineva. Stratonov se grăbi să recunoască că, într-adevăr, pentru un *gentleman* o bombă e cu mult mai potrivită decît o bîtă, iar Evgheniei Ivanovna aproape că-i veni să plîngă de ofensă, de ciudă din pricina discuției acesteia stupide și mai ales de desperare pentru faptul că tocmai prin această obraznicie a lui, ghidul îndrăznise, la urma urmei, să-i amintească de apropierea ce a existat cîndva între ei.

— N-are nici o importanță dacă o fi făcut omul un pas necugetat în tinerețea lui... Mîna, dați-mi mîna! strigă Stratonov cu brațul întins peste capetele mulțimii.

Pe dîmb, în fața lor, se înălța catedrala Sf. Gheorghe din Alaverdi. Fără a-i da Evgheniei Ivanovna răgaz să răspundă, Stratonov o copleși cu o ploaie de date istorice cu neputință de memorat, încît te cuprindea și mirarea cum de s-au putut întîmpla atît de multe pe un punct atît de minuscul de pe globul pămîntesc. O stradă pietruită, despărțită la mijloc printr-un șanț, ducea sus, spre porțile masive ca de fortăreață. Se îndoiu tocurele de la pantofi și începea să fie sîcîitoare revărsarea prea îmbelșugată a trecutului care stîrnea dorința s-o iei înapoi către mulțimea de grădinari și păstori, acolo printre cîntăreți și dansatori, la tinerii cu chip vulturesc și fetele mîndre cu ochi fascinanți care, prinși de mîna la lumina rugurilor aprinse, se legănau în două cercuri mari ale dansului *perhuli*. O penumbră cu vuiet de rugăciune stăruia

în catedrală și, ca din evlavie pentru liniștea din jur, Stratonov își turuia lecția aproape în urechea Evgheniei Ivanovna ; ea însă știa care-i ade-văratul mobil și, neîndrăznind să se îndepăr-teze de teama unei și mai mari apropieri, simțea după suflarea rece de pe obrazul său cum băr-batul de alături prinde lacom cu nările aerul din-tre ei, și, ca să mascheze acest lucru, gesticu-lează absorbit, arătînd, chipurile, cu indiferența unui ghid, ba coloanele de piatră împrejmuite cu lumînări aprinse, ba cîte-o frescă pe jumătate ștearsă, unde, din negură, se deslușea piciorul zvelt al unui arcaș bizantin, ori chipul supt, chinuit, ca și al său, al lui Teodor Tiron cu pa-loșul în mînă. Vechea piatră gruzină cu vini-șoare verzui răzbătea printre apostoli și proroci, îmbrăcîndu-i în vălul captivant al nălucirii. De-odată, Evghenia Ivanovna îl rugă pe Stratonov să vorbească puțin mai rar, pentru *mister* Pickering, care între timp îi ajunsese ; ea nu avusese nevoie nici măcar să întoarcă capul pentru a se încredința de prezența bărbatu-lui său.

Isprăvind ceva de mestecat, englezul căuta cu încordare să pătrundă mai curînd intonația, decît sensul celor relatate de Stratonov cu pleoa-pele lăsate.

Evghenia Ivanovna desprinsese un pai de pe scurta de antilopă a bărbatului său.

— Judecînd după înfățișarea dumitale mulțu-mită, s-ar putea spune că ai cinat cu poftă... Ce-ai mîncat, *doc* ?... atît de gustos ?...

— Ceva din bucătăria biblică cu umplutură de foc. Oricum, așa ceva nu se uită repede... și, cel puțin pînă mîine, aș putea spune că sînt asi-gurat împotriva incendiilor...

— Dacă ceea ce-ați mâncat seamănă cu colțunașii noștri, numai că-s mai mari și mai rotunzi, apoi e vorba de *hinkali* ; pentru un stomac nedeprins este într-adevăr înnebunitor... îi bātu în strună Stratonov. Soții Pickering însă nu găsiră de cuviință să-i ia în seamă observația.

— Lucrul cel mai ciudat, Jenny, continuă Pickering în șoaptă intimă, mai mult în glumă, e că noi, *știința*, ocupându-ne de reconstituirea epocilor îndepărtate, neglijăm aspectul gastronomic. Și cînd te gîndești că cercetările în acest domeniu ar oferi cele mai de preț date despre evoluția istorică a gusturilor, despre influențele străine, despre arcealele economice ale alimentelor, la urma urmei... Ei, așadar, se adresează el îngăduitor ghidului cu o întrebare răsfrîntă prin soția sa, ce nenorociri a mai adus Gruziei distrugătorul Abbas ?

Plînsetul unui copil o atrase pe Evghenia Ivanovna în partea laterală a catedralei. Se oficia ritualul unui botez. Un bătrîn străvechi coborît de pe frescă, cu un patrafir ponosit de-un alb murdar, turuia o rugăciune, iar arcașul bizantin din cupolă îi răspundea cu glas sonor în locul dascălului. Familia numeroasă de munteni se îmbulzea în jurul cristelniței străjuite de lumînări aprinse. Lumina lor, pîlpiind din pricina curentului, smulgea cu stăruință din umbra unduitoare mereu același profil zbîrcit de bătrînă, tăiat de o basma neagră, un obraz păros de păstor ce se desprindea pe un *arhaluh* decolorat și capul pitoresc al unui moșneag, cu bărbia aplecată pe postavul hainei cercaziene. Cu toții contemplau cu un aer trist, ai fi zis prin sticla groasă a secolelor, pruncul înlăcrimat... Alte două familii venite să-și rezolve și ele unele treburi

urgente, tot cu străbunicii în frunte, își așteptau rîndul pe treptele altarului. Atracția magiei liniștitoare a ritualului o vrăjise pe Evghenia Ivanovna, pînă în clipa cînd o senzație ascuțită de greață o făcu să alerge într-un suflet în pridvorul bisericii. Jur împrejur nu era nimeni, nici măcar cerșetori, numai stele, cele din urmă. Deși își reveni de la prima înghițitură de aer rece și jilav al nopții ce se lăsa, Evghenia Ivanovna își concentră toată atenția la starea nouă a trupului său, săltîndu-și cu un gest inconștient sinii, cîntărindu-i parcă. Pe semne, își spusese ră cuvîntul oboseala nesfîrșitelor peregrinări, hrana bogată în grăsimi, zăpușeala din biserica îmbibată cu miros de tămîie, de lumînări arse și de pelinci, cum i se năzărise, ba poate și spectacolul găinilor pe jumătate sugrumate — plata slujbelor — pe care preotul le trăsese de picioare în altar.

Între timp, ceața înghiți cu totul peisajul muntos, și numai deasupra orașului Alaverdi mai stăruia lumina. Răsfrîngerea nenumăratelor focuri aprinse dădeau culoare norilor ; vremea începea să se tulbure. Din pridvorul bisericii toate sunetele nopții : vuietul petrecerii, behăitul oilor, pînă și țiuitul țînțarilor, veniți de departe să ia parte la ospăț, se auzeau contopite într-un fel de mîrîit al unui titan surdomut, manifestîndu-și mulțumirea pămîntească, trupească. Undeva, aproape de tot, răsunau bătăile unei dairele, ca bătăile inimii, și în ritmul ei egal se împletea straniu, venind de nu știu unde, o melancolie plină de taină executată la *tari*, întovărășită de glasuri cînd unindu-se armonios, cînd iar răzlețindu-se... Pas cu pas, fără însoțitori, Evghenia Ivanovna coborî mai aproape de vraja neasemuită a nopții de pe Alazani, ce se întindea jos, în aburul grăsi-

mii încinse și al vreascurilor fumegînde. Roata unei harabale se rostogoli pe drum, urmată de un flăcău în haină cercaziană, cu cartușiere prinse peste piept și cu un pumnal destul de lung ca să dibuie inima unui mamut; în sunetele melodiei cîntate de muzicanți năimiți, cu mînele fluturîndu-i ca două aripi și chemînd parcă întreg Caucazul la joc, tînărul trecu ca un vîrtej prin mijlocul mulțimii ce-i făcuse loc și se mistui în noapte. Un cecen voinic cu pălărie de pîslă și cu un berbec tăiat pe umăr trecu atît de aproape de Evghenia Ivanovna, încît o picătură grea de pe cornul animalului îi căzu pe pantoful alb... Abia atunci o ajunseră bărbații.

Anevoie își găsiră locul de popas de lîngă dud. Cu aerul cel mai solemn din lume, gazdele îngrijeau de mielul pus la frigare. Grămada de jar și spuză răspîndea un abur gustos, îmbietor. Reflexele focului jucau sidefii pe pielea animalului întoarsă cu blana înăuntru, și amănuntul acesta dădu și mai mult farmec evenimentului neobișnuit în ochii Evgheniei Ivanovna... Cînd scoaseră de pe frigări carnea bine friptă, călătorii se așezară cu toții pe covor, cu picioarele încrucișate, în jurul feței de masă; i se dădu cuvîntul vinului. Se bău din plin pentru femei, pentru copii și pentru dragostea cu care-și răsplătesc ei pe cei dragi, ca și pentru Anglia, urîndu-i-se să se bucure ani cît mai mulți de blajinii ei păstori și viticultori, pentru tot ce e bun în viață și, întîi și întîi, pentru oaspeții care vor duce cu ei pe tălpi praful pămîntului kahetian. După fiecare toast, Stratonov mai sorbea pe furiș pentru încă ceva știut numai de el. Într-una din

pauzele dintre urări, unul din teliani aduse din noapte niște cîntăreți orbi, *mestvire*.

Șase bărbați cu orbitele înfundate ieșiră din beznă unul după altul, ca înșirați pe o frigare. Fiecare se sprijinea cu mîna pe umărul celui din fața sa ; conducătorul înainta cu capul lăsat pe spate, cu un aer vesel, dibuind drumul cu toiagul. Frați întru suferință, semănau grozav între ei și îi deosebeai numai după vîrstă ; unul era înarmat cu un cimpoi, altul cu un fel de trestioare — patru la număr — ferecate în argint, iar al treilea — cu un *sazandari* ; mîinile celorlalți se pierdeau în întuneric. Pe neașteptate, cel care mergea în frunte se împiedică de o găleată goală și un fel de val descrescînd în intensitate străbătu șirul viu : primul fusese gata să cadă în foc, iar ultimul nici nu apucase să afle despre catastrofa ce-i amenințase... Se oferi cîntăreților cîte o bucătică de carne și vin, după care fură rugați să-și arate iscusința. Cîteva clipe, cel cu cimpoiul își umflă instrumentul, apoi obrații rotunzi se scofilcîră și burduful de piele porni să cînte cu glas omenesc la sub-suoara lui. Muzica se împletea cu cuvinte, cîntecul era nesfirșit.

Țărani și femei cu prunci în brațe, abia ghicindu-se la marginea focului aprins în noapte, ascultau concertul orbilor ; după fețele lor aspre puteai descifra conținutul simplu al cîntecului. El spunea, probabil, cît de minunat ar fi tot ce există pe lume, dacă ai putea să adaugi și ceea ce nu există. Neștiind tîlcul vorbelor, fiecare din oaspeți potrivea melodiei cuvintele lui. Evghenia Ivanovna aruncă o privire fugară lui Stratonov. Acesta, amețit pe jumătate stătea tolănit la locul lui, mai mult pe pămîntul gol decît

pe covor, cu tălpile spre foc, cu ochii ațintiți la limbile tremurătoare, albăstrui, ale flăcărilor. Femeia simți dorința nepermisă de a-i pătrunde neîntârziat gândurile, deși ar fi găsit umilitor pentru ea să-i asculte acum justificările pentru fapta săvârșită cîndva la Constantinopol.

Împingînd mai departe de ea paharul început cu vinul nou, *madjari*, fără să se ridice, își sprijini capul de umărul soțului.

— Aș vrea să știu la ce se gîndește mult stimatul meu *esquire*? Am oare dreptul să pătrund în tainițile sufletului său?

Acesta răspunse cu glas șoptit, ca să nu tulbure cîntăreții :

— Îți amintești, la Paris, te-am dus o dată să vezi *Orbii* lui Breughel cel Bătrîn¹. Șase oameni lipsiți, ca și aceștia, de vedere merg înșiruiți unul după altul, cel dintîi calcă greșit într-un șanț și iată că tuturor li se transmite, cu un grad de intensitate diferit, pățania conducătorului... Cu cîteva clipe înainte, Jenny, în fața dumatăle s-a petrecut exact același lucru, și mecanismul surprins de artist va acționa identic cît timp vor rămîne neschimbate legile fizice pe care e clădită omenirea... Apoi, profesorul începu să-și expună pe larg vederile despre menirea artei, care, credea el, nu constă în reflectarea realității în oglinda restrînsă a măiestriei limitate, nu în imitare, care evident este mai săracă decît originalul, și cu atît mai mult, deci nu în reproducere, întrucît cine e în stare să repete soarele în afară de creatorul lui? Scopul artei, după spusele englezului, constă în a pătrunde

¹ Este vorba de tabloul *Parabola orbilor* de pictorul flamand *Pieter Breughel* (supranumit *cel Bătrîn*) (1525—1569).

logica fenomenului prin studierea mecanismului său, în a căuta cea mai simplă formulă a creării și a existenței acestuia, și, prin urmare, deci, în a releva ideea inițială.

— Artiștii nu au de ce se teme de abstractizare, rectificările de epocă le va aduce inerent însuși materialul din care s-a țesut evenimentul ! Omul e în măsură să împlinească o astfel de misiune ; cîndva, și universul n-a fost decît o idee, o simplă trăsătură într-o schiță-concept, așadar el poate fi reprezentat pe o bucătică de hîrtie de-o șchioapă. Dacă această formulă este prea greoaie astăzi... pe măsura maturizării omenirii, ea se va restrînge pînă la dimensiunea unui vers poetic, a unei hieroglifice, în sfîrșit, a unui semn magic, de la care a și pornit cîndva actul creator. Și treaba artistului este să cuprindă evenimentul în proporțiile unui grăunte, pentru ca, o dată aruncat în sufletul viu al omului, să se dezvolte în minunea de altădată, ce l-a captivat cîndva... *and that's all* ! ! Iar din toate acestea, Jenny, ai dreptul să tragi concluzia că sînt beat cu adevărat... dar nu-i nimic, nu-i nimic, mi-e tot atît de bine acum ca și divinității în ultima zi a creației.

Vorbea neobișnuit de tulburat și de prolix, și oare nu pentru a reține cît mai mult această femeie lîngă el ? Evghenia Ivanovna își trase insistent mîna captivă din palma bărbatului. Prin cuvinte oarecum străine, îi spuse apoi că în curînd vor pleca și ea ar dori să mai dea o raită de bun rămas prin acest uimitor ospaț primitiv, pînă nu se va fi mistuit o dată cu noaptea.

¹ ...și asta-i tot (engl.).

— Să mergem, doc!... Să-ți pun numai haina pe umeri.

Englezul își privi soția în ochii, pe care aceasta nu apucase să și-i acopere cu genele. Acum toți trei știau despre venirea clipei de neînlăturat. De partea cealaltă a focului, jalnicul domn Stratonov își aprindea pipa de la un tăciune, înfrigurat, frământat parcă de o presimțire.

— O, Jenny... zîmbi Pickering cu un aer de bărbăție. Fără exagerare sînt pe cale de a mă transforma în divinitate, numai că rugămintea dumitale mă surprinde într-o stare de tranziție; m-au lăsat picioarele, inutile unui locuitor al cerurilor, dar nu mi-au crescut încă aripile. Poate că domnul Stratonov n-ar refuza să te însoțească în această plimbare?

Auzindu-și numele, Stratonov împinse mașinal în lături paharul cu vin, vărsîndu-l pe jumătate, și începu să-și caute pălăria, ca și cum fără ea nu și-ar fi putut îndeplini serviciul. Pălăria se găsi repede — se așezase pe ea șoferul. Tocurile înalte ale Evgheniei Ivanovna pășiră peste covor, clătinînd paharele pline. Tocmai atunci, unul dintre viticultori rosti o urare nelalocul ei, profetică parcă: „Fie ca acest vin să întetească în noi flacăra vieții și s-o stingă înainte de a se naște fumul dezamăgirii“. După plecarea soției, englezul contemplă îndelung licoarea întunecată din pahar, ca și cum i-ar fi uitat dintr-o dată rostul.

Șoferul le strigă ceva în gruzină orbilor și aceștia se mistuiră supuși în negura cădelnițată de rîu în întîmpinarea zorilor.

Noaptea de pe Alazani era pe sfîrșite și numai cîteva străzi principale mai continuau încă ospățul. Pe cerul ce da să se lumineze se roteau păsările trezite din somn, iar printre tarabele rărite se năștea obișnuita zarvă a zilei de muncă — lovături de ciocane, frînturi de glasuri mînioase și scîrțîitul roților pornite la drum. Tabăra se ridica de plecare. Pe alocuri se vedeau trupuri tolănite în jurul focului, doborîte de somn sau beție, iar adierea dimineții începea pe ici-colo să măture rămășițele de hîrtie sau fîn de pe locurile de popas acum părăsite.

Deși Evghenia Ivanovna încetini pasul ca Stratonov s-o poată ajunge din urmă, distanța dintre ei însă nu se micșora. Femeia se prefăcu atrasă de un grup de negustori cooperatori care-și împărțeau cu zarvă mare ciștigurile. Stratonov fu nevoit să se oprească alături. Priveliștea era luminată de o făclie rudimentară, făcută dintr-o cutie de conserve. Profilul Evgheniei Ivanovna se contură mai precis în reflexele luminii portocalii, vădind expresia nouă, neobișnuită, a chipului ei, cu un zîmbet atît de autoritar, aproape de rău augur pe buzele ei la fel de copilăroase ca înainte, dar mai pline, poate mușcate cu dinții.

— Se luminează de ziuă, e greu să te rătăcești acum... se grăbi să spună Evghenia Ivanovna înainte ca nebuna curiozitate față de omul de lîngă ea să apuce să se stingă sub cenușa degustului și a plictiselii. Ar fi fost mai bine să fi plecat singură, iar dumneata să fi rămas cu *mister Pickering*. El cunoaște prea puțin limba...

— Ei, necunoașterea limbii nu incomodează pe oamenii bogați. Moneda este cel mai bun tălmăci.

Evghenia Ivanovna se uită pieziș la însoțitorul ei, care-și arăta colții cu mult înainte de a fi acuzat.

— Am impresia că iei pe bărbatul meu drept bancher... e ușor de înțeles sentimentul de ostilitate pe care i-l porți. În orașelul meu natal, deseori se întâmpla ca un samovar sau o pelerină captușită cu blană de vulpe să constituie motivul dezbinării de clasă. Să știi însă că *mister Pickering* nu este un bogătaș. El nu e decît un om de știință și, după propria mea constatare, lucrul acesta este cunoscut pînă și în Mesopotamia. Și, pentru că veni vorba, ultima lui lucrare mi se pare că nu s-a tradus încă la voi în țară?

Așadar, n-a uitat încă singurătatea de la Constantinopol : în inima ei era mai multă durere decît ură. Stratonov, neavînd o armă personală, se văzu pus în situația de a se apăra cu arma altuia, profitînd de lipsa stăpînului ei.

— Vă voi răspunde bucuros dacă-mi veți acorda cîteva clipe de răbdare.

— Nici nu bănuiești, domnule Stratonov, cît sînt de răbdătoare.

Stratonov ridică de pe jos o nuielușă și o cercetă cu luare-aminte, în tăcere, înainte 'de a urma.

— Bun... numai vă rog să-mi dați voie să vorbesc rusește : cele ce urmează sînt mai greu de exprimat într-un grai străin, începu Stratonov, emoționat. Mințile luminate ale Rusiei de mult i-au prorocit o misiune deosebită, eroică, în sensul lipsei egoismului european... care misiune multă vreme a servit drept temă îndîrjitelor dispute între generații întregi la noi și drept pretext de glume cinice în străinătate. Numai că în această chestiune este primejdios să te hli-

zești... Întrucît este vorba despre o năzuință străveche și, mai ales, a întregii omeniri — de bine și de adevăr, cu alte cuvinte despre posibilitatea de a orîndui pe pămînt cea mai înaltă umanitate... hai să-i zicem convențional visul despre o epocă de aur sau a dreptății. Fără să pălească de pe urma numeroaselor interpretări contradictorii, acest vis, batjocorit și trădat de atîtea ori în decursul secolelor, pîlpîie pînă astăzi ca o scînteie în inimile... ei, ale sărăcimii, să-i zicem — se bîlbîi el — și, după cum s-a convins nu de mult Europa, arde cu destulă putere la nevoie. La început, potolirea setei acesteia amarnice a depins de bunăvoia și de conștiința părintească a suveranilor, a forțelor bisericesti și în general a celor cu vază, mai tîrziu însă, ținînd seama de atîtea dezamăgiri și tergiversări, oamenii din popor au încercat ei înșiși să pună lucrurile în mișcare. Vreau să spun că revoluțiile anterioare trebuie privite numai ca lupte de recunoaștere — bătălia cea mare se va da aici și mîine. Veți vedea îndată ce anume ne unește astăzi și *pentru ce*.

Cu o deosebită elocință juridică, deși nede-pășînd sfera expunerilor didactice, Stratonov îi prezenta interlocutoarei sale genealogia visului mai sus amintit. Pentru a fi mai scurt, trecu peste cărunta antichitate, începu de-a dreptul cu zguduirile medievale din apus, chiar de la marile războaie țărănești, legă Reforma de criza socială a religiei creștine, „cînd se dădu în vileag complotul ce se urzea la altare... ei, al bogătaşilor, să zicem! împotriva fraților întru Hristos mai mici și săraci lipiți pămîntului“, ajunse de aici la filozofii utopiști de mai tîrziu, pe care-i numi' „răscoala intelectuală împotriva

întunecatei împărății a lui Dumnezeu ; ca să sublinieze aceasta compară *De Civitate Dei* a lui Augustin¹ cu *Civitas Solis* a lui Campanella², strălucind în treacăt prin cunoștințele sale de latină, ceea ce atenuă întrucîtva nesinceritatea lui bombastică, o mai aduse din condei pe unde nu se prea potrivea și astfel, amintind de enciclopediști și de primele teorii socialiste, duse scînteia lui Prometeu pînă la titlul gazetei leniniste.

Stratonov încheie prin declarația că acum, înainte de încăierarea decisivă, forțe uriașe luau parte la această ștafetă de eliberare mondială.

Evghenia Ivanovna îl privi cu un zîmbet blajin.

— Într-adevăr e o mare cucerire pentru globul pămîntesc, dacă ai în vedere propria dumitale persoană. Cu toții, acolo, în Europa, ne bizuim teribil pe faptul că nu ne vei înșela încrederea.

Făcură vreo zece pași în care timp nu se mai auzi decît nuielușa din mîna lui Stratonov, secărînd vîrfurile fragede ale firelor de iarbă de pe drum.

— Aici în Kahetia, *șaslikul* se pregătește cu o deosebită iscusință, și-mi pare extrem de bine că aceasta v-a ajutat să vă recăpătați întrucîtva buna dispoziție, spuse într-un tîrziu Stratonov. De data aceasta însă n-ați nimerit-o, *mistress Pickering*... nu pe mine m-am avut în vedere, ci

¹ Teolog care a trăit între anii 354—430 și care a lăsat numeroase scrieri filozofice, dogmatice, polemice și estice între care se remarcă *De Civitate Dei* și *Confesiones*.

² *Tommaso Campanella* (1568—1639), călugăr dominican, adversar al scolasticii, care a preconizat în lucrarea sa *Civitas Solis* (*Cetatea Soarelui*) o lume bazată pe principii egalitare, utopică pentru vremea sa.

imensa Rusie, care și-a luat pe umeri sarcina actului eroic ce i s-a prezis. De fapt, este vorba de același drum spre stele, dar spre deosebire de cele anterioare — ocolite — *prin cer*, aici se prevede să se pornească într-acolo pe drumul cel mai scurt, pe pământ, peste munți, drept înainte, fără ocolișuri. Presupun că aceasta va cere jertfe, dar avîntul unor asemenea epoci dă contemporanilor o rezistență cataleptică și o prelungită insensibilitate la suferință.

— Speri să scapi teafăr și din această încercare? zîmbi trist Evghenia Ivanovna.

— Nici vorbă, rîsul este sănătos, dar am preșimțirea că Europei îi va fi dat să mai pălească de multe ori, cînd toți acești oameni vor trece la acțiune.

— O, mă sperii cu amenințările dumitale, Stratonov. Iar pui la cale ceva diabolic?

Nuielușa se frînse, în sfîrșit, în mîna lui.

— Mi-e teamă, *mistress Pickering*, că aici nu ajută umorul englezesc. Nu de amenințări e vorba, ci de elocvența instructivă a exemplului rusesc!

— Iartă-mă, dar în ce sens *elocvență*? Dacă ai de gînd să demonstrezi prin propria dumitale viață cum se vor desfășura lucrurile, mă întreb... oare crezi cu adevărat că aceasta ar îndemna Europa să vă urmeze?... Dar ne-am îndepărtat de subiect. Din păcate, n-am înțeles încă de ce anume ți-a trebuit o atît de lungă introducere.

— Pentru că... izbucni Stratonov sub privirea femeii, pentru că, știința lui despre cioburi, despre hîrburile unei lumi de mult moarte poate să mai aștepte cînd fumează și strigă după răzbunare căminele distruse ale celor vii. Și, atîta timp cît

sudoarea de sînge a războiului și a revoluției mai acoperă încă fruntea Rusiei, nu-i arde ei de operele soțului dumneavoastră... Și apoi la ce dracu-i mai trebuie o frunză de laur în plus în cununa aprecierii universale, dacă și fără obolul meu are de ajuns pentru supa familiei! Deodată, speriat de accesul său de furie, se opri și un răstimp tăcu, acoperindu-și fața cu mâinile, ca să-și vină în fire. Iertați-mi tonul nepermis, *mistress Pickering*. Noaptea trecută n-am dormit bine, iar pe deasupra, bînd *madjari*, am ronțait stafide, ceea ce nu se recomandă nici chiar unui bețiv inveterat...

— Mai ales în timpul serviciului, îl aprobă Evghenia Ivanovna cu un ton de blîndă dojană. Îți cunosc oarecum biografia, de aceea înțeleg starea în care te afli, dar, crede-mă, stăpînii dumitale sînt atît de neîncrezători, încît... chiar dacă ți-ar vedea sîrguința mă îndoiesc că aceasta te-ar ajuta. Dar, să schimbăm vorba!

Și femeia aceasta cu gînduri nepătrunse se învâlui într-o severitate rece, care te trezea la realitate. Într-adevăr, Stratonov putea fi confirmat în funcția lui abia după o serioasă verificare, după o căință publică în fața unui numeros auditoriu și, probabil, în condiții mult mai grele, care nu i-ar fi permis o a doua greșeală. Nu era de loc indicat să se avînte în discutarea unor astfel de probleme cu soția unui străin și acum era nevoit să întoarcă pe un făgaș admis tot ce spusese, ca să poată raporta conducerii fără nici un risc despre plimbarea ce a avut loc... Așadar, după spusele lui Stratonov, cunoașterea situației din Rusia ultimului sfert de veac explica năzuința pasionată a rușilor spre reconstrucția socială;

două înfrîngerii militare consecutive, degenerarea clasei de sus, permanenta beznă și foamete în aburii beției, gloanțele trimise de atîtea ori asupra poporului răbdător, războiul criminal și, în sfîrșit, prăpastia crescîndă dintre îndestulare și sărăcie — toate acestea erau suficiente motive pentru ca temperamentul național să se manifeste pe deplin.

— Această hotărîre eroică de a merge înainte cu orice preț ridică nespus țara mea în ochii tuturor oamenilor cinstiți din lume, încheie Stratonov cu îndîrjirea desperării.

— Te-am ascultat cu mult interes, spuse Evghenia Ivanovna împăciuitor, și-apoi vorbești atît de frumos, încît nu m-aș mira să aflu că ai compus cîndva versuri... totuși nu ești destul de sincer. Am mai auzit la Tiflis că, aici, oamenii cresc într-o zi cît alții într-un an... la dumneata însă, Stratonov, treaba asta se întîmplă, nu știu cum, din cale-afară de rapid... dacă ar fi să ținem seama de ceea ce susțineai cu mai puțin de douăzeci și patru de ceasuri în urmă. Tăcu pînă ce veninul spuselor sale înroși obrajii interlocutorului. Afară de aceasta, noi nu avem în program vizite oficiale la Tiflis și, în general, ne grăbim să ajungem acasă pînă la începerea noului an școlar... așa că, desigur, nu voi avea prilejul să amintesc în treacăt vreunei persoane influente despre lealitatea dumată.

...Se apropiau zorile și, de după crestele munților, se deslușeau tot mai limpede pe cerul verzui săgețile luminoase ale răsăritului. După ce fluturase îndelung în fața unei Europe imaginare idei străine și teribile, Stratonov tăcea vlăguit. În lumina tulbure ce-și făcea încet loc, el scrută depărtarea, apreciind din ochi, cu tristețe, cît mai

aveau de mers. Din nenorocire pentru el, mai era destul drum de parcurs ca să nu se poată eschiva de la explicația chinuitoare, acum de neînălțurat.

— Vedeți, mai adineaori ați vrut să-mi reproșați ignoranța mea, începu vorba Stratonov mieros, cu gândul să amîne clipa răfuielii, deși cărțile acestui prea onorabil arheolog le-am citit cu mult înainte de a-l cunoaște dumneavoastră. Și dacă tot veni vorba, să știți că o tînră din orașelul de stepă rusească, care și azi mi-e neînchipuit de dragă... pe care am pierdut-o pentru totdeauna numai din pricina slăbiciunii și nimicniciei mele... ar putea să confirme că m-a auzit povestindu-i despre descoperirile lui de la Ninive, fie numai în limitele, să zicem, ale unui articolăș de ziar... cîndva în ajunul Crăciunului, la ultimul pom tradițional al vechiului regim, înainte de Revoluție. Îmi amintesc atît de bine, abia sosisem de la spital din Petersburg... și, sub imperiul desperării, revărsa cu atîta exactitate și căldură toate amănuntele primei lor întîlniri de la serata aceea a elevilor de liceu, încît Evghenia Ivanovna, fără să vrea, retrăia aievea, simțind în nări mirosul de cetină și de lumînări arse, sfiiciunea aceea dulce încercată în tovărășia unui ofițer combatant ce-i povestea o sumedenie de noutăți din capitală, atît de ispititoare pentru o provincială. De altfel, încă pe patul spitalului m-a uimit cunoașterea profundă de către autor a secretele Orientului Antic... și, mai ales, darul acela magic de a reconstitui trecutul din amănuntele cele mai neînsemnate! Mi se păruse atunci că numai un martor ocular, numai un contemporan... ar fi putut să observe, să memoreze, să redea atît de strălucit viața de fiecare zi din

Ninive, moravurile străvechi, îmbulzeala de pe străduțele strîmte și, în general, tot coloritul acela asiro-babiloniano-numidian, lua-l-ar naiba! Și trebuie să recunosc că soțul dumneavoastră s-a conservat destul de bine, ținînd seama de numărul respectabil de ani scurși. Zău, într-adevăr, *mistress Pickering*, noi toți la Tiflis, începînd cu Hahulia pînă la șeful serviciului de cadre, l-am admirat tot timpul pe fericitul dumneavoastră soț și, comparînd vechea gardă cu generația noastră greu încercată, mai puțin rezistentă, ne-am minunat cu toții cum de la vîrsta lui a izbutit să păstreze atîta înflăcărare sufletească de invidiat... nu-i așa?

Răpit de o însuflețire dubioasă, rostise atunci mai multe aprecieri decît cele consemnate aici, obsedat de conștiința nimicniciei sale, de gelozie și furie neputincioasă, întrucît toate perorațiile lui se mistuiau fără urmă în fața unei tăceri ironice, cercetătoare. Și atît de vădită era acum diferența dintre cei doi bărbați, atît de limpede substratul atacurilor desperate ale lui Stratonov împotriva celui pe care nici nu îndrăznea să și-l închipuie rival, încît Evghenia Ivanovna se abținu să se ridice în apărarea persoanei al cărui nume nici nu fusese rostit. Se uita numai tot mai fix la crisparea crescîndă a lui Stratonov, care-i trăda dezorientarea, un amestec de căință și recunoaștere fățișă a învinuirilor, ce nu-i fuseseră deocamdată aduse... Pînă la urmă, încercînd parcă să-și atenueze vina, Stratonov se apucă să laude unele calități indiscutabile ale englezului, tocmai cele care se presupun de la sine la un *gentleman* și care, prea insistent subliniate, capătă o nuanță echivoc-negativă. Pe deasupra, o făcea cu acea

exagerare necuviincios condescendentă, cu care amanții fericiți caută să răsplătească pe soțul absent pentru pierderea suferită, sporind astfel dulceața furtului... Deodată însă, se simți secătuit și-și întrerupse șirul vorbelor.

Spre norocul lui, în apropiere se auziră niște glasuri melodioase. Evghenia Ivanovna se opri, făcînd un semn cu palma ridicată. Trei femei gruzine, în vîrstă, prietene pesemne, deși foarte deosebite ca înfățișare, cu capul la fel împodobit cu argintiul tradiționalelor *cihtakopi*, ședeau pe un covoraș așternut pe jos. În timp ce bărbații lor, uriași, greoi, încărcau în haraba butoaie goale, femeile cîntau încetișor, pentru ele însele — ridicînd din vreme în vreme cîte o sprînceană sau un deget — un cîntec, probabil despre trecutul pierdut pentru totdeauna... iar o a patra gruzină, mai tînără și cu un vâl negru pe cap, le acompania la *cionguri*.

— Ei, unde ai rămas, domnule Stratonov? Întrebă într-un tîrziu Evghenia Ivanovna, îndepărtîndu-se și, totuși, fără să-și ia ochii de la tabloul ce i se înfățișa și pe care ar fi vrut, probabil, să și-l întipărească cît mai bine în memorie. Nu ți se pare că ai făcut o pauză mult mai lungă decît s-ar fi convenit? Continuă... numai nu pe teme personale, te rog. Spune-mi mai bine cît vin se extrage în valea Alazani și ce împărați mai sînt îngropați sub acest pămînt...

— Vinul nu e petrol și ar fi fost mai corect să întrebați cît vin se produce. Apoi, în limba rusă se spune: în acest pămînt — o corectă printre dinți Stratonov.

— O, nu fi atît de aspru cu o biată femeie care, la urma urmei, nu din vina ei nu a vorbit

limba sa maternă o vreme atît de îndelungată !
răspunse cu glas scăzut Evghenia Ivanovna.

Atunci, încleştîndu-şi fălcile şi numai ca să treacă ora ce mai rămăsese pînă la plecare, Stratonov îşi continuă lecţia obositor de bogată de astă dată în virgule şi epitete. Între altele, exprimă ideea că peisajul muntos, cu mici suprafeţe locuibile şi mari pivniţe de vinuri ar fi trebuit să contribuie la apropierea oamenilor din Caucaz. În acest sens, valea riului Alazani, după spusele sale, ar fi fost foarte potrivită ca sală de banchet pentru congresele consacrate păcii : ai cu ce să îneci amarul umilinţei sau să stropeşti victoria. În realitate, însă, tocmai aici, în ciuda severelor interdicţii, pînă în prezent sînt foarte frecvente cazurile de vărsări de sînge din răzbu-nare. O jignire adusă cuiva nu se uită şi această ţinere de minte e o boală nu numai a băştinaşilor, dar îi molipseşte chiar şi pe oaspeţii întîmplători. Chiar şi femeile, fapt constatat din observaţiile lui Stratonov, devin aici nemilos de nepăsătoare faţă de chinurile morale îndurate de nefericitul care le-a pricinuit cîndva o durere fără să vrea. Ghidul îşi exprimă părerea că poate apa din regiune conţine în ea vreun microorganism toxic, care redeschide răni ce-au apucat să se cicatrizeze.

— E a doua oară în decurs de douăzeci şi patru de ore, cînd pomeneşti despre suferinţele dumitale personale, dragul meu Stratonov, spuse Evghenia Ivánovna, şi zîmbi cu un fel de surprindere veselă şi îngăduitoare. Mă întreb : oare, într-adevăr, ai îndurat atît de multe în viaţă, încît simţi tot timpul nevoia de a fi compătimit, fie şi de persoane străine ?

— Există la noi unele amărăciuni pur rusești care nu au nici uitare, nici leac... răspunse Stratonov abia auzit.

— Ești sigur că ai încercat *toate mijloacele* de vindecare ce ți-au stat în putere? zîmbi și mai tăios Evghenia Ivanovna și grăbi ușor pasul, lăsînd ghidul s-o ajungă din urmă, după ce-și va fi revenit din stînjenirea ușor de înțeles.

Poteca presărată cu prundiș din jurul iarmarocului făcea o cotitură bruscă spre un loc viran, împodobit ici-colo cu copaci, al căror soi nu se deslușea încă în penumbra zorilor. Stratonov o ajunsese pe Evghenia Ivanovna chiar la cotitură, în dreptul ultimei barăci cu tot felul de băuturi. Avînd în vedere discuția ce se prevedea, el ceru voie s-o părăsească pentru o clipă.

— În orice țară civilizată, glumi el printre dinți, unui condamnat la moarte i se dă să bea un pahar înainte de execuție... și aș vrea și eu să mă bucur de dreptul meu. Fiți liniștită, nu se poate întîmpla nimic rău; sînt în exercițiul funcțiunii.

Și, scoțînd din mers, la nimereală, niște bancnote mototolite din buzunar, se îndreptă spre baracă. La ciocănitul lui, apăru de după oblonul ridicat o arătare de apocalips, cu o cușmă de blană de caracul pusă pe o ureche. Stratonov dădu peste cap o cană plină, privi cerul, apoi, aruncînd pe tejghea niște mărunțiș, mai comandă ceva într-un păhărel mai mic. Respinse cu mîna plăcinta pe care i-o întinsese vînzătorul, cu vîrfu degetelor, mai întîi delicat șterse de vestă, și se înapoie potolit la înfățișare, dar vădit înrăit lăuntric.

Stratonov o întîmpină pe *mistress Pickering* cu întrebarea dacă nu e timpul să se întoarcă, de-

oarece s-a răcorit și englezul ar putea fi îngrijorat de dispariția fără veste a soției sale.

— Nu are motive de îngrijorare. Doar nu m-a lăsat singură... ci cu dumneata !

— Dar dacă își dă seama cu cine anume a lăsat-o pe soția lui să plece ? încercă Stratonov provocator o apropiere.

— Ei, oricum, el știe tot despre noi doi. Afară de alte însușiri, un om mare o mai are și pe aceea că, după prima convorbire cu el, ai impresia că te cunoaște de când lumea... În orice caz, existența dumitale a bănuț-o cu mult înainte de a ne fi întâlnit la Tiflis.

— Aceasta face cinste perspicacității sale... încercă Stratonov să facă o glumă nedelicată, gata-gata să-l laude pe succesorul său pentru capacitatea lui de a trage concluzii exacte. Mi se pare că m-am îmbătat într-adevăr de necaz... și totuși să nu mă judecați înainte de a mă asculta !

— Nu are nici un rost să te frământezi atât, Stratonov, spuse cu toată sinceritatea Evghenia Ivanovna. E drept că a fost o surpriză pentru mine să te întâlnesc aici, în patrie... dar nu îți fac nici un fel de reproș. Încrezătoare din fire, eu credeam cu adevărat că ai murit.

Stratonov se crispă, pierzându-și cumpătul :

— O, acum înțeleg dezamăgirea pe care a suferit-o *lady*, care venise aici în patrie, la mormântul celor dragi. Cum s-o fi simțit, sărmana, găsindu-l pe unul din răposatii cei mai de aproape stînd călare pe lespede funerară, bînd și mîncînd ?... Și aici, pentru întâia oară, răbufni în glasul lui ceva din adîncuri. Dar cine știe dacă nu mor acum în fața dumneavoastră pentru a mia una oară ?

— Om fără minte, cum ai reușit oare să mori de atîtea ori ? rîse cu răceală Evghenia Ivanovna.

— Da, am murit de durere și mîhnire la distrugerea armatei noastre, de umilință la evacuarea laolaltă cu vitele, de foame împreună cu dumneavoastră, de rușine din pricina propriei mele vitalități, la urma urmei. Am murit de nu știu cîte ori pe zi, întorcîndu-mă acasă cu mîinile goale, simțindu-mă privit cu ochi înlăcrimați, convingîndu-mă iar și iar de inutilitatea existenței mele... Și, de fapt, mărturisiți-o deschis, nu ați dus-o mai bine fără mine ?

— Ai dreptate, dragă Stratonov, în sensul că o femeie drăguță și singură își poate face mai ușor un rost în străinătate, îl aprobă cu glas scăzut Evghenia Ivanovna.

Un roșu întunecat îi acoperi obrazii. Își aduse aminte de o plimbare cu soțul ei într-o localitate îndepărtată, vestită cîndva, din Asia Mică ; englezul prefera ca prima întîlnire cu monumentele antichității să aibă loc la lumina lunii, cînd liniștea și vălul nopții temperează zarva mașinilor, estompează coloritul inoportun al contemporaneității... Necunoscînd planul orașului, se treziră pe la mijlocul nopții într-un cartier rău famat. O scară murdară, cu două trepte, cobora într-o hrubă. Un zdrăngănit încordat de strune, scălimbăitul umbrelor pe peretele de lut, sudălmii în limba kurdă, mirosul greu de carne arsă și reflexele portocalii ale focului, toate acestea te încredințau că e vorba de o filială a infernului. Activitatea demonică părea a fi în toi. Deodată, o femeie pe jumătate goală se năpusti, urlînd, pe scară, sărind peste cele două trepte și, filfiind, ca o nălucă, se mistui în beznă nopții și a destinului. Englezul apucase să-și prindă de braț soția gata să fie luată de vîrtejul stîrnit de vălmășagul neașteptat. Ființa aceea nu mai avea aproape nimic omenesc, dar chiar dacă tot episodul

s-ar fi desfășurat cu o viteză de trei ori mai mare, Evghenia Ivanovna tot ar fi izbutit să recunoască în acea nefericită pe prietena ei de altădată, ru-soaică și ea. O jumătate de an împărțiseră amîndouă același pat, la Constantinopol, după fuga lui Stratonov, pînă cînd, din milă, pe Aniuta o luase sub protecția lui un văduv din Tunisia, negustor de ulei de măsline. După ce se căsătorise a doua oară, Evghenia Ivanovna căpătase obiceiul să stea uneori ore în șir, într-un fel de somnie parcă, ținînd în memorie această rană, pe care uitarea începea s-o cicatrizeze. De atunci, purtase într-una în suflet o umbră de îndoială și abia acum, pentru înțîia oară, zîmbi cu colțul gurii bucuriei aspre a salvării sale, în sfîrșit realizată în mintea ei.

O adiere dinspre râul Alazani, bogat în ape în acea perioadă a anului, îi răcori plăcut și într-o clipă atît de potrivită obrajii încinși. De cum trecură de stîncă albă, împodobită cu una din ultimele tufe de măcieș în floare, se arătă și râul. Prundișul scîrții sub tălpi, amintind prin luciul său mat o piele de reptilă. Evghenia Ivanovna făcu această reflecție cu glas tare, dar Stratonov nu-i răspunse. Se întorceau pe un alt drum, șerpuind printre bolovani stranii, acoperiți ici-colo de apele primăverii.

— Ce v-aș fi putut oferi atunci, afară de sinuciderea împreună cu mine?... și oare puteam îndrăzni să vă chem să mă urmați, cînd mă duceam la moarte sigură undeva în șanț, la cel dintîi post de frontieră? spuse încet Stratonov. De cîte ori nu s-a tras în mine...

— Și de fiecare dată pe alături? întrebă Evghenia Ivanovna.

— O, de-ar fi fost numai atît... Din ziua cînd m-au eliberat am curățat haine, am făcut masaje,

am fost om de alergătură la speculanți, am lipit porțelanuri, și cîte și mai cîte am fost... tot ce vreți, afară de cadavru. Mă alungau de pretutindenii : un hoinar, chiar și cu cîțiva ani de universitate, întotdeauna îi pare suspect unui magnat care citește silabisind. Dar în toți anii aceia am trăit cu lumina mereu vie pe care mi-ați lăsat-o dumneavoastră. Fie, nu vreau să schimb soarta... Dumneavoastră veți pleca mîine, eu voi rămîne să mă mistui mai departe în jarul beției. Și noaptea aceasta nu se va repeta, ca și viața. Oricum însă vă iubesc, ca un fanatic divinitatea : fără nădejdea de a i se răspunde. De atunci în fiecare sunet care mă încîntă — bubuitul tunetului în munți, foșnetul ierbii, ciripitul păsărilor — nu auzeam decît glasul dumneavoastră... Sînt gata să primesc orice durere mi-ați hărăzi, numai să pot smulge din mine amintirea ce v-o port.

Intrigată, Evghenia Ivanovna se gîndi din nou că Stratonov, deși are părul cărunt la tîmple, păcătuiește și acum scriind uneori versuri. Îi răsări pe neașteptate în minte o altă reuniune a elevelor de liceu, oarecum estompată de vreme, din aprilie 1917, la care ofițerul în convalescență declama acompaniat la pian versuri sforăitoare despre cătușele de fier ale absolutismului, înroșite de sîngele steagurilor și altor splendori ale elocinței avocaști.

— Nu ai dreptul să-mi spui asemenea lucruri, domnule Stratonov, îl preveni Evghenia Ivanovna sever, aproape grav.

— A, mi-e totuna, totuna... continuă el pe același ton, vorbind ca din fundul unei gropi peste care se lăsa încet o lespede grea. Oricum, în memoria dumneavoastră va dăinui pînă la moarte amintirea acelei nopți sfinte a fugii și a logodnei noas-

tre. Vă aduceți aminte, stăteam amîndoi tăcuți în genunchi... iar bătrînele plîngeau cu icoanele în mînă. V-am pus atunci inelul în palma fierbinte, de copil aproape, care s-a închis pentru totdeauna. Însuși Dumnezeu v-a trimis în calea mea, înduplecat de ruga tuturor mamelor din neamul meu... și, oricum, orice s-ar fi întîmplat, ori cum ne-ar fi despărțit viața, din noaptea aceea am fost mereu împreună. În mansarda mea din Tiflis se află un taburet pe care nu se așază nimeni, pentru că în amurg stați acolo dumneavoastră. Și eu știu, știu bine că vă place să stați acolo... Nu vă chem nicăieri, un cerșetor se mulțumește și cu o nălucă. Acum veți pleca și de acolo. Sînt ultimele zori pe care le petrecem împreună. Dar e totuna, totuna! Iertați-i lui Stratonov nenorocirea lui... și fie binecuvîntat în vecii vecilor numele dumneavoastră, Jenny.

Pentru a fi mai convingător își încheie declarația cu o fugară atingere, pe furiș aproape, a cotului ei, și atunci Evghenia Ivanovna îi trase o palmă, ușoară de tot din pricina senzației de greață pe care o simți a doua oară în cursul acelei nopți. La drept vorbind, abia l-a atins, dar a fost destul ca să-i spulbere pentru totdeauna acestui om iluziile necuviincioase în relațiile lor din prezent.

— Nu te porți corect, domnule Stratonov, îngăduindu-ți să folosești numele cu care mi se adresează soțul meu, și nu întotdeauna, îl muștră ea cu un tremur ușor în glas, dar foarte hotărît.

Stratonov ar fi vrut să se prefacă a nu fi luat în seamă cele petrecute, dar de data aceasta îi fu cu neputință. Era gata să-i mulțumească eleganței doamne, cu o plecăciune politicoasă, pentru gestul ei care-l scutea de orice remușcări pe viitor, dar nu apucă s-o facă. Sfîrșeala Evgheniei Ivanovna evo-

luă în modul cel mai natural, astfel încît nu palma primită, ci episodul care-i urmă trebuie considerat drept momentul cel mai dureros al chinului lui Stratonov. Evghenia Ivanovna abia izbuti să se îndepărteze cîțiva pași, simțind cum senzația puternică de greață i se urcă pînă în gît și o doboară în genunchi. Încercă să se stăpînească, apăsîndu-și gura cu palma, dar răul răbufni în afară, printre degete. Cu toate că în noaptea aceea se consumaseră bucate foarte condimentate, cu care nu erau obișnuiți oaspeții, era greu să presupui o intoxicație. Ba mai mult, tocmai această întîmplare îi lămurii lui Stratonov că, în împrejurările de mai adineauri, viitoarea mamă a moștenitorului englez nu s-ar fi putut comporta altfel.

Cînd Stratonov, care se întoarse cu spatele, descumpănit, cuteză să se uite din nou la Evghenia Ivanovna, o văzu tot în genunchi ștergîndu-și mîna cu un mănunchi de pelin albăstrui.

— Nu m-am așteptat, iartă-mă... am acolo undeva o batistă, dacă vrei să mi-o dai! ceru Evghenia Ivanovna pe un ton sacadat, jalnic, sforțîndu-se să-și vină în fire, în timp ce Stratonov scotocea în poșetă cu degetele înțepenite. Da, da, asta-i batista... și mai este acolo, la fund, un inel înfășurat într-o hîrtiuță, care îți aparține. Ia-l. Am vrut să ți-l dau la plecare... dar acumai totuna! Și pînă la repetarea crizei izbuti să se mai scuze o dată pentru necazurile pricinuite, care de fapt, nici nu existaseră.

Stratonov, buimac și el, bolborosea drept răspuns că nu poate fi vorba de nici un fel de necazuri, că este de datoria lui să-i servească pe oaspeți cît mai bine, să nu le lipsească nimic, și dacă ar fi

avut un vas ar fi alergat acum după apă, măcar de aici, din riul ce curge pe aproape.

— Nu-i nimic, mă descurc eu, în curînd vom fi acasă. Acum, te rog, să te întorci puțin !...

În timp ce femeia se ridica în picioare, curățîndu-și și scuturîndu-și rochia, Stratonov, întors cu spatele, se uita la rotocolul de aur, mic și rece, din palma lui, pe care cîndva, în tinerețe, îl pusese el însuși pe inelarul acestei femei.

— Să vă iau de braț ? întrebă el mai tîrziu cu glas străin.

— Nu, mă simt acum în putere. Începe să-mi treacă... numai să mergem puțin mai repede... sînt așa de obosită.

Porniră de-a dreptul peste cîmp, ocolind bolovani sau alte obstacole ce le ieșeau în cale. Soarele răsări nevăzut, pe cerul îngreuiat pe negîndite de nori, anunțînd o zi posomorită. Cît de pustie se făcuse valea riului Alazani în răstimp de un ceas ! Se vedea acum bine praful adunat pe pantofi.

— Voi păstra pentru totdeauna cea mai frumoasă amintire despre această călătorie în Alaverdi, spuse în drum, cu un oftat adînc, Evghenia Ivanovna. Spune-mi, tîrgul de aici se ține în fiecare an ?

Întrebarea fu rostită în limba franceză, ceea ce arăta dorința de a îngropa și a da uitării episodul comun din viața lor, prelungit în chip absurd. Practica vieții îl învățase de mult pe Stratonov să înfrunte bărbătește orice lovitură a realității, ba chiar se deprinsese în cele mai grele încercări să recurgă la obișnuita mîngiere a ratașilor — că ar fi putut să fie și mai rău, dar, pe neașteptate, îl cuprinse o tristețe neîncercată încă la gîndul că nu

va ști cu ce să-și umple zilele, dacă i se ia și această ultimă durere.

— Da, târgul tradițional de toamnă se ține la hramul bisericii, de ziua așa-zisă a Înălțării Crucii Domnului... vorbi Stratonov, deprins oarecum cu avantajele noii sale atitudini, folosind acel limbaj curgător al ghizilor pentru a fi mai pe înțelesul turiștilor distrați, uneori cam surzi. În urma intenției activități antireligioase... uneori recurgându-se nu numai la măsuri de ordin cultural... s-a reușit să se îndrepte fanatismul religios al populației localnice pe făgașul unui tradițional iarmaroc. Sînt foarte bucuroși că dumneavoastră ca și domnul Pickering ați gustat farmecul acestui divertisment oarecum exotic... și scurta lecție se încheie cu enumerarea mărfurilor populare constituind obiectul negoțului la târgul alaverdian.

Sub pretextul că vrea să strîngă niște vreascuri pentru foc, Stratonov rămase în urmă. Și, de mirare, englezul parcă nici n-ar fi băgat de seamă clipa cînd Evghenia Ivanovna apăru în fața lui. În lipsa ei, cei din Teliani se învredniciră să-l investească pe oaspetele de peste mări cu o tichie de pîslă neagră, semn că i s-a acordat titlul de cetățean de onoare al Kahetiei. Dezmățului culinar de peste noapte îi luase locul ospățul intelectual — Evghenia Ivanovna apucă sfîrșitul discuției pe cea mai importantă temă a zilei. *Mister Pickering* confirma bucuroși părerea noilor săi prieteni că a trăi după metoda veche este din ce în ce mai primejdios pentru omenire în condițiile unei civilizații atît de explozive și că progresul trebuie subordonat ideii de umanitate socială, totuși insista, pe de altă parte, asupra părerii că măreția oricărei idei se măsoară prin bunăstarea populației, realizată cu ajutorul ei, și nu prin numărul jertfelor

în numele ei... Discuția decurgea la un nivel verbal destul de simplist, în schimb pe alocuri deosebit de viu, în orice caz fără acele întreruperi obișnuite atunci când interlocutorii vorbesc într-o limbă pe care n-o cunosc prea bine. Lipsa cuvintelor era înlocuită prin gesturi grăitoare, prin semne, prin indicarea ideografică a diferitelor obiecte înconjurătoare — nici vorbă că domnului Pickering îi folosi strașnic deprinderea de a lucra cu ieroglife. De altfel, ambele părți atinseseră acel stadiu fericit al înțelegerii mutuale când vinul înlocuiește cu succes tălmăciul.

Poate că așa se explică imobilitatea pe care o arată domnul Pickering chiar și atunci când soția lui se așază alături de el pe covor. Deși continua să asculte gazdele cu aceeași luare-aminte, atenția lui era, de fapt, concentrată asupra acelor amănunte tainice pe care le observă totdeauna cu atîta precizie și exactitate gelozia — de pildă obrajii trași, praful de pe rochia soției sau dispariția inexplicabilă a ghidului.

— A vrut să adune vreascuri pentru foc, răspunse Evghenia Ivanovna în englezește singurei priviri fugare a soțului. Am înconjurat toată piața și deodată am simțit o teribilă dorință de a mă întoarce acasă... acasă, nicăieri altundeva ! Dar nici nu reușesc să-mi închipui cum e acolo, *doc* ? Leeds e foarte departe de Londra ?

— Nu, la patru ore și jumătate cu trenul... răspunse englezul cu privirea ațintită undeva într-un punct fix și fără să-și dea seama că tichia de pe cap îi alunecase pe o ureche.

— De mult doresc să văd Londra... Doar trebuie să-mi cunosc capitala ! O să ne ducem neapă-

rat, după ce ne instalăm, da?... Casa noastră, *dòc*, e departe de Universitate?

— Numai la douăzeci de minute de mers pe jos. E pe *Cottage Road*.

— E și vreun parc prin apropiere?... Curînd ne va fi absolut necesar, un părculeț cît de mic.

— La șapte minute se află *the Hollies*.

— De cum ne întoarcem, reluăm plimbările noastre dinainte de culcare... neapărat. Pe acolo, în general, sînt copaci mari sau nu prea?... Copacii mari dau o umbră răcoroasă atît de binefăcătoare. Dar vreo biserică se găsește prin apropiere?

— Da, la doi pași, e *St. Chad's*.

Vlăguită, Evghenia Ivanovna își sprijini capul de dud și închise obosită ochii. Încercă să-și închi- puie viața ei peste vreo cinci ani, dar nu izbuti. Căută pe dibuite mîna soțului său și-i strînse între degete palma rece, parcă amorțită, care nu-i răs- punse la strînsoare.

— Cred, dragul meu, că voi ajunge o gospodină destul de bună. Și cum mama mea a murit, o voi iubi pe a ta de două ori mai mult... am spus-o în englezește?

— Nu, în englezește se spune simplu : *I shall love her*¹, o corectă cu glas nehotărît *mister Pickering*.

Nimeni din jur nu-i auzi. La vreo douăzeci de pași mai încolo gazdele zgîlțiau trupul cuiva to- lănit în „Biuk“. Era șoferul pe care încercau să-l readucă în lumea întristării din starea lui de feri- cită neființă, în vederea drumului care-i aștepta.

¹ Am s-o iubesc ! (engl.)

Deodată Evghenia Ivanovna se strînse cu trupul ei vlăguit lângă soțul său.

— Să plecăm mai repede acasă, chiar mîine... nu mă simt bine aici, nu mai pot.

Umărul lui tresări sub obrazul femeii.

— Ești bolnavă, Jenny ?

— Nu știu, nu știu nimic... mi se pare, însă, că în curînd vom fi trei.

A trebuit să-i anunțe de două ori domnului Pickering această veste, ca sentimentul trist al părăsirii să se transforme total în siguranța triumfătoare a schimbărilor ce aveau să vină. Umbrele gîndurilor apăsătoare se ștergeau de pe chipul lui încet, una cîte una, fără întoarcere. Duse la buze mîna soției sale și, cumpănind-o în palmă, îi privi îndelung și cercetător degetele mari, umede și atît de cinstite.

— Repetă-mi, te rog, ce-ai spus, în rusește acum, o rugă el, pentru a treia oară.

În clipa aceea tocmai se apropia Stratonov și, aruncînd o mînă de vreascuri peste rug, se depărta înainte să răbufnească flacăra. Se mai așezară o dată cu toții pe jos în cinstea focului în-cins. Cîtăva vreme vălătucii de fum învăpăiat îl acoperiră pe Stratonov. Ghidul ședea pe pîsla șoferului, cu capul plecat, cu ochii pironiți în grămada de bolovani năpădită de iarbă, rămasă de la repararea drumului. Printr-o tainică întîmplare, unul dintre bolovanii mărginași avea forma unei inimi cu un contur naiv, desenat ca de o mînă de copil. Unul la fel era și în pieptul lui Stratonov. Îi veni în gînd să-l ia ca amintire a nopții petrecute în valea rîului Alazani. Piatra se desprinsese ușor din lăcașul nu prea adînc, săpat de mici galerii. În fundul gropiței se mișcă o vietate neagră, înăl-

ținându-și sinistru un fel de corn. Stratonov înfundă cu putere piatra la loc, apoi, stînjinit, se apucă de ultimele pregătiri de plecare. Lui îi revenea sarcina să strîngă covoarele, să așeze în portbagajul mașinii sticlele goale și vasele murdare de la ospaț. Făcu toate acestea fără efort, cu îndemnare chiar, ceea ce dovedea căința și antrenamentul său.

Clipa despărțirii îi împărți pe cei de față în două tabere inegale — de o parte soții Pickering, iar de cealaltă — mulțimea de localnici și gură-cască. Aflînd de acești oaspeți rari, mulți oameni de la focurile vecine, printre care destui ruși pe care-i recunoșteai îndată, veniră cu paharele de vin în mînă să le ureze drum bun în lunga lor călătorie. Deși, prin renumele lui mondial și înfățișare, englezul merita mai multă atenție, toată lumea, cine știe de ce, nu se uita la el, ci la tînăra lui soție, care, tăcută, cerceta totul din jur cu aceea privire lungă de rămas bun cu care cuprinzi pe cei de care te desparți pentru totdeauna.

Și atunci, minții încordate a Evgheniei Ivanovna i se dezvălui esența schimbărilor petrecute cu ea. Tot ce se citea în privirile celor de față: mîndria modestă și grijile gospodărești, necazurile legate de muncă și, uneori, tristețea grea a traiului de fiecare zi, toate acestea ei nu-i mai aparțineau. Evghenia Ivanovna o înțelese nu cu acel sentiment dorit de ușurare, ci cu un fel de neliniște vinovată și sfredelitoare, cu conștiința unei pierderi de neînlocuit. Acum, ea era cu desăvîrșire scutită de amărăciunile fostei sale patrii, de greutățile ei actuale și de cele ce-i așteptau pe oamenii aceștia în viitor, de truda supraomenească uneori și de frămîntările epocii, care îi înfră-

teau pe toți ca un grozav consemn istoric. Erau încă aproape, să-i atingă cu mîna, dar de pe acum parcă, țări și mări îi despărteau de Evghenia Ivanovna, și cînd, îndepărtîndu-se, le zîmbi aproape sfios celor care rămîneau pe loc, ei îi răspunseră cu o curtenie destul de rece, căci a-ți lua rămas bun de la o străină după vechea datină a pămîntului ar fi fost nepolitic, nepotrivit.

Mister Pickering le mulțumi gazdelor pentru ospaț. Îi întrebă, printre altele, dacă nu au uneori vreun drum ocazional spre Anglia. Cei din Teliani îi răspunseră că, în prezent, nu li se prea întîmplă să aibă asemenea prilejuri.

— Să trăiți cît mai bine, ca veșnic să strălucească viu rațiunea, asemenea renumitului vin kahetian, rosti englezul aproape fără accent urarea de rămas bun.

— Cercetează trecutul astfel, îi răspunseră cei din Teliani cu același ton solemn, încît să ajuti viitorul să devină mai frumos și mai drept.

— *Mșvidobit*, se strădui pe neașteptate să silabisească mister Pickering, care și aflase că în gruzină asta înseamnă la revedere.

— *Good bye, ghenotvali!* răspunseră, rîzînd, cei din Teliani, atingîndu-i care mai de care umărul în semn de prietenie.

Șoferul veni să întrebe dacă n-ar fi bine să ridice capota de pînză de cort a „Biukului“; norii deasupra munților prevesteau vreme rea.

Preț de un minut rămaseră cu toții în picioare, cu brațele de-a lungul trupului, încredințînd tăcerii misiunea de a împlini ceea ce nu apucaseră să-și spună. Mulțimea se dădu în lături la sunetul claxonului; Stratonov sări din mers la locul lui.

Aplecate de vînt, bălăriile cenușii de la marginea drumului alergau pe lîngă mașină.

Evghenia Ivanovna nu dorise în viața ei, cred, atît de pătimaș, să plece undeva, așa cum dorea acum să ajungă în Anglia, în tainica, neguroasa Anglie, unde urma să moară în primăvara anului următor. Poate că singurătatea care-l împrejmuia din nou pe *mister* Pickering l-a făcut să se consacre cu totul și pentru totdeauna săpăturilor sale arheologice de la Edess, care îi aduseră de fapt faima universală... din fericire, medicii britanici i-au explicat moartea soției sale printr-o complicație ivită după naștere; diagnosticul lor ar fi fost mai exact dacă, pe lîngă istoricul bolii, ar fi deținut și datele concise referitoare la soția lui, expuse în această povestire. Prin faptul că englezii nu se despart niciodată de țara lor, avînd uimitoarea însușire de a o duce cu ei oriunde se stabilesc, după cîte se spune, ei aproape că nu suferă de dorul patriei în accepția lui rusească. Prin suferința nostalgiei, ei înțeleg numai neplăcerile, nici pe departe mortale, pricinuite de schimbarea condițiilor climaterice, de adaptare la un mediu nou, de comunicare mai anevoioasă cu oamenii într-o limbă străină. La fel se întîmpla și în trecut: încercările fugarilor noștri, nepervertiți de civilizația occidentală, de a duce cu ei un pumn de zăpadă aspră rusească în țări cu clima mai moderată se încheiau cu o înfrîngere — ea se topea în totdeauna.

...În clipa plecării, însă, *mistress* Pickering se simțea neasemuit de ușoară, aproape plutind, deși îi apăsa inima un sentiment al prăbușirii, firesc de altfel, cînd îți părăsești patria. Ceva o îmboldi să întoarcă privirea... Prin geamul tulbure, oval,

din spatele automobilului, se vedeau învolburîndu-se în mijlocul cîmpului flăcările focului părăsit. Vîntul spulbera snopii de scînteii ce treceau în goană. Apoi mașina o coti după crîngul de măsline și, pe celuloidul ferestrei, peste zgîrieturile așternute de vreme, începură să lunece tremurînd firele ploii.

Traducere de
Ștefana Velisar-Teodoreanu,
Maria Bistrițeanu și
Nina Grigorescu

PIOTR PAVLENKO

(1899—1951)

Creația bogată și variată a scriitorului cuprinde un număr mare de schițe și nuvele, genuri abordate încă din tinerețe pe care autorul le-a cultivat pe tot parcursul activității sale literare (*Povestiri din Asia, Patria, Doi regi, Soarele în stepă* etc.), reportaje, scenarii și mai ales romane.

Pavlenko este cunoscut, nu numai în Uniunea Sovietică ci și în străinătate, ca autor al romanelor: *Pustiul* (1931), *Baricade* (1932), *În Orient* (1936) și îndeosebi *Fericirea* (1947), una din operele de mare succes ale literaturii sovietice de după război, precum și *Muncitorii lumii*, rămas neterminat din cauza morții scriitorului. Multe din scrierile lui Pavlenko au fost traduse și în limba română: *Baricade, Fericirea, Soarele în stepă* etc.

INDEMN LA DRUM

Șoseaua care duce de la Sokolinoe la Ialta, prin trecătoarea Ai-Petri, trece drept unul din cele mai frumoase drumuri ale Crimeii. După ce străbate această trecătoare, cu nenumărate cotituri năpădite de stejăriș, șoseaua iese pe povârnișurile nordice ale lui Ai-Petri, ajungînd într-o pădure deasă de brazi care se rărește treptat, spre culmi.

Pe crestele pleșuve ale munților e frig chiar și în zilele de vară ; vîntul puternic șuieră monoton și răbufnește ca o flacără spulberînd zăpada adunată în văgăuni ; acele de brad presărate pe omăt, par să-i dea o culoare verzui-roșcată.

Ai tot timpul impresia că un șuvoi nevăzut de aer suflă în vale și gonește zguduind totul în calea sa.

Călătorii se înfofolesc în pături, își îmbracă costumele de vară, mantalele de ploaie, cojoacele sau hainele vătuite, pentru ca peste o oră să se trezească din nou în arșița neclintită a verii sece-toase din Crimeia — și cît de grea, obositoare și moleșitoare ți se pare, după curentul de aer din munți, arșița de pe țarm încremenită ca fața unei bălți.

Pe nesimțite, creasta bătută de vânturi a muntelui a rămas în urmă. Drumul în serpentină atîrnă deasupra mării, care, deși departe de stînci, pare că s-a contopit cu ele, și deodată îți apare în fața ochilor țărnul dintre capul Sarici și Ialta, dominat de muntele Mogabi, iar, mai departe, spre răsărit, se profilează pe cer siluetele albastrii și estompate ale munților Sudak.

Întinderea necuprinsă a mării e tivită de munți. Stîncile golașe au forme ciudate : seamănă cu niște vulturi încremeniți, care privesc de pe povîrnișurile sudice, spre faleza îngustă, împresurată de stîlpile munților și ale mării.

Cînd privești de sus, de pe Ai-Petri, totul îți apare mic, neînsemnat, totul pare strîns înfășurat într-un ghem ; ai impresia că poți atinge totul cu mîna, că dacă ai striga cei de jos te-ar auzi. De aici nu se zăresc nici numeroasele sate, nici viile din jurul lor, nici drumurile stîlcoase și abrupte care seamănă cu niște pîraie secate.

Numai ceea ce e cu adevărat mare poate fi văzut de aici de sus ; de pe aceste înălțimi spre care zboară păsările, deslușești anevoie chiar și locurile pe care le cunoști bine. Drumul coboară în serpentină spre Livadia. Pădurea de pini, care ține pas cu povîrnișul, întunecă orizontul și simți apropierea mării numai cu respirația : aerul e mai cald, mai dens, mai parfumat.

Și, pe neașteptate, fără să te surprindă cîtuși de puțin, răsar sanatoriile, căminele muncitorilor și suburbia Livadiei, iar dincolo de ea — Ialta.

Intr-o toamnă, mă întorceam din Bahcisarai la Ialta, prin trecătoarea Ai-Petri. Se înserase. Autobuzul nostru înainta pe versantul nordic al trecătorii, dincolo de Sokolinoe și pînă acasă mai aveam vreo două ore de drum cu mașina.

În pădurea deasă a trecătorii, peste care se conturau umbrele munților, era liniște, răcoare și mirosea puternic a rășină încinsă. Dar norii de deasupra crestei se îngroșau, deveneau plumburii, prevestind o schimbare bruscă a timpului, iar de pe culmi venea un iz de lemne ude, de parcă undeva prin munți plouase torențial.

Din pricina numeroaselor cotituri ale drumului, Sokolinoe nici nu se mai zărea; amuțise și scrișnetul strident al ferăstraiei și cîntecul acordeonului care stăruise să ne însoțească atîta vreme.

Drumul urca pieptiș în munți. Deodată mașina se opri. Șoferul anunță că frînele s-au defectat, că va trebui să ne oprim, pentru mai mult timp și că cei ce se grăbesc ar face bine să ia altă mașină. Dar cum să găsești la ora asta o mașină care să coboare povîrnișul spre sud?

Ne-am adunat cîțiva călători, care întîmplător aveau același drum, și am pornit pe jos, sperînd că sus, pe podiș, o să întîlnim mașinile care încarcă gheață pentru Ialta și că o să putem coborî cu ele.

Undeva sus, prin trecătoare, urla vîntul turbat, gonind deasupra capetelor noastre. Pînă la noi ajungea numai ecoul îndepărtat, trosnetul crenurilor și scîrțîitul trunchiurilor de copaci.

Dar iată că drumul coti brusc, se prăvăli parcă pe o parte, și din văgăuna adîncă, năpădită de ceață, răbufni un vînt atît de puternic, încît ne-am oprit îndată. Vîntul se revărsa ca o cascadă. Ne biciuia și ne doboră la pămînt.

Cineva propuse să înaintăm ținîndu-ne de tufișurile de pe marginea drumului, dar tufișurile se aflau destul de sus, pe povîrniș, și erau despărțite de drum printr-un șanț.

— O să fim nevoiți să așteptăm mașina, spuse unul dintre noi.

— Mai bine să ne întoarcem, propuse altul.

Dar o codană care părea să fie funcționară sau supraveghetoare la un cămin de copii și care se grăbea, pare-se să ajungă devreme, pentru a face de gardă, se hotărî s-o ia înainte. I-am spus că merg și eu cu ea.

Pesemne că fata nu avea de ales. Nu pot să înțeleg însă nici pînă în ziua de azi de ce m-am hotărît să merg cu ea. De bunăseamă numai pentru că mi-era rușine de fata aceea atît de micuță și firavă, în jachetă ei strîmtă și subțire, în fusta ei scurtă, cu fularul pestriț, pe care ba și-l lega cu grijă la cap, ba și-l înfășura în jurul gîtului, ba în sfîrșit îl lua în mînă. Avea părul cîrlionțat, răvășit de vînt, ceea ce o făcea să semene cu un cîine ciobănesc caucazian cu blana zburlită. O urmam fără nici un chef, sperînd că nu eram totuși departe de culme. Vîntul ne clătina dintr-o parte în alta. Ne luarăm de mînă, dar nici asta nu folosi la nimic, căci vijelia ne despărți din nou.

Pădurea se rărea treptat, răzlețindu-se în pîlcuri de copaci, care se încovoiau pînă aproape de pămînt, pierzîndu-se apoi în ceața deasă și înțepătoare ca și zăpada viscolită. Negura se învolbura deasupra pămîntului, tîrîndu-și caierele lungi. Din pricina ei te ustura gîtul și nu mai auzai bine.

— Unde ești ? mi-am strigat tovarășa de drum ; vocea mea era slabă, de parcă și-ar fi pierdut orice sonoritate.

Nu mi-a răspuns.

— Unde ești ?... Eu... eu...

Nu puteam să-mi dau seama de unde venea glasul acesta, din spate sau din față ; nu știam dacă fata era în urma mea sau mi-o luase înainte.

Viața te pune de multe ori în situații din care nu știi cum să mai ieși ; cînd nu te mai conduci după judecată, riști să te pomenești deodată la cheremul unor întîmplări absurde. Nu mai ai încotro — te lași tîrît mai departe, în ciuda rațiunii.

Desigur, mă gîndeam eu, ar fi fost mult mai cu-minte să fi rămas în mașină pînă dimineața, decît să orbecăi istovit și cu picioarele zdrelite pînă la sînge, pe un drum pe care nu-l vezi, riscînd de o sută de ori să-ți frîngi gîtul.

Încăpăținare neghioabă, care nu folosește la nimic !

Cît mă mustram pentru faptul că n-o convinsesem pe fetița asta îndărătnică și cîrlionțată să fie mai socotită, mai înțeleaptă ! Munții nu îndrăgesc oamenii flușturateci.

Dar acum nu-mi mai rămînea decît să merg mereu, mereu înainte, cu mîinile întinse — așa cum bîjbii prin camerele întunecate — s-o chem cu glas tare pe tovarășa mea care se pierduse și să ascult cu atenție văzduhul care vuia.

— Unde ești ?... — am auzit, și am răspuns de îndată.

Și iarăși se lăsă tăcerea. Din fericire am găsit apoi pe dibuite drumul la una din cotituri, și cînd vîntul trecu în goană de-a curmezișul prin fața mea, am deslușit refrenul slab, întretăiat, al unui cîntec. Cu greu i-ai fi putut ghici melodia, dar era totuși un cîntec. Am strigat din nou.

Ne chemam unul pe altul ca doi radiotelegrafiști despărțiți de oceane. După ce cînta, ea începea — așa cum spun radiotelegrafiștii — să „intercepteze“ și, prinzîndu-mi glasul, cînta din nou.

Acum o auzeam mereu înaintea mea și parcă mai sus de mine și mă grăbeam, mă grăbeam să nu rămîn în urmă.

Dar mi se întîmpla să mă împiedic de cîte o piatră, cădeam și cîtva timp nu eram în stare să mă ridic. Era de ajuns să mă opresc, ca puterile să mă părăsească cu totul, și mi-era din cale-afară de greu, aproape cu neputință, să mă urnesc de-acolo.

Vîntul și ceața, drumul pe care bîjbîiam și povîrnișurile abrupte, aproape că nu le mai luam în seamă. Nu mă gîndeam la nimic.

Doar în răstimpuri, îmi aminteam pentru o clipă cîte o întîmplare neplăcută, cum odată eram cît pe ce să mă înec, cum într-o noapte de primăvară, la fel de întunecată ca asta, înaintam împiedicîndu-mă pe cîmpiile umede din fața Kerciului pe care-l atacau nemții, dar amintirile piereau îndată fără să mă tulbure, fără să mă îmbărbăteze, de parcă n-ar fi fost vorba de mine. Inima însă mi se oprea, refuza să mai bată și simțeam înțepături în plămînii care nu mai puteau să respire. Sîngele îmi zvîcnea în tîmple și ochii îmi lăcrimau și mă dureau de-atîta încordare.

— Ei, ei !...

— Ei, ei !...

Mi-am adus amînte de o povestire a lui Korolenko : un om rătăcește în noapte, vede în depărtare o luminiță și asta îl îmbărbătează. Apoi mi-a trecut prin gînd povestirea lui Ivan Bunin : *Trecătoarea*.

E în această povestire un pasaj care mă emoționează de cîte ori îl citesc. Îl știu pe de rost :

„Cînd privesc în urmă, la viața mea, văd multe trecători singuratice și anevoioase ! Aidoma nopții

se lăsau peste mine amărăciunile, suferințele, bo-
lile, trădarea celor dragi și dezamăgirile dure-
roase ale prieteniei, și sosea clipa cînd trebuia să
mă despart de tot ceea ce îndrăgisem. Și călcîn-
du-mi pe inimă, îmi luam din nou toiagul de
pelerin. Dar urcușurile spre o nouă fericire erau
abrupte și grele ; pe înălțimi mă întîmpina noap-
tea, ceața, furtuna ; o singurătate sinistră mă în-
văluia la trecători... Dar urcam, urcam îna-
inte !..."

Mormăiam aceste cuvinte în gînd și lacrimi
amare îmi picurau din ochi ; la drept vorbind, nu
simțeam totuși tristețe și amărăciune. Acasă, în
odaia mea prietenoasă, la masa mea de scris, în-
cercam o mare tristețe ori de cîte ori citeam
această povestire. Aici, în haosul de ceață al nop-
ții perfide de munte, la un pas de primejdia
morții, povestirea îmi părea rece, neverosimilă și
exagerată.

— Ei, ei !... răsuna în fața ' mea.

— Ei, ei ! răspundeam eu mecanic, urmîndu-mi
firul gîndurilor. Drumul era greu, dar nu mă pu-
team opri. Nu mor cei care obolesc, ci cei care se
opresc. Și atîta timp cît îmi va bate inima, o
să-mi mișc cu îndărătnicie picioarele oboșite, iar
dacă n-am să mă mai pot ridica, o să mă tîrăsc
în mîini. De altfel, cum aș fi putut să mă opresc ?
— mă gîndeam. Copilul ăsta nesocotit ar fi în
stare să mă caute pînă în zori prin ceața alburie,
dibuind cu mîinile drumul și chemîndu-mă la
fiecare tufă, pipăind fiecare piatră. Sau poate că
ea este aceea care așteaptă ajutorul meu, știind
că merg pe urmele ei ?

— Ei, ei ! strigam eu și glasul meu părea că
desfide și înfruntă greutățile întîmpinate.

— Ei, ei ! îmi răspundea din întuneric un glas subțire : nu puteai ști dacă râde sau plînge.

Naiba s-o ia pe fetișcana asta cîrlionțată ! Ar fi trebuit, ca om mai în vîrstă, să-i vorbesc, s-o conving, s-o fac să înțeleagă și, în sfîrșit, s-o opresc, cu dreptul pe care mi-l dădea vîrsta, și totul ar fi decurs normal și simplu — aș fi stat acum în autobuz și, fără să bag de seamă ce e afară, aș fi pălăvrăgit vesel cu ceilalți călători. Ceața nu m-ar fi preocupat — parcă nici n-ar fi existat ! Acum sînt nevoit să mă tîrăsc pe pietrele astea colțuroase, pe creasta bătută de vînturi a muntelui, ascultînd încordat bătăile inimii bolnave, obosite și tulburate, care se zbate ca un șoarece prins, zvîcnind în piept cînd în dreapta, cînd în stînga, și parcă și undeva în gît.

Dac-aș fi zărit măcar o singură luminiță în depărtare, desigur că m-aș fi oprit imediat. Unde-i lumină sînt și oameni și fata ar fi știut să ajungă și singură pînă la ei. Dar nici urmă de luminiță. Stelele dispăruseră și ele. Dispărea tot ce ar fi putut să-mi arate unde mă aflu.

Pustietatea din jur nu m-ar fi speriat cîtuși de puțin, dacă n-ar fi răsunit tot timpul, cînd în față, cînd într-o parte, strigătul acesta înspăimîntător de singuratic, de desperat și în același timp de îndîrjit :

— E-i !... E-ei !

Îl urmam orbește, dar se îndepărta mereu de mine și se topea în ceață.

— Ei, așteaptă-mă !... strigam eu dînd din mîini istovit.

Și drept răspuns răsuna :

— E-e-i !... E-e-i-i !

Și iar făceam cîțiva pași, blestemîndu-mi slăbi-ciunea, noaptea și pe fetișcană.

În zori, camionul cu gheață al unui sanatoriu m-a cules din drum tocmai când coboram din tre-cătoare. Mult timp n-am putut să-i explic șoferului cum și de ce am nimerit în plină noapte pe vârful muntelui.

— Într-un cuvânt, ai pățit-o, spuse el dojenitor, făcându-mi loc să mă așez pe bucățile aspre de gheață. Mai stai nițel pe rece, poate o să ți se limpezească mintea.

Oricât de ciudată era situația mea, am reușit totuși să-i povestesc despre fată și să-i spun că dacă o ajungem din urmă trebuie neapărat s-o luăm cu noi.

— Numai de fete ne arde nouă acum ! zise șoferul dînd din cap.

Mașina porni repede la vale, înclinîndu-se la cotituri și gheața începu să se miște zgomotos sub mine. Inima se așeza treptat în lăcașul ei, tresărind din cînd în cînd ca un copil care visează urit. Cu fiecare cotitură a șoselei vremea se încălzea simțitor. Aerul devenea mai apăsător și îți obosea plămîinii. Ochii mi se închideau. Mirosul rășinei de brad mă amețea.

Eram într-o stare de uitare sau poate de ațipire, cînd am auzit de departe clacsonul unor mașini care înaintau, jos, pe șoseaua spre care coboram și noi. Și aproape de tot scînteia marea care încă nu se trezise.

Am intrat în suburbie. Orașul era aproape. În punctul unde drumul nostru se unea cu șoseaua, stătea un grup de oameni care aștepta trecerea mașinilor. Șoferul îmi strigă din cabina lui :

— Ei, savantule !... Am ajuns, dă-te jos !

Am început să-mi fac loc, cu greu, spre marginea mașinii. Deodată, în spatele meu răsună vo-

cea subțire și plînsă a cuiva. Am privit peste umăr. Blestemata de fată stătea alături de șofer și, dînd din mîini, striga cît o ținea gura :

— N-ați întîlnit un bătrînel ? Unul așa, prizărit, neastîmpărat, cu ochelari... Nu ? Vai ce nenorocire !... Ce-i de făcut ?...

Șoferul spuse arătînd spre mine :

— Nu l-am găsit decît pe bătrînul ăsta. Nu-i cel de care vorbești ?

— Da, da... El e !

Și pe cînd mă afluam încă pe roata stîngă din spate, am simțit că mă apucă cineva de picioare și mă trage repede în jos.

— Ia ascultă, se poate să mergi atît de repede ? tipă ea, apropiindu-și de mine fața-i încruntată, trasă și mînjită. Poți să-mi spui și mie ce-a fost cu crosul ăsta ? Alergai, mă rog, de parcă ai fi fost cel puțin campionul Europei !

— Cine alerga ? am întreat-o numai printr-o mișcare a buzelor și m-am așezat pe marginea pietruită a drumului. — Cine alerga ?

— Am alergat tot drumul, începu fata să vorbească repede, dînd la o parte părul ce-i cădea pe frunte și întorcîndu-se spre oamenii care stăteau pe drum și care erau, se vede, la curent cu cele întîmplate. Strigam, și dumneata erai înaintea mea. Și iar alergam, strigam, și iar erai înaintea mea... O să se prăpădească, mă gîndeam, așa degeaba, din fandoseală... Doar nu mai ești om tînăr... și apoi... doar te-am luat în grija mea...

— M-ai luat în grija dumitale ? am întreat-o aproape în șoaptă.

— Vezi bine, doar nu m-ai luat dumneata pe mine ! răspunse fata revoltată și, oprindu-mă cu

un gest hotărît, continuă: Desigur că pînă la urmă m-am înfierbîntat și eu... „Bravo lui!” m-am gîndit și mi-am zis: „Ei, comsomol, înainte!” Și am mărit viteza!...

— Știi că eu am alergat tot timpul ca să te ajung din urmă? De sute de ori am vrut să mă opresc, să mă așez pe marginea drumului și să aștept o mașină.

— Dar eu? Țipă fata și ochii i se umplură de lacrimi.

Nu voia să-mi recunoască nimic — nici bună-tatea, nici grija și nici chiar slăbiciunea.

— Crezi poate că eu m-am chinuit mai puțin? Dar mă gîndeam că dacă dumneata alergi, n-are rost să rămîn în urmă, n-ar fi fost tovărășesc... De ce n-ai strigat să mă opresc?

— Am strigat, dar se vede că n-ai auzit.

— Și eu te-am strigat și nici dumneata nu m-ai auzit.

Și deodată își încleștă mîinile și le ridică spre mine plină de mulțumire:

— Oricum, a ieșit bine.

— Da, da! Am scăpat teferi, slavă Domnului.

— Nu vorbeam despre asta, ci despre felul cum am mers...

În ochii ei înfundați și parcă îmbătrîniți, se aprinsese o luminiță, buzele palide îi tresăriră într-un zîmbet.

— A fost pur și simplu grozav! zise ea și fugi.

Peste un sfert de oră intram pe străzile încinse ale orașului, care parcă fuseseră încălzite anume în timpul nopții. Deasupra munților mai stăruia ceața. De departe părea frumoasă și nu-ți venea să crezi că e atît de rece. „Grozavă noapte” m-am gîndit zîbind și mi-am amintit de puterea as-

cunsă în glasul subțire, înfiorat de spaimă, al fetei.

Însă și în glasul meu răgușit și slab de orășean, de a cărui lipsă de vlagă mă rușinam totdeauna, era ascunsă o forță care ar fi putut să pună în mișcare și o voință străină. Principalul e să mergi mereu înainte și să-l chemi după tine și pe cel din urma ta.

Fie glasul cât de slab, chiar dacă tremură de oboseală și de încordare, să mergi mereu înainte, să mergi și să strigi :

— E-e-e-i !...

Și-ai să auzi drept răspuns :

— Viu-u !

VERA PANOVA

(n. 1905)

Numele Verei Panova a devenit cunoscut în literatură în anii de după război, deși începuturile scriitoricești ale autoarei se situează în perioada 1935—1940. Ziaristă de formație, cu o activitate îndelungată în domeniul jurnalisticii (1922—1935), Vera Panova a publicat înainte de război și câteva piese, între altele *Ilia Kosogor* în 1939. Scriitoarea înregistrează un mare succes cu nuvela *Tovarăși de drum* (1946) și apoi cu romanul *Krujiliha* (1947), ambele inspirate din viața și lupta oamenilor sovietici în anii Marelui Război de Apărare a Patriei. Urmează nuvelele *Țărm senin* (1949), *Serioja* și romanul *Anotimpuri* (1953), care dezbat interesante probleme de educație și morală. În anii din urmă, alături de activitatea de nuvelist (*Valia, Volodia*) și de romancier (*Roman sentimental*), Vera Panova acordă multă atenție și dramaturgiei (*Noapțile albe, Încotro, flă-*

căule?). Majoritatea scrierilor Verei Panova au fost traduse în multe limbi străine. În tălmăcire românească aflăm: *Tovarăși de drum*, *Krujiliha*, *Țărm senin*, *Serioja*, *Ano-timpuri*, *Roman sentimental*.

SURORILE

Cum actrița avea concediu o lună iar biletul pentru sanatoriu era de douăzeci și patru de zile, se hotărî să treacă pe la mormîntul tatălui ei, pe meleagurile de unde-și luase zborul în urmă cu zece ani. Avea mereu remușcări că nu fusese la înmormîntare, ea, fiica lui mai mare pe care el o iubise atîta. Cînd el murise, ea se afla în străinătate, n-au înștiințat-o, iar cînd s-a înapoiat și a găsit telegrama, era prea tîrziu...

La aeroport o conduseseră cîțiva amici — bărbați și femei — tineri și arătoși, care o înconjurau cu atenția și prietenia lor. N-o lăsaseră să care nimic, pînă și sacoșa de voiaj i-o luase cineva din mînă; iar ea, pentru a le face plăcere, jucase tot timpul rolul fetei neajutorate lăsată în seama celor mari. „Cei mari“ se străduiau care mai de care să-i explice încotro trebuie să meargă, cui să-i prezinte biletul și, în general, cum să-și petreacă timpul... „Ce s-ar fi făcut fără noi — gîndeau prietenii aceștia «vîrstnici» — ce noroc că sîntem în preajma ei s-o ajutăm să se descurce!“

Jucase acest rol pînă în clipa despărțirii, dar o dată urcată în avion, fața ei își recăpătase ex-

presia obișnuită, devenise inteligentă, concentrată, iar ochii nu prea mari, dar foarte luminoși, de culoarea smaraldului, își recăpătară agerimea.

Deși îi văzuseră de nenumărate ori chipul, de o frumusețe molcomă, specific rusească, și la cinematograf și acasă la televizor, pasagerii din avion n-o recunoscuseră. Numai stewardessa păru să-și dea seama cine e. După decolare, se apropie de ea, îi spuse încet bună ziua, o întrebă cum se simte, și-i zîmbi prietenos, conspirativ parcă. Era firesc ca pasagerii să nu recunoască chipul actriței: pe ecran părea mai tină, mai strălucitoare, pînă și pieptănătura îi era alta. În viața de toate zilele se pieptăna simplu, cu părul de culoarea paiului dat pe spate și strîns într-un coc pe ceafă. De statură, era micuță, de îmbrăcat, se îmbrăca modest, mai mult în taioare, și nu se farda. Trebuia să te uiți cu multă luare-aminte la profilul ei delicat, cu pomeții gingași, cu gurița palidă ca de copil, ca să întrevezi figura ce strălucea pe ecranele lumii. Numai că, slavă Domnului, nimeni nu se uita cu luare-aminte... Actrița se lăsa moale, în fotoliu, acoperindu-și pentru orice eventualitate ochii cu mîna, ca și cum ar fi dormit. Mîna, prelungă, energică, prea mare față de trupul ei gingaș, era împodobită cu un ceas cu brățară de aur pe care și-l cumpărase din primul onorariu mai substanțial. De mică visase să aibă ceas.

În minte i se mai învîrtejeau încă gînduri legate de frămîntările zilnice: Oare nici în stagiunea asta n-o să iasă nimic cu punerea în scenă a piesei *Umiliți și obidiți*? Se pare că da... Ah, și dac-ar ști cineva cît de mult dorește, cîtă nevoie simte să interpreteze rolul Natașei... Nu, ea n-ar întruchipa virtutea smerită, ci lupta în-

dirjită a pasiunii, a mândriei, a abnegației din sufletul femeii. Pe toate muierile din sală le-ar face să plîngă cu hohote, iar bărbații n-ar mai îndrăzni nici să răsufle, copleșiți de respect în fața forței spirituale a femeii... „Dacă se eschivează iar să pună piesa în scenă, plec la alt teatru... Ce-i pasă lui de artă? Singura-i grijă e ca nu cumva altul să aibă un succes mai mare ca al lui... Dacă-i așa, n-are decît să rămînă singur cu ambiția lui prostească, n-am ce-i face!”

„El“, era regizorul, un invidios și un orgolios care-i puneă într-una nervii la încercare. Hotărîrea luată o mai liniști parcă. Adormi, în fotoliul adînc, cu mîna la ochi, cu picioarele încălțate în pantofi simpli cu toc jos — întinse unul peste altul. Cînd se trezi și se uită pe fereastră, văzu sub aripa avionului, un ocean alb-lăptos, cu valurile încremenite — învelișul de nori al pămîntului. Cîtă liniște era aici, sus, deasupra acestui înveliș, în spațiul imens, însořit, netulburat... Tot zbulciumul rămăsese departe, jos... Aici, la 50 de grade sub zero, era tihnă, și cînd te uitai la acele valuri mărunte, nemișcate, aveai impresia că și avionul stă pe loc...

2

Între Moscova și Simferopol, avionul descrie un arc și, spărgînd norii, depuse actrița pe pămînt. Iat-o acum, într-un vechi taxi, străbătînd stepa roșcată, cenușie, pîrjolită de soare...

Cu zece ani în urmă făcuse același drum, dar în direcție opusă. Era ziua ei de naștere, tocmai împlinise optsprezece ani. În familia lor nu se sărbătorise niciodată o aniversare, nimeni nu-și

aducea aminte de ele. Se pregătise de drum încă din ajun : se spălase pe cap cu apă de ploaie și-și îndesase într-un geamantan vechi lucrșoarele, hainele ponosite ale unei biete Cenușărese de la țară și două, trei manuale din care să mai repete cîte ceva. Împlinise optsprezece ani chiar în ziua aceea dogoritoare de iulie cînd plecase din sat cu un autocamion de la raion... Pe drum, s-a bucurat, că, în sfîrșit, izbutise să scape... Numai de n-ar cădea la examen... De fapt, știa sigur că n-o să cadă. Unii o judecau : „Asta, prea vrea multe... Uite, celelalte fete, s-au înscris la Institutul pedagogic sau la Institutele tehnice de prin partea locului... Unele se mulțumiseră chiar și cu școlile medii tehnice. Numai ea vrea să învețe la Universitatea din Moscova cu toate că nu e cu nimic mai grozavă decît colegele ei. Ca și ele își însușise și ea tot ceea ce-ți poate oferi școala de zece ani și, în general, ce-ți putea oferi viața într-un sat care suferise crunt de pe urma războiului, un sat populat cu oameni veniți care de pe unde apucaseră. Străini de locurile acestea, și ea și taică-su, se deprindeau greu cu noile condiții de viață, cu întinderile acelea deluroase, pustii, unde trebuia să plantezi din nou, tufă cu tufă, livezile, viile... Numai că nici ea, nici taică-su n-au plantat nimic. Pînă în ziua cînd plecase, ograda lor rămăsese tot pustie. Iarba încerca să crească, dar cum răsărea, o hăpăia capra. Copiii mașterei, veșnic murdari, se jucau pe pămîntul gol, crăpat de arșiță, se băteau și urlau de ți-era lehamite să te uiți la ei. Actrița îi îngrijea resemnată, le spăla rufe, le strîngea apă de ploaie pentru scăldat, dar de uitat, nu se uita la ei. Pe atunci habar n-avea că are darul deosebit de a

imita, de a trăi stările sufletești ale altora. Îi plăceau cărțile și își spunea că o să studieze filologia, că o să predea literatura, că o să stea la catedră și o să țină lecții cu glas sever, cum văzuse la cinematograf, la jurnalele de actualități. Din planurile acestea nu se alesese decît cu gustul pentru taioare și pieptănătură linsă, așa cum își închipuise, pe vremuri, că trebuie să arate o femeie învățată.

În dimineața aceea, în urmă cu zece ani, ieșise împreună cu taică-su, în drum, să aștepte autocamionul. Maștera nu-i însoțise. Era și bucuroasă că pleacă fiică-sa vitregă, dar și supărată că n-are cine-i mai dădăci plozii. Copiii se luaseră după ea dar taică-su, știind că țîncii o supără, îi alungase. Îl durea și așa destul să știe că fiică-sa e profund nefericită în sînul familiei sale. Asta, îl mîhnea cu atît mai mult cu cît nici n-avea cum s-o ajute. Acum, îi părea și lui bine că fata pleacă, că or să aibă grijă de ea alții, care să-i facă viața mai bună decît se pricepuse el să i-o facă. În dimineața aceea era treaz, nu băuse în ajun, și era, nu știu cum, parcă adîncit în el... Ieșiră pe șosea... Actrița pusese geamantanul jos și amîndoi așteptau acum, cu răbdare... Ea se uita, fără nici o părere de rău, la căsuțele joase, de piatră, la curțile pustii răspîndite pe povîrnișul galben, între poteci, și la dealurile îndesate unul într-altul... Deși foarte de dimineață, aerul era încins, asfaltul șoselei începuse să dogorască. Zbîrciturile cafenii de pe fața tatălui ei erau acoperite de sudoare. Actrița, scoțînd din mîneacă o batistă mototolită, îi șterse fața.

— Of, spuse el privind-o, oare cu cine-i fi semănînd ?

Rochia de pe ea avea mîneci lungi — era singura mai ca lumea — o rochie albastră de celofibră, căreia, ca să fie mai arătoasă, îi brodase gulerăşul cu nişte cruciuliţe galbene.

Fîşîind pe asfaltul uscat al şoselei, autocamionul opri lîngă ei. Cum în cabină, lîngă şofer, stătea cineva, actriţa se cocoţă la spate. Taică-su îi întinse geamantanul şi maşina porni. Trebuind să-şi așeze valiza printre lăzile din maşină, nu se putuse uita imediat înapoi, dar cînd s-a uitat, l-a văzut pe taică-su cum urca, încet, poteca spre casă, trăgîndu-şi greoi piciorul de lemn după el...

3

La Moscova, întocmai ca însetatul care dă de un izvor, s-a apucat să-şi însușească tot ce se putea în materie de cultură: serile, fie ploaie, fie ger, fie lapoviţă, o vedeai, ba la Institutul politehnic, ba la vreo serată literară, ba la Tretia-kovka sau în Sala Coloanelor. Din bursă se puteau economisi întotdeauna cîteva ruble cu care să-ţi cumperi fie o sobiţă, fie bilete pentru vreun concert sau spectacol. Cele mai multe dintre colegele ei îşi cumpărau sobiţe, ea însă îşi păstra banii pentru bilete. Seara, înainte de a adormi, se desfăta cu gîndul la ce-o să vadă sau o să asculte a doua zi. Mai mult din curiozitate, ca să-şi dea seama ce-i aia scenă, s-a înscris la cercul artiştilor amatori. La început, aşa, din joacă. A încercat, a izbutit, toată lumea era mulţumită şi ea mai mult decît toţi. Tolik — regizorul — o scotea la rampă ţinînd-o de mînă, sala răsuna de aplauze, totul i se părea ciudat, iar ea se simţea uşoară, măgulită dar şi uşor

stînjinită... Jucase și ea un rol, de ce nu, doar nu-i cine știe ce mare lucru... Se bucura că le plăcuse. Atunci, pentru prima oară a auzit spunîndu-i-se: „talent“. A simțit ca o rază de lumină în ochi. S-a trezit într-un fel de horă, de vîrtej. S-a simțit prinsă dintr-o dată într-o luptă serioasă, pe viață și pe moarte. Ce joacă, acum nu mai era vorba de nici un fel de joacă! „Te-ai apucat de-o treabă, du-o pînă la capăt!“ Așa-i puneau problema cei care-o primiseră în cercul lor. „Stați puțin, ce-aveți de gînd, că eu m-am hotărît să mă fac profesoară!“ „Nu, zic ei, nu, te vei face actriță!“

Tolik spusese: „Punem în scenă *Fata fără zestre*... Tu ai s-o joci pe Larissa... Îți dai seama cam ce fel de Larissă trebuie să fii?“

Ea s-a uitat în oglindă, a văzut-o pe Larissa și s-a simțit încîntată dar și îngrozită.

Au chemat-o la studioul cinematografic; după o scurtă probă, a stat de vorbă cu ea o persoană marcantă, o autoritate în materie de film. Erau de față și alte personalități, toți oameni impunători, buni să-i fie bunici. A semnat contractul cu mîină sigură. Da, așa ceva trebuia să se întîmple, știa c-o să se întîmple... Bunicii cu părul cărunț priveau cu interes cum fetișcana, încălțată cu pantofi scîlciți, își semnează propria-i soartă. De la „Mosfilm“, s-a dus acasă pe jos. Voia să guste în tihnă bucuria acelor clipe. După zile în șir cu zăpadă, începuse deodată să se încălzească. Apa șiroia peste tot... Era pe înserate, oamenii se grăbeau, măturile alungau apa în canale. Cu picioarele înghețate, actrița pășea agale, pe pavajul ud. Singură cu ea însăși n-avea de ce să se mai prefacă netulburată, pieptul putea să-i tresalte în voie, putea să răsufle adînc, nestingherită. „Cînd

joci bine, ei aplaudă... Dar dacă într-o bună zi n-o să iasă cum trebuie, și ei or să înceapă să caște? Ce rușine, Doamne, ce rușine, atunci chiar că nu-mi rămîne decît să mă înec... Nu cred să se termine totul numai cu filmul ăsta, nu cred să mă lase ei în pace chiar așa cu una cu două... Ți-a și spus de altfel că trebuie să trec la Institutul de teatru... Numai că asta-i nebunie curată... Să-mi dau eu peste cap tot planul atît de frumos și de serios alcătuit, și să mă arunc așa, orbește, acolo unde poate că nici nu mi-e locul, unde am să fiu un fel de nimic, o biată ființă demnă de milă... Ce, parcă somitățile astea nu se pot și ele înșela? Ei zic «talent», dar dacă nu-i nici un fel de talent?“ Un nod dulce i se puse în gît iar în urechi prinseră a-cînta deodată, ca o muzică, cuvintele:

„Te-am trăit sau te-am visat doar, viață?

Parcă — pe un cal trandafiriu —

Vesel galopai de dimineață...”¹

În jurul podului întinderea era fără margini, cerul era și el nesfîrșit, verde-palid cu fișii lungi albicioase. În imensitatea din jur clipeau semafoarele.

„...sau te-am visat doar, viață?

Parcă pe un cal trandafiriu...

Luminile semafoarelor se topiră în lacrimile ei, dezlănțuite neașteptat.

N-a mai jucat atunci *Fata fără zestre*. A jucat-o mai tîrziu, într-un teatru adevărat, ca actriță profesionistă.

¹ Din poezia *Nu regret, nu mă jelesc, nu strig* de Esenin, în traducerea lui George Lesnea.

Acum se ducea la mormîntul tatălui ei.

În mașină mai erau doi pasageri : o femeie în vîrstă, cu fața arsă de soare, legată la cap cu o basma în picățele — viticultor sau zootehnician, își spusese actrița ; și un cetățean cu servietă, vreun slujbaș de prin partea locului, care stătea lîngă șofer ; vorbeau amîndoi despre articolul apărut într-un ziar din Moscova în care erau criticați niște șefi din regiune. Femeia cu basma pe cap, foarte atentă la discuție se amestecă și ea de vreo două ori în vorbă. Actrița, străină de preocupările lor, se uita pe geam, gîndindu-se la ale ei.

Drumul fusese refăcut, era acum mai neted, mai larg.

Treceau mai multe mașini ca altădată...

Cîndva își spusese : Am să mai vin aici, dar nu singură, ci cu bărbat, cu un copil, să-l vedem pe tata. Și-o să-i spunem : „Tată dragă, ți-e greu aici ! Vino la noi !“

Și acum uite-o că vine singură, iar taică-su nu mai e în viață... Ce de mașini... Ce mult s-au întins viile... Cum se face totuși că sînt singură ? Se întrebă de ce anume n-are pînă azi nici bărbat, nici copil și de ce nu simte dorința să-i aibă... Cu gîndurile astea, timpul trecu. Mașina făcuse mai mult decît avionul de la Moscova la Simferopol... Acum, mai aveau puțin de mers... Foarte puțin... Uite c-au lăsat în urmă clădirea școlii. „Chiar mîine am să trec pe-aici, se gîndi actrița, s-o văd pe Elisabeta Andreevna... Dacă va mai fi trăind, buna mea bătrînică“... Pe geam, în zare, se văzură căsuțele satului, bucăți de zahăr risipite

pe coasta dealului... Numai că pe măsură ce te apropiai, albul ăsta de zahăr al căsuțelor, dispărea ca prin farmec. Satul se întinsese și se urîțise... Pe șosea, din jumătate în jumătate de kilometru, își făcură rînd pe rînd apariția poșta, magazinul, farmacia... Apoi, piața: două mese lungi, două, trei tarabe, o mîină de oameni care cumpărau, alții care vindeau. În jurul pieței, o întindere galben-cenușie cu o sumedenie de potecuțe plecînd în toate direcțiile, aidoma unor raze. „Doamne, exact ca acum zece ani... Și uite-o, urcînd dealul, aceeași potecuță șerpuită pe care s-a înapoiat tata după ce m-a condus la mașină... Parcă-l văd cum mergea trăgîndu-și piciorul... De ce-am venit aici?” Gîndul că în curînd va trebui să coboare și s-o pornească pe șoseaua asfaltată îi produse, pe neașteptate, o adîncă tristețe. „El, tot nu mai e acolo... Cînd era, n-am venit, iar acum, hop și eu, bună ziua, am sosit! Ce sînt ceilalți pentru mine, ce sînt eu pentru ei? În sfîrșit, uite și casa noastră... De ce a noastră? Noi doar, tata și cu mine, nu mai stăm aici... Casa ei, a mașterei! Cîte lacrimi am mai vărsat cînd s-a însurat tata cu ea... Trăiam liniștiți și deodată, din senin, a apărut între noi femeia asta! Voinică, lată și din față și din spate, cu sprîncene groase, negre. Și-a pus haina în cui și a început să dea porunci și să facă copii. S-a dus, nu știu cum, dintr-o dată, și curățenia din casă și liniștea, totul s-a întunecat, au început certurile. Tata s-a pus și mai strașnic pe băutură. În fiecare seară venea băut și maștera răcnea la el. O dată l-a pocnit cu făcălețul. Am scos un urlet sălbatic și maștera a lăsat făcălețul. Cînd s-au adunat vecinii, maștera le-a spus:

— Ce căutați aici? V-a poftit cineva?

Și luîndu-l pe bietul tata de braț s-au dus în odaia lor ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic..."

Cu copilul la sînul dezgolit, maștera umbla prin curte, ieșea în uliță, se ducea la prăvălie... Parcă o făcea dinadins. Și nici la gură n-avea frîu... N-o costa nimic să spună vorbe spurcate, îngrozitoare, pe care dacă le auzeai ți se făcea silă de viață. Se lega mai ales de vilegiaturiste :

— Niște dezmățate fără pic de rușine !

O îngălată ca ea — cu șorțul murdar își ștergea și mîinile și nasul și fața copilului — care mirosea veșnic a ceapă, a prăjeală și a sudoare, se găsise să le bîrfească pe femeile acelea elegante, îngrijite, îmbrăcate în rochii frumoase... Nu suferea nici o femeie — cum lăudai pe vreuna în fața ei, cum începea s-o ocărăască și să-i pună în spinare fel de fel de necuviințe. În ura ei, nu voia să le semene întru nimic — nu se îmbrăca și ea mai ca lumea, nu se pieptăna, pietănașul îi atîrna în cocul de pe ceafă, gata să-i cadă din cap.

— Da, uite — așa mi-s eu, și ?! îi striga tatii. Vezi, nu care cumva să-ți zboare ochii la altele ! Ai auzit ?

Lăptoasă, lăliie, se așeza pe bolóvanul din curtea pustie, pe lîngă picioarele ei arse de soare, se foiau copilașii ca niște pui de țigani, iar ea se uita la ei, rece, absentă. Ronțăia semințe și privea în gol cu ochi încremeniți de parcă nici n-ar fi fost copiii ei. De parcă și pentru ei ar fi fost o mașteră.

Actrița n-a mai plîns.

A mai crescut, s-a mai deșteptat și și-a spus : „Duceți-vă încolo ! Să mor cu zile pentru voi ? Nici nu mă gîndesc !“

Muncind acasă, ca o slugă căuta să învețe bine, să citească mult. Bibliotecara, pe care o cunoștea, îi dădea cărți și reviste de la biblioteca sanatoriului. Radio aveau în casă — un difuzor.

5

După atîția ani, casa i se păru și mai murdară, și mai săracă. Soră-sa, Galia, prăjea scovergi, casa se umpluse de fum — ferestrele mici nu ajutau la nimic. Maștera poruncise scovergi, cumpărase și o jumate de rachiu — fusese mulțumită de darurile aduse de actriță. Nu se așteptase la daruri, și încă așa frumoase. Cît trăise bătrînul, fiică-sa vitregă le trimitea doar bani. Acum, pe pat erau înșirate bucăți de stofă, de mătase, bluze din străinătate, o față de masă brodată, un pulover pentru Vitka, și fel de fel de fleacuri frumoase cum n-au mai văzut în casa lor. Maștera se desfăta la gîndul că or să vină vecinele să le admire, să le laude, invidioase, iar ea o să le spună așa, într-o doară :

— Uite, am crescut-o, nu m-am dat în lături să iau văduv cu o copilă, ba și invalid pe deasupra ; și acum, și-a adus aminte fata de tot ce-am făcut pentru ea !

Actrița ar fi putut să joace toată scena, pînă în cele mai mici amănunte, cu toate intonațiile. Printre fleacurile aduse era și o pereche de cercei cu imitație de rubine. Pentru Galia. Cum însă fata nu avea urechile găurite, cerceii și-i pusese maștera. Cînd de o parte și de alta a obrazului ei ars de soare sclipiră cele două luminițe roșii, în mașteră se petrecu un fel de schimbare care izbuti s-o surprindă pînă și pe

ea. Cu ochii jucându-i neastîmpărați în cap, cu un zîmbet straniu pe buzele ei subțiri, se apropie de oglindă și se privi îndelung. Scoțîndu-și din păr pieptănașul ce-i sta gata să cadă, se pieptănă îndelung; apoi se duse la prăvălie să cumpere rachiou ca să-și cinstească musafira. Se așezară la masă numai ele trei. Vitka era în tabăra de pionieri; îi arătară actriței fotografia unui băiat clăpăug, pe care ea o privi fără a simți nici un fel de sentiment fratern.

— De sufletul răposatului, spuse maștera turnînd rachiul în pahare. Oricum, păcat de el...

Actrița sorbi din paharul tulbure. Privind-o, Galia bău și ea o înghițitură. Numai maștera își dete pe gît paharul dintr-o răsufare, de parcă ar fi băut apă.

— Pînă cînd stați? o întrebă ea pe actriță.

Actrița plecase din Moscova cu gîndul să rămînă aici vreo patru, cinci zile, dar acum răspunse:

— Pînă mîine... Am bilet la sanatoriu...

Ochii negri ai Galiei o cercetară cu căutătura lor aspră, din creștet pînă în vîrful degetelor care mînuiau cu îndemînare furculița și cuțitul.

— Suferiți de vreo boală? întrebă maștera sugînd cu zel coada scrumbiei sărate. Neștiind cum să le vorbească despre oboseala ei psihică, actrița zise:

— Nu stau prea grozav cu plămîni...

— Da, ăștia trebuie îngrijiți, încuviință maștera nepăsătoare. Anul trecut a murit aici unul de plămîni... Un pensionar din Moscova. Cică avea cancer...

N-o întrebă nimic despre viața ei. Poate din pricină că această viață era pentru ea atît de departe, încît i se părea de prisos să mai ceară

amănunte... Sau poate că făcîndu-și despre ea o anumită părere și judecînd-o după capul ei, socotea că n-are nici un rost să-și mai bată gura de pomană.

— Povestiți-mi cum a murit tata...

— A murit la spital, nu știm nici noi cum, răspunse maștera. A căzut la pat într-o sîmbătă... Marți, l-au operat, iar joi, cînd m-am dus să-l văd, mi-au spus că murise în ajun... Cic-ar fi avut un ulcer neîngrijit... Dacă s-ar fi căutat, cu siguranță că ar mai fi trăit...

Rîgîi... Galia se uită, stînjenită, la soră-sa, apoi la maică-sa și pe urmă din nou la soră-sa; un nor îi întunecă, pentru o clipă, ochii ei negri strălucitori, fața oacheșă i se îmbujoră, iar buzele, subțiri ca și ale maică-si, tresăriră imperceptibil.

„Se rușinează de maică-sa, de nepăsarea ei“, gîndi actrița și spuse :

— Vrei să mergem împreună la cimitir ? Dar cînd să plece, intră pe ușă Elisabeta Andreevna... Veștile făcuseră totdeauna aici cît ai clipi, ocolul satului... „Uite c-a și aflat Elisabeta Andreevna de sosirea mea !“

— Bună ziua, Elisabeta Andreevna ! zise ea.

— Bună ziua, bună ziua, ia să te văd ! Parcă nu arăți prea înfloritoare.

— Nu stau prea grozav cu plămîinii.

— Ei da, viață nesănătoasă !

„Și ea m-o fi judecat ?“

— Vă culcați Dumnezeu știe la ce oră, vă sculați tîrziu, nici o rînduială...

— Cum tîrziu, Elisabeta Andreevna ? Repetiți-le la noi încep la unsprezece fix, așa că nu merge să te scoli tîrziu.

— Ce, asta-i devreme la tine? La unsprezece nu mai e dimineață, e ziua. În trecut, la douăsprezece, oamenii mîncau de prînz...

Și înainte vorbea pe tonul ăsta: adică, vezi Doamne, nici unul din voi nu știe să trăiască, numai eu știu, așa că pe mine să m-ascultați. Trecutul îi plăcea să-l invoce doar pentru a-l da ca exemplu deși îl știa numai din cărți iar ea, una, nu prînzise niciodată la douăsprezece: dusesese o viață grea, de învățătoare de țară, într-o vreme de schimbări și de cotituri. „Cum o ascultam cîndva, gîndi actrița, țineam minte fiecare vorbă a ei și cît îi prețuiam lauda...” Se uită cu tristețe la gîtul bătrînei, care, uscat și lung, se înălța din gulerașul de dantelă.

— În vechime oamenii se sculau la cîntatul cocoșilor și se culcau la cîntatul cocoșilor, d-aia și erau așa de zdraveni...

Actrița își luă din nou mutra copilului nepri-ceput, lăsat în grija ălor mari.

— Aveți dreptate, Elisabeta Andreevna.

— Sigur că am.

— Mă și gîndesc uneori că, într-adevăr, noi nu știm să trăim.

Elisabeta Andreevna se îmbună.

— Ei, voi artiștii, sînteți oameni deosebiți, trebuie să recunosc. Aveți altfel de condiții de muncă. În orice caz, bravo ție c-ai știut să-ți ajungi țelul pe care ți l-ai propus. Ai avut un țel și ți l-ai atins... Fiecare om trebuie să aibă un țel spre care să meargă neabătut, oricîte greutăți i-ar sta în cale.

— Elisabeta Andreevna, spuse actrița cît putu mai blînd și mai respectuos. Mă pregăteam să trec pe la dumneavoastră. Grozav vroiam să vă

văd. Mă bucur c-ați simțit la fel și ați venit încoace...

Scoase din geamantan darurile. Elisabeta Andreevna fu mișcată, dar îi spuse :

— Totuși, primul tău țel a fost și mai înalt. Să predai literatura e cu totul altceva decît să fii artistă. Recunoaște. Și nu se putu abține să n-o întrebe : Te-ai măritat ? Apoi începu să vorbească despre Galia.

— N-are fata asta nici un țel în viață și asta mă neliniștește grozav. Totuși ar vrea să plece, să se înscrie la facultate. Nici ea nu știe la care anume...

— Da' ce, să rămîn aici ? întrebă Galia, cu o voce joasă, înăbușită.

— Depinde pentru ce rămîi aici. Uită-te la Sonia...

— De ce să mă uit la Sonia ?

— La cine să te uiți, dacă nu la Sonia ? Sonia a dat dovadă de patriotism : a absolvit școala și a rămas în colhoz. A arătat că e un om sovietic adevărat.

— Dar cine se înscrie la facultate nu-i om sovietic ?

— Spune-mi, la ce facultate vrei să te duci ? Ce țel ai ? Dacă n-ai nici unul, muncește în colhoz...

— Va să zică, în colhoz să lucreze cei care n-au nici un țel... Soniei îi place munca asta, pe cînd mie, nu...

— Trebuie să-ți placă orice muncă. Nu-i bine să vorbești așa. Cu alte cuvinte nu-ți place colhozul...

— De ce să spun că-mi place, dacă nu-mi place ?

Băteau apa în piuă cu îndărătnicie, nici una nu voia să pună capăt vorbăriei ăsteia fără rost.

— Ei da, dar Sonia e o persoană cu vază.

— Eu nu vreau să fiu o persoană cu vază.

— Dar ce vrei tu să fii, mă rog ?

— Nu știu...

— Atunci, ascultă-mă pe mine, fetițo... Uite, nici maică-ta nu vrea să pleci...

Maștera se foi pe scaun.

— Eu ce știu ? spuse ea. Vrea — să se ducă, ducă-se, mie mi-e totuna... Luminițele roșii ale cerceilor tremurară neliniștite lângă obraji ei.

Elisabeta Andreevna se ridică, demnă.

— Ei bine, la urma urmei mai avem încă un an de școală... Așa că mai vorbim noi despre asta...

Actrița ieși s-o petreacă.

— Nu știu ce să mă fac cu ei, cu tinerii ăștia... spuse Elisabeta Andreevna, străbătînd curtea. Raionul are nevoie de mînă de lucru, iar ei fug care încotro. Încearcă s-o convingi tu, ca soră mai mare...

— Mi-aduc aminte, spuse actrița, cu cîtă înflăcărare m-ați susținut pe mine cînd m-am hotărît să plec la Moscova.

— Ei, da. Tu ai fost o fată capabilă. Și-apoi, pe atunci, economia raionului...

— Galia nu-i capabilă ?

— Mai puțin... La matematică are trei¹.

— Cum să știi dinainte, Elisabeta Andreevna, cine la ce-i capabil ? Are trei la matematică, dar poate că are înclinație în cine știe ce direcție. Și-apoi, știu că fetelor de pe-aici le era tare greu

¹ Sistemul de notare în școlile din U.R.S.S. e de la 1 la 5.

mai înainte ; nu știu cum le-o mai fi acum... Elisabeta Andreevna se încruntă, gînditoare :

— Și acum le e tot la fel... Cine nu vrea să muncească în colhoz n-o duce bine ! Sanatoriul iarna își reduce schema, casele de odihnă la fel. La prăvălie, la poștă — ce alte întreprinderi mai avem ? — locurile sînt ocupate, fiecare se ține cu amîndouă mîinile de postul lui. Fete cu școala medie terminată, umblă de colo, colo, fără slujbă... Iar școala dă în fiecare an noi și noi absolvenți...

Cum Galia venea spre ele, își luară rămas bun.

— Să treci neapărat pe la școală, să vezi cîte schimbări s-au făcut... Avem pînă și sală de sport !

— O să trec neapărat, Elisabeta Andreevna...

6

Cei care veniseră să se așeze în aceste locuri după război, își făcuseră cimitirul sus, pe coasta dealului, cu fața spre apus, căci soarele de după amiază lumina pînă seara tîrziu pietrele funerare și crucile, înălțate solemn deasupra satului. Prea multe pietre funerare și cruci nu erau. Muriseră puțini oameni în acești ani. Cei care veneau aici, erau — cei mai mulți — tineri, sănătoși iar clima le era prielnică. Cum nu plouase de mult, iarba pe deal se pîrjolise și mormintele se crăpaseră.

Actrița, căzînd în genunchi, îmbrățișă mormîntul tatălui ei, și-și lipi obrazul de pămîntul fierbinte. Simțea cum i se rupe inima, dar totodată simțea și-un fel de ușurare, de parcă mormîntul acesta o așteptase ani în șir și acum ea, în sfîrșit, venise...

Culcată peste mormînt își cerea, fără vorbe, iertare ; asfințind, soarele îi încălzea obrazul, încălzind în același timp și pămîntul de sub ea pe care-l simțea fierbinte.

La sărutat, s-a ridicat în picioare și și-a scuturat praful și firele de iarbă de pe rochie. Galia stătea deoparte, strivind în dinți un fir de pai. După un răstimp de tăcere, actrița spuse :

— O să trebuiască să vopsim piatra.

— S-a scorojit de soare, spuse Galia. Cînd or trece ploile, o vopsesc eu iar.

— Păcat că nu se pot pune flori.

— Primăvara cresc lalele pe toată coasta.

— Da ! spuse actrița... Roșii ! Mi-amintesc !

Porni agale pe potecă. Galia mergea alături.

— A fost cel mai bun și mai cinstit om din lume, spuse actrița. S-a chinuit mult ?

— Nu, nu prea. Numai cînd bea...

— De ce-i dădeau ?

— Mama nu-i dădea. Bea el, pe ascuns. Împrumuta de la vecini cîte un bănuț, doi, și-i bea...

— Nu poți judeca prea aspru un om pentru asta. E o boală ; se tratează la spital, dar nu se vindecă întotdeauna.

— A plîns grozav înainte de operație.

— Doamne !

— „Nimic n-am făcut în viață, nimic bun, nimănui !“ zicea...

— O, nu-i adevărat ! A luptat în război, și-a pierdut piciorul...

— „Nimic n-am dat, afară de piciorul meu“. Rîdea, iar din ochi îi șiroiau lacrimile...

— Doamne ! repetă actrița și izbucni și ea în plîns. Se opri și plînsese mult, suflîndu-și nasul.

Porniră înainte. Cu ochii înroșiți actrița se uită la marea albastră, imensă văzută de sus, la

munții roșcați ca o blană de leu, la satele risipite în vale, la vii, la clădirile albe ale sanatoriilor înconjurate de verdele întunecat al parcurilor.

— Cît sînt de vinovată ! În fiecare an mă pregăteam să vin să-l văd și uite cînd am venit !...

— Și la ce bun să fi venit ? spuse Galia. Ați fi venit, el s-ar fi îmbătat, ce mare bucurie ați fi avut ? Bine-ați făcut că n-ați venit...

— Ce vorbești ? Ei, și dacă s-ar fi îmbătat ? Nu, trebuia, eram datoare să vin ! Și te rog să-mi spui „tu“, m-ai auzit ?

— Bine, spuse Galia, mergînd alături și continuînd să strivească firul de pai între dinți.

„Cît e de sinceră, gîndi actrița. Și cît e de frumoasă !“ băgă ea, deodată, de seamă.

Galia era mult mai înaltă și mai voinică decît sora ei ; umerii mai largi, picioarele mai lungi. Trăsăturile, cam greoaie, o aminteau pe maicăsa ; dar dacă te uitai mai cu luare-aminte la ea te fermeca rumeneala obrazilor aurii, și ovalul desăvîrșit al feței, și gîtul lung, rotund, și brațele lungi, aurii. Pielea, cu un bronz pe care nu-l capeți în cîteva săptămîni de concediu, ci doar trăind mereu sub razele soarelui de aici ; o forță cu care te naști și pe care n-o dobîndești prin exerciții de gimnastică. Ochii ei negri gîndeau, trăiau, te cucureau.

„Sora mea !“ gîndi actrița.

Își schimbase rochia strîmtă și decolorată cu care fusese în casă, cu una mai puțin strîmtă și mai puțin decolorată, cea mai bună pe care o avea pesemne ; „s-a dichisit pentru mine. Draga mea soră, am să-ți trimit o mulțime de cîrpe, jumătate din ce am o să-ți trimit ție !“

— Ei, și acum povestește-mi despre tine, Galocika.

— Ce anume ?

— Cum trăiești ?

Galia, strînse din umăr.

— Nu știu. Trăiesc...

— Într-adevăr nu te-ai gîndit încă la ce-ai vrea să faci, după școală ?

— Mai bine povestești dumneavoastră, spuse Galia.

— Iar „dumneavoastră“ ?

— Of, dar nu pot altfel, rîse Galia.

Dinții albi îi sclipiră.

— Ce-s prostiile astea ?

— Bine, „tu“ ! Povestește ceva...

— Ce să-ți povestesc ? Vrei, îți spun pe unde am călătorit. Am fost în multe țări. Aproape că nu-mi vine să cred, de pildă, c-am fost în India și am mers călare pe elefant...

— Despre toate astea se scrie mult acum, spuse Galia, în toate revistele. Despre fiecare, pe unde a călătorit. Jucați și la teatru sau numai în filme ?

— Mai ales la teatru. Teatrul este locul meu permanent, slujba mea. Filmez, numai cînd și cînd...

— Mă întreb, spuse Galia încet, cum de joacă oamenii pe scenă... Nu pot să-mi dau seama cum de-o joacă azi pe-o eroină ; iar după aia, rolul unei ticăloase, pe care cred că să-l și joci ți-e silă... apoi pe-o regină, să zicem — uite, am văzut *Maria Stuart*, la Feodosia...

— Vrei să spui cum de poți să treci din pielea unuia în pielea altuia ?

— Ei da, din pielea unuia în pielea altuia, și oamenii te privesc, se emoționează, plîng chiar. Asta mi se pare că se cheamă... am citit eu undeva — interpretare.

— Mie îmi place mai mult să spun „trăirea rolului“. Păcat că unii folosesc termenul de interpretare, întruchipare. Mai potrivită găsesc expresia „trăirea rolului“. Redă mai bine menirea actorului. La institut, cinci ani, m-au învățat să trăiesc rolurile... M-au învățat să joc și eroine, și ticăloase, și femei inteligente, și proaste. Dar nu pot spune că asta e numai interpretare. E altceva, mai mult, dar nici eu nu știu ce anume. Nu e nici întruchipare. Eu, de pildă, oricît aş intra în pielea unui personaj, niciodată nu mă rup de realitate, de tot ce mă înconjură. Vezi, se zice că Mihail Cehov, un actor de pe vremuri, uita orice pe lume ; a jucat o dată un rol de nebun și a înnebunit cu adevărat, de la spectacol l-au dus de-a dreptul la clinica de psihiatrie. Poate că asta înseamnă geniu, nu știu... Eu însă nici o clipă nu uit că sînt pe scenă. Observ totul, și cum joacă colegii, și cum reacționează publicul, și orice „pană“... Vezi piatra de colo — se întrerupse ea și arătă spre o piatră din vîrfurile dealului apropiat — aia e piatra mea ! Mă duceam acolo să mă odihnesc. Mă ascundeam după ea și citeam, liniștită, cîte o carte. Numai că nu se întîmpla prea des una ca asta... Cine-i acum bibliotecară la „Golful albastru“ ? Tot Olga Ivanovna ?

— Una nouă. Olga Ivanovna a ieșit la pensie și a plecat la fiul ei.

— Iei cărți de acolo ?

— Iau. Olga Ivanovna, înainte de a pleca, i-a lăsat vorbă ca mie să-mi dea întotdeauna cărți. „Surorile astea, a zis, știu să tragă învățăminte din cărți“. Adică noi două, o lămură Galia și o privi pe sub sprîncene. Dar ce-i aia „pană“ ?

— Ei, cînd se întîmplă vreo încurcătură cu o recuzită care trebuie să intre în scenă în timpul jocului, sau se pune cîte un decor strîmb, sau unul din actori uită replica și improvizează... Iar reacția publicului o urmăresc cam așa : îmi aleg doi-trei spectatori, mai aproape de scenă, și mă uit să văd cum îi impresionează spectacolul. Nu-i neapărată nevoie să aibă figuri dintre cele mai inteligente, ba chiar uneori e mai bine să fie oameni cît mai simpli ; ei recepționează totul, nemijlocit. Iar uneori e și mai bine să fie chiar oameni mai adormiți, care cască — să zicem că vine cîte unul de la slujbă de-a dreptul la teatru, se așază în fotoliu și-i gata, gata să adoarmă. Ei, dacă oamenii ăștia încetează deodată să caște, să se foiască, să tușească, și încep să te urmărească atenți, înseamnă că totul merge strună, înțelegi ? Înțelegi tu ? ! Iar dacă mai și rîd acolo unde e cazul, sau mai ales dacă plîng, ei, atunci !... Ce să mai vorbim ! Nu mai ai nevoie nici de aplauze. Ce contează bătutul din palme față de lacrimile lor ! Ai fi în stare să le dai și viața în clipa aceea...

— Și în timpul acesta jucați ?

— Și în timpul acesta joc. Iubesc, urzesc intrigi, salvez, ucid sau mor ! Cum de se îmbină toate astea n-aș putea să-ți explic. Și mă-ndoiesc c-ar putea să-ți explice careva !

Deodată, se sperie de privirea Galiei.

„Ce-i cu mine, parc-aș vrea s-o ademenesc ? !“

— Voi nu aveți cerc de artiști amatori ? Tu n-ai jucat niciodată ?

— Ba am jucat. Galia își întoarse privirea,

— Unde ?

— La școală.

— Și cum a mers ?

— Elisabeta Andreevna mi-a interzis...
— De ce ?
— Mi-a spus — „întrucît ai trei la matematică, nu poţi face parte din cercul artiştilor amatori“...

— Dar ție îşi plăcea ? Ce rol ai jucat ?

— Am recitat versuri.

— Bine ?

— Nu ştiu. Lumea zicea că bine. Multe fete de la noi recită bine.

— Da, spuse actriţa. În general însă, Galocika, să nu-ţi închipui că meseria mea e numai bucurie. Are şi ea părţile ei urite. Uneori eşti obosită moartă, dar trebuie să joci. Nu demult m-a durut o măsea. Era un chin pînă să şi deschid gura, nu mai vedeam în faţa ochilor de durere, totuşi, aşa cum îmi cerea rolul, am apărut în scenă rîzînd zglobiu. Înţelegi, indicaţia de regie spunea : „se iese în scenă rîzînd zglobiu“ şi făceam pe poznaşa deşi gingia îmi era ca o nucă încinsă în cuptor... Mi-am terminat rolul, am alergat în culise. Cu urechea la ropotul aplauzelor, m-am repezit la oglindă să văd dacă nu mi s-a umflat falca... Asta-i durere fizică ; dar durerea morală ? Cînd am venit în ţară şi-am aflat de moartea tatii, o zi mi-au dat răgaz să-l plîng în voie. A doua zi însă, am jucat frumuşel pe scenă. Asta-i meseria noastră !

— Dar dacă vi s-ar oferi s-o schimbaţi, întreabă Galia, aţi schimba-o ?

— ...Şi uite, draga mea, urmă actriţa, nu sînt pînă astăzi măritată, şi n-am pe nimeni care să mă iubească cu adevărat, deşi colegi şi prieteni am cîţi vrei. Şi de ce ? Poate pentru că meseria mea mă acaparează cu totul. Iar dacă femeia nu-i

măritată, apoi în viața ei lipsește tocmai ce-i mai important, esențialul...

— V-am întrebat, dacă vi s-ar oferi o altă muncă, foarte interesantă, ați părăsi scena? spuse Glia.

— Iarăși cu „dumneavoastră“?

— Ai părăsi scena? repetă Galia.

— Nu m-am gândit, la asta, răspunse actrița.

— N-ai părăsi-o pentru nimic în lume, spuse Galia.

Jos, se vedeau vilegiaturiști. Bărbați în șorturi și cămăși viu-colorate, femei bronzate pînă la culoarea șocolatei, vorbind și rîzînd tare.

Actrița îi privi de pe deal. „Ei vor pleca, unul cîte unul, ca și mine care încotro, după ce se vor sătura de aer și de mare, iar Galea va rămîne...”

De fapt, își urmărea firul gîndului, cineva trebuie să locuiască și pe meleagurile astea. Nu-i aici un adevărat rai, mai ales primăvara, cînd înfloresc lalelele? Mii de oameni jinduiesc să vină aici — măcar pentru douăzeci și patru de zile, măcar pentru douăsprezece, iar unii își fac căsuțe și rămîn pentru totdeauna.

Au trecut apoi și pe la Elisabeta Andreevna, au vizitat sala de sport, clasele. Apoi s-au dus pînă la stația de taxiuri unde actrița a comandat o mașină pentru a doua zi dimineată pînă la aeroportul din Simferopol.

7

Noaptea, în odăițele joase, e zăpușeală și țințarii pișcă la fel ca și afară, așa că localnicii dorm mai mult în cerdacuri sau pe prispe, iar dacă

nu le au, de-a dreptul în curte, înghebindu-și culcușuri mai înalte să nu-i ajungă vreo spurcăciune veninoasă.

Galia și maștera scoaseră din casă două paturi de scînduri. Galia le așternu pentru noapte.

— Ați picat bine, spuse maștera. Toată vara am avut, cu chirie, vilegiaturiști. Să fi venit cu cîteva zile mai înainte n-am fi avut nici pat, nici pernă, ar fi trebuit să dormiți cu noi, pe-o cergă, în șură. Dar cum i se păru caraghios ca această moscovită, atît de renumită, să doarmă pe-o cergă, se îndepărtă rîzînd.

Fața de pernă mirosea — ca-n copilărie — a lapte prins. În timp ce se dezbrăca, în mijlocul curții, simțindu-și umerii mîngîiați de adierea răcoroasă venită dinspre munte, actrița își aminti de nopțile copilăriei de altădată petrecute sub cerul liber. Culcîndu-se cu fața în sus, își trase peste ea cearșaful peticit. Undeva, foarte aproape, sclipeau stelele... Calea Laptelui străbătea curtea ca o trîmbă de fum... În afară de bolta instalată totul era cufundat în întuneric, într-o beznă cum numai în sud poți întîlni. O lumină roșie își făcea, încet, drum printre stele... „Și cînd te gîndești că nu mai departe decît azi dimineață, mă plimbam și eu printre stele... O întindere uriașă, neîngrădită, ca și curtea asta... Doamne, în ce întindere largă trăiesc eu... Acum, între înălțimile pe unde am zburat de dimineață și ograda asta, s-a așternut o zi, o zi ciudată, ca într-un vis... Ia spune, ce mi-ai dat tu, zi de azi? Pe Galia... Da... N-am apucat încă s-o îndrăgesc, n-am avut destul timp, dar acum nu mi-e indiferent ce se va întîmpla cu ea... O să mă gîndesc, de pildă, dacă să i se dea voie să recite versuri sau nu... Da, și încă ceva... M-a bucurat s-o văd pe maș-

teră punîndu-și cerceii și tulburîndu-se. Pe ea știu că n-am s-o iubesc niciodată. Dar mă gîndesc acum că poate și ea ar fi fost alta și viața ei, alta, dacă în urmă cu vreo douăzeci de ani i-ar fi dăruit cineva o pereche de cercei frumoși... Ce nu se poate, cînd știi să afli la timpul potrivit ce anume îi trebuie fiecăruia...”

— De ce zîmbiți ? întrebă Galia.

„Vede prin întuneric ?”

— De ce zîmbiți ?

— „Zîmbiți” ?

— De ce zîmbești ?

— Zîmbesc unor gînduri ale mele...

— Rîzi cumva de noi ?

— Ai înnebunit ?

— Poate de mama... Nu ? Ea te-a obijduit...

— Prostii, Galocika.

— Știu că te-a obijduit. Mi s-a povestit.

— Poate că mi-a fost chiar de folos. Nu glumesc. Uite, am s-o joc pe Natașa din *Umiliți și obidiți*... Ai citit cartea ?

— Da.

— Ei, vezi, am s-o joc pe Natașa. Dar aș fi putut s-o joc și pe Nelli, înțelegi ?

— Da...

Tăcere, apoi un glas abia auzit :

— De tata ți-era milă... Și de ea trebuie să-ți fie milă. El a avut prieteni... Eu am să plec — iar ea rămîne singură cuc. Vitka nu poate s-o suferă. O să plece și el... cum se mai saltă nițel...

— Ai să pleci ?

— Da, știu sigur că am să plec.

— Unde ?

— Mi-e totuna... Oriunde...

— Ce ai de gînd să faci ?

— Orice. Mi-e totuna...

— Trebuie să te gîndești totuși.

— Aici nu rămîn. Pentru nimic în lume, chiar de-ar fi să plec și pe jos.

— Ziceai că rămîne singură cuc ?

— Acum vrea și ea. N-ai văzut ? Cînd ai adus darurile, n-a mai fost împotrivă să plec. Să-mi caut fericirea... Glasul domol zîmbi.

„Înțeleapta mea“, gîndi actrița.

— Vino încoace, spuse ea. Vino lîngă mine...

Cămașa albă se iții prin întuneric și Galia se așeză pe marginea patului.

— Pe jos, zici, spuse actrița. Dacă nu te-ai hotărît și tu la ceva anume, dacă nu știi încă nimic despre tine însăși...

O luă de mîină și simți, cu o înduioșare nemai-încercată, tremurul acestor mîini reci și puternice.

— Culcă-te, și-i făcu loc lîngă ea ; culcă-te să chibzuim amîndouă...

Culcate alături, două capete pe aceeași pernă, au tot șusotit pînă noaptea tîrziu...

— Acum am să plec în turneu, spuse actrița, cînd constelațiile își schimbă locurile și Orion se opri deasupra curții, înconjurat de brîul lui luminos de aur. Iar după ce mă întorc vii la mine. Dacă te-ai hotărît să nu rămîi aici, atunci cel mai bine e să-ți faci studiile la Moscova.

„Ce-ai înnebunit, îi șopti rațiunea, să-ți iei asupra-ți o asemenea răspundere și să-ți complici în halul ăsta existența ?“

„Taci, îi răspunse ea rațiunii, nu-i treaba ta. Ce, ți-ai închipuit că mi-am închinat viața numai rolurilor ?“

„Totuși gîndește-te bine, stărui aceeași rațiune. De fapt ești un om cu judecată, cu picioarele pe pămînt. Gîndește-te de cîte ori va trebui să te

rupi de la preocupările tale, să-ți sacrifici o parte din timp, din sentimente, cum te vor obosi și te vor enerva toate astea pe tine, cu sensibilitatea ta deosebită. Te-ai întrebat ce-ai să-i poți da, cum ai să te porți cu ea, tu care n-ai cunoscut dragostea maternă?”

„Voi fi ceea ce sînt, adică sora ei mai mare și-i voi da ceea ce am adunat în sufletul meu... Crezi că puține am adunat? Și cîte-o să mai adun încă... Am să mă necăjesc uneori, e adevărat, toate mamele și surorile mai mari se necăjesc căci fiecare își are grijile ei, doar nu totul se reduce numai și numai la copii...”

— Peste o lună o să fii la mine... Am să-ți trimit bani de drum... Și să te gîndești că de azi în treizeci de zile, ai să te plimbi prin Moscova...

8

Dimineața, la nouă, era o zi de toată frumusețea — a venit taxiul. Actrița l-a așteptat în același loc unde cu ani în urmă o urcase, în autocamionul raional, taică-su. Galia o condusesese...

— Dumneavoastră așteptați mașina? întrebă șoferul scoțîndu-și capul pe geam. Coborî, și-i puse valiza în port-bagaj.

— Cu bine, Galia, spuse actrița.

Privind-o drept în ochi, Galia întinse mîinile și-o îmbrățișă.

— Cu bine, spuse ea și actrița simți cum o învăluie privirea plină de dragoste și de admirație a fetei. Apoi se sărutară. Actrița se așeză lîngă șofer și mașina porni. Scoțîndu-și capul pe geam, privi înapoi... Pe cer atîrna un nor scă-

moșat... „Cînd vor începe ploile, se gîndi actrița, Galia nu va mai fi aici... Și cine-o să vopsească piatra de pe mormîntul tatii? Trebuie să-i scriu să încredințeze cuiva de nădejde treaba asta...”

Și s-a tot uitat înapoi pînă cînd depărtarea i-a șters din fața ochilor și căsuțele albe de piatră, risipite pe deal aidoma unor bucăți de zahăr, și poteca ce-i va rămîne pentru totdeauna întipărită în minte și silueta înaltă, în rochiță vărgată a Galiei, cu brațul ridicat în mijlocul drumului...

Traducere de
Nina Grigorescu

MIHAIL ȘOLOHOV

(n. 1905)

Unul dintre cei mai mari prozatori ai vremii noastre, debutează în literatură cu schițe și nuvele publicate între 1923—1925 și reunite apoi în culegerea *Povestiri de pe Don* (1926). În același an trece la realizarea marelui său roman-epopee *Pe Donul liniștit* (1926—1940). Oglindind destinele căzăcimii în anii Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, romanul oferă o amplă imagine a luptei dusă de poporul rus pentru libertate și instaurarea unei noi orînduiri sociale. Paralel, scriitorul lucrează și la un roman, situat ca temă în cea mai stringentă actualitate — *Pămînt desțelenit* — (primul volum a apărut în 1932), inspirat din procesul de transformare socialistă a satului sovietic. Cel de al doilea volum, cu care se încheie romanul, a apărut în 1960. În anii Marelui Război pentru Apărarea Patriei, Șolohov desfășoară o intensă activitate publicistică de înaltă ținută patriotică (*Școala urii, În sud, Cuvînt despre*

Patrie, Patria-maică scumpă etc.) și începe romanul *Ei au luptat pentru patrie* la care continuă să lucreze și astăzi. Nuvela *Soarta unui om* a apărut în 1957.

Operele lui Mihail Șolohov cunosc o largă răspîndire în lumea întreagă, traduse fiind în franceză, germană, engleză, italiană, cehă, bulgară, chineză, japoneză, arabă, suedeză, daneză etc. În limba română, romanul *Donul liniștit* a fost tradus în 1947 și de atunci a înregistrat 6 ediții, *Pămînt deștelenit* (tradus în 1949) a fost reeditat de 10 ori, *Povestiri de pe Don* și *Soarta unui om* au apărut în 2 ediții.

SOARTA UNUI OM

Cea dintîi primăvară după război pe meleagurile Donului-de-sus a fost negrăit de bruscă și de impetuoasă. La sfîrșitul lui martie niște vînturi calde prinseră să sufle de prin părțile Mării de Azov. Nu mai mult decît în două zile nisipiștele de pe malul stîng al Donului ieșiră la lumină. În stepă, fundul văilor și ripele năpădite de zăpadă, sfărîmînd gheața, își umflară apele. Pîraiele stepei se zbugiumau sălbatic iar drumurile erau, aproape toate, desfundate.

Pe o vreme rea ca asta trebui să mă duc pe drumuri desfundate, în stanița Bukanovskaia. Stanița nu era departe — numai vreo șaizeci de kilometri : dar să-i străbați nu era lucru așa de ușor. Plecai împreună cu un tovarăș înainte de răsăritul soarelui. O pereche de cai sătui, care trăgeau din răsputeri șleaurile încordate, de-abia tîrau brișca destul de grea. Roțile se înfundau pînă la butuc în nisipul amestecat cu zăpadă și gheață. După un ceas, clăbuci de spumă, albi, pufoși, se iviră pe coastele și pe coapsele cailor, sub curelele subțiri ale hamurilor. Iar în aerul proaspăt al dimineții se răspîndi un iz iute, îmbătător, de su-

doare de cal, amestecat cu miros de dohot încins, cu care fusese uns din belșug harnașamentul.

Acolo unde cailor le venea mai greu la tras, noi săream din brișcă și mergeam pe jos. Zăpada muiată fleșcăia sub picioarele noastre. Era anevoie de mers. Pe marginile drumului se mai ținea o pojghiță de gheață care sclipea ca sticla la soare, dar pe acolo era încă și mai greu de răzbătut. Abia în șase ceasuri făcurăm treizeci de kilometri, ajungând la locul de trecere peste pîrîul Elanka.

Pîrîiașul acesta mititel, care seca vara pe alocuri, se revărsase acum pe o întindere de un kilometru în dreptul cătunului Mohovski, într-o luncă mlăștinoasă, acoperită cu arini. Trecerea apei se făcea într-o luntre șubredă cu fundul plat, în care intrau cel mult trei oameni. Dădurăm drumul cailor. De cealaltă parte ne aștepta, într-o șură a colhozului, un „Willys“ uzat, vechi, care trecuse prin multe, lăsat acolo de noi încă de cu iarnă. Eu și șoferul ne urcarăm cu frică în barca șubredă. Tovarășul meu rămase cu calabalicul pe mal. Cum ne imbarcarăm, apa țîșni ca niște izvoare, ici-colo, prin fundul putred al luntrii. Călăfăturăm cu ce avurăm la îndemînă șubreda ciobacă și scoaserăm din ea apa, tot timpul, pînă ajunserăm dincolo. Într-un ceas furăm pe malul celălalt al Elankăi. Șoferul aduse mașina din cătun, se îndreptă spre luntre și zise, punînd mîna pe vîslă :

— Dacă covata asta afurisită n-are să se sfarme în apă, vom fi îndărăt peste două ceasuri. Nu ne așteptați mai devreme.

Cătunul se desfășura mai într-o parte, în depărtare. Iar în preajma limanului domnea o liniște atît de adîncă — cum întîlnești numai în locurile-singuraticе, toamna tîrziu sau la începuturile primăverii. Dinspre apă venea o reveneală,

un miros amărui, aspru, de putregai de arin. Iar un vîntişor lin aducea de departe, de prin stepele Hopiorskului, cufundate într-un fumuşor de piclă liliachie — o mireasmă veşnic tînără, abia simţită, de pămînt eliberat de curînd de sub zăpadă.

Nu departe zăcea un gard de nuiiele prăvălit pe nisipul de lingă mal. Mă aşezai pe gard şi vrui să-mi aprind o ţigară. Dar, vîrînd mîna în buzunarul drept al pufoaicei, descoperii cu mare amărăciune că pachetul de ţigări „Belomor“ era ud de-a binelea. În timpul trecerii pîriului, un val năvălise peste usna joasă a luntrei şi mă stropise pînă la briu cu apa-i turbure. Atunci nu-mi ardea să mă gîndesc la ţigări. Trebuia ca, aruncînd vîsla, să scot cît mai repede apa — ca să nu se cufunde luntrea. Iar acum, straşnic de înciudat din pricina greşelii mele scosei cu băgare de seamă din buzunar pachetul umflat, mă cinchii şi începui să întind pe gard, una cîte una, ţigările jilave, roşcate.

Era la amiază. Soarele frigea ca-n mai. Îmi închipuiam că ţigările se vor usca în curînd. Soarele ardea atît de tare, încît îmi părea rău că luasem la drum pantalonii vătuiţi, soldăţeşti, şi pufoaica. Aceasta era, după trecerea iernii, cea dintîi zi într-adevăr caldă. Ce bine e să şezi pe gardul de nuiiele, uite aşa, de unul singur, lăsîndu-te cu totul în seama liniştii şi a singurătăţii; şi — după ce îţi scoţi vechea căciulă soldăţească cu apărători de urechi — să-ţi usuci la adierile vîntului părul ud, după un vislit trudnic, şi să urmăreşti fără nici un gînd norii albi, compacţi, plutind în cerul siniu-spălăcit.

În curînd văzui un om ieşind la drum din dosul curţilor mărginaşe ale cătunului. Ducea de mîna un băieţaş micuţ — care, după statură, nu părea

să aibă mai mult de cinci-șase ani. Pășeau cu greu, oboșiți, spre limanul de trecere ; dar, ajungînd în dreptul mașinii, se întoarseră către mine. Bărbatul — un om înalt, adus de spate — cînd ajunse la un pas de mine, îmi spuse cu o voce surdă de bas :

— Bună ziua, frate !

— Bună ziua. Și strînsei mîna mare, aspră, care mi se întinse.

Străinul se aplecă spre băiețaș și-i spuse :

— Dă „bună ziua“ cu nenea, băiatul tatii. Pe-semne și el e tot șofer, ca și taică-tău. Numai că eu și cu tine lucram pe un camion iar el zboară cu mașinuța asta.

Băiatul mă privi țintă cu niște ochi limpezi ca cerul și, c-o umbră de zîmbet pe buze, îmi întinse semeț o mînuță trandafirie, rece ca gheața. O scuturai ușor și îl întrebai :

— Ce-i cu tine, moșule, de ți-i mîna așa de rece ? Afară-i vreme caldă, iar tu îngheți de frig ?

Băiatul se lipi de genunchii mei cu o mișcătoare încredere copilărească și, mirat, își ridică sprîncenele bălane.

— Ce fel de moș sînt eu, nene ? Nu-s decît un băiețel și n-am înghețat de loc. Iar mîinile mi-s reci fiindcă m-am jucat cu bulgări de zăpadă.

Tatăl își lepădă din spate sacul ușurel și, așezîndu-se trudit lîngă mine, zise :

— Mare bucluc mai am cu pasagerul ăsta ! Din pricina lui și eu m-am dat pe brazdă, ca să-i intru în voie. Fac un pas larg — el o și ia la galop : poftim de-ți potrivește mersul cu asemenea dru-meț. Acolo unde ar trebui de fapt să fac un singur pas — sînt silit să fac trei pași : așa că mergem răzlețiți ca telegarul cu broasca țestoasă. Pe lîngă

asta, nu-i chip să-l scapi din ochi. Cum te-ai întors o clipă, îl și vezi cum zburdă pe-o băltoacă sau cum rupe o pojghiță de gheață și o suge ca pe o acadea. Nu! Nu-i de loc treabă bărbătească să călătorești cu astfel de pasageri, și mai cu seamă în formație de marș. Tatăl tăcu câteva clipe; apoi mă întrebă: Dar ce-i cu tine, frate? Îți aștepți șefii?

Nu-mi veni la îndemână să-l fac a-și schimba părerea că nu-s șofer, și îi răspunsei:

— Trebuie să aștept.

— Vii de dincolo?

— Da.

— Nu știi cumva: luntrea o să sosească în curând?

— Peste două ceasuri.

— Așa! Ce-i de făcut? Deocamdată să ne odihnim. N-am nici o grabă. Tocmai treceam pe aici și când mă uit bine: un șofer de-ai noștri se prăjește la soare. Hai, să mă duc la dînsul, îmi zic, să fumăm o țigară împreună. Singur — ți-i scîrbă și să fumezi, și să mori. Dar tu trăiești ca un bei: fumezi țigări de gata. Care va să zică ți le-ai udat? Hm, frate, tutunul umezit îi ca și calul lecuit — nu face cît o ceapă degerată. Hai, mai bine, să fumăm din mahorca mea.

El scoase din buzunarul pantalonilor săi de vară, kaki, o pungă pentru tutun, de mătase stacojie, ponosită, făcută sul. O desfăcu și eu apucaî să citesc o inscripție cusută într-un colț: „*Scurm-pului luptător din partea unei eleve în clasa a VI-a a școlii medii din Lebedeanskaia*“.

Fumarăm mahorcă tare și tăcurăm îndelung. Vruî să-l întreb unde se duce cu copilul și ce nevoie îl mîină pe drumuri desfundate; dar el mi-o luă înainte:

— Tu ce-ai făcut ? Tot timpul la volan ?

— Aproape tot timpul.

— Pe front ?

— Da.

— Mi-a fost dat și mie, frățioare, să gust acolo mult chin și amar.

Își puse pe genunchi mâinile mari, înnegrite. Se îngheboșă. Mă uitai la dînsul cu coada ochiului și nu mă simții la îndemînă... Ați văzut vreodată niște ochi presărați parcă cu cenușă, plini de-o iremediabilă tristețe de moarte, în care îți vine greu să te uiți ? Astfel de ochi avea convorbitorul meu întîmplător.

Rupînd din gard un vreasc strîmb, el îl plimbă cîteva clipe în tăcere pe nisip, mîzgălind apoi figurile întortocheate ce făcuse ; după aceea începu să vorbească :

— Uneori nu poți dormi noaptea, te uiți în întineric cu ochii goi și te gîndești : „Spune, viață, de ce m-ai schilodit așa ? De ce m-ai căznit așa ?“ Nu capăt răspuns nici pe întineric, nici la lumina soarelui... Nu-i răspuns — și pace ! Străinul își reveni brusc și, împingîndu-și feciorul cu duioșie, îi spuse : Du-te, drăguță, și joacă-te pe lîngă apă. În preajma apei băiețașii găsesc totdeauna cîte ceva atrăgător. Vezi numai să nu-ți uzi picioarele !

Încă pe cînd fumam în liniște, dintr-o aruncătură de ochi asupra tatălui și fiului, îmi dădui seama de-o împrejurare, după mine, ciudată. Băiețelul era îmbrăcat simplu, dar cu lucru bun : și după felul cum îi venea vestonașul lung în poale, căptușit cu o blană de capră, ușoară, ponosită, și din faptul că cizmele lui micuțe fuseseră făcute cu socoteală, ca să-i încapă cu ciorap de lînă, și după dibacea cusătură la mîneca vestona-

şului ruptă cîndva — din toate acestea se vădea o îngrijire femeiască şi nişte mîini iscusite de mamă. Tatăl, însă, arăta cu totul altfel ; pufoaica lui, arsă în mai multe locuri, era cîrpită în mod grosolan, de mîntuială ; peticul de pe pantalonii săi kaki, ponosiţi, nu era cusut cum trebuia şi lucrătura semăna mai mult cu o însăilare, făcută de o mîină de bărbat. Purta bocanci soldăţeşti, aproape noi, dar ciorapii lui groşi, de lînă, ciupiţi de molii, nu fuseseră atinşi de mîină femeiască. Atunci îmi zisei : „Sau e văduv, sau trăieşte cu nevasta ca mîţa cu ciînele“.

Dar tatăl, după ce-şi petrecu cu ochii feciorul, tuşi înfundat şi porni din nou să vorbească. Eu eram numai ochi şi urechi.

— La început, viaţa mea n-a avut nimic deosebit. De loc sînt din gubernia Voronej. M-am născut în 1900. În timpul războiului civil am făcut parte din Armata Roşie : am fost în divizia Kikvidze. În vremea foametei din 1922 am plecat în Kuban ca să-i argăţesc pe chiaburi : de aceea am şi rămas în viaţă. Iar tata, mama şi surioara au murit acasă de foame. Am rămas singur. Cît priveşte neamurile — n-am nici unul, de leac. Şi aşa, peste un an m-am întors din Kuban, mi-am vîndut căsuţa şi m-am dus la Voronej. Din capul locului am lucrat într-un artel de tîmplărie. Pe urmă am intrat într-o uzină şi m-am făcut lăcătuş. În curînd m-am însurat. Nevastă-mea fusese crescută într-o casă de copii. Era orfană. Am avut noroc de o fată bună. Blajină, veselă, prevenitoare, deşteaptă — nici nu era de nasul meu. Cunoscuse din copilărie ce-i necazul. Asta avusese înrîurire asupra caracterului ei. Dacă-ţi aruncai aşa ochii la dînsa — nu era cine ştie ce arătoasă ; dar eu n-o măsuram

numai dintr-o aruncătură de ochi — ci o priveam țintă drept în față. Iar pentru mine nu era altă femeie mai frumoasă și mai dorită — n-a fost și nici n-o să fie pe lume.

Vii de la lucru ostenit, uneori chiar mînios, îndrăcit. Pentru nimic în lume n-are să-ți răspundă cu o grosolanie la un cuvînt mojicesc. Duioasă, blîndă — nu știe unde să te așeze mai bine. Se frămîntă să-ți pregătească o îmbucătură mai bună, chiar cînd cîștigul nu-i destul de mare. Te uiți la ea și mînia ți se risipește; iar peste puțin timp o îmbrățișezi și-i spui: „Iartă-mă, dragă Irinka, ți-am spus o mitocănie. Trebuie să mă înțelegi: am avut azi o nemulțumire la lucru.“ Și din nou în casa noastră-i pace, iar sufletul mi-i împăcat. Înțelegi, frățioare, ce înseamnă asta pentru muncă... Dimineăța mă scol ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic, mă duc la uzină și orice lucru zbîrnîie în mîinile mele: totul are spor. Iată ce va să zică a avea o femeie deșteaptă, nevastă și prietenă în același timp.

Se întîmpla cîteodată ca, după luarea salariului, să te încurci la un pahar cu tovarășii. Se mai brodea uneori să vii acasă pe două cărări, încît lumea — vezi bine — se crucea. Ulița ți se părea strîmtă, da' să nu mai vorbim de asta. Pe atunci eram un flăcău sănătos și zdravăn, ca un diavol, puteam bea mult, dar totdeauna ajungeam acasă pe picioarele mele. Ieșea însă cîteodată și altfel: străbăteam ultima haltă cu viteza întîia, adică în patru labe, totuși ajungeam în cele din urmă acasă. Și din nou — nici muștrare, nici țipete, nici scandal. Irina mea rîdea încetîșor, dar cu mare pază — ca nu cumva — fiind băut, să mă simt jignit. Mă descâlța și-mi spunea în șoaptă: „Culcă-te la perete, Andriușa, că — somnoroș —

poți cădea din pat". Eu însă mă prăvăleam pe pat ca un sac de ovăz și totul începea să plutească înaintea mea. Simțeam numai prin somn cum ea mă mîngîia ușurel cu mîna pe cap și șoptea ceva dezmiertător... Care va să zică îi era milă de mine...

Dimineața, ea mă pune pe picioare cu două ceasuri înainte de plecarea la slujbă — ca să mă dezmeticesc. Știa că nu puteam mîncă nimic cînd eram mahmur. Îmi făcea rost numai de-un castrovete murat și încă ceva ușor : apoi îmi turna vodcă într-un păhăruț șlefuit. „Drege-te — Andriuka ; dar, altă dată, drăguță, să nu mai faci.“ Oare puteam să nu mă arăt vrednic de asemenea încredere ? Beam păhăruțul, îi mulțumeam fără cuvinte, numai din ochi, o sărutam și mă duceam la lucru, ca un mieluşel. Dar dacă m-ar fi înconstrat măcar cu o vorbă, la beție, dacă ar fi răcnit la mine și m-ar fi batjocorit — a doua zi, așa să-mi ajute Dumnezeu, m-aș fi îmbătat din nou. Astfel se întîmplă în unele case, unde gospodina e o proastă. Am văzut destule otrăvi de soiul ăsta, le știu eu...

În curînd ne-au venit copiii. La început s-a născut un băiețel — iar peste un an, încă două fetițe... Atunci m-am despărțit de tovarășii de pahar. Aduceam toată leafa acasă, familia devenise numeroasă — nu-mi mai ardea de băutură. În zilele de sărbătoare beam o halbă de bere — și cu asta basta !

În 1929, mă simții atras de mașini. Învățai meseria de șofer și trecui la volan pe un autocamion. Pe urmă mă obișnuii și nu mă mai trăgea inima să mă întorc la uzină. La volan îmi plăcea mai mult. Așa am dus-o zece ani — și nici n-am băgat de seamă cum au trecut anii

aceștia. Au trecut ca un vis. Dar ce înseamnă zece ani? Întreabă pe orice om în vîrstă dacă și-a dat seama cum i-a trecut viața. Nu și-a dat seama de nimic! Trecutul parcă-i stepa aceea îndepărtată, învăluită în ceață. Dimineța, ai pornit-o prin stepă. Totul e limpede de jur împrejur. Dar după ce ai făcut douăzeci de kilometri, o ceață se întinde asupra stepei — și după aceea nu mai deosebești pădurea de pîrloagă, arătura de fîneață...

Am muncit în acești zece ani zi și noapte. Cîștigam bine și nu trăiam mai rău decît alții. Apoi și copiii ne făceau bucurie: tustrei erau în frunte la învățătură. Iar cel mai răsărit, Anatoli, avea o pricepere atît de mare la aritmetică, încît pînă și o gazetă din capitală a scris despre dînsul. Eu însumi, frățioare, nu mă pot dumiri de unde s-a iscat la el un talent atît de mare pentru știința asta. Eram însă foarte măgulit și strașnic mă mai mîndream, strașnic!

În zece ani am strîns ceva părălute, și, înainte de război, ne-am durat o căsuță cu două odăițe, cu o cămară și un antrețel. Irina a cumpărat două capre. Ce ne trebuia mai mult? Copiii mîncau cașă cu lapte, aveam un acoperiș, eram îmbrăcați, încălțați — care va să zică totul în bună rînduială. Atîta numai: nu-mi ridicasem casa la loc bun. Căpătasem un lot de vreo 600 de metri nu departe de uzina de avioane. Dacă cocioaba noastră ar fi fost în altă parte, poate și viața noastră ar fi apucat pe altă cale...

Și, deodată, a izbucnit războiul. A doua zi am primit ordin de chemare de la comandamentul militar, iar a treia zi — poștiți în vagoane! M-au petrecut tuspătru: Irina, Anatoli și fetele — Nastenka și Oliușka. Toți copiii s-au ținut voi-

nicește. Totuși, în ochii fetelor au scăpărat câteva lăcrămioare. Lui Anatoli numai i se zguduiau umerii, ca de frig : mergea atunci pe șaptesprezece ani ; iar Irina mea... în cei șaptesprezece ani de viață laolaltă n-o văzusem niciodată așa. În timpul nopții cămașa mea, pe umăr și pe piept, nu s-a uscat de lacrimile ei. Iar dimineața — aceeași istorie... Au venit cu toții la gară. De milă nici nu mă puteam uita la dînsa : buzele îi erau umflate de plîns, părul răvășit îi năvălise de sub broboadă ; iar ochii ei tulburi erau goi, ca la un om care-și pierduse mințile. Comandanții dau ordine de îmbarcare. Iar ea se prăbușește pe pieptul meu, mi se agață cu brațele de gît — și tremură din cap pînă-n picioare, ca un copac tăiat de la rădăcină... Și eu și copiii o rugam să se liniștească — dar zadarnic ! Celelalte femei stăteau de vorbă cu soții, cu feciorii. Iar nevastă-mea se lipise de mine ca frunza de creangă. Tremură toată și nu poate rosti nici un cuvînt. Îi spun : „Stăpînește-te, draga mea Irinka ! Spune-mi măcar o vorbă la despărțire.“ Ea-mi spune, plîngînd cu sughițuri după fiecare cuvînt : „Scumpul meu... Andriușa... n-o să ne mai vedem... împreună... niciodată... pe lumea... asta...”

Inima mi se rupe de milă pentru dînsa — și ea să-mi spună astfel de cuvinte ! Ar fi trebuit să înțeleagă că și mie îmi vine greu să mă despart de dînșii — doar nu mă duceam la soacră la plăcinte. Atunci mă apucă toți dracii... Îi desfac cu forța brațele și-o împing ușor de umeri. O împing, chipurile, ușurel, dar aveam pe atunci o putere de taur ; ea se îndepărtează, face trei pași îndărăt și iarăși vine spre mine cu pași mărunți, cu mîinile întinse. Iar eu strig la ea : „Așa

se ia rămas bun ? Ce, mă îngropi de viu înainte de vreme ? !” Și iar o îmbrățișez văzînd că nu se putea stăpîni...

El își întrerupse brusc povestirea la mijlocul frazei și, în tăcerea care urmă, auzii un gîlîit și un clocot în gîtlejul lui. Emoția străinului mi se transmise și mie. Aruncaî o privire piezișă spre povestitor, dar nu văzui nici o lacrimă în ochii lui stinși ca de mort. Ședea abătut, cu capul în piept. Numai mîinile lui mari, căzute în neștire, tremurau mărunț. Îi tremura bărbia, îi tremurau buzele...

— Lasă, prietene, nu-ți mai aduce aminte ! Îl sfătuii încet : dar el, de bună seamă fără să-mi audă cuvintele, stăpînindu-și emoția printr-o uriașă încordare de voință urmă cu o voce răgușită, schimbată straniu.

— Pînă la moarte, pînă la cel din urmă ceas al vieții mele, pînă cînd îmi voi da sufletul — n-am să-mi iert că am împins-o atunci !

Tăcu din nou, îndelung. Încercă să răsucescă o țigară ; dar hîrtia de ziar se rupse, tutunul i se împrăstie pe genunchi. În sfîrșit, făcu un fel de ciuciulete, trase adînc în piept cîteva fumuri și urmă, tușind :

— M-am desfăcut din brațele Irinei, i-am cuprins obrajii în palme și am sărutat-o : buzele îi erau reci ca gheața. Mi-am luat rămas bun și de la copii. M-am repezit la vagon : m-am urcat pe scară din mersul trenului, care-și lua vînt încet-încet. Am trecut pe lîngă ai noștri. Mă uit : copilașii mei, rămași ca orfani, se strînseseră ciotcă, îmi făceau semn cu mîinile, voiau să zîmbească — dar zîmbetul nu li se putea înfiripa pe buze. Iar Irina, cu mîinile lipite de piept, cu buzele albe ca creta, vrînd să șoptească ceva, se uita la

mine fără să clipească. Își ținea trupul plecat înainte, ca și cum s-ar fi silit să meargă împotriva unei vîntoase... Așa mi-a rămas în amintire pentru toată viața : cu mîinile lipite de piept, cu buzele albe și cu ochii larg deschiși, plini de lacrimi... De cele mai multe ori așa o văd și-n vis... De ce am împins-o atunci ? De cîte ori îmi aduc aminte, parcă un cuțit tocit îmi străpunge inima...

Unitatea mea se nimeri în Ucraina, lîngă Be-laia Terkov. Îmi dădură un „Zis-5“. Cu el pornii pe front. Despre război n-am ce să-ți povestesc. L-ai văzut cu ochii și știi ce a fost la început. Primeam des scrisori de la ai mei ; eu, însă, le trimiteam rar cîte o „crîlatcă“ ¹. Scriam uneori că totul cîcă e în ordine, că ne luptăm cîte puțin și că, deși acum ne retragem, în curînd ne vom strînge toate forțele și vom da atunci nemților de cheltuială. Ce puteai să mai scrii ? Erau vremuri grele : nu-ți ardea de scris. Dar, trebuie să recunosc, că nici eu nu-s tocmai plîngăreț și nu puteam suferi teapa băloșilor care, cu rost și fără rost, scriau zilnic nevestelor sau gagicelor lor, mîzgălind hîrtia cu muci. „Cică i-i greu, nu mai poate, după cum vezi, au să-l omoare.“ Maimuța asta cu pantaloni se tînguie, umblă după compătimire de-i curg balele, fără să înțeleagă că biețele femei și bieții copilași n-aveau în spatele frontului un trai mai bun decît al nostru. Toată țara se sprijină pe ei ! Ce umeri trebuiau să aibă femeile și copilașii ca să nu se încovoie sub o astfel de povară ? Și vezi că nu s-au încovoiat,

¹ Scrisoare făcută în timpul războiului pe front, fără plic, pe o bucată de hîrtie cu marginile răsfrînte și lipite — căpătînd forma triunghiulară, parcă cu două aripi. De aici cuvîntul *crîlatcă* — înaripată.

au ținut piept. Iar năvingul ăsta, cîrpa asta trimite acasă scrisori plîngărețe — luînd pe femeia muncitoare drept o țurcă pe care o calci în picioare. După asemenea scrisoare, brațele femeii amărîte cad neputincioase, iar munca ei nu mai are spor. Nu ! De aceea ești bărbat, de aceea ești soldat ca să suferi orice, ca să înduri orice, dacă e nevoie. Iar dacă ai în tine mai mult aluat muieresc decît bărbătesc — atunci îmbracă o fustă în crețuri : și cu dosul tău pirpiriu, astfel încotoșmănat, să semeni măcar de la spate a femeie — apoi du-te de plivește sfecla sau mulge vacile. Unul ca tine n-are ce căuta pe front, acolo și fără tine e duhoare destulă !

Totuși nu mi-a fost dat să mă lupt măcar un an... În vremea asta am fost rănit de două ori, dar ușor în amîndouă rîndurile : o dată în mușchiul brațului, a doua oară la picior — întîi de un glonte din avion, apoi de o schijă de obuz. Neamțul mi-a găurit mașina și deasupra și-ntr-o coastă; dar eu, frățioare, la început am avut noroc. Mi-a mers cît mi-a mers ; pe urmă mi s-a înfundat de-a binelea... În mai 1942 am căzut prizonier lîngă Lozovenki, în împrejurări nu tocmai ușoare : nemții erau atunci în plină ofensivă, iar bateria noastră de obuziere de 122 mm rămăsese aproape fără ghiulele. Mi-au încărcat mașina cu vîrf. Am dat și eu ajutor la încărcare, încît bluza îmi era learcă de sudoare. Trebuia să dăm zor, fiindcă lupta se apropia de noi : la stînga bubuiau niște tancuri, la dreapta canonadă, înainte cano-nadă — se simțea chiar un ușor iz de ceva ars...

Comandantul companiei mele auto mă întrebă : „Sokolov, ai să te poți strecura ?“ Întrebarea asta nu avea nici un rost. Acolo tovarășii mei poate se prăpădesc, iar eu aici să mă scarpin în cap ? „Mai

e vorbă !... îi răspund. Trebuie să mă strecor și basta !” „Bun, zice, zboară ! Dă-i viteză îndrăcită !”

Și am zburat, în toată viața mea n-am mers așa ca de data asta ! Știam că nu transport cartofi și că încărcătura aceasta cere băgare de seamă la mers. Dar mai poate fi vorbă de băgare de seamă atunci când băieții noștri luptă acolo cu mâinile goale, când drumul de la un capăt la altul se afla sub tirul artileriei ! Am făcut în goană șase kilometri, în curînd trebuia să cotesc pe un drum de țară ca să pot răzbate în viroaga unde se afla bateria. Cînd deodată — mămulică mamă ! — văd cum infanteria noastră, la dreapta și la stînga graderului, se revarsă pe cîmp deschis, ba încep chiar să explodeze mine în dispozitivele ei. Ce aveau de făcut ? Nu cumva să mă întorc înapoi ? Mîn înainte din răspuțeri ! Pînă la baterie îmi rămăsese vreun kilometru. Am cotit chiar pe drumul de țară ; dar n-am apucat, frate, să ajung la ai mei... Pesemne un obuz de tun cu tragere lungă a căzut lîngă mașina mea. N-am auzit explozia. N-am auzit nimic. Numai parcă mi-a pocnit ceva în cap. Altceva nu-mi mai aduc aminte. Nu înțeleg cum am rămas în viață și nu-mi dau seama cît timp am zăcut acolo, la opt metri de șanțul de scurgere. M-am trezit, dar nu mă puteam ridica în picioare : capul mi se învîrtea, dîrdîiam ca scuturat de friguri, nu vedeam nimic, ceva scîrțîia și trosnea în umărul stîng și simțeam în tot trupul o durere cumplită, de parcă două zile la șir aș fi fost bătut cu ce se nimerise. Mult timp m-am tîrît cu burta pe pămînt ; apoi am izbutit cu greu să mă scol. Totuși, tot nu înțelegeam nimic — nici unde mă aflu și nici ce se întîmplase cu mine. Pierdusem

cu totul memoria. Îmi era frică însă să mă culc din nou. Mă temeam că, dacă mă voi culca, nu mă voi mai putea scula și voi muri. Stăteam în picioare și mă legănam la dreapta și la stînga, ca plopul în furtună.

Cînd mi-am venit în fire, m-am dezmeticit și m-am uitat în juru-mi cu de-amănuntul. Parcă cineva mi-a strîns inima într-un clește: în juru-mi se tăvăleau obuzele aduse de mine, mașina — toată sfărîmată — zăcea cu roțile în sus; iar în spatele meu se dădea o luptă strașnică... Adică cum venea asta?

— N-am de ce să ascund nimic, dar în clipa aceea parcă mi s-au tăiat picioarele. Am căzut la pămînt, ca un copac doborît, fiindcă mi-am dat seama că-s încercuit sau, mai bine zis, că am căzut prizonier în mîna fasciștilor. Uite cum se întîmplă la război...

Vai, frate, nu-i ușor de înțeles ce va să zică a cădea prizonier fără voie. Cine n-a pățimit-o însă pe pielea lui, aceluia nu-i poți pătrunde dintr-o dată sufletul — ca să priceapă, omenește, ce înseamnă lucrul acesta.

Și așa stam culcat și auzeam cum bubuiau tancurile. Patru tancuri nemțești de mărime mijlocie au trecut în plină viteză pe lîngă mine în direcția de unde venisem eu cu obuzele. Poate fi durere mai mare? Autotractoare trăgeau tunuri, a trecut o bucătărie de campanie, a venit apoi infanterie — nu cine știe ce multă, așa, ca la o companie întregă. Mă uitam, mă uitam la fasciști cu coada ochiului și iarăși mă lipeam cu obrazul de pămînt, închideam ochii: mi-era greață să-i privesc, ba pînă și la inimă simțeam un fel de greață...

Mi-am zis : trebuie să fi trecut cu toții, și mi-am ridicat capul. Șase pistolari păseau la depărtare de vreo sută de metri. Când mă uit, văd că cotesc din drum și-apucă drept spre mine. Vin tăcuți. „Uite, îmi zic, moartea mi-i la un pas.“ M-am ridicat în capul oaselor, nu-mi venea să mor culcat ; apoi m-am sculat în picioare. Unul dintr-înșii, fără să mai facă cei câțiva pași pînă la mine, și-a săltat umărul și a pus mîna pe pistolul automat. Cît de caraghios e alcătuit omul : în clipa aceea n-am simțit nici frică, nici măcar o strîngere de inimă. Mă uitam numai la pistolar și mă gîndeam : „Acuși are să sloboadă asupra-mi o scurtă rafală. Oare unde o să mă nimerească ? În cap sau de-a curmezișul pieptului ?“ Parcă nu era tot un drac ce parte din trup îmi va însăila cu gloanțe.

Era un flăcău tînr, bine făcut, smead, cu ochii mijiți, cu niște buze subțiri ca briciul. „Ăsta te ucide fără să stea mult la gînduri“, îmi zisei în sinea mea. Așa și era : el își duse la umăr pistolul automat, iar eu mă uitai țintă în ochii lui și tăcui. Altul, parcă frunțaș, mai în vîrstă decît el — ba pot spune chiar vîrstnic — răcni ceva la dînsul, îl dădu la o parte, se apropie de mine, rosti repede cîteva vorbe în limba lui și îmi îndoii brațul drept din cot : îmi pipăi mușchii. Îi încercă, făcu : „O-o-o“ și îmi arătă drumul spre soare-apune : „Mișcă, vită de muncă, la lucru în Reich-ul nostru“. Se dădu pe față stăpînul, mama lui !

Smeadul se uită lung la cizmele mele, care erau arătoase, bune. Mi le arată cu mîna : „Scoate-le !“ Mă așez jos, îmi scot cizmele și i le dau. El mi le smulge de-a dreptul din mîini. Îmi desfășor obielele și i le întind, privindu-l de jos

în sus. Neamțul începe să urle și să mă drăcu-
iască în limba lui ; și iar înșfacă pistolul automat.
Ceilalți rînjesc ; apoi se îndepărtează fără să-mi
facă vreun rău. Numai smeadul se uită de trei
ori îndărăt la mine, pînă ajunse la drum. Îi sca-
pără ochii ca la un pui de lup. Fierbe de mînie.
Și adică de ce ? Parcă eu îi luasem lui cizmele,
nu el mie.

Ce era de făcut, frate ? N-aveam unde s-o
șterg. Am feșit la drum și, scoțînd înjurături te-
ribile, înflorite, ca la Voronej, am pornit, prizo-
nier, spre apus ! Mergeam grozav de încet ; în-
tr-un ceas făcusem un kilometru, nu mai mult.
Voiai să mergi înainte, dar te împingeau cei din
dreapta și din stînga și erai purtat pe drum, le-
gănîndu-te ca un om beat. Făcui o bucată de
cale și mă ajunse din urmă o coloană de prizo-
nieri de-ai noștri, soldați din aceeași divizie în
care fusesem și eu. Îi mînau zece pistolari nemți.
Cel ce mergea în capul coloanei, cînd ajunse în
dreptul meu, fără să spună vreo vorbă urîță, își
făcu vînt și mă plesni în cap cu mînerul pisto-
lului automat. Dacă aș fi căzut, pe loc m-ar fi
ciuruit cu o rafală ; dar ai noștri m-au înhățat
din zbor, m-au împins în mijlocul lor și jumătate
de ceas m-au dus de subsuori. Iar cînd îmi venii
în fire, un prizonier îmi șopti : „Ferească Dum-
nezeu să cazi ! Caută să mergi din răspuțeri, alt-
fel ăștia te ucid.“ Deși eram la capătul puterilor
mele am mers totuși înainte.

Cum apuse soarele, nemții întăriră escorta.
Urcară într-un camion încă douăzeci de pistolari
și ne goniră în marș forțat. Cei mai grav răniți
dintre ai noștri, care nu se puteau ține de cei-
lalți, erau împușcați de-a dreptul pe drum. Doi
încercară să fugă ; dar nici asta nu le ieși la so-

coteală — fiindcă în noaptea cu lună pe cîmpul gol se vedea ca ziua : fură, bineînțeles, împrușcați. La miezul nopții ajunserăm într-un sat pe jumătate ars. Ne băgară să mînem într-o biserică cu bolta spartă. Pe pardoseala de piatră — nici un smoc de paie. Și noi toți n-aveam mantale, eram numai în bluză și pantaloni — așa că nu era chip de așternut nimic. Unii n-aveau nici măcar bluză, numai niște cămăși de bumbac. Cei mai mulți erau grade inferioare, care își lepădaseră tunică sau bluza — ca să nu se deosebească de simpli soldați. Apoi servanții de la artilerie n-aveau bluze. Fuseseră capturați, așa cum lucrau goi, pe lîngă tunuri.

Noaptea se porni o ploaie cu găleata, care ne udă pînă la piele. Cupola bisericii fusese dărîmată de un obuz de artilerie grea sau de o bombă lansată din avion. Iar acoperișul era tot găurit de schije. Nu găseai un locușor uscat nici în altar. Toată noaptea ne-am foit în biserica asta, ca oile într-un staul întunecos. În timpul nopții, cineva mă trage de mîna și mă întreabă : „Tovarășe, nu ești rănit ?” Îi răspund : „Dar ce te privește pe tine, frățioare ?” Atunci zice el : „Eu sînt medic militar. Ți-aș putea fi — cine știe ? — de vreun folos !” Mă jeluiesc lui că umărul drept îmi scîrțîie, mi s-a umflat și mă doare cumplit. El îmi spune scurt : „Scoate-ți bluza și cămașa”. Îmi scot totul de pe mine. El începe să-mi pipăie brațul la umăr cu degetele lui subțiri, dar așa că mi se întunecă înaintea ochilor. Scrișnesc din dinți și zic : „Tu pesemne ești veterinar, nu doctor de oameni. Om fără inimă ce ești, de ce apeși așa de tare pe locul bolnav ?” Doctorul mă pipăie mai departe și îmi răspunde cu asprime : „Treaba ta-i să taci. Ia te uită de ce fleacuri am parte !

Stăpînește-te. Acum o să te doară încă și mai tare.“ În aceeași clipă îmi răsucește brațul cu atîta putere, încît văd stele verzi.

Cînd îmi revin în fire, îl întreb : „Ce faci, fascistule afurisit ? Brațul meu e rupt în bucăți și tu încă mi-l smulgi așa de tare.“ Îl aud cum rîde pe înfundate și îmi spune : „Credeam că ai să mă plesnești cu mîna dreaptă ; dar văd că ești băiat bun. Brațul nu ți-i fracturat, era numai scrîntit și ți l-am pus la loc. Ei, nu te simți mai bine acum ?“ Într-adevăr, simt cum durerea mă părăsește. Îi mulțumesc din tot sufletul. Iar el pleacă mai departe prin întuneric, întrebînd încetișor : „Este vreun rănit ?“ Iată ce înseamnă să fii adevărat doctor. Și-n prizonierat, și pe întuneric — el își îndeplinește înalta lui misiune.

A fost o noapte neliniștită. Nu ni se dădu drumul afară. Șeful escortei ne anunțase în privința asta cînd ne mînase cîte doi în biserică. Și, ca un făcut, tocmai pe un bisericos dintre noi îl apucă nevoia de a ieși afară. Se ținu tare cît putu, pe urmă începu să plîngă : „Nu pot, zice, să scîrănesc lăcașul lui Dumnezeu. Eu sînt credincios, îs creștin. Ce să mă fac, fraților ?“ Ai noștri, știi ce fel de oameni sînt ! Unii rîd, alții înjură, cîțiva îi dau fel-de-fel de sfaturi glumețe. Ne veselirăm cu toții. Dar istoria asta se isprăvi rău de tot : omul începu să bată în ușă și să se roage a i se da drumul afară. Dar îi ieși pe ochi rugămîntea : fascistul trase o lungă rafală pe ușă, cît era ea de largă. Îl ucise pe prizonierul cel bisericos și încă pe trei oameni, iar unul, grav rănit, își dădu duhul în zori.

Așezarăm morții la un loc. Apoi toți ne cuibărirăm și rămaserăm tăcuți, pe gînduri : începutul nu era vesel de fel... Iar puțin după aceea prin-

serăm să vorbim cu jumătate de gură sau în șoaptă : de unde ești, din ce ținut, cum ai căzut prizonier ? Tovarășii din același pluton sau cunoscuții din aceeași companie se răzlețiseră în întuneric și acum se strigau unul pe altul. Aud lângă mine o discuție în șoaptă. Unul spune : „Dacă mâine, înainte de a ne mîna mai departe, ne vor pune în front și vor ordona să iasă înainte comisarii, comuniștii și evreii, — tu, comandantul de pluton, să nu te ascunzi ! Asta nu ți-ar fi de folos. Îți închipui că, dacă ți-ai lepădat bluza, ai să fii luat drept simplu soldat ? N-are să-ți meargă ! Nici prin minte nu-mi trece să răspund pentru tine. Eu cel dintîi am să te denunț ! Știu doar că ești comunist, m-ai îndemnat și pe mine să mă înscriu în partid : n-ai decît să răspunzi acum pentru faptele tale.“ Așa vorbește cel mai aproape de mine, care șade în stînga mea ; iar de cealaltă parte, de lângă dînsul, îi răspunde un glas tineresc : „Totdeauna te-am bănuț, Krijev, că nu ești om cumsecade. Mai cu samă cînd n-ai vrut să intri în partid, aruncînd vina pe neștiința ta de carte. Dar nici odată nu mi-am închipuit că ai putea ajunge trădător. Doar ai absolvit școala de șapte ani !“ Vecinul răspunde în silă comandantului său de pluton : „Da, am absolvit, ei și ce-i cu asta ?“ Amîndoi tac îndelung ; apoi glasul comandantului de pluton șoptește : „Nu mă spune, tovarășe Krijev“. Acela însă începu să ridă încetîșor. „Tovarășii, zice, au rămas dincolo de linia frontului. Eu nu ți-s tovarăș, și nu mă mai ruga : oricum, tot am să te dau în vileag. Cămașa mi-i mai aproape de trup.“

Amîndoi tac. Ticăloșia asta mă cutremură și-mi zic : „N-am să te las, mama ta, să-ți denunți co-

mandantul ! N-ai să ieși teafăr din biserică asta : au să te tîrască de picioare, ca pe un hoit !" Cînd dădea să se crape de ziuă, văd cum stă culcat pe spate lîngă mine un flăcău botos, cu mîinile sub cap ; iar lîngă dînsul șade un tinerel cîrn, pirpiriu, numai în cămașă, alb ca varul, ținîndu-și genunchii îmbrățișați. „Hm, mă gîndesc, tinerelul ăsta n-o să-i poată face felul unui hărmasar așa de zdravăn. Are să trebuiască să-l răpun eu.“

Îl atinsei cu mîna. Îl întrebai în șoaptă : „Tu ești comandant de pluton ?“ Nu-mi răspunse nimic, dădu numai din cap în semn de adevărire. „Ăsta vrea să te denunțe ?“ și arăt spre flăcăul cel culcat. El iarăși făcu semn din cap. „Ei bine, zisei, ține-l de picioare ca să nu azvîrle ! Dar la iuțea !“ și mă și năpustii asupra flăcăului aceuia, iar degetele mi se încleștară în beregata lui. Nu apucă să scoată nici un țipăt. Îl ținui sub mîne cîteva minute, apoi mă ridicai. Trădătorul zăcea mort cu limba ieșită din gură !

Mă simțeam prost de tot după istoria asta și strașnic voiam să-mi spăl mîinile : parcă nu gîtuisem un om, ci o năpîrcă tîrîtoare...

Prima dată în viață am ucis, și încă pe unul de-ai noștri... Dar ce fel de-al nostru era el ? Un trădător, mai rău decît un străin. Mă sculai în picioare și spusei comandantului de pluton : „Haidem de aici, tovarășe, doar biserică-i mare.“

După cum spusese Krîjnev, furăm puși în front lîngă biserică, încercuiți de pistolari ; iar trei ofițeri S.S. începură să aleagă pe cei mai periculoși pentru dînșii. Întrebară : cine-i comunist, comandant, comisar ? Dar nu se găsi nici unul de leac. Nu se află de asemenea nici un ticălos care să-i denunțe — doar aproape jumătate din-

tre noi eram comuniști. Iar printre noi se găseau și comandanți și, bineînțeles, comisari. Din două sute și ceva de oameni numai patru fură luați. Un evreu și trei ruși, simpli soldați. Rușii intrară în bucluc, fiindcă tustrei erau smoliți și aveau părul creț. Fasciștii se apropiară pe rînd de ei și-i întrebă: „Jude?” Soldatul răspundea că-i rus, dar nimeni nici nu voia să-l asculte. „Ieși” — și gata!

Nemții îi împușcă pe acești nenorociți, iar pe noi ne mînară mai departe. Comandantul de pluton cu care gîtuiseam pe trădător se ținu lipcă de mine pînă la Poznan și în prima zi mereu îmi strîngea din mers mîna. În Poznan ne-am despărțit.

Vezi, frățioare, cum se împletesc lucrurile? Din prima zi îmi veni în minte să fug la ai noștri. Voiam să fug cu tot dinadinsul. Dar pînă la Poznan, unde furăm băgați într-un lagăr adevărat, nu avui nici un prilej potrivit. În lagărul din Poznan însă mi se ivi asemenea prilej. La sfîrșitul lui mai furăm trimiși într-o pădurice de lîngă lagăr, ca să săpăm morminte pentru prizonierii noștri morți, căci mureau mulți de dizenterie. Săpam eu în glia Poznanului, dar îmi aruncam ochii în toate părțile și deodată băgai de seamă că doi dintre paznicii noștri se așezaseră la o gustare, iar al treilea picotea de somn la soare. Aruncai hîrlețul și mă strecurai încetîșor după un tufiș. Iar pe urmă — la goană, întinzînd-o drept spre soare-răsare...

Paznicii mei nu-și veniră pesemne curînd în fire. Nici nu pot să-mi dau seama cum un om istovit ca mine a găsit în sine atîtea puteri ca să facă într-o zi și o noapte aproape patruzeci de kilometri. Însă n-a ieșit nimic din visul meu ;

a patra zi, cînd eram departe de lagărul afurisit, am fost prins. Niște cîini polițiști se luaseră pe urma mea și mă descoperiră într-un ogor de ovăz necosit.

În zori mă temui să merg pe cîmp deschis, iar pînă la pădure mai erau cel puțin trei kilometri. Atunci mă pitii în ovăz pentru ziua aceea. Frecai în palme boabe de ovăz, mestecai din ele, iar restul îl turnai în buzunar drept provizie, cînd, deodată, auzii țăhnit de cîini și duruit de motocicletă... Mi se strînse inima, deoarece cîinii dădeau glas din ce în ce mai aproape. Mă culcai pe burtă și îmi acoperii obrajii cu mîinile — ca măcar fața să-mi scape nemușcată. În sfîrșit cîinii mă ajunseră și în cîteva clipe făcură praf zdrențele de pe mine. Rămăsei cum m-a făcut mama. Mă tîrnosiră prin ovăz după bunul lor plac și în cele din urmă un dulău îmi puse în piept etichetele de dinainte, cu ochii la beregata mea — dar fără să mi-o apuce.

Nemții sosiră în două motociclete. La început mă bătură pe săturatele; apoi asmuțiră cîinii asupra-mi — de zburau din mine numai flenduri de piele cu carne. Mă duseră în lagăr gol, tot numai o rană. O lună stătui la carceră pentru încercare de fugă; totuși rămăsei cu sufletul în mine!

Mi-i greu să-mi amintesc, frate, dar încă și mai greu să povestesc ceea ce mi-a fost dat să sufăr ca prizonier. Cînd îți aduci aminte de chinurile neomenești pe care le-ai îndurat în Germania, cînd îți amintești de tovarășii dragi care s-au prăpădit torturați în lagărele de acolo — nu-ți mai simți inima în piept, ți se pune un nod în gît și de-abia poți răsufila.

În doi ani de prizonierat, pe unde n-am fost mînat ! În vremea asta am făcut ocolul unei jumătăți din Germania. Am fost și în Saxonia, unde am lucrat la o uzină de silicat. Am cărat cărbuni cu vagonetele în minele din ținutul Ruhrului. Mi-am încovoiat spinarea în muncile terasiere din Bavaria. Am fost și-n Turingia. Numai dracu știe unde n-am fost nevoit să calc pe pămîntul nemțesc. Acolo, frate, natura e felurită ; dar ai noștri au fost bătuți și împușcați în același chip. Năpîrcile și paraziții blestemați de Dumnezeu ne-au bătut cum la noi nu se bat, de cînd lumea, nici vitele ; ne băteau cu pumnii, ne călcau în picioare, ne loveau cu bastoane de cauciuc sau cu orice bucată de fier le cădea la mîna — fără să mai vorbim de patul armeei și de ciomege.

Te băteau fiindcă ești rus, fiindcă te mai bucuri de lumina soarelui, fiindcă muncești pentru dînsii, ticăloșii ! Te băteau fiindcă nu privești, nu calci și nu te întorci așa cum vor ei... Te băteau pur și simplu ca să te zdrobească pînă la moarte, ca să te îneci înghițind propriul tău sînge și să crăpi sub lovituri. Cuptoare pentru noi toți nu erau, desigur, destule în Germania.

Eram hrăniți, ca să zicem așa, peste tot în același fel : ni se dădea o sută cincizeci de grame erzaț de piine, în două cu rumeguș, și o fier-tură lungă de gulii. Apă fiartă pentru ceai în unele locuri ni se dădea, iar în altele nu. Dar ce mai vorbă ! Judecă singur : pînă la război aveam optzeci și șase de kilograme, iar către toamnă nu cîntăream mai mult de cincizeci. Rămăsesem numai pielea și oasele. Dar nici oasele nu mai eram în stare să le port. Totuși, hai, la muncă, fără să crîcnești — și încă ce muncă, chiar peste puterile unui cal de povară.

La începutul lui septembrie, o sută patruzeci de prizonieri sovietici furăm strămutați din lagărul de lângă Küstrin în lagărul B-14, nu departe de Dresda. Pe-atunci erau acolo vreo două mii de prizonieri de-ai noștri. Toți lucrau la o carieră de piatră; cu mîna lor ciopleau, tăiau și sfărîmau piatra nemțească. Norma zilnică era patru metri cubi de suflet — și trebuie să aveți în vedere că asemenea suflet abia se ținea în trup, ca de un fir de păr. Așa a și fost: peste două luni din o sută patruzeci și doi de oameni ai eșalonului nostru n-au rămas în viață decît cincizeci și șapte. Adică cum vine asta, frățioare? Nu-i prost? Pe de o parte nu dovedești a-ți îngropa morții, iar pe de alta umblă zvonuri prin lagăr — precum că nemții au și luat Stalingradul și se avîntă mai departe, spre Siberia. Năcaz peste năcaz. Iar fasciștii ne oropsesc atît de strașnic, încît nici nu-ți poți ridica ochii din pămînt — de parcă te-ar trage pămîntul străin, nemțesc. Iar soldații de pază beau zilnic, urlă niște cîntece, se bucură, triumfă.

Și așa într-o seară ne întoarserăm de la lucru în baracă. Plouase toată ziua. Puteam storce zdrențele de pe noi. Toți dîrdîiam de frig în vînt, ca niște cîni. Ne clănțăneau dinții. N-aveam unde să ne uscăm, nici unde să ne încălzim. Pe deasupra eram și flămînzi. Moartea ni s-ar fi părut mai ușoară. Iar în seara aceea nici nu ni se dădu de mîncare.

Lepădai bulendrele ude de pe mine, le aruncai pe poliță și zisei: „Lor le trebuie o producție de patru metri cubi, iar fiecăruia dintre noi îi ajunge un singur metru cub în mormînt“. Cum am spus asta, s-a și găsit printre ai noștri un ticălos care a raportat comandantului cuvintele mele amărîte.

Noi aveam comandant de lagăr — sau Lagerführer, cum ziceau ei — pe un neamț oarecare, pe nume Müller. Era un om scund, bine legat, bălan — alb parcă cu totul: îi erau albe și firele de păr de pe cap, și sprâncenele, și genele — chiar ochii bulbucați îi erau alburii. Vorbea rusește ca mine și ca tine, ba îl accentua chiar pe „o“ — ca și cum ar fi fost băstinaș de pe Volga. Iar la sudalme n-avea pereche. De unde naiba o fi învățat, afurisitul, meșteșugul ăsta? Uneori comandantul ne punea în front înaintea blocului — cum numeau ei baraca — și trecea prin fața noastră urmat de o haită de S.S.-iști, ținându-și mîna dreaptă pregătită. Purta o mănășă de piele, iar în mănășă avea o garnitură de plumb — ca să nu-și smintească degetele. Merge, pocnește în nas pe prizonieri, din doi în doi pe cîte unul — de-l năpădea sîngele. Numea operația aceasta „profilaxie împotriva gripei“. Și așa zilnic. Lagărul avea în total patru blocuri. Azi comandantul făcea „profilaxia“ la primul bloc, mîne la cel de al doilea — și așa mai departe. Năpîrca era harnică: muncea fără odihnă. Dobitocul nu putea înțelege un singur lucru: înaintea de a-și pune palma în funcțiune, el ne înjura în fața frontului vreo zece minute — ca să se înfurie de-a binelea. Ne suduia însă degeaba, căci asta ne ușura oarecum inima: vorbele lui parcă aveau ceva de-al nostru, de baștină... parcă ne aduceau o adiere de-acasă... Dacă ar fi știut comandantul că sudalmele lui ne aduceau un fel de ușurare sufletească, nu ne-ar mai fi înjurat în rusește, ci numai în limba lui. Numai un prieten de-al meu, moscovit get-beget, strașnic se îndîrjea împotriva-i: „Cînd suduie comandantul, zice, eu îmi închid ochii și mi se pare că-s la Moscova,

pe Zatepi, într-o berărie și mă apucă o poftă de bere așa de mare, că începe chiar să mi se învîrtă capul“.

Comandantul acesta mă cheamă la dînsul a doua zi după cele spuse de mine despre metri cubi. Seara tălmaciul și doi soldați din gardă intră în baraca mea. „Cine-i Sokolov Andrei ?“ Răspund. „După noi, marș ! Te cheamă însuși Herr Lagerführer.“ Înțeleg de ce mă cheamă. La judecata din urmă. Îmi iau rămas bun de la tovarăși. Toți își dau seama că mă duc la moarte. Oftez și pornesc... Străbat curtea lagărului. Mă uit la stele, îmi iau rămas bun și de la ele. „Va să zică, tu, Andrei Sokolov sau numărul trei sute treizeci și unu, cum ți se spune în lagăr, ai isprăvit-o cu chinurile.“ Simt ca o jale pentru Irina și copii ; dar mai pe urmă jalea aceasta se potolește. Încep să prind curaj, ca să pot privi fără frică în țeava pistolului, cum se și cade unui soldat — ca nu cumva dușmanii să vadă că în ultima mea clipă mi-i greu, totuși, să mă despart de viață...

În cancelaria comandantului — flori pe marginea ferestrelor, curățel, ca într-un club bun de la noi. La o masă șed pe scaune toți șefii lagărului : cinci persoane ; dughesc rachiu și mănîncă slănină. Pe masă se află o garafă mare de rachiu, pîne, slănină, mere murate și fel de fel de cutii deschise de conserve. Într-o clipă cuprind cu ochii toată haleala asta ; n-ai să mă crezi — așa de tare mă tulbură că era cît pe ce să mi se aplece. Ești flămînd ca un lup, dezvățat de hrană omenească — și deodată atîtea bunătați în fața ta... Îmi stăpînesc anevoie greața. Dar nu-mi pot lua ochii de la masă decît printr-o mare încordare a voinței.

Drept în fața mea șade Müller, cam afumat ; se joacă cu un pistol, pe care și-l aruncă dintr-o mână în alta, și se uită la mine ca un șarpe, fără să clipească. Eu, cu mâinile pe vipușcă, bat din călcâiele scîlciate și raportez : „Herr Kommandant, prizonierul Andrei Sokolov se prezintă la ordinul domniei-voastre“. Comandantul mă întreabă : „Va să zică, rusule Ivan, patru metri cubi de producție e mult ?“ „Întocmai, Herr Kommandant, zic, e mult.“ „Dar un metru cub ție, pentru mormînt, ți-i de ajuns ?“ „Întocmai, Herr Kommandant, ajunge berechet ; ba chiar mai rămîne.“

El se scoală în picioare și îmi spune : „Am să-ți fac o mare cinste împușcîndu-te personal pentru cuvintele acestea. Dar aici nu-i comod, haidem în curte, acolo am să sfîrșesc cu tine.“ „Cum vi-i voia“, îi spun. El stă puțin, se gîndește, apoi aruncă pistolul pe masă și toarnă un pahar de rachiu, plin ochi, ia o bucată de pîne, pune pe ea o bucățică de slănină și mi-o întinde, spunîndu-mi : „Înainte de moarte, rusule Ivan, bea pentru victoria armatei germane“.

Apucasem să iau din mâinile lui și paharul și gustarea ; dar cînd aud vorbele astea, sar ars. Îmi zic în sinea mea : „Eu, soldat rus, să beau pentru victoria armatei germane ? Și încă ce ai mai vrea, Herr Kommandant ? Tot am să mor. Atunci du-te la dracu, cu vodca ta !“

Pun paharul pe masă, așez alături gustarea și-i spun : „Vă mulțumesc pentru tratație, dar nu-s băutor“. Comandantul începe să rîdă : „Nu vrei să bei pentru victoria noastră ? Atunci bea pentru pieirea ta.“ Eu ce aveam de pierdut ? „Pentru pieirea mea și pentru scăparea de chinuri beau bucuros“, îi spun. Iau pe loc paharul

și, din două înghițituri, îl torn în mine, dar nu mă ating de gustare. „Sînt gata, Herr Kommandant, haidem, ca s-o sfîrșiți cu mine.“

Comandantul mă privește lung și îmi spune : „Ia măcar o gustare înaintea morții“. La asta îi răspund : „Nu-s deprins să iau gustarea după primul pahar“. Îmi toarnă încă un pahar și mi-l întinde. Beau și al doilea pahar ; dar de gustare tot nu mă ating ; beau ca să-mi fac curaj. Îmi zic : „Cel puțin să-mă îmbăt înainte de-a mă duce în curte ca să mă despart de viață“. Comandantul își ridică sus de tot sprîncenele-i albe și mă întreabă : „Rusule Ivan, de ce nu guști ceva ? Nu te rușina !“ Iar eu o țin una și bună : „Iertăți-mă, Herr Kommandant, dar nici după al doilea pahar nu-s obișnuit să iau gustarea“. Își umflă obrazii, pufnește, apoi izbucnește în hohote de rîs și, printre rîsete, spune ceva repede în nemțește : traducea pesemne prietenilor săi vorbele mele. Aceștia se pun și ei pe rîs, mișcă scaunele, își întorc mutrele spre mine și, după cum bag de seamă, mă privesc altfel, parcă mai blînd.

Comandantul îmi toarnă al treilea pahar. Miinile îi tremură de rîs. Beau paharul acesta pe îndelete, mănînc o bucătică de pîne, iar restul îl pun pe masă. Voiam să arăt ticăloșilor că n-am de gînd să mă înec cu pomana lor, deși eram mort de foame, că am o demnitate și o mîndrie a mea, rusească, și că nu mă prefăcuseră în vită, oricît se străduiseră ei.

Pe urmă comandantul își luă o înfățișare serioasă, își îndreptă pe piept cele două cruci de fier, ieși neînarmat de după masă și-mi spuse : „Uite ce, Sokolov, tu ești un adevărat soldat rus. Ești soldat viteaz. Și eu sînt soldat, și

stimez pe inamicii vrednici. N-am să te împuşc. Tocmai astăzi strălucitele noastre armate au ajuns la Volga şi au pus stăpînire completă asupra Stalingradului. Asta-i o mare bucurie pentru noi. De aceea îţi dăruiesc cu mărinimie viaţa. Du-te acum în blocul tău, primeşte asta pentru bărbăţia ta ; luă de pe masă o pîne, nu prea mare, şi o bucată de slănină şi mi le dădu.

Strînsei pînea la piept din răspuţeri. Țineam slămina în mîna stîngă şi mă zăpăcii într-atît din pricina neaşteptatei întorsături a lucrurilor, încît uitai chiar să mulţumesc. Făcui stîngamprejur. Pornind spre ieşire, îmi veni în minte : „Dar dacă o să-mi tragă acuşi un glonte în spate, şi n-am să pot duce băieţilor haleala asta...” Avui însă noroc. Şi de data asta moartea trecu pe lîngă mine, mă atinse numai cu o uşoară adiere rece...

Ieşii din cancelarie ţinîndu-mă bine pe picioare, dar în curte îmi slăbiră balamalele. În baracă mă prăbuşii şi căzui în nesimţire pe pardoseala de ciment. Ai noştri mă treziră încă pe întuneric : „Povesteşte-ne !” Ei, îmi adusei aminte că fusesem în cancelaria comandantului şi le istorisii totul. „Cum vom împărţi haleala ?” mă întrebă careva şi glasul îi tremură. „Tuturor deopotrivă”, îi răspunsei. Aşteptarăm să se lumineze de ziuă. Tăiarăm pînea şi slămina în feliuţe foarte subţiri. Fiecare căpătă o bucăţică de pîne cît o cutie de chibrituri, intrînd în socoteală orice fărîmitură ; iar slămina, vezi bine, de-abia ajunse să ne ungem buzele. Totuşi nimeni nu fu nemulţumit.

În curînd vreo trei sute de prizonieri, cei mai zdraveni, furăm trimişi la secatul bălţilor, pe urmă la minele din Ruhr. Acolo am stat

pînă în 1944. Între timp ai noștri izbutiseră să ingenunche Germania și fasciștii încetară a-i mai disprețui pe prizonieri. Odată se făcu adunarea celor ce lucrau ziua, iar un locotenent ni se adresă prin tălmaci: „Cine a fost șofer în armată sau cine a lucrat ca șofer înainte de război — un pas înainte!“ Ieșirăm șapte oameni care fuseserăm șoferi. Ni se dădu cîte o salopetă ponosită și furăm trimiși sub escortă în orașul Potsdam. Ajunserăm acolo și furăm împrăștiati care încotro. Eu fui repartizat la „Todt“ — o organizație nemțească pentru construcții de drumuri și lucrări de apărare.

Căram într-un „Oppel-amiral“ pe un inginer neamț cu gradul de maior. Uf că gras mai era fascistul ăsta! Mărunțel, borțos, totuna în lung și-n curmeziș, lat în spate ca o muiere bine hrănită. I se revărsau în față peste uniformă trei bărbii, iar la ceafă avea trei cute de slănină. Trăgea, după prubuluiala mea, cel puțin trei puduri¹ de untură curată. Cînd mergea, pufăia ca o locomotivă: iar cînd se așeza la mîncare — ține-te, băiete! Uneori mesteca toată ziua și-i trăgea la coniac din bidon. Cîteodată îmi mai cădea și mie o bucată de la el. Tăia cîrnați, brînză; mîncă și bea. Cînd era bine dispus, îmi arunca și mie cîte o bucată, ca unui cîne. Nu-mi dădea niciodată ceva în mînă: socotea asta ca ceva înjositor. Dar, oricum, viața asta nu semăna nici pe departe cu cea din lagăr. Iar eu prinsei oleacă să semăn a om, puțin nu-i vorbă, dar începui să mă îndrept. Două săptămîni purtai pe maiorul meu de la Potsdam la Berlin și înapoi. Apoi el fu

¹ Unitate rusească de măsură egală cu 16,38 kg.

trimis în zona de front pentru construirea unei linii de apărare împotriva alor noștri. Aici aproape mă dezobișnuiai de a mai dormi: toată noaptea mă gîndeam cum să fug la ai mei, în patrie.

Am sosit în orașul Poloțk. Am auzit pentru întâia oară după doi ani cum bubuia artileria noastră în zori și nici nu-ți poți închipui, frate, cum a început să-mi bată inima. Nici cînd eram flăcău și mă duceam la întîlnire cu Irina — nici atunci nu-mi bătea așa de tare inima! Luptele se dădeau la răsărit de Poloțk — nu mai departe de optsprezece kilometri. În oraș nemții se înrăiseră, erau arțăgoși; iar burduhănosul meu începuse să se îmbete tot mai des. Ziua mă duceam cu dînsul afară din oraș. El dădea dispoziții cum să se construiască întăriturile; iar noaptea bea pe înfundate. Era tot buhăit; sub ochi îi atîrnau pungi...

„Bun, zic, nu mai era de așteptat. Îmi sosise ceasul! Dar nu trebuie să plec singur, ci să-l înhăț și pe grăsun și să-l duc cu mine: ai noștri vor avea nevoie de dînsul.“

Am găsit în niște ruini o halteră de două kilograme și am învelit-o în niște cîrpe de șters, ca să nu iasă sînge — în cazul dacă voi fi nevoit să lovesc. Am ridicat de pe drum o bucată de sîrmă de telefon. Am pregătit sînguincios toate ce-mi trebuiau și le-am ascuns sub bancheta din față. Cu două zile înainte de a mă despărți de nemți, cînd veneam seara de la alimentarea cu combustibil, am văzut un subofițer neamț, beat criță, sprijinindu-se cu mîinile de pereți. Am oprit mașina, l-am dus în ruine, acolo i-am scos uniforma, i-am luat

boneta din cap, și am băgat tot avutul acesta de asemenea sub banchetă. Asta am făcut-o.

În dimineața zilei de douăzeci și nouă iunie maiorul meu mi-a ordonat să-l duc afară din oraș, în direcția localității Trosnița. Acolo el conducea construirea unor întărituri. Am plecat. Maiorul dormita liniștit pe bancheta din fund, iar inima mea mai-mai să-mi iasă din piept. Mergeam repede. Afară din oraș însă am micșorat viteza și am oprit mașina. Am sărit jos, m-am uitat de jur împrejur: două camioane se vedeau departe venind din spate. Am pus mîna pe halteră și am deschis larg portiera. Borșosul, răsturnat pe speteaza banchetei, sforăia de parcă dormea alături de nevastă-sa. Atunci l-am altoit cu haltera în tîmpla stîngă. I-a și scăpat capul în piept. Pentru siguranță i-am mai dat o lovitură. Nu voiam însă să-l omor de-a binelea. Aveam nevoie să-l duc viu: el trebuia să povestească alor noștri multe și mărunte. I-am scos revolverul din toc și l-am vîrît în buzunar. Am găurit fața spetezei din fund, am prins sîrma de telefon în jurul gitului maiorului, apoi l-am legat strîns de spetează — ca să nu se răstoarne pe-o coastă și să nu cadă din mare viteză. La repezeală am îmbrăcat cu greu uniforma nemțească, mi-am pus boneta în cap, și am pornit în goană cu mașina de-a dreptul într-acolo unde vuia pămîntul, unde se dădea lupta.

Linia germană din față trecea printre două cazemate. Niște pistolari săriră din blindaj. Eu micșorai într-adins viteza să fie văzut maiorul. Dar ei începură să strige și să facă semn cu mîinile — că, adică, acolo, nu se poate merge. Eu mă prefăcui că nu înțeleg, pusei motorul în mare viteză și pornii cu optzeci de kilometri pe

oră. Abia atunci pistolarii se dezmeticiră și prinsă să tragă rafale din mitralieră asupra mașinii. Iar eu mă strecuram pe pământul nimănui, printre găurile de obuz ca un iepure.

Nemții trăgeau din urmă, iar ai noștri mă dibuiră și mă întâmpinară cu rafale de pistoale automate. Parbriza fu găurită în patru locuri, gloanțele străpunseră radiatorul. Dar iată-mă într-o pădurice deasupra unui iaz. Ai noștri alerгарă la mașină. Eu sării jos în pădurice, deschisei portiera, căzui la pământ și-l sărutai, abia mai putînd respira.

Un flăcău tinerel cu galoane kaki pe bluză — cum încă nu-mi fusese dat să văd — a alergat cel dintîi spre mine, rînjind: „Aha, afurisitule de friț, te-ai rătăcit?“ Atunci am rupt uniforma nemțească, am călcat în picioare boneta și i-am spus: „Dragă papă-lapte! Scumpul meu băiețaș! Cum mă iei drept friț, cînd sînt de baștină din Voronej? Am fost prizonier. Înțelegi? Iar acum dezleagă pe mascurul ăsta, care șade în mașină, luați-i servieta și duceți-mă la comandantul vostru.“ I-am predat pistolul și am trecut din mîină în mîină, iar către seară m-am trezit înaintea colonelului, comandantul diviziei. Între timp am fost hrănit, îmbăiat, interogat. Mi s-a dat echipament nou — așa că m-am înfățișat colonelului, bineînțeles, curat la trup și la suflet și în deplină formă. Colonelul s-a sculat în picioare de la birou și mi-a ieșit în întâmpinare. M-a îmbrățișat față de toți ofițerii, și mi-a spus: „Îți mulțumesc, ostașule, pentru darul prețios pe care ni l-ai adus de la nemți. Maiorul tău cu servieta lui cu tot, e mai de preț pentru noi decît 20 de «limbi». Am să intervin la comandament propunîndu-te pentru decorare.“ Eu

nu mai puteam de tulburare din pricina acestor cuvinte pline de bunăvoință. Îmi tremurau buzele. Nu le mai puteam stăpîni. De-abia am putut să rostesc: „Tovarășe colonel, vă rog să mă treceți într-o unitate de pușcași“.

Dar colonelul a început să rîdă. M-a bătut cu palma pe umăr: „Ce luptător poate să iasă din tine, dacă abia te ții pe picioare? Astăzi te și trimit la spital. Acolo au să te lecuiască și au să te hrănească bine. După aceea ai să pleci pentru o lună în concediu la ai tăi. Iar cînd o să te întorci, vom vedea unde te vom repartiza.“

La despărțire, atît colonelul, cît și ceilalți ofițeri care se găseau în adăpost mi-au strîns mîna din toată inima. Iar eu am ieșit tulburat din cale-afară — fiindcă de doi ani nu mai eram obișnuit cu purtarea omenească. Și trebuie să ai în vedere, măi frate, că încă multă vreme — ori de cîte ori aveam prilejul să vorbesc cu șefii mei — îmi băgam din obișnuință capul între umeri, temîndu-mă parcă să nu mă lovească. Iată cum ne-au învățat în lagărele fasciste...

Din spital am trimis numaidecît Irinei o scrisoare. I-am scris totul pe scurt, cum am căzut prizonier și cum am fugit împreună cu un maior neamț. Dar oare de unde, Doamne iartă-mă, s-a prins de mine lăudăroșenia asta copilărească? Nu m-a răbdat inima și i-am scris că colonelul mi-a făgăduit să mă propună pentru decorare...

Două săptămîni m-am pus pe dormit și pe mîncare. M-au hrănit cîte puțin, dar des — altfel, dacă mi s-ar fi dat mîncare pe saturete, m-aș fi putut prăpădi, după cum spunea doctorul. M-am refăcut cu totul. Dar peste două săptămîni nu puteam lua nimic în gură. Nu primeam răspuns de acasă; și, drept să vă spun,

începuse să-mi fie dor. Nu-mi ardea de mâncare. Somnul mă părăsise, fel de fel de gânduri negre îmi umblau prin cap...

În săptămîna a treia primesc o scrisoare din Voronej. Dar nu-mi scria Irina, ci vecinul meu — tîmplarul Ivan Timofeevici. Ferească Dumnezeu pe oricine de asemenea scrisori. Îmi aduce la cunoştinţă că nemţii, încă în 1942, au bombardat uzina de avioane şi o bombă de mare calibru a căzut drept pe căsuţa mea. Irina şi fetele tocmai erau acasă... Vezi bine, îmi scrie el, n-a rămas nimic din ele iar în locul căsuţei s-a căscat o groapă adîncă.

Atunci n-am citit pînă la capăt scrisoarea. Mi s-a făcut negru înaintea ochilor, inima mi s-a strîns ca într-un cleşte şi nu se mai putea slobozi. M-am întins pe pat, m-am hodinit puţin şi am isprăvit de citit scrisoarea. Vecinul îmi scria că, în timpul bombardamentului, Anatoli era la oraş. Seara s-a întors în cătun, s-a uitat la groapă şi, în timpul nopţii, a plecat din nou la oraş. Înainte de plecare a spus unui vecin că se va înscrie voluntar pe front. Asta-i totul.

Cînd inima mi s-a desfăcut din încheştare şi sîngele a început să-mi vîjiie în urechi, mi-am adus aminte cu cită greutate se despărţise Irina de mine la gară. Care va să zică încă de atunci inima ei femeiască o prevestise că n-aveam să ne mai întîlnim pe lumea asta. Şi eu atunci am împins-o...

Aveam familie, casa mea, înjghebate ani de-a rîndul şi totul s-a prăbuşit într-o clipă. Am rămas singur. Mă gîndeam : „Oare nu-i un simplu vis viaţa mea pidosnică ?“ În timpul prizonieratului, aproape în fiecare noapte stăteam de vorbă — bineînţeles în sinea mea — cu Irina

și cu copilașii mei. Îi încurajam : am să mă întorc acasă, dragii mei, să nu vă fie inima tîngă după mine, sînt bărbat zdravăn, am să supraviețuiesc și iar o să fim cu toții împreună... Va să zică, doi ani de zile eu am stat de vorbă cu morții ? !

Povestitorul tăcu cîteva clipe apoi urăa parcă cu alt glas, încet, cu întreruperi :

— Hai, frate, să fumăm o țigară, altfel simt că mă înăbuș.

Fumarăm. O ciocănitoare toca în pădurea inundată de viiturile primăverii. Vîntul cald tot atît de leneș mișca mîțișorii uscați din arin ; și norii tot așa pluteau în înălțimea sinilie, duși de albe vintrele întinse — totuși, în clipele de tăcere îndurerată, îmi apărea altfel lumea nețărmută, care se pregătea de mărețele prefaceri ale primăverii pîntru veșnica izbîndă a vieții în natură.

Continuarea tăcerii ar fi fost dureroasă. Îl întrebai :

— Si mai departe ?

— Mai departe ? răspunse fără chef povestitorul. Mai departe, colonelul mi-a dat un concediu de o lună. Peste o săptămînă eram la Voronej. Am mers pe jos pînă unde odinioară am trăit în mijlocul familiei mele. Nu era decît o groapă adîncă plină de apă ruginie, iar de jur împrejur buruiene pînă la brîu... Un colț uitat de lume, o liniște de țintirim. Vai, frate, parcă aveam o piatră pe inimă ! Am stat cîtva timp, mi s-a încrîncenat carnea pe mine și am pornit din nou spre gară. Nici un ceas n-am putut rămîne acolo. În aceeași zi am plecat înapoi la divizie.

Dar după trei luni mi s-a ivit și mie o bucurie, ca soarele dintre nori : l-am descoperit pe Anatoli. El mi-a trimis o scrisoare de pe front, pesemne de pe alt front. Mi-a aflat adresa de la vecinul meu, Ivan Timofeevici. A nimerit la început într-o școală de artilerie — cum m-a lămurit el. Talentul la aritmetică i-a prins bine acolo. Peste un an a absolvit școala, evidențiat. A plecat pe front și iată că acum, spunea în scrisoare, a căpătat gradul de căpitan, comanda o baterie de „patruzeci și cinci“, avea șase decorații și medalii. Într-un cuvânt, l-a întrecut pe tată-su în toate privințele. Și iarăși strașnic m-am umflat în pene ! Orice-ai spune, dar fiul meu e căpitan și comandant de baterie. Asta nu-i glumă ! Apoi unde mai pui și decorațiile. N-are a face că tatăl său cară pe un „Studebaker“ obuze și alt material militar. Rosturile tatălui țin de trecut, pe cînd el, căpitanul, are tot viitorul înainte.

Am început să am, noaptea, visuri bătrînești, cum se va sfîrși războiul, îmi voi însura feciorul și voi trăi pe lîngă tineri. Voi lucra dulgherie și îmi voi dădăci nepoții. Într-un cuvânt — fel de fel de năzdrăvănii de om bătrîn. Dar și aici am dat greș din plin. În timpul iernii înaintam în ofensivă fără răgaz, n-aveam cînd să ne scriem destul de des unul altuia. Dar la sfîrșitul războiului, cînd eram lîngă Berlin, am trimis dimineața lui Anatoli o scrisorică, iar a doua zi am și primit răspuns. Din asta am înțeles că eu și feciorul meu am ajuns în capitala Germaniei pe căi deosebite, dar că ne aflăm oricum aproape unul de altul. Așteptam din clipă în clipă, dacă nu azi, mîine, să ne vedem. Și chiar ne-am și

văzut. Exact la 9 mai, dimineața, un trăgător neamț l-a împușcat pe Anatoli al meu...

În după-amiaza aceleiași zile mă cheamă comandantul companiei. Văd la dînsul șezînd pe scaun un locotenent-colonel de artilerie, necunoscut. Cînd intru în cameră, acesta se scoală în picioare ca înaintea unuia mai mare în grad. Comandantul companiei mele îmi spune: „Are treabă cu tine, Sokolov“, și se întoarce cu fața către fereastră. Mă simt pătruns ca de un curent electric, fiindcă presimt ceva rău. Locotenent-colonelul se apropie de mine și îmi vorbește încet: „Curaj, taică! Feciorul tău, căpitanul Sokolov, a fost ucis astăzi la baterie. Hai cu mine!“

M-am clătinat, dar nu m-am prăbușit la pămînt. Și acum îmi aduc aminte ca prin vis cum am mers cu locotenent-colonelul într-o mașină mare, cum ne-am strecurat pe străzile pline de dărîmături. Îmi amintesc ca printr-o ceață soldații rînduiți în front și sicriul acoperit cu catifea roșie. Pe Anatoli l-am văzut, frate, cum te văd și mă vezi. M-am apropiat de sicriu. Feciorul meu zăcea în coșciug, dar parcă nu era el. Fiul meu era un băiețaș firav, cu zîmbetul veșnic pe buze, cu mărul lui Adam ascuțit pe gîtul lui slăbuț. Iar aici zăcea un bărbat tînăr, frumos, lat în spate, cu ochii pe jumătate închiși, care se uita parcă pe lîngă mine, undeva, tare departe, în necunoscut. Numai în colțul buzelor rămăsese pentru totdeauna zîmbetul ușor zeflemist al băiețelului meu de dinainte, al lui Tolea, așa cum îl știam odinioară... L-am sărutat și m-am dat la o parte. Locotenent-colonelul a ținut o cuvîntare. Tovarășii dragi ai fiului meu și-au șters lacrimile. Dar lacrimile mele neplînse parcă mi

se uscaseră în inimă. Poate de aceea mă și doare așa de cumplit.

Am îngropat în pământ străin, nemțesc, ultima mea bucurie și nădejde. Soldații din bateria fiului meu au tras o salvă în aer, petrecându-și comandantul în calea cea lungă, și parcă s-a rupt ceva în mine... Când am ajuns la unitatea mea eram alt om. În curînd am fost demobilizat. Încotro să apuc? Nu cumva la Voronej? Pentru nimic în lume! Mi-am adus aminte că un prieten al meu din Uriupinsk, demobilizat încă de cu iarnă din pricina unei răni, mă poftise pe vremuri la dînsul. Mi-am amintit și am plecat la Uriupinsk.

Prietenul meu și nevastă-sa n-aveau copii. Locuiau în casă proprie, la marginea orașului. Deși era invalid, lucra ca șofer la o autobază. Acolo m-am plasat și eu. M-am stabilit la prietenul meu, care mi-a dat adăpost. Făceam fel de fel de transporturi în diferite raioane. Toamna ne ocupam cu căratul grînelor. În vremea asta am făcut cunoștință cu noul meu fiu — uite-l, ăsta care se joacă în nisip.

Cînd te întorci din cursă în oraș, primul drum e, firește, la o ceainărie — ca să îmbuci ceva la repezeală și, desigur, să și bei vreo sută de grame de vodcă din pricina oboselii. Trebuie să mărturisesc că m-am dat de-a binelea la darul acesta vătămător... Și așa îl văd odată lingă ceainărie pe băiețașul ăsta; a doua zi îl văd iarăși. Un golânaș așa de măruțel, cu obrăjorii ca zeama de pepene verde, acoperiți de praf — murdar ca dracu, nepieptănat; iar ochișorii lui ca niște stelute noaptea, după ploaie! Așa de tare îmi căzuse la inimă, că — lucru de mirare — a început să-mi fie dor de dînsul. După cursă

căutam să-l văd cît mai repede. El se hrănea pe lîngă ceainărie, din ce-i dădeau unul și altul.

A patra zi, venind cu camionul încărcat de grîne de-a dreptul de la sovhoz, cotii spre ceainărie. Băiețașul era acolo, ședea în cerdac și își bălăbănea piciorușele. Se vedea că era flămînd. Îmi scosei capul pe fereastra mașinii și îl strigai : „Hei, Vaniuşka ! Urcă repede în mașină să faci o plimbare pînă la elevator. De-acolo ne întoarcem aici ca să stăm la masă.“ Strigătul meu îl făcu să tresară. Sări însă din cerdac, se cățărară pe scara mașinii și mă întrebă încetișor : „Dar dumneata de unde știi, nene, că mă cheamă Vanea ?“ Își făcu ochișorii mari, așteptînd răspunsul meu. Eu îi spun că, cică, sînt om umblat și știu totul.

Băiatul se sui prin dreapta ; îi deschisei ușița și îl așezai lîngă mine. Plecarăm. Ce băiat viori ! Dar deodată el tăcu, așa din senin, rămase pe gînduri, se uită la mine de cîteva ori pe sub genele-i lungi, răsfrînte în sus, și scoase un suspin. Ce păsăruică mititică și s-a și deprins să suspine ! Asta-i pentru vîrsta lui ? Îl întrebai : „Vanea, unde-i tatăl tău ?“ El îmi șopti : „S-a prăpădit pe front“. „Dar mama ?“ „Mama a fost ucisă de o bombă în vagon, cînd mergeam cu trenul.“ „Dar de unde veneați ?“ „Nu știu, nu țin minte...“ „Și aici n-ai nici o rudă ?“ „N-am pe nimeni.“ „Unde dormi ?“ „Pe unde se întimplă.“

O lacrimă fierbinte clocoti în mine și deodată mă hotărîi : „Nu se cade să ne prăpădim răzleți ! Am să-l iau ca feciorul meu.“ Deodată parcă o piatră mi se ridică de pe inimă. Sufletul mi se luminează. Mă aplecai spre dînsul și îl întrebai încetișor : „Vaniuşka, știi tu cine-s eu ?“ El

mă întrebă și oftă : „Cine ești ?“ Îi răspunsei tot atît de încetișor : „Eu sînt — tatăl tău“.

Doamne-Doamne, ce se petrecu atunci ! Copilul mă cuprinse năvalnic cu brațele de gît. Mă sărută pe obraji, pe gură, pe frunte. Striga atît de subțirel și de sonor, ca un sturz, încît parcă ne înăbușeam în cabină : „Tăticule scump și drag ! Știam, știam că ai să mă găsești ! Oricum, tot trebuia să mă găsești ! Așa de mult te-am așteptat !“ Se lipi de mine, tremurînd din cap pînă-n picioare — ca ierbușoara în vînt. Iar mie mi se împăienjeniră ochii, fiori îmi treceau prin tot trupul, mîinile îmi tremurau. Mare minune că n-am scăpat volanul ! Dar tot am intrat într-un șanț din nebăgare de seamă. Atunci am oprit motorul. Pînă nu mi s-a risipit ceața de dinaintea ochilor m-am temut să pornesc — ca să nu dau peste cineva. Am stat așa vreo cinci minute. Iar fiul meu se îndesa în mine din răspuțeri, tăcea și se cutremura tot. Îl îmbrățișai cu mîna dreaptă, îl strînsei ușor la pieptul meu, iar cu stînga făcui un viraj și mă întorsei îndărăt, acasă la mine. Cum să mă duc la elevator, cînd nu-mi ardea de așa ceva ?

Lăsai mașina lîngă poartă, luai în brațe pe noul meu fiu ca să-l duc în casă. Iar el așa îmi înlănțui grumazul cu mînuțele, încît nu mă putui desface pînă intrai înlăuntru. Se lipise cu obrăjorul de fața mea nebărbierită. Așa îl purtai pînă în odaie. Gospodarul și gospodina tocmai se nimeriseră acasă. Intrai, le făcui semn din ochi și rostii semeț : „Iată că l-am găsit pe Vaniușka el meu. Bucuroși de oaspeți, oameni buni ?“ Amîndoi, soți fără copii, își dădură numaidecît seama de cele întîmplate și începură să trebăluiască, alergînd care încotro. Iar eu nu

mă puteam desface din îmbrățișările băiatului. De-abia îl putui convinge. Îi spălai mîinile cu săpun, îl așezai la masă. Gazda îi turnă borș în farfurie și, uitîndu-se cu ce poftă mîncă copilul, izbucni în lacrimi. Stătea lingă sobă și plîngea în șorț. Vaniuşka o văzu că plînge, alergă la ea, o trase de poală și îi spuse: „Mătușică, de ce plîngi? Tăticul m-a găsit lingă ceainărie, toți de-aici ar trebui să se bucure și dumneata plîngi.“ Atunci stăpîna se puse încă și mai tare pe plîns: era toată udă de lacrimi!

După prînz îl dusei la o frizerie și-l tunsei; iar acasă îi făcui baie în covată și-l înfășurai într-o prostire curată. Mă îmbrățișă și așa adormi în brațele mele. Îl așezai cu băgare de seamă în pat, plecai la elevator, descărcai grînele, dusei grabnic mașina la stație și — la goană prin magazine! Îi cumpărai pantalonași de stofă, o cămeșuică, sandale și o șapcă. Toate acestea, bineînțeles, nu-i erau pe măsură și nici de cine știe ce bună calitate. Ba gazda mă și ocări pentru pantalonași. „Dar ce, zice, ai căpiat de vrei să îmbraci copilul, pe căldura asta, cu pantaloni de stofă!“ Și cît ai bate din palme ea puse pe masă mașina de cusut, cotrobăi într-o ladă și peste un ceas erau gata pentru Vaniuşka niște pantalonași de satin și o cămeșuică albă cu mîneci scurte. Mă culcai cu dînsul și, pentru prima dată după vreme îndelungată, adormii liniștit. Totuși, noaptea, mă sculai de patru ori. Mă trezeam; el sta pitit la subsoara mea ca vrabia sub streășină și răsuflea încetișor. Simteam atîta bucurie în suflet cum nici nu pot s-o arăt prin cuvinte! Căutam să nu mă răsucesc în așternut, ca să nu-l trezesc; totuși nu mă lăsa

inima, mă sculam ușurel, aprindeam un chibrit, și mă desfătam privindul.

Înainte de revărsatul zorilor mă deșteptai fără să-mi dau seama din ce pricină mă înăbușeam. Băiețașul ieșise de sub cearșaf și se culcase, de-a curmezișul peste mine: stînd tolănit îmi apăsa gîtul cu piciorușul. E bucluc de dormit cu dînsul, dar m-am deprins — și fără el mi-e urît. Noaptea, îl mîngîi cum doarme, îi miros perișorul învîrtejit. Atunci inima mi se liniștește, se moaie — și doar îmi era împietrită de amaruri.

La început luam băiețașul cu mine în curse. După aceea mi-am dat seama că așa nu poate merge treaba. Ce-i trebuia unui om singur ca mine? O bucățică de pîne și o ceapă cu sare îi țin de saț soldatului o zi întreagă. Dar cu copilul e altă poveste: ba trebuie să-i faci rost de lapte, ba să-i fierbi un oușor; apoi nu-i chip să-l lași fără o fiertură caldă. Nu încape nici o întîrziere. Atunci mi-am luat inima în dinți și l-am lăsat în îngrijirea gospodinei. Copilul a vărsat pînă seara șiroaie de lacrimi, iar seara a fugit la elevator ca să mă întîlnească. Acolo m-a așteptat pînă tîrziu, noaptea.

La început am avut de furcă cu dînsul. Odată ne-am culcat încă pe lumină, căci eram tare trudit din timpul zilei. Băiețelul, cînd ciripește într-una ca un pui de vrabie, cînd nu știu de ce tace. Îl întreb: „La ce te gîndești, feciorul tatii?” Atunci el îmi pune o întrebare, rămînînd citeva clipe cu ochii în bagdadie: „Tăticule, ce-ai făcut cu mantaua ta de piele?” Eu n-am avut niciodată în viață manta de piele. Ca să ies din încurcătură, îi spun: „A rămas la Voronej!” „Dar de ce m-ai căutat așa de mult?” Îi răspund: „Eu te-am căutat, băiatul tatii, și-n

Germania, și-n Polonia; am străbătut toată Bielorusia și călare și pe jos; iar când colo tu erai în Uriupinsk.“ „Dar Uriupinsk e aproape de Germania? Dar de-acasă de la noi pînă-n Polonia e mult?“ Așa flecăresc cu dînsul înainte de a adormi.

Dar tu îți închipui, frate, că el a întrebat fără nici un rost despre mantaua de piele? Nu. Totul e cu tîlc. Va să zică, tatăl său adevărat purtase pe vremuri asemenea manta, iar copilul și-a adus aminte de ea. Memoria copiilor seamănă cu scăpărările îndepărtate din timpul verii: fulgeră, luminează totul pentru scurt timp și apoi se sting. Așa și memoria copilului, ca și fulgerările acestea, are unele scăpărări.

Poate aș mai fi locuit cu dînsul încă vreun anșor în Uriupinsk, dar în noiembrie am intrat într-un bucluc: mergeam prin noroi și într-un cătun mașina a derapat. Tocmai atunci o vacă mi-a tăiat drumul, și am răsturnat-o la pămînt. Muierile, cum li-i obiceiul, au început să țipe. S-a strîns în goană lume. Un inspector de circulație, care tocmai se nimerise acolo, mi-a luat carnetul de șofer — întrucît n-am vrut să mă ploconesc lui. Vaca s-a ridicat de jos, și-a bîrzoiat coada și a pornit la trap pe hudîțe. Eu însă am rămas fără carnet. Iarna m-am ținut de dulgherie. Pe urmă m-am înțeles prin scrisori cu un prieten, fost tovarăș de slujbă cu mine, care-i șofer în regiunea voastră, raionul Kasarsk. El m-a chemat la dînsul. Mi-a scris că dacă lucrezi, cică, jumătate de an ca dulgher, regiunea îți dă alt carnet. Iată de ce eu și fiul meu ne călătorim spre Kașara folosindu-ne de picioarele noastre.

Dar chiar dacă nu mi s-ar fi întâmplat accidentul cu vaca, ca să zic așa, eu tot aș fi luat-o din loc din Uriupinsk. Dorul nu mă lasă să muncesc mult într-un loc. Când însă Vaniuşka al meu va creşte şi va veni vremea să-l dau la şcoală, — atunci, poate, o să mă ogoiesc şi eu într-un locușor. Pînă atunci călcăm şi noi pămîntul rusesc.

— Îi greu drumul pentru dînsul, îi spusei.

— Merge foarte puţin pe picioarele lui, mai mult îl duc eu în cîrcă. Îl iau în spate şi îl transport; iar cînd vrea să se mai dezmorească, se dă jos de pe mine, aleargă alături de drum şi zburdă ca un ieduş. N-ar fi nimic, frate, şi am duce-o noi tîrîş-grăpiş — dar inima asta mă dă de zmintală: trebuie să-i schimb pistonul... Uneori mă apucă inima şi mi se strînge așa de tare — că nu mai văd nimic înaintea ochilor. Mă tem să nu mor cumva prin somn şi să-mi sperii băieţaşul. Şi mai am un necaz: aproape în fiecare noapte îi visez pe morţii mei scumpi. Mai mult îi văd așa: parcă eu sînt după un gard de sîrmă ghimpată, iar ei se află în libertate, de partea cealaltă... Stau de vorbă despre toate şi cu Irina, şi cu copilaşii dar cum vreau să desfac sîrma cu mîinile — ei pleacă de lîngă mine, parcă se topesc din ochii mei... Şi încă ceva curios: ziua mă țin totdeauna foarte bine, nu scot nici un suspin; noaptea însă mă trezesc şi toată perna mi-i udă de lacrimi...

În pădure se auzeau glasul tovarăşului meu şi plescăitul vîslei în apă.

Străinul care era acum atît de aproape de inima mea, se sculă în picioare şi îmi întinse o mînă mare, vîrtoasă, ca de lemn.

— Adio, frate, drum bun!

— Să ajungi și tu cu bine la Kașara.

— Mulțumesc. Ei, băiatul tatii, haidem la luntre.

Băiețelul veni într-o fugă la tatăl său, trecu la dreapta lui și, ținându-se de poalele pufoaicei părintești începu să țeasă cu pașii săi repezi și mărunți alături de bărbatul cu pasul larg.

Doi oameni orfani, două grăuncioare de nisip, zvirlite pe meleaguri străine de uraganul războinic al stihiiilor... Ce-i așteaptă în viitor? Nădăjduiesc că rusul acesta, un om de-o neclintită voință, va rămîne ca o stîncă; iar alături de umerii tatălui se va ridica copilul care, cînd va fi mare, va suporta orice și va înlătura din cale-i toate piedicile, dacă Patria îi va cere acest lucru.

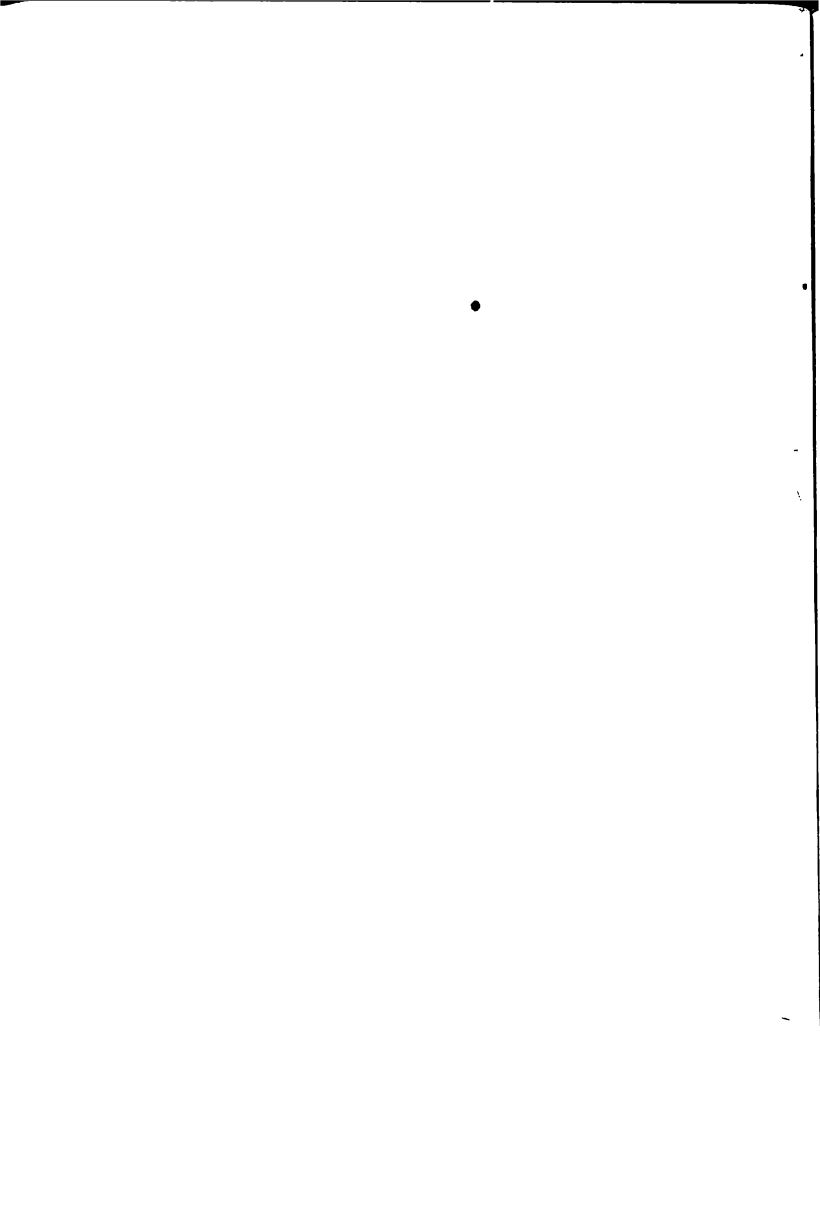
Cu adîncă tristețe mă uitam în urma lor... Totul ar fi decurs poate mulțumitor cu prilejul despărțirii noastre, dar Vaniuşka, după ce făcu cîtiva pași, împlețiți, cu piciorușele lui scurte, se întoarse din mers cu fața spre mine și mă salută cu mînuța-i trandafirie. Deodată o labă moale, dar cu ghiare, parcă îmi strînse inima și mă răsucii brusc, în loc. Nu, bărbății în vîrstă, cărunțiți în anii de război, nu plîng numai în vis. Plîng și aievea. Totu-i să știi a te întoarce la vreme. Și mai cu seamă nu trebuie să rănești inima unui copil, văzînd cum ți se rostogolește pe obraz o lacrimă bărbătească, fierbinte, singuratică...

Traducere de
M. Sevastos

VERA KETLINSKAIA

(n. 1906)

Romanul care a consacrat-o ca scriitoare și i-a adus celebritatea și în străinătate, nu numai în Uniunea Sovietică, a fost *Bărbăție* (1938) închinat comsomoliștilor care au ridicat pe Amur, în taiga, orașul Komso-molsk. Activitatea ei literară începuse cu mult înaintea acestei date și cunoscuse un ritm intens, autoarea publicînd nuvele, reportaje, cîteva romane (între care *Natka Miciurina* în 1929). După război, Vera Ketlinskaia înregistrează cîteva succese cu romane ca *Asediul* (1949) închinat luptei eroice pentru apărarea Leningradului, *Zilele vieții noastre* (1952) și *Altfel nu merită să trăiești* (1961), în care autoarea dezbate tema sa preferată: viața muncitorilor sovietici. Cele mai de seamă opere ale scriitoarei (*Bărbăție*, *Asediul*, *Zilele vieții tale*, *Altfel nu merită să trăiești*) au fost tălmăcite în limba română.

ALEEA INGINERILOR

În seara aceea s-au simțit ca altădată, în anii studenției. Lidinka trona și toți vroiau să-i fie pe plac. Chiar și sora lui Oleg, Nelka, a fost admisă în societatea lor ca membru cu drepturi egale. Și nici n-ar fi putut fi altfel, căci Lidinka era prietena ei. Seara a decurs într-o atmosferă din cele mai plăcute. Cu sinceritatea și timiditatea care-l caracterizează, Arcadii nu s-a mișcat tot timpul de lângă Lidinka, iar aceasta la rîndul ei părea să nu aibă ochi decît pentru dînsul... Apoi, pe neașteptate, a început să se grăbească să plece, pretinzînd că e tîrziu și „mămica are să fie îngrijorată...“ De fapt, cei doi se înțeleseră s-o șteargă împreună... După ce au ieșit în stradă de la geam cîteva perechi de ochi i-au urmărit, remarcînd, nu fără satisfacție, că merg lipiți unul de celălalt, la braț... Zăpada fulguia ușor, acoperindu-le căciulile și umerii.

— Ce-ar fi să-i căsătorim ?

— După cît se pare lucrurile merg într-acolo. Poate chiar astăzi o să fie ziua hotărîtoare !

Nimeni n-o invitasese în mod special pe Nelka să-și dea cu părerea, dar ea se dovedi a fi pre-

zentă și a avea ochiul chiar mai ager decît al celorlalți.

— Au cotit ! Au luat-o spre Cîmpul lui Marte !

Cei doi păreau să fi uitat că e atît de tîrziu și că „mămica are să fie îngrijorată“. O porniră în direcția Cîmpului lui Marte, dispărînd după perdeaua de ninsoare.

— E în ordine !

A doua zi dimineța tot grupul se întîlni, ca întotdeauna, la patinaj. Lipseau numai Arcadii și Lidinka. La început s-au aruncat cîteva glume : ce să-i faci, așa-s îndrăgostiții ! Dar apoi faptul păru ciudat. Arcadii nu lipsea niciodată de la patinaj, respectînd cu cea mai mare strictețe acest obicei al grupului lor de a-și petrece duminicile.

Trecu vreo oră, cîțiva se alarmară dacă nu li s-a întîmplat ceva. De la Arcadii nu știi niciodată la ce te poți aștepta !

Îndeosebi se arăta îngrijorat Oleg. Arcadii nu fusese pe de-a-ntregul sincer nici cu dînsul, pe care-l socotea cel mai bun prieten al său, totuși Oleg știa cît de mult îl costase istoria aceea îndelungată și chinuitoare, cît îl făcuse să sufere femeia aceea. Și apoi Arcadii e în genere o fire cam ciudată...

Nelka gonea fericită descriind rotocoale pe gheața patinoarului, însoțită de un adolescent firav. Oleg o opri și-i porunci să se ducă să vadă ce-i cu Lidinka. Aruncînd o privire spre însoțitorul său, Nelka se pregătea să refuze dar apoi înțelese că fratele ei e îngrijorat și acceptă :

— Bine, mă duc într-o clipă. Să mă așteptați la poartă.

Deși „să mă așteptați” era adresat numai adolescentului, la poartă a așteptat-o tot grupul. Dar Nelka nu s-a întors. Alarmați de-a binelea prietenii au plecat cu toții la Oleg acasă. Nelka nu era nici acasă. Au încercat să-i telefoneze lui Arcadii, dar fără succes. Cineva, la capătul celălalt al firului, ridică receptorul și-l lăsa pe furcă fără să răspundă. Și cine altul decât Arcadii putea s-o facă ? Doar nu bunică-sa !

Seara târziu s-a întors și Nelka cu ochii înroșiți de lacrimi și cu nasul umflat. Din prag le-a strigat :

— Pieriți din ochii mei, pețitori nepricopsiți ! Cum de nu mi-am dat seama de la început ce specimen e acest Arkașa al vostru atît de lăudat !

Bineînțeles Nelka ardea de nerăbdare să povestească totul. Și-a găsit prietena vărsînd siroaie de lacrimi, iar pe mama acesteia stupefiată, neștînd ce să creadă. Lidia s-a întors acasă către miezul nopții, a izbucnit în plîns și de atunci o duce tot așa... Cînd au reușit să rămîna cîteva clipe singure Lidinka i-a povestit printre lacrimi, cu chiu cu vai, ce s-a petrecut. S-au plimbat îndelung și totul a mers bine, chiar foarte bine, apoi Arkașa a spus că e târziu și e cazul să se întoarcă acasă. Iar tot timpul drumului a tăcut, a tăcut mereu. Ea a crezut că vrea să-i facă o declarație și a căutat să-l ajute, întrebîndu-l ba una ba alta, dar n-a reușit să-l scoată din tăcere. La despărțire, cînd au ajuns la poarta casei, el a lăsat capul în jos și i-a spus că mîine pleacă într-o călătorie foarte lungă și în genere are să fie foarte ocupat, așa că e puțin probabil să mai aibă prilejul să se întîlnească curînd. „Mulțumesc și adio.”

— „Mulțumesc și adio” ?

— Da ! Chiar așa i-a spus ! Mulțumesc pentru plimbarea plăcută și adio ! I-a strâns mîna și s-a dus.

Prietenii îl cunoșteau pe Arkadii încă din școală și avuseseră nu o dată prilejul să se certe cu el, dar niciodată nu fuseseră atît de supărați ca acum. Știau că are o fire ciudată, că în timpul relațiilor cu femeia aceea avea obiceiul să se închidă în sine zile de-a rîndul, enervîndu-și prietenii cu veșnicile lui secrete... Dar de astă dată nu mai putea fi vorba nici de tăceri, nici de secrete pe care vrînd-nevrînd trebuie să le respecti. De astă dată era altceva, naiba știe ce mai era ! I-a făcut curte prietenei lui Nelka, o fată atît de drăguță, i-a lăsat pe toți să nătrească anumite speranțe și acum poftim, „mulțumesc și adio“ !...

— Nu pleacă nicăieri, știu precis !

— Un pretext josnic !

— Las' că nici noi nu sîntem mai breji, ne-am încurcat cu nebunul ăsta...

Nebun de-a binelea. Toți și-aduc aminte că în școală ba avea numai note de zece — și era considerat cel mai bun elev, elevul ideal pentru profesori — ba cobora la șase și chiar la patru, încît directorul o chema la fiecare două zile pe bunică-sa... În timp ce prietenii se plimbau cu colegele lor, el ședea seri întregi cu cartea în mînă, pentru ca la momentul cel mai nepotrivit — putea să fie și sesiunea de examene, puțin îi păsa ! — să lase baltă învățătura și să se apuce cu frenezie de cîne știe ce drăcovenie. A născocit la un moment dat un „fotomezău“, cu ajutorul căruia fotografia ca din zbor ; s-a apucat altădată să învețe sanscrita, pentru a citi în original *Vedele*... A reușit în chip strălucit la exa-

menul de admitere la Institutul Politehnic, dar după jumătate de an s-a plictisit și, declarându-se decepționat, s-a retras, pentru a pleca să lucreze dincolo de Cercul Polar. După ce s-a întors s-a înscris la Institutul de Arhitectură. Toți au zis: „De astă dată și-a găsit vocația!“

Facultatea a absolvit-o strălucit, a fost repartizat într-unul din cele mai importante institute de proiectări și acolo a fost remarcat de celebrul Karsavin, care l-a luat sub oblăduirea sa. Mai mult ce putea cere de la viață! Dar după un an, s-a apucat să-l combată pe Karsavin în problemele de organizare a proiectării, s-a certat cu toți șefii din Institut, n-a vrut să cedeze de loc și a plecat la Moscova să-și expună punctul de vedere în fața instanțelor superioare...

La Moscova a plecat ca pentru o luptă ce urma să-i hotărască toată viața. Dar acolo pe neașteptate, s-a îndrăgostit de o necunoscută misterioasă, pe care a întâlnit-o pe stradă! Și timp de un an n-a căutat decît prilejuri pentru a se duce la Moscova, căutînd-o cu îndărătnicie, fără a-i ști nici numele, nici adresa!... Dacă tot mai continua să-și apere punctul de vedere în problemele de organizare a proiectării o făcea mai mult din încăpăținare, pînă cînd șefii s-au plictisit să se tot certe cu el și i-au propus să plece din Institut „de bună voie“.

Arkadii le-a replicat că nu simte această „bună voie“, deși de fapt pentru el e mai greu să lucreze cu Karsavin, decît lui Karsavin cu el. Din fericire pentru dînsul tocmai atunci a început o largă campanie de construcții de locuințe, care a dus la adoptarea proiectelor tip, adică a principiului pentru care luptase Arkadii. Lui Karsavin nu i-a rămas nimic altceva decît

să spună zîmbind acru : „Învingătorii nu trebuie judecați!“ și să-i încredințeze o lucrare independentă, un proiect tip. Pentru prima oară Arkadii lucra la ceva ce-i plăcea, lucra din rășputeri. Deveni cunoscut și apreciat. Dar nici de astă dată viața lui nu a urmat un curs lin ! Tocmai atunci s-a încurcat cu o femeie mai în vîrstă decît el cu zece ani, și-a pierdut capul, a lăsat toate baltă într-o perioadă de muncă deosebit de intensă și a plecat după ea, undeva, în sudul țării... A făcut datorii pînă peste cap, împrumutîndu-se de la unul și de la altul, și nici măcar nu și-a luat concediu în regulă... A fost cît p-aci să-l excludă din partid, dar cum a reușit totuși să definitiveze și încă cu succes, proiectul a fost iertat ; s-a ales doar cu muștrare.

A urmat apoi timp de șase ani o dragoste ciudată, chinuitoare. Nici măcar Oleg nu știa prea bine ce se petrece cu Arkadi. Cînd Oleg încerca să vorbească despre această femeie, prietenul îi replica cu un glas monoton pînă la exasperare :

— Civilizația musteriană, ca și cea de tip Achêle tîrzie, aparțin paleoliticului mijlociu, cu alte cuvinte, epocii vechi de piatră, cînd...

— Arcadii, știi că nu te întreb din curiozitate. Am impresia că tu...

— Cînd omenirea a pornit pe drumul de la stadiul de turmă primitivă, iartă-mă dacă sînt nepoliticos, la cel gentilico-matriarhal...

Acest joc îl născociseră ei singuri ! În grupul lor exista obiceiul de a se critica unul pe celălalt fără nici o jenă, sau de a-și juca unul altuia feste. Și într-o bună zi cînd unul începuse să implore : „ajunge“ — prietenii au născocit următorul sistem de „apărare“ : fiecare și-a ales o

temă și în momentul cînd începea să vorbească pe tema dată, toți ceilalți erau obligați să înceteze, să tacă. Au căutat în enciclopedie lucrurile cele mai încîlcite și mai grele : dinastia Ahmenizilor, paricopitatele, războaiele punice... Lui Arkadi i-a revenit civilizația musteriană și de tip Achêle tîrzie. Au rîs cît au rîs, au glumit și apoi au uitat. Toți în afară de Arkadi. El a studiat amănunțit caracteristicile acestor civilizații preistorice și oridecîteori vroia să închidă gura prietenilor săi se apuca să debiteze...

— Caracteristice pentru aceste civilizații sînt viața în grote, vînătoarea mamușilor făcută în grup, precum și...

Ce puteai să-i faci și mai ales cum să-l îndupleci să vorbească ?

Numai odată, cu trei ani în urmă, probabil într-o perioadă de neînțelegeri, Arkadi a uitat de locuitorii din Neanderthal pentru a exclama cu ciudă :

— Nu mai vreau nici să aud, nici să-mi amintesc de ea ! S-a terminat cu povestea asta !

Prietenii s-au străduit să-l atragă în cercul lor de preocupări și distracții ; el mergea supus la cinema, sau în excursii, dar o parte din ființa lui lipsea, de parcă murise. Toți nădăjduiau că vremea îl va tămădui. Și într-adevăr într-o bună zi Arkadi reînvie, bucuria părea să-i țîșnească din ochi, din toată ființa lui... Se tămăduise cu adevărat ? Sau motivul era succesul pe care-l avusese lucrarea sa preferată, proiectul unui cinematograf ? Sau poate că se îndrăgostise din nou și de data aceasta cu mai mult noroc ?... Dar curînd toți aflară, încludați, că motivul era tot cel vechi : unul dintre prieteni îl văzu pe Arkadi în Grădina de vară cu aceeași femeie, stînd pe

o bancă într-o alee retrasă... Apoi Arkadi deveni și mai posomorît, răspundea răstit la întrebările prietenilor, evita să-i întâlnească... Peste un an, în viața lui Arkadi apăru Ira, o artistă tinăra și simpatică. O prezentă prietenilor săi și viața-i păru să reentre „în normal“. Curînd însă Ira dispăru din societatea lor.

— Se vede că sînt misoghin — spuse glumind Arkadi, și nu cunosc alte sentimente decît prietenia aspră, bărbătească sau pasiunea pentru arhitectură !

Iată însă că în vara aceasta, la plajă, îi plăcu Lidinka, prietena lui Nelka. Au făcut cunoștință, au început să flecărească pîrjolindu-se la soare, ceilalți s-au retras lăsînd în jurul lor „un vid“. Apoi s-au dus să facă baie, și au înotat departe, departe, de nu li se mai vedeau nici caschetele. Între timp, în absență, prietenii le-au și hotărît soarta : „Trebuie să-i căsătorim“ ! Cu sprijinul grijului al prietenilor, relațiile afectuoase dintre Arkadii și Lidinka înfloreau și totul părea să se îndrepte spre victoria finală... Și iată, poftim, „Mulțumesc și adio !“ Ce să fie, ce să însemne ?

— Trebuie să-i vorbim deschis, bărbătește !

— Să-l obligăm să ne explice, să-i cerem socoteală !

— Iar el are să ne dea dracului ! Lasă-l mai întîi pe Oleg să tatoneze terenul...

Dar Arkadi nu le-a spus nimic nici lui Oleg, nici tuturor prietenilor adunați laolaltă. Ba a luat chiar o atitudine de ofensivă : „Cine v-a pus să vă amestecați cu peșitul ? V-am făgăduit eu ceva ?

Și cu asta s-a terminat explicația. Arkadi s-a întors în cercul prietenilor ; venea adesea în mijlocul lor și nu se mai arăta ca altădată, poso-

morît, dar nici fericit nu părea. Un om ca toți ceilalți, care se distra deopotrivă cu ceilalți, discuta cu aceiași înflăcărare, avea interese multiple și totdeauna o pasiune. Îndelungata pasiune pentru muzică părea să treacă, în schimb acum învăța italiana și colecționa cărți de pictură.

Prietenii aveau obiceiul să spună că în viața lui Arkadi totul a rămas ca altădată : de fiecare dată cîte o pasiune nouă.

Venise primăvara și Neva își purta ghețurile. Arkadi stăruia pe lîngă Oleg și reuși să-l convingă să facă o plimbare ; altădată hoinăreau cu plăcere prin oraș. Arkadi părea în ziua aceea cam exaltat. „Hai să ne aducem aminte că lumea e minunată și că primăvara rămîne primăvară“, acestea au fost cuvintele cu care l-a întîmpinat pe Oleg, deși pe cheiul Nevei sufla un vînt de te îngheța.

Dar cu tot vîntul rece, explicabil, de vreme ce ghețurile acopereau încă Neva, primăvara nordică își revendica drepturile, alungînd noaptea. Era nouă trecute, totuși cerul nu-și pierduse lumina. Printre clădiri și în parcuri coborîse amurgul, dar cheiurile și piețele erau luminoase ca ziua, iar în oglinda Nevei strălucea cerul. Puteai să stai să privești ore în șir, fără încetare, mișcarea domoală a ghețurilor mari și mici, să le ascuți ciocnindu-se și sfărîmîndu-se.

Oleg își legă mai strîns fularul și-și ridică gulerul ; cu căciula dată pe spate își sprijinea mîinile goale pe parapetul de granit. Părea să soarbă pentru prima oară toată frumusețea aces-tei ore, și totuși continua discuția începută mai înainte despre „copiști“, cum le spunea el cu dispreț pictorilor, care copiază servil natura, re-producînd-o în forme prestabilite sau mai bine

zis fac ilustrație pe marginea evenimentelor din viață.

— Un pictor care zugrăvește cu aceeași grijă omul și fața de masă, omul și ornamentul de pe tavan, este un pictor pe care nu-l emoționează nimic. Dacă spune despre toate câte puțin, înseamnă că nu are ce spune cu glasul puternic, răsunător despre un singur fapt, despre o singură problemă! Rembrandt încă reușise prin jocuri de umbre și lumini să sublinieze principalul și să lase neobservat neesențialul. Puțin îmi pasă de pozele astea plăcute care nu spun nimic nici minții, nici inimii!

Atenția lui Oleg fu reținută de cuvintele „forme prestabilite“. În tehnică, problema îi era limpede, o înțelegea lesne, și în sensul preluării formei vechi și în sensul destrămării ei inevitabile oridecâteori era vorba de afirmarea unui principiu nou sau a unui material nou.

Dar în artă cum se punea problema? Oleg nu era amator de tot soiul de jonglerii, deși uneori îl și amuzau. Socotea că știința și tehnica determină progresul, iar menirea artei este în fond de a înfrumuseța viața și de a înlesni autodefinirea conștiinței sociale. Deci problema principală care se punea, era cea a unei zugrăviri veridice. Și atunci poate fi vorba de forme prestabilite, de vreme ce viața e mereu alta?

— Eu pot să-mi dau seama într-o măsură mai mare sau mai mică dacă un tablou e bun sau rău — spuse Oleg. Dar ce înțelegi tu prin aceste „forme prestabilite“? Nu cumva... de pildă, privești uneori o pînză, parcă nu e rău pictată, tema ar fi actuală și totuși tabloul îți pare învechit, ca și cum l-ai mai fi văzut undeva?

— Aşa-i... ca şi cum l-ai mai fi văzut undeva, pufni pe nas Arkadi. O operă de artă adevărată îţi arată într-o lumină nouă chiar şi ceea ce ai mai văzut, privind-o, înţelegi lucruri care nici nu ţi-au trecut înainte prin minte. Ai văzut tabloul lui Korjev *Ostaşul ridică stindardul*? Ce-ar fi făcut un „copist”? Te asigur că ar fi pictat foarte conştiincios şi strada şi baricadele şi pe duşmanii care trag, ar fi zugrăvit concret toată ambianţa. Ar fi studiat costumele... Iar Korjev a tăiat pînza la două treimi din înălţimea ei, a eliminat toată ambianţa, tot mediul şi a lăsat numai figura muncitorului aplecat spre cel ucis şi preluînd din mîna lui steagul. Totul e simplu, dar sugerează istoria luptei, a caracterului, a ideii... Am observat un lucru : expoziţia este vizitată de oameni foarte diferiţi, dar niciunul nu trece pe lângă această pînză fără să se oprească. Chiar scepticii cei mai învederaţi îşi uită replicile lor acre... Arkadi îşi smulse mîinile de pe parapet şi-şi trase gulerul de la palton, dar nu pentru a-l închide, ci pentru a-l desface şi mai tare. Urăsc scepticii ! Îi urăsc pe sceptici şi pe micii burghezi ! De altfel scepticii sînt o variantă a micilor burghezi, dar cu ifose intelectuale, ceea ce e şi mai respingător ! Am citit cîndva în jurnalul lui Tolstoi, că dacă cineva dispreţuieşte arta contemporană lui, preamărind-o pe cea a trecutului, el nu dovedeşte nimic altceva decît că nu înţelege în genere arta. Sau ceva în felul acesta. Ce zici, grozave cuvinte ?

Pînă la urmă însă vîntul rece reuşi să-i vină de hac şi lui Arkadi ; strînse din umeri şi-şi trase prietenul de braţ. O porniră. Mergeau repede cu mîinile în buzunar. Vîntul le bătea în faţă, iar ei mergeau tăcuţi. Cînd cotiră pe o ulicioară unde

era mai cald și mai multă liniște. Arkadi își reluă gîndul, continuat între timp într-un monolog mut.

— Am inventat noțiunea aceasta de „oameni simpli“ și o tot repetăm din obișnuință. Minciuni! Orice om e o ființă complicată și nu trebuie să-l jignim cu cuvinte siropoase. Cînd văd tablouri care înfățișează un grup de pensionari cu chipul exultînd de fericire și alături această fericire concretizată într-o față de masă cu franjuri și o pisică, mă apucă furia împotriva filistinilor și a mincinoșilor. Da, mincinoși! Pentru că fericirea omului rezidă în acțiune, omul este fericit atunci cînd se simte folositor, și nu cînd se odihnește sau este ghiftuit. În comunism se vor găsi mijloace de luptă împotriva bătrîneții nu numai de ordin medical, dar și psihologic, prin muncă. Știi bine că în timpul blocadei Leningradului au reușit să supraviețuiască cei ce au muncit. Dimpotrivă s-au prăpădit, în primul rînd, cei ce au căutat să se ferească de muncă! Cunosco o actriță bătrînă. I-au murit toți, nu mai are pe nimeni, locuiește într-un azil de bătrîne. La ce se reduce viața ei? În apropiere, într-o casă vecină, există un colț roșu. Actrița lucrează acolo cu ansamblul de copii, se ocupă de o fetiță care vrea să intre la institutul de teatru. Dacă-ai lipsi-o de munca asta, nimic n-ar mai putea-o salva, nici fața de masă cu franjuri, nici pisica.

Ajunseră pe Cîmpul lui Marte. Frumusețea severă, liberă, a locului îi făcu să respire mai adînc și să încetinească pasul. Ramurile golașe ale tufelor masive de liliac miroseau puternic a muguri și a coajă umedă de copac.

— Korjev are un tablou, *Îndrăgostiții* îi spune. E o pînză care nu se încadrează în canoanele

obișnuite. Sîntem deprinși să credem că dacă e vorba de îndrăgostiți, tabloul trebuie să înfățișeze neapărat un tînăr și o fată... să exprime naivitate, frumusețe ! La Korjev nu găsești nimic din toate acestea ! Vezi doi oameni relativ în vîrstă, nu prea frumoși, care se odihnesc după o zi grea de muncă. Mîinile lor mari zac obosite... Privind tabloul îți zici că viața e cu mult mai variată decît reprezentarea superficială pe care o avem uneori despre ea, că frumosul nu se reduce la frumusețe, iar iubirea este cu mult mai puternică și mai bogată decît clocotul tineresc al singelui... iubirea înseamnă apropiere sufletească, înseamnă...

Se opri la jumătatea frazei și grăbi pasul. Oleg îl urmă în tăcere, simțea că Arkadi e pe punctul să povestească ceea ce fusese pînă atunci zăvorît în adîncul inimii sale...

Trecură de gardul de piatră și se apropiară de mormîntul ostașului necunoscut. Cu o simplitate străină de orice afectare Arkadi își încălzi palmele lîngă focul veșnic. Apoi amîndoi ocoliră pietrele funerare cu binecunoscutele inscripții.

— Nici unul din oamenii care sînt înmormîntați aici nu ar fi acceptat să vegeteze cu pisica în brațe, spuse Arkadi întorcînd capul spre Oleg. De aceea măcar în amintirea lor... nu avem dreptul să ridicăm osanale vieții filistine ! Vieții comode, line, fără furtuni și piedici ! Naiba s-o ia de asemenea viață ! Nu există viață cu adevărat fără luptă înflăcărată pentru ceea ce ți-e drag, pentru ceea ce crezi. Nu, nu există !

Se lăsa amurgul. Poate că în lumina focului, cerul părea mai întunecat, poate că noaptea cobora cu adevărat.

— Antonina înțelegea foarte bine aceasta, rosti ca pentru sine Arkadi.

Oleg știa că acesta era numele femeii cu pricina. Arkadi nu i-l spusese niciodată, dar prietenii reușiseră să afle cum o cheamă.

— Ce face Lidinka? întrebă pe neașteptate Arkadi.

— Nelka zice că e tristă.

Cîțiva pași fură făcuți în tăcere.

— Să nu-ți închipui că nu-mi dau seama că am procedat cum nu se cuvine. Față de ea, de la bun început m-am purtat josnic. Dar dacă nu aș fi rupt la vreme, ar fi fost și mai josnic.

— Tot o mai iubești pe Antonina?

— Nu.

Un răspuns sec, sacadat, de parcă ar fi tăiat cuvîntul în două cu toporul. Arkadi o porni din nou înainte fără să întoarcă capul.

— Nu te supăra, prietene. Noi am crezut că te putem ajuta, că în felul acesta ai să învingi cumva...

— Dar nu v-ați gîndit că e necinstit să faceți din fata asta o unealtă cu care eu „să înving“. Nu v-ați gîndit că e un om, nu o armă...

Traversară linia de tramvai și o porniră pe lîngă clădirea masivă și întunecoasă a Palatului Inginerilor. Drept înainte se zărea strada Fontanka, iar dincolo de ea începea un șir de străzi zgomotoase unde conversația înfiripată, anevoie ar mai fi putut continua. Oleg își prinse prietenul de cotul brațului.

— Hai s-o luăm pe Aleea Inginerilor.

Se așternea în fața lor, dincolo de podul mic și gîrbovit aleea, tăcută, întunecată, pustie, străjuită de copaci formînd o adevărată boltă de

crengi. Dar, ciudat, Arkadi se dădu înapoi, parcă speriat :

— Pe oriunde numai nu pe acolo !

— De ce ?

— Civilizația musteriană și-a luat numele după grottele *La Moustier*, unde arheologul francez Mortillet...

Rostise cuvintele cu o notă de zeflemisire. Oleg simți pentru o clipă dorința să plece, să-l lase baltă, dar Arkadi tăcu, fără să mai termine de spus ce făcuse Mortillet. Cei doi prieteni se opriră în fața podului. Simțeau că acum ori niciodată putea avea loc discuția sinceră dintre ei. Amîndoi își dădeau seama de aceasta.

— Bine, fie, să mergem.

Făcură cîțiva pași pe alee, Arkadi se apropie de parapetul cheiului și se sprijini de el. Aprinseră apoi cîte o țigară.

— Această alee mi-a dăruit-o Antonina. Era într-o seară... o seară neobișnuită... și ea a vrut să-mi facă un dar, să-mi dea ceva ca amintire. Și i-a trecut prin minte ideea năstrușnică să-mi dăruiască Aleea Inginerilor. „Ești generoasă, i-am spus, dar cum o să afle și alții că e aleea mea ? Și apoi ce pot face cu ea ?” Antonina mi-a răspuns : „Să te gîndești pe această alee la mine, chiar după ce ne vom despărți, chiar după ce voi muri.” Eu i-am replicat : „Atunci e mai curînd aleea ta decît a mea”. Iar dînsa mi-a spus : „E cu atît mai mult a ta, devreme ce mă cuprinde și pe mine”. Se pricepea să întoarcă așa lucrurile, ca pînă la urmă tot ea să aibă dreptate.

Luminile șterse de pe malul celălalt învăluiau fața lui Arkadi care exprima gingășie și duioșie. Iar glasul îi suna străin. La început duios, apoi cu o notă de tărie :

— Voi toți, chiar cînd tăceți, aveți aerul să spuneți mereu că nu ne potrivim, că ea nu mai e tînără și nici frumoasă, mă tot întrebați ce am găsit la ea și la ce bun... Dar ce importanță au toate acestea cînd doi oameni se iubesc?...

Oleg ar fi putut replica multe, dar își dădu seama că nu trebuie să-l întrerupă.

— Ce-i aceea iubire ? Ce înseamnă să iubești ? Numai oamenii triviali își închipuie că pentru dragoste e de ajuns ca femeia să fie tînără, să aibă un corp frumos, o mutră drăguță, o fire plăcută și asta-i tot ! E o prostie, sînt lucruri fără importanță, neesențiale. Antonina avea o fire dificilă, era cu zece ani mai în vîrstă, măritată, și avea un băiat mare... Dar ce contau toate astea ? Cînd eram alături de ea, — sau cînd nu eram, dar o purtam în suflet și eram deci ca și împreună, — puteam să-mi rostesc cu glas tare gîndurile. Tu, desigur, n-ai să mă poți înțelege. Să nu-ți închipui cumva că-i povesteam toate treburile mele. Dar femeia aceasta, era pentru mine, într-un fel, ca un criteriu suprem, ca să zic așa. De îndată ce mă gîndeam la ea se risipeau ca prin farmec toate impulsurile sau preocupările meschine... toate minciunile... Jignirile mărunte... Tot ce am făcut valoros, într-un fel sau altul, totul îi datoresc ei... Dar cine a înțeles acest lucru ? Toți își așteptau priviri cu subînțelesuri, șușoteau, rîdeau pe ascuns, umblau cu mahalagisme... Cît îi mai urăsc pe oamenii aceștia !

Oleg tresări : cuvintele izbucniră cu o tărie neobișnuită ! Oare nici noi, își zise în sinea lui, n-am înțeles unele lucruri, i-am pus bețe în roate ? Nu, nu, e numai autosugestie sau încăpăținare din partea lui Arkadi ! Și-și aduse aminte

de singura dată cînd o văzuse pe femeia aceea : la ieșirea dintr-un cinematograf grupul lor se întîlnise față în față cu Arkadi și cu această Antonina. Ce rece i s-a părut ! O femeie trecută de prima tinerețe, politicoasă, dar distantă, cu o privire disprețuitoare ! Și ce atitudine autoritară față de Arkadi !... Dar călătoria aceea în sud !... Ea s-a distrat, iar el a plătit apoi timp de o jumătate de an datoriile !... Și s-a mai ales și cu o muștrare !

— Cam fantazezi, spuse cît putu mai delicat Oleg. Poate că ai găsit ceea ce doreai să afli și nu ceea ce exista în realitate ? Ai avut totdeauna multă imaginație. Îți mai aduci aminte cum ai căutat-o pe necunoscuta aceea din Moscova, spuneai că te-a uluit. Chiar și pe mine ai reușit să mă hipnotizezi ; cînd m-am dus la Moscova mă uitam atent la toate femeile pe care le întîlneam pe stradă, în nădejdea că doar, doar voi întîlni și eu vreuna ca ea. Cu una am și făcut cunoștință, dar pînă la urmă a fost doar o istorie banală...

— Eu am găsit-o și n-a fost o istorie banală. Arkadi rosti aceste cuvinte fără urmă de ironie.

— Tu ? Ai găsit-o ?

— Caraghios mai ești ! Femeia aceea nu e alta decît Antonina.

Oleg aștepta ca Arkadi să continue, dar acesta tăcea, de parcă ar fi vrut să guste din răzbunare. Prietenii n-au reușit să-l înțeleagă, au întors totul cum le-a convenit. Sau poate nici el n-a știut să le istorisească ? Să le istorisească despre ziua aceea, cea mai grea zi din viața lui, cînd luase cuvîntul la o consfătuire ce urma să hotă-

rască totul și fusese ironizat ca un băiețandru, iar Karsavin care urmărise discuția cu un aer amuzat îi mai și spusese după ședință: „Vezi, tinere, te-am prevenit! La ce bun să te expui ironiilor?” Iritat și nefericit hoinărise îndelung pe străzi, ba făgăduindu-și să tacă pentru totdeauna, ba jurînd să lupte pînă la victorie. După vreo două ceasuri de hoinăreală ajunsese în dreptul rîului Moscova, lîngă podul Kremlinului. Aici a întîlnit-o. Văzu o femeie care mergea întru întîmpinarea lui, cu pas domol, cufundată în gînduri, serioasă, preocupată. Trecuseră unul de celălalt, cînd Arkadi își dădu seama, ca într-o străfulgerare, că femeia aceea avusese un chip deosebit, neobișnuit în expresia lui concentrată și pasionată. Sau poate i se păruse numai? O ajunsese din urmă, o depăși cu mult și îi ieși din nou în întîmpinare. Femeia nu-l observase, ea trăia cufundată în lumea gîndurilor sale. Iar lui Arkadi i se năzări pe neașteptate că numai această femeie este în stare să înțeleagă totul, și-și zise că nu și-o va ierta niciodată dacă n-o va opri. O depăși de cîteva ori pentru a-i ieși în față, ațintindu-și privirea asupra chipului ei. Nu-l interesa cîtuși de puțin dacă era frumoasă sau tînără. „N-am încotro — sînt obligat să vă opresc — i se adresă grăbit Arkadi, barîndu-i drumul — deși să nu vă închipuiți că sînt dintre cei ce acostează femeile pe stradă! Dar se întîmplă uneori să te simți atît de nenorocit și să nu știi ce să faci. Am impresia că dumneata m-ai înțelege!” „Să încerc — răspunse dînsa. Ce vi s-a întîmplat?” Porni alături de ea, vorbind mereu, fără întrerupere, cu înflăcărare și nu prea explicit, iar ea asculta, privindu-l cu coada ochiului, de parcă ar fi vrut să-și controleze pre-

supunerile. Iar cînd el a întrebato direct ce să facă, să lupte sau să renunțe, ea îi răspunse pe dată : „Bineînțeles, să lupti !” Apoi zîmbi : „De fapt nu-ți pot da un sfat. Dacă te-ai pregătit să te retragi din luptă, n-are să te mai poată ajuta nici un sfat. Dar după cîte înțeleg dumneata nici nu ai chef, nici nu poți să te predai în luptă.” Au trecut apoi de la o punte la alta și el i-a povestit totul, tot ceea ce tănuise în adîncul sufletului său, toate gîndurile sale, i-a împărtășit planurile sale... cum să ducă lupta mai departe, cum să învingă... Și numai cînd o zări uitîndu-se pe furiș la ceas se trezi la realitate. Înfiorîndu-se de teamă că femeia va pleca, va dispărea pentru totdeauna, o întrebă : „Cine ești dumneata ?” Iar ea îi răspunse : „O necunoscută, care știe să asculte păsările altora”. Și pentru că el insistă să-i afle numele, îi spuse : „Nu căuta să strici farmecul acestei întîmplări”. Apoi plecă grăbită, era așteptată la hotelul „Moscova”, unde avea o întîlnire într-o problemă serioasă, de treburi importante. Arkadi o conduse pînă la lift, sperînd să mai afle numele, adresa sau numărul ei de telefon. Făgădui s-o aștepte în hol. „Bine — conveni ea grăbită — așteaptă-mă o jumătate de oră. Dar dacă am să întîrzii să nu mă mai aștepți...” Apoi urcă cu liftul. Arkadi a așteptat-o pînă la miezul nopții, cînd portarul închizînd ușa l-a dat afară. Și s-a mai plimbat apoi îndelung în sus și în jos pe stradă...

— A spus atunci că e „o necunoscută care știe să asculte păsările altora”, iar mie mi s-a părut că totul a fost o închipuire, că ea nici n-a existat, ci a existat doar o discuție cu propria-mi conștiință. Și conștiința m-a îndemnat : luptă ! Am

luptat! M-am ales cu destule cucuie, dar pînă la urmă am biruit!

— Și noi te-am sfătuit să lupți — replică cu oarecare jignire în glas Oleg. E adevărat că un sfat ca acesta rostit de o femeie are o mai mare putere de însuflețire. Dar trebuie să recunoști că dacă n-ar fi fost hotărîrea Comitetului Central...

— Hotărîrile nu vin din senin... Unul, doi, trei oameni își exprimă părerile... Necesitățile realității, propuneri, argumente... Dezbateri: „pentru“ și „contra“... Așa se nasc noile hotărîri. Și în asta stă și puterea lor...

Arkadi părea dispus să orienteze discuția spre considerații generale, ceea ce nu putea însă conveni lui Oleg.

— Dar cum a apărut femeia aceasta la Lenin-grad?

— Mie nici nu mi-a trecut prin cap că de fapt ea locuia în hotelul acela, că nici ea nu era din Moscova, că venise acolo pentru niște treburi. Și cu atît mai puțin că era din același oraș cu mine! Ți-amintești, cînd lucrurile s-au mai limpezit, mi s-a cerut să scriu un articol? L-am scris și l-am predat revistei. Peste o săptămînă mă cheamă la telefon o voce plăcută: „Redactez articolul dumneavoastră și aș avea cîteva observații“... Cînd am auzit de observații m-am și înfuriat: o să-mi scoată pasajele cele mai îndrăznețe, lucrurile cele mai ascuțite. N-am s-o îngădui! Cînd am intrat în redacție, cine crezi că era?... Chiar ea.

— Ca într-un roman.

— Lucrul cel mai amuzant e că după o jumătate de oră de discuție ne-am certat. Într-adevăr, așa cum prevăzusem, ea voia să taie toate

atacurile mele împotriva lui Karsavin. Am fost atît de decepționat, încît am vrut să plec și să-mi iau articolul. Dar să vezi ce femeie deșteaptă e! A ieșit ca pentru cinci minute și a lipsit vreo jumătate de oră. Și cînd s-a întors mi-a pus mîna pe umăr și mi-a spus. „În timpul bătăliei poți lovi de moarte, dar după încetarea ei nu e mărinimos să tragi în cei învinși. Gîndește-te, Karsavin nu-ți mai poate replica acum...” Am rămas la redacție pînă la sfîrșitul programului, apoi am condus-o acasă. Așa a început.

Arkadi se întrerupse și tăcu, tăcu mult timp. Căci amintirea lui păstra vii ceasurile în care o condusese de atîtea ori acasă pe drumuri tot mai lungi, mai ocolite, vorbind despre cîte în lună și în stele, discutînd, certîndu-se, dar înțelegîndu-și din jumătate de vorbă, gîndurile și simțămintele. Două suflete, două minți se întîlneau, se respingeau, se împleteau într-o armonie tot mai strînsă. Iar cînd ea a plecat într-o bună zi, fără să-l anunțe, într-o deplasare în interes de serviciu, Arkadi avu senzația ciudată că orașul a devenit pustiu, ca un deșert, fără oameni, în care oricît ar fi strigat n-ar fi auzit răspunzîndu-i un glas. Arkadi a trăit o săptămînă în această pustietate, fără să audă glas omenesc, iar cînd ea s-a întors a venit în goană la redacție și de față cu ceilalți funcționari a scris pe coperta unui manuscris străin: „Mi-am dat seama că nu pot trăi fără dumneata”. Ea a adăugat „da” și a pus manuscrisul în sertar. Din ziua aceea viața a fost și mai minunată, căci a venit fericirea. O fericire deplină, fără nici o reticență.

Undeva în afara lor, excentric, se desfășurau două vieți independente, cu grijile, interesele,

preocupările lor. Undeva, în afară, exista soțul ei, fiul ei. Arkadi a făcut cunoștință cu băiatul, un adolescent căruia i se schimba vocea, și cu soțul, care tocmai venise din străinătate și se pregătea să plece din nou. Soțul i-a părut străin în casa în care totul purta amprenta personalității Antoninei, a gusturilor, a felului ei de a fi. Dar pe Arkadi nu-l preocupa ce anume o leagă de soț, câți ani are și ce viață trăise pînă a o fi întîlnit...

— Antonina exista singură, de sine stătătoare, în afara restului lumii. Și cînd eram împreună totul dispărea. Nu ne deranja nici faptul că ne întîlneam mai mult pe stradă. Nu știu dacă ai să mă crezi, întîlnirile acelea rare la ea, la mine sau la Moscova, dacă reușeam să ne sincronizăm deplasările, ne aduceau o fericire mai mare decît speram... dar noi ne simțeam bine oriunde, numai să fim împreună. Voi toți o credeți o cochetă care se joacă cu mine și așa mai departe. Nu știu dacă era sau nu cochetă, dar dacă era, atunci secretul ei era lipsa oricărei cochetării. Era întotdeauna atît de naturală... În iubire la fel. Nu făcea nici pe virtuoașă, nici pe statuia de piatră, ne simțeam doi oameni egali...

— Dar atunci de ce ?

Întrebarea izbucni fără voie pe buzele lui Oleg. Tot ceea ce-i spusese Arkadi era în completă contradicție cu părerile pe care și le formase. Toate motivările și argumentele ce păreau înainte indiscutabile își pierduseră rațiunea, logica.

— Uite de ce, răspunse cu mînie Arkadi. N-ai observat că fericirea altora irită ? Iar noi doi eram fericiți și n-o ascundeam, nu ne prefăceam, nici măcar nu ne gîndeam că s-ar putea inter-

preta ca un lucru rău... Dar filistinismul distruge totul! Urăsc trivialitatea, meschinăria mic-burgheză!

Și acum, deși trecuseră câțiva ani de atunci, se simți parcă din nou sufocându-se sub valul de mahalagisme, insinuări murdare, zvonuri răuvoitoare care s-au abătut pe neașteptate asupra lor și au distrus, sub apăsarea lor, tot ce era mai curat și mai luminos în viața lor, dragostea lor, care nu avea nevoie nici de legitimări, nici de asigurare materială, iubirea lor care era fericire pur și simplu și-i privea numai pe ei doi.

Valul o lovise în primul rînd pe dînsa: zîmbete și cancanuri cu subînțelesuri la serviciu, șușotelele și aluziile vecinilor, ochi iscoditori, urechi atente, mahalagisme... Era vitează, le răbda pe toate de una singură, numai că îi interzisese să vină s-o ia de la redacție, și începuse să-i fixeze întîlnirile în locurile unde nu-i puteau întîlni cunoștințele. Dar în ciuda precauțiilor și acolo-i întîlneau cunoscuții!

— Toate aceste meschinării au lovit-o mai întîi pe dînsa. Femeia este întotdeauna mai vulnerabilă. S-a simțit hărțuită, urmărită. La început a încercat să nu acorde atenție diferitelor mahalagisme și să braveze. Dar nu l-au cruțat nici pe băiatul ei și lui i-au șoptit cîte ceva la ureche... Îți mai aduci aminte cînd ne-am întîlnit atunci în fața cinematografului? V-ați uitat așa... Cînd ne-am depărtat, ea părea enervată, și deși făcea glume, simțeam că e iritată. Spuse în treacăt că voi parcă ați fi niște aparate Roentgen, pătrundeți cu privirea „prin carnea” omului. A venit apoi plecarea ei în sud. Mi-a lăsat un bilet: „Așa e mai bine. Totuna, tre-

buia să terminăm. Ține minte numai lucrurile luminoase...”

— Dar, Arkadi, înțelege... Femeia e măritată, e o problemă de onestitate elementară... Trebuie doar să înțelegi! Nu putea continua așa la infinit. Tu ești doar tânăr, un om liber, ea cu mult mai în vîrstă, are familie...

— Asta e, asta e, mai în vîrstă! Are familie! strigă Arkadi și glasul i se întretăie de furie. Voi toți, toți știți ce se poate și ce se cuvine! Dar dacă doi oameni se iubesc și sînt fericiți pentru că există această dragoste a lor? De ce vă amestecați, cine vă pofteste! De ce-i acuzați, pentru că sînt fericiți? Am aflat mai tîrziu că au fost niște ticăloși care loveau în ea amintindu-i mereu de vîrstă... Iar mie nici prin cap nu mi-a trecut că poate acorda atîta atenție acestui lucru... Zece ani diferență! Ei și? Dar pe ea asta o chinuia... Cînd am găsit-o acolo, în localitatea aceia de lîngă Suhumi, ea a izbucnit în lacrimi. Nici nu mi-a venit să cred că plînge, ca orice femeie obișnuită. Iar ea s-a supărat și mi-a răspuns: „Da, sînt o femeie obișnuită, cea mai obișnuită! Și mi-e teamă! Au să-ți împuie capul: e bătrînă, bătrînă, cum de nu ai găsit una tînră și mai frumoasă?”

Farurile unui camion ce trecea pe partea cealaltă a cheiului cuprinseră în mănunchiul lor de raze fața lui Arkadi. Oleg fu profund surprins de expresia prietenului său. Și totodată se simți parcă vinovat: și el încercase să-l influențeze pe Arkadi, subliniind cu dispreț vîrsta ei, ca și cînd ar fi fost vina ei că trecuse de patruzeci, ca și cum dragostea la această etate e ceva rușinos. Adevărul e că prietenii lui Arkadi nu crezuseră că la mijloc ar putea fi iubire...

— Ne-am stabilit apoi într-un sătuc mai la sud de Suhumi, rosti Arkadi abia auzit și se simțea că această amintire îi este deosebit de scumpă. Casa noastră avea o mică verandă, prin fereastra odăii se vedea marea, iar noaptea se auzea aproape de tot zgomotul valurilor. Ne cățaram pe munți, făceam plajă, mergeam cu pescarii la pescuit de stavrizi, pe care îi afumam și-i aduceam apoi acasă în palmele întinse... De am fi putut rămîne acolo ! În luna aceea, ea era cea mai tânără dintre noi doi, era mai tânără decît mulți tineri. Avusese o viață nefericită și fiecare impresie nouă îi trezea bucurie ca unui copil. „Toate le văd pentru prima oară“, îmi repeta mereu... I-am propus să plecăm undeva împreună, să ni se piardă urma. Ea a rîs : „Dar cu evidența de partid ce faci ? Cu buletinul de populație ?“ Sute de „dar“ și „nu se poate“. Și totuși în luna aceea am crezut că vom sfărîma orice piedici și vom fi împreună. Așa și trebuia să facem.

După o clipă de așteptare Oleg întrebă sfios de ce n-au făcut-o. Urmă un răspuns scurt :

— Am fost lași.

Se așternu o tăcere lungă. Fiecare era stăpînit de gîndurile sale.

„De ce Arkadi nu ne-a explicat totul de la început așa cum a făcut-o acum ? se întreba mirat Oleg. Sau atunci nu era nici el cu totul lămurit ? Am avut noi de la început o idee preconcepută ? Fir-ar al naibii, complicate mai sînt și relațiile dintre oameni ! E un adevăr pe care-l știm perfect cînd e vorba de persoana noastră. Iar dacă e vorba de alții, sîntem superficiali, recurgem la explicații banale și apoi încercăm să le supunem adevărul viu. De ce nu ți-am spus ?

N-am vrut să te simți oarecum răspunzător... să crezi că ai îndatoriri"... Și a mai adăugat : „Vreau să fii în relațiile cu mine un egoist. În felul acesta aş găsi justificare pentru toate.“ Iar eu, prostul, am luat-o drept glumă. De fapt erau aceleași motive. Vîrsta, cancanurile, teama de viitor... Ca bărbat aveam datoria s-o fac să înțeleagă adevărul, trebuia să dau dovadă de energie. Dar nu am făcut-o.

Pe malul celălalt trecu din nou o mașină și luminează pentru o clipă fața lui Arkadi care acum părea încremenită, lipsită de viață. Și glasul suna ca mort.

— Îți mai aduci aminte, am plecat într-o delegație în Cehoslovacia și Bulgaria? Trebuia să refuz, să rezolv mai întîi toate problemele, iar eu m-am bucurat că pentru cîteva săptămîni am să mă smulg din atmosfera aceasta înăbușitoare! Cînd m-am întors ea n-a mai vrut să ne vedem. Și avea perfectă dreptate! Întîlniri rare, luni întregi de singurătate — cît putea să dureze această situație? Avea greutăți și cu fiul... băiatul mergea pe șaptesprezece ani, tot felul de înrîuriri, cancanurile din jurul ei, divorțul... Ea a luptat și a învins de una singură... Dar cît a costat-o această biruință!

— Peste vreo două luni am plecat la Moscova și am întîlnit-o în holul hotelului. M-am ascuns pe după o coloană, apoi am întrebat în ce cameră stă și i-am telefonat: „Ce-ai zice să luăm cina împreună?“ Ca și cînd nimic nu s-ar fi întîmplat și ne-am fi despărțit numai cu o seară înainte. După o clipă de tăcere mi-a răspuns pe tonul cel mai firesc: „Peste o jumătate de oră la etajul 7...“ Am petrecut împreună trei zile.

Trei zile foarte fericite și totuși parcă apăruse o fisură în relațiile noastre...

Apoi o jumătate de an nu ne-am văzut din nou. Ne-au împiedicat tot felul de motive, ba unul, ba altul. A fost boînav băiatul ei, apoi am plecat eu în concediu, apoi ea. Și iar ne-am întâlnit la Moscova. De data aceasta știam că ea se duce la Moscova și mi-am aranjat și eu o deplasare. Și totul a reînceput ca altădată : cîteva zile fericite, apoi săptămîni și luni de pustietate. Într-o zi m-a sunat ea și m-a rugat să ne întîlnim. Venise soțul, să-l vadă pe băiat. Băiatul se bucurase atît de mult încît a înțeles că nu-i poate despărți unul de celălalt... Am hoinărit pînă noaptea tîrziu pe străzi și ne-am vorbit ca înainte de moarte. Era sfîrșitul, sfîrșitul. „Nu vreau să mint — mi-a spus. De vreme ce am fost de acord să-mi reiau căsnicia, vreau să fie totul cinstit.“ Ne-am luat rămas bun. Și atunci mi-am dat seama ce înseamnă : *pentru totdeauna*. Pentru totdeauna — cuvinte mai înspăimîntătoare ca acestea nu există... Într-o zi am așteptat-o lîngă redacție. Am văzut-o ieșind. Dar parcă nici nu era ea, îmbătrînise, se schimbase, era nu știu cum, ștearsă. Cînd am văzut-o așa, mi s-a strîns inima. Îmi zisesem că am s-o privesc doar de departe, dar n-am putut răbda și m-am repezit în întîmpinarea ei. Iar ea cum m-a văzut... s-a luminat toată, de parcă ar fi învăluit-o o rază... nu ți-aș putea explica exact numai că dintr-odată parcă s-a făcut alta, rîdea și plîngea... Ne-am luat de mînă și am pornit, și am umblat, am umblat... Și iarăși am luat-o de la început. Doar că s-a adăugat un sentiment de durere, senzația că totul e zadarnic, că sîntem condamnați precum și teama că vom fi văzuți, că vor începe iar

comentariile triviale... Așa a și fost. Au pornit din nou în jurul nostru șușotelile și mahala-gismele. Singură bunică-mea... ce minte ascuțită avea femeia aceasta! Ea singură era de parlea noastră! Antonina o iubea și de câte ori venea pe la noi o îmbrățișa și-și freca obrazul de al ei, ca un copil. Odată când a venit, bunica a spus: „Ce nu rezolvați problema asta ca oamenii, în loc să vă chinuiți unul pe celălalt? Ce contează că ești mai mare decît el! Se vede doar că nu puteți trăi unul fără celălalt!” Antonina a sărutat-o cu putere și toată seara a fost atît de veselă! Și eu mă bucuram și repetam într-una în sinea mea: da, da, da, nu putem unul fără celălalt, trebuie să dărimăm totul și să ne organizăm altfel viața, trebuie, trebuie!

— Și...

— Și nu am dărimat nimic, și nu am organizat nimic altfel. Tot felul de motive, de amînări... Adevărul este că toate șușotelile, bîrfelile cu trivialitatea lor reușiseră să mă influențeze și pe mine și să mă învenineze. Și ea a înțeles-o. Asta-i tot.

Arkadi se zmulse cu hotărîre de lîngă parapet și porni cu pași repezi pe trotuarul îngust de parcă ar fi fugit și de Oleg și de amintirile ce nu-și mai aveau rostul. Aleea se termina, prin bolta de crengi se întrezăreau luminile circului și jocul reclamelor luminoase. Arkadi se opri și zîmbi trist:

— În acest loc istoric am înțeles că Lidinka este o gîsculiță drăgălașă și că trebuie să fug cît mai e vreme.

— Poate că greșesc — replică Oleg — dar dacă totul e așa cum spui... te înțeleg, e greu. Foarte

greu. Dar eu în locul tău, m-aş întoarce la Antonina şi aş schimba totul. Chiar şi acum.

Arkadi clătină din cap.

— Nu. Ceea ce a fost s-a isprăvit. Focul a ars şi s-a stins. A rămas numai cenuşa.

Şi ridicînd mîna cu palma în sus o privi ca şi cînd ar fi ținut cu adevărat cenuşa, iar degetele le îndoi uşurel pentru a nu lăsa să cadă această cenuşa.

Oleg scoase o ţigară, o mototoli între degete, o aprinse şi aruncă chibritul peste umăr în canal. Arkadi refuză ţigara oferită, dar luă chibriturile, şi aprinzîndu-le unul cîte unul le aruncă în apă. Flacăra mică pîlpii descriind o traiectorie şi se stingea de îndată ce atinge suprafaţa apei.

— Raţiunea şi experienţa de viaţă ne învaţă ca pe locul incendiilor să înălţăm noi clădiri. Şi eu am încercat să fac lucrul acesta. Ira? Nu! Cu Lidinka am avut impresia că am reuşit să găsesc... E o fată drăguţă, care pare că mă iubeşte. Şi mie a început să mi se pară... În seara aceea am fugit din mijlocul vostru şi am pornit să hoinărim. Aproximativ pe drumul pe care am mers noi doi astăzi... Ca şi tine, ea mi-a propus să mergem pe această alee... Şi deodată m-am simţit asaltat, nu, nu de amintiri, ci... de comparaţii... Lidinka flecărea drăgălaş, iar eu simţeam cum îmi îngheaţă treptat sufletul. La ce bun — îmi spuneam — tot flecăreşte? Mai bine ar tăcea, vede doar că nu-i răspund... ba se mai şi vîră în sufletul meu cu tot felul de întrebări, de ce nu vorbeşti, la ce te gîndeşti... Şi cochetăria asta cu subînţeles, cochetărie de gîsculiţă înamorată!

— Ei drace! exclamă Oleg. N-am să accept niciodată să mi se facă asemenea daruri... străzi...

— Bine, hai să mergem, rosti Arkadi cu blîndețe și o porniră cu pasul grăbit, căci amîndurora li se cam făcuse frig.

După un timp Arkadi spuse :

— Dimpotrivă, să accepți neapărat.

— Ce anume ? nu pricepu Oleg.

— ...În dar o alee, o stradă, un fundac, tot ce ți se va oferi... Dacă iubești, acceptă. Și dacă totul se va dărîma, așa cum mi s-a întîmplat mie, iar mai tîrziu ți se va părea că iubești din nou, ad-o pe aleea sau în fundacul cu pricina. Și compară.

— Ei, și tu acum ! Fiecare femeie e în felul ei, una nu seamănă cu cealaltă...

Arkadi rîse scurt :

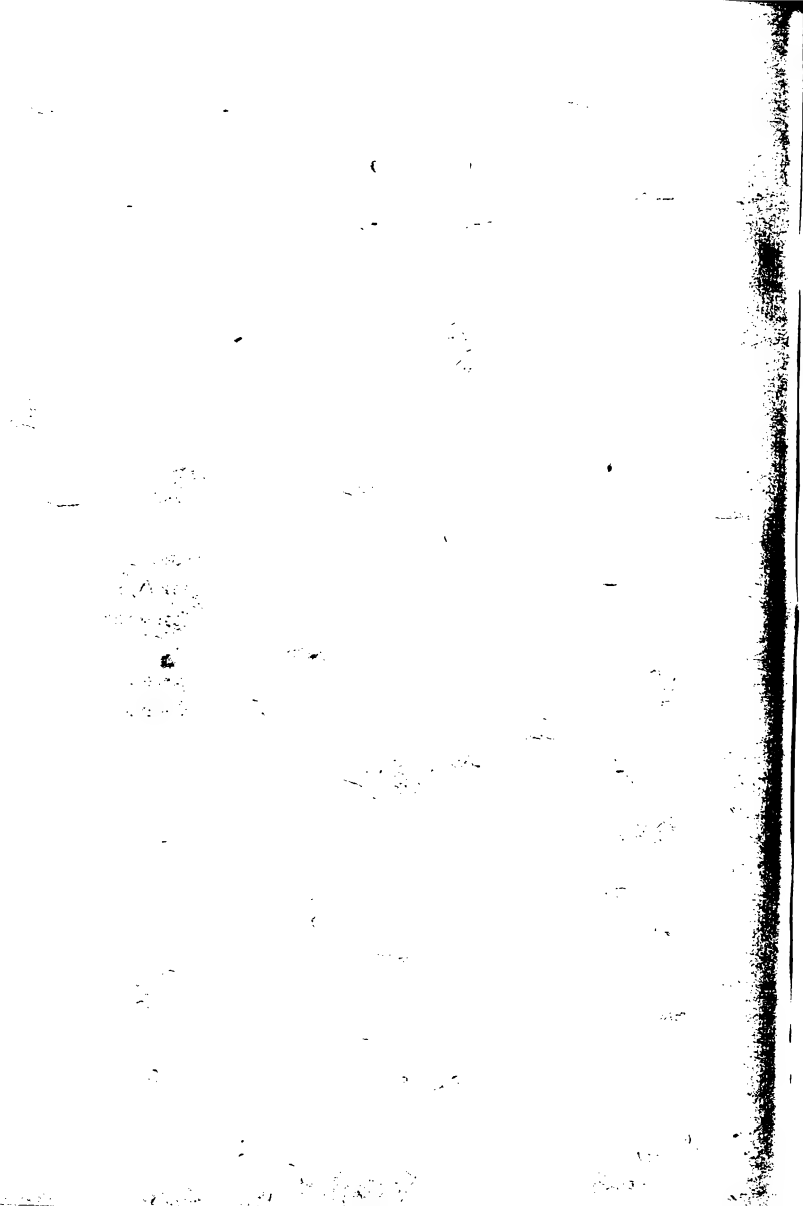
— Caraghiosule ! De-ai să iubești cu adevărat n-o să-ți mai ardă de comparații. E aceeași a'lee, ai să-ți zici. Fleacuri ! Ai să ridici din umeri și ai să pornești mai departe.

Traducere de
Tatiana Nicolescu

VIKTOR NEKRASOV

(n. 1911)

Biografia lui Viktor Nekrasov a urmat o trajectorie destul de sinuoasă. Arhitect ca formare inițială, nu a practicat decît scurt timp această profesiune, pe care a părăsit-o pentru a se dedica teatrului. Pînă la război îl găsim actor și mai ales pictor-decorator la teatrele din Vladivostok, Kirov și Rostov pe Don. După terminarea războiului, la care luase parte ca ofițer de geniu, lucrează cîtva timp ca ziarist. În 1946 apare prima sa operă literară *În tranșeele Stalingradului*, primită elogios de critică și cititori. Consacrîndu-se activității literare Nekrasov se face cunoscut ca un nuvelist și romancier de autentic talent (*În orașul natal, Kira Gheorghievna, Noul venit*) cu vădită înclinare spre cercetarea problemelor etice și spre zugrăvirea frământărilor lăuntrice ale omului.

KIRA GHEORGHIEVNA

(Fragment)

Egoistă, trăind în cercul strîmt al propriilor ei plăceri, sculptorița Kira Gheorghievna, în vîrstă de 42 de ani, duce o viață dezordonată și frivolă, neglijîndu-și căminul și abuzînd de încrederea unui soț deosebit de sensibil și îngăduitor.

Măritată la 18 ani cu Vadim Petrovici, arestat în perioada cultului personalității ca „dușman al poporului“, Kira Gheorghievna se recăsătorește cu Nikolai Popovici Obolenski care-i fusese profesor la institutul de arte plastice. După mai bine de 20 de ani, exact în momentul în care Kira își trăiește intens noul roman de dragoste cu tînărul electrician lura, ce-i pozează ca model, își face apariția Vadim Petrovici, chemat la Moscova pentru formele de reabilitare. Nestatornică și superficială, Kira Gheorghievna pleacă împreună cu Vadim la Kiev, la mama acestuia, deși știe că Vadim e însurat și că are un copil. Egoismul feroce de care dă însă dovadă, refuzul de a-și privi măcar o singură dată, autocritic, faptele pe care toți i le dezaprobă dar cărora ea le găsește în permanență justificări, vor sfîrși prin a o îndepărta nu numai de mama și sora lui Vadim ci și de el însuși.

• • • • • • • • •

Era la sfîrșitul lui august, luna merelor, a stelelor căzătoare, ultima lună de fericire a școlarilor. Zilele nu erau prea călduroase, dar stăruiau însorite, senine, uimitor de străvezii — primul semn al toamnei care se apropia.

Lui Vadim îi plăcea perioada aceasta a anului. Îi plăceau mai ales diminețile. Te scoli de dimineată, de cum se ridică soarele și dai fuga, zgribulit, la rîu, călcînd cu picioarele desculțe prin iarba udă. Rîul e liniștit, străveziu. Ici, colo s-au rînduit pescarii, taciturni și concentrați. Îți alegi un locșor mai departe de ei, ca să nu sperii peștele, o coastă de mal povîrnită și verde, îți scoți maioul și chiloții și te arunci din fugă cu capul în apă. Ce bine e! Diminețile sînt acum răcoroase și apa pare uimitor de caldă, încît nici nu-ți vine să ieși. Pe urmă, stai pe mal, trăgînd din prima țigară pe care ai aprins-o. Și e atît de gustoasă, e atît de plăcut s-o fumezi, stînd cu genunchii lipiți de burtă, urmărind zborul libelulelor și cei dintîi nou-rași albi, ce se iscă sub ochii tăi deasupra pădurii din zare... Iar acasă, pe terasa cea mică, năpădită de viță (a început să se înroșească) și de zorele (au început să se veștejească), te așteaptă o porție de brînză de vaci, un pahar de riajenkā¹ galbenă-trandafirie, cu caimac auriu, și niște ochiuri care sfi-rîie în tigaie, gătite cu slănină și cu ceapă verde.

¹ Lapte covăsit.

Kira doarme încă, Varia — sora mai mare — trebăluiește în grădină. Numai mama îi ține tovarășie la gustarea de dimineață. A îmbătrînit de-a binelea, abia mai merge. Citește. Citește foarte mult. Numai lucruri noi. Dima i-a trimis de la Kiev cîteva cărți, printre care memoriile Panaevei¹ și cîteva colecții din *Russkaia-mîsl*² din deceniul al nouălea; bătrîn lor le place să recitească lucruri vechi. Mama a fost foarte mișcată, i-a mulțumit, l-a sărutat pe frunte și pe urmă i-a spus:

— Ceva nou n-ai adus nimic? Vezi că acum se scrie altfel decît pe vremuri; cînd mai vii altă dată, să-ri aduci totuși ceva.

A abonat-o la *Pravda*, *Literaturnaia gazeta*, *Novîi mir*, *Znamia*, ba chiar și la *Voprosî literaturî*. În gară la Mirgorod, a golit aproape tot chioșcul de cărți. Bătrîna citea totul cu pasiune, deși uneori găsea cuvînte de ocară la adresa celor citite. Afară de asta, îi plăcea să stea cu nasul în aparatul de radio. În lunile din urmă, după ce s-au consumat bateriile aparatului, s-a plictisit mult. Acum, avea din nou baterii (i le trimisese Iurocika prin Kira — pachetul despre care îi vorbise la gară) și asta a înviorat-o de-a binelea. Asculta toate concertele, toate emisiunile de artă, dar cel mai mult o interesau ultimele știri. Nu lăsa să-i scape nici un jurnal, începînd de la șase dimineața. După ce asculta știrile, îi punea lui Dima tot felul de întrebări, la care el nu putea să răspundă întotdeauna. Iar atunci cînd Dima, citind întîmplător vreo notă în ziar

¹ *Avdotia Golovaciova Panaeva* (1819—1893), scriitoare rusă.

² *Gîndirea rusă*.

sau ascultînd vreo emisiune, găsea de cuviință să facă unele observații critice, ea îl combătea numaidecît și-și apăra cu atîta îndîrjire punctul de vedere, încît lui nu-i rămînea altceva decît să tacă chitic și să se dea bătut de „băbuța avansată“, cum îi spunea el în glumă maică-si.

Maria Antonovna nu-l întreba niciodată pe feciorul ei de anii petrecuți în surghiun. Era ca și cum acești ani nici n-ar fi existat. Cînd începea el uneori să povestească, seara, după ceai, ea se apuca de croșetat și stătea tăcută. Tăcea și asculta. Așa s-a întîmplat în primele zile ale șederii lor aici. Pe urmă Dima a încetat să mai vorbească despre asta. Ascultîndu-i povestirile, Kira rămînea și ea mai mult tăcută, și doar din cînd în cînd îi punea cîte o întrebare. Cea mai atentă era Varia. La masă, e drept, nu făcea decît să asculte, în schimb cînd se întîmpla să se afle amîndoi în grădină, nu mai contenea cu întrebările.

Varia era o fire închisă, taciturnă și munci-toare. Era învățătoare. Copiii n-o iubeau, cu toate că nu era nici severă, nici rea, nici prea exigentă. În timpul liber, se ocupa de gospodărie. Silueta ei înaltă, slabă, „deșelată“, cum se zice în Ucraina, putea fi văzută întotdeauna în grădina de zarzavat, ori în ogradă, ori la rîu, unde se ducea să clătească rufe. Se scula înaintea tuturor și se culca mai tîrziu decît toți. Nu se plîngea niciodată de nimic. Își iubea mama și fratele la nebunie. A avut o viață neinteresantă. Cîndva, în tinerețe, se îndrăgostise în taină de un coleg al tatălui ei, un bărbat frumos, cu mustăcioară, dar el era mai în vîrstă decît ea și n-o lua în seamă, iar pe urmă a murit pe front. I-a păstrat în tăcere amintirea pînă a încărunțit.

Era tăcută și sfioasă. Numai cu mama și cu Dima se simțea la largul ei. Dima ghicea asta și-i era recunoscător. Ciudat lucru, aici, în grădină, ajutînd-o pe soră-sa, la prășitul cartofilor, el se simțea mai în voie ca oricînd. Putea să vorbească, ori să tacă, după cum avea chef. Cînd le vorbea altora de încercările prin care trecuse, începea să i se pară că se plînge de ceva, că ar căuta să-și uluiască ascultătorii, iar el nu voia nici să se plîngă, nici să uluiască pe nimeni. Numai aici, cînd era singur cu Varia, izbutea să povestească simplu despre oamenii cu care l-a pus în contact soarta în taiga, în mine, la zăcămintele aurifere...

— De ce nu scrii despre toate astea? îl întreba cu o naivitate copilărească, în ciuda celor cincizeci de ani pe care-i avea, Varia.

Dima zîmbea. Încă pe vremea cînd era deportat, scrisese o povestioară despre un pui de vulpe care a nimerit la ei în lagăr. Cei de la redacția revistei unde a cutezat acum să se ducă au dat a neputință din mîini, dar găsind că autorul are totuși însușiri, i-au propus să facă o deplasare într-un colhoz fruntaș. Ce știa, însă, Vadim despre colhozuri, ce putea el să scrie despre ele? N-a plecat în colhoz, dar de necaz s-a dus la restaurant. Acolo, s-a întîlnit cu băieții de la studioul de filme, care l-au convins pînă la urmă să semneze un contract pentru un scenariu din viața pescarilor, deoarece au aflat că acolo, în Nord, el s-a îndeletnicit și cu pescuitul.

În fiecare zi după gustarea de dimineată, Vadim își lua mapa cu hîrtie, perna și pledul — un pled vechi, în carouri, cu care se învelea pe cînd era copil — și se așeza în grădină, sub stejarul bătrîn și pletos, singurul din toți ținutul

(se spunea că avea peste trei sute de ani și că la umbra lui — pe cînd era tot așa ca acum — a stat și a scris Gogol).

De ce s-a apucat el de scenariul ăsta ? Naiba știe ! Vorbise el ceva cu Kira la Moscova despre un scenariu, dar n-a luat în serios treaba asta — deh, își închipuiau și ei viitorul în culori trandafirii — și apoi atunci cînd și-au făcut planul cu „toamna la Iareski“, hotărîseră să nu facă aici altceva decît să se odihnească și să se mai înzdrăvenească. Dar iată că s-a ivit într-adevăr scenariul acesta despre pescari. În deportare, Vadim a fost în ultimii doi ani pontator — o muncă nu cine știe ce atrăgătoare ; acum, a intrat în legătură cu un studiou din capitală, a semnat un contract, a purtat discuții serioase... Cum era să nu se apuce ? S-a apucat. Și a început să lucreze. Dar treaba nu mergea.

Deasupra capului fremătau frunzele. Sus, pe cer, pluteau șiruri de nori. Din stejar mai cădea cîte o ghindă. Nu-i venea să se gîndească la nimic. Ar fi vrut să stea uite-așa, culcat pe spate, și să se uite la cer, la ciocănitorea de colo și la veverița de dincolo, iar apoi, întorcîndu-se pe burtă, să urmărească o omidă groasă, proastă și păroasă, ori o furnică nu mai puțin proastă, dar sînguincioasă, cu un firicel de pai în gură.

Pe urmă venea Kira.

— Destul. Hai la rîu !

Și se duceau la rîu.

La Moscova, Vadim își cumpărase un aparat de fotografiat foarte bun. Aici, pe malul pitoresc al Psiolului, fotografia neconținut peisaje — răsăritul și apusul soarelui, norii ce se învălătuceau deasupra pădurii, sălciile care se oglindeau în apa liniștită. Seara, zăbovea la școală pînă pe

la douăsprezece, chiar și pînă la unu, dezvoltînd și făcînd copii. Nu există ocupație mai liniștitoare ca fotografiatul. Și apoi împrejurimile erau teribil de frumoase. În tundră, Vadim se dezobîșnuise de această frumusețe.

În primele zile, Vadim s-a tot dus în sovhozul vecin. Ca și la Moscova, îl interesa totul — cum s-au aranjat oamenii, cum trăiesc. A fost atîta vreme rupt de toate acestea!

Dar se simțea numaidecît stîngenit de pălăvrăgeala și curiozitatea lor, așa că se întorcea sub umbra stejarului.

Așa au trecut două săptămîni. Amîndoi s-au bronzat și s-au mai îngrășat. Kira făcea modele din plastelină, avînd ca model copiii din sat. Vadim lucra la scenariu. Părea că totul merge așa cum trebuie.

Dar nu era chiar așa.

Vadim nu știa cum să califice atitudinea mamei și a surorii sale față de Kira. E drept, n-ar fi putut să se plîngă că se poartă urît cu ea. În aparență, totul mergea foarte bine. Cu toate acestea, Vadim simțea că, aici, Kira nu prea e la locul ei. Cînd se apropiau cu mașina de Iareski, avusese emoții, întrebîndu-se cum au s-o întîmpine mama și sora. Nu se cunoșteau, aveau să se vadă pentru întîia oară. În 1936, se certase cu tatăl său, un om sever și despotic, care nu voia să se împace cu pasiunile cinematografice ale fiului, după părerea lui nesperioasă, și din ziua aceea nu i-a mai văzut nici pe tată, nici pe mama. Numai cu Varia se mai întîlnea dîin cînd în cînd, și asta nu la el acasă. Ce-o să fie acum, oare? se întreba.

În ziua sosirii la Iareski totul părea să meargă bine. Poate a stăruit o oarecare încordare, dar

Vadim și-a zis că mama se teme să-și dea frîu liber simțămintelor. Pe urmă, a doua zi, s-a ivit o notă de răceală. Adică nu de răceală, ci de rezervă. Vadim a înțeles: Kira n-a plăcut. La început i s-a părut că asta se datora firii impetuoase a Kirei, felului ei de a da întotdeauna sentințe fără drept de apel. Pe urmă, însă, s-a văzut limpede că nu era asta la mijloc.

Din niște fraze aruncate la întâmplare, din felul în care Maria Antonovna îi puneă întrebări, în ceasurile acelea matinale cînd luau împreună gustarea de dimineață pe terasă, despre Vovka, despre Maria, și-a dat seama că mama nu aprobă revenirea lui la trecut. Și nu s-a înșelat. Pentru Maria Antonovna, Maria, pe care n-o cunoștea, cu care fiul ei s-a întâlnit într-o perioadă grea pentru amîndoi și cu care a străbătut un drum greu, era mai apropiată decît doamna asta sulemenită din Capitală, care ținea să pară mai tînără decît era. Și apoi Vadim avea un băiat. De mult visa Maria Antonovna să aibă un nepot.

Varia era — clar — de partea maică-si, cu toate că, la fel ca și éa, nu-și dădea pe față atitudinea față de Kira. În general, în casă nu se vorbea despre Kira.

Vadim simțea toate acestea și nu spunea nici el nimic. Încearca să se convingă că toate astea au să se aranjeze de la sine cu timpul și, totodată, se temea ca nu cumva să simtă și Kira realitatea.

În primele zile ale șederii la Iareski, Kira s-a simțit bine și era veselă. Avea aiori apă, soare, aer curat. Moscova era departe. Nu se grăbea nicăieri, n-o plictisea nimeni. Avea o odăiță curată, separată, și nu trebuia să amăgească pe nimeni (cum făcea la Kiev, la hotel). Pe scurt,

la început totul a fost bine. Pe urmă, a cam început să se plictisească, stînd așa fără să facă nimic. Kira s-a apucat de modelaj. Apoi a constatat că o irită Varia : toată ziua muncește și muncește ; oare n-o face demonstrativ ? Chipurile, voi, ăștia din Moscova, nu faceți nici pe dracu, pe cînd noi, ăștia de la țară, ne spetim muncind și tot nu mai prididim să le facem pe toate. Într-un rînd, Kira s-a oferit s-o ajute pe Varia în grădină, dar ea a refuzat-o destul de rece și poate că tocmai din clipa aceea a început Kira s-o urască. Sau poate și din pricină că Dimka zăbovea ore întregi în grădină. Soră ? Ei și ? Poți să fii geloasă și pe-o soră. E drept, Kira își aducea și sieși unele învinuiri. O dată, la masă, după ce Dimka a povestit ceva interesant dar destul de lung din vremea deportării lui, ea a citat, așa cum i s-a părut atunci foarte oportun, un aforism de-al lui Kuzma Prutkov, care spunea că sînt trei lucruri pe care dacă le începi deodată, e greu să le duci la capăt ; să guști o mîncare bună, să stai de vorbă cu un amic întors din campanie și să te scarpini acolo unde se scarpină oamenii. A spus-o și numai decît i-a părut rău. Vadim nu i-a înțeles umorul (și doar a spus-o în glumă, zău că în glumă !) și s-a su-părat.

În aceeași seară, cînd se pregăteau de culcare, au avut o discuție foarte scurtă, dar care a lăsat urme. De fapt, nici n-a fost o discuție, ci mai curînd un monolog rostit de Kira și care a provocat din partea lui Vadim o singură frază ca răspuns. Ea a început prin a recunoaște că, într-adevăr, la masă a făcut un spirit nu tocmai reușit, dar se întreabă dacă nu cumva, totuși, el abuzează cu povestirile lui din deportare. Nu

face decît să le indispună pe Maria Antonovna și pe Varia. Și nu numai pe ele. Se indis pune și pe sine. Povestirile acestea îl readuc în trecut, de care trebuie totuși să se dezbrace, să caute să se gîndească mai puțin la el, să se uite la viitor, să privească înainte... În acest loc, Vadim a între-rupt-o și a spus : „Bine, de mîine am să privesc înainte“, și s-a întors cu fața la perete.

A doua zi, îndată după micul dejun, Kira s-a dus în pădure să culeagă ciuperci (pînă acum n-a arătat nici un interes față de ele) și a hoină-rit trei ore de una singură, învinuindu-l în gînd pe Vadim. Nu, ea nu-l condamnă, dar îi era necaz că el a devenit așa. Bine, se înțelege, douăzeci de ani și așa mai departe, dar nu se poate să reduci totul la un singur lucru. Orice ar începe să spună cineva, el își aduce numai-decît aminte de vreo întîmplare din „anii aceia“, poate potrivită cu tema discuției, dar neapărat „din anii aceia“. La radio se transmitea *Apassionata* de Beethoven. Tace, ascultă, dar pe urmă afli că ea i-a adus aminte de un oarecare Venka Ștok sau Ștuk, care a interpretat-o în lagăr, la o serată a artiștilor amatori, iar apoi și-a pierdut mîna dreaptă, poveste care a făcut-o pe Varia să-i dea lacrimile. Dar nu e vorba de asta. Lu-crul acesta poți să-l înțelegi : totul e încă mult prea proaspăt, n-a apucat încă să se estompeze, stă dinaintea ochilor. E vorba de altceva, mult mai complicat : Dimka a devenit alt om.

Da, a devenit altul. În aparență e tot cel de mai înainte. Cînd se uita la el pe plajă, rămînea de-a dreptul uluită cum a știut el să se mențină. Mulți se întorc dărîmați, măcinați de boli. A văzut ea și oameni sănătoși la trup, dar care au devenit brusc teribil de ortodocși : „Noi am tre-

cut prin toate și trebuie s-o spunem de-a dreptul că unii — noi, de pildă — au fost închiși pe degeaba, dar în general s-a procedat just, pentru că în perioada aceea oamenii trebuiau închiși, era o necesitate grea...“ A văzut și alții care s-au conservat destul de bine, s-au întors așa cum au plecat și priveau fără interes și neîncrezători tot ce apăruse nou. Vadim nu semăna nici cu unii, nici cu alții. Altceva o izbea la el: ruptura totală de ceea ce au trăit ei împreună înainte de arestarea lui. Trecutul acela parcă nici nu exista pentru el. Iar dacă exista, exista doar ca ceva drag, amuzant, emoționant, ca tot ce purcede din copilărie. Dar și această „înduioșare pricinuită de trecut“ a ținut numai cîteva zile, zilele pe care le-au petrecut împreună la Kiev.

Cîndva scria versuri, deși cu înflorituri (ce să-i faci, tinerețea!), totuși, zău, de loc banale și care vedeau talentul autorului. Acum, însă, cînd l-a întrebat o dată, în treacăt, dacă nu duce dorul poeziei, el a dat din mîină: „Depinde ce fel de poezie... În general, cu treaba asta e de preferat să te îndeletnicești pînă la douăzeci, hai să zicem pînă la treizeci de ani“. „Și cu proza pînă cînd?“ „Poate toată viața. Dar cu proza e ceva mai complicat. Aici nu-i chip să umblî cu subterfugii. Ea nu înghite jocurile de artificii... De altfel, nici poezia nu le înghite.“ Ce-a vrut să spună cu asta? A ridicat din umeri, fără nici o altă lămurire. Dealtminteri, a devenit teribil de taciturn. Mai ales cînd vine vorba de ceva abstract, despre artă, de pildă. „Da“, „nu“, „poate“, „crezi?“... Iar cînd își spune părerea mai clar, o face întotdeauna cu indulgența unui

om care a trecut prin toate încercările în viața lui, ca un fel de judecător suprem : eu, chipurile, m-am lămurit de mult în haosul ăsta — deșertăciunea deșertăciunilor. Dar, de fapt nu numai că nu s-a lămurit, ci s-a rupt cu totul de viața de azi și o măsoară cu etalonul lui, care nu mai e bun de nimic.

Au fost, de pildă, la o expoziție la Kiev. A străbătut tăcut sălile, cu mâinile în buzunare, apoi a spus : „De ce atâtea sărbători ? Oamenii fac nunți, se bat cu bulgări de zăpadă, cîntă. Muncesc jucîndu-se fără nici un pic de încordare. Și în război luptă tot cu ușurință...” L-a dus atunci la un tablou care înfățișa înmormîntarea unui marinar din flota militară. Marina-rul era acoperit cu un drapel și străjuit de o gardă de onoare ; deasupra lui sta aplecată, toată în negru, maică-sa. A calificat tabloul acesta „un spectacol pompos”.

— Eu n-am fost în război, dar am văzut moartea de multe ori. E mai simplă și, aș zice, mai gravă.

Clar și fără drept de apel. Așa e Vadim azi. Nu vrea să țină seama de nimic.

Acum, după toate discuțiile astea, se duce înainte de micul dejun sau după cină cu aparatul de fotografiat la rîu și fotografiază răsăritul și apusul soarelui, stă lungit sub stejarul lui Gogol, cu ochii la cer, și se face că scrie scenariul.

De altminteri, nici cu scenariul nu iese nimic. E a treia săptămînă aici, la Iareski, și în tot acest răstimp a scris doar vreo douăzeci de pagini, și astea numai niște „tatonări”, cum a mărturisit-o el însuși. N-are, chipurile, chef de scris.

Vezi dumneata, nu-i place regizorul, nu-i plac pozițiile pe care se situează el, concepțiile lui. „Pentru tine, zice regizorul, e important acum să răzbați, să te afirmi ca scenarist, să arăți că ești în stare, așa că nu face nazuri, nu descoperi Americi, nu umbla cu probleme, ci vezi-ți de treabă așa cum se cuvine: vezi să nu depășești termenul, ține seama de părerile cineaștilor, declară-te de acord cu șapte observații din zece, iar două respinge-le, spunînd că ar fi împotriva principiilor tale...”

Aici, Kira a început să dea îndărăt, ceea ce i se întîmpla adesea. Și-a adus aminte de o povestire a unui scriitor, în care un tînăr își întemeia viața tot pe principiul că trebuie mai întîi să te ridici în picioare. Și-a zis atunci: are dreptate Dimka, las' să scrie cum vrea el, nici să nu-i pese de regizorul ăsta și în general las' să se odihnească. O lună, două, trei, atît cît e nevoie. Să facă fotografii, să developeze, să trîncănească ce-i trece prin cap, să tacă, să doarmă, pe scurt să facă tot ce vrea. Și ea, proasta, s-a apucat ieri să-i dea povețe — că așa și pe dincolo, că trebuie să privească înainte... Proasta de ea...

Cînd a ajuns acasă, era veselă, deși se întorsese cu coșulețul gol. Pe fund erau vreo cinci-sprezece ciuperci, din care doar una singură era comestibilă.

Vadim stătea pe terasă, numai în chiloți. Repara un scaun. În gură ținea cîteva cuie. Fără să deschidă gura, spuse, arătînd cu capul înspre masă:

— O telegramă.

Kira luă de pe masă o foaie ruptă dintr-un caiet, pe care scria cu niște litere strîmbe: „3 Moscova Iareski Poltava Kudriavțev Vadim Sosim joi trenul 16 vagonul 4 Maria“.

Kira răsuci hîrtia în mînă, apoi întrebă :

— Azi ce zi e, miercuri ?

— Marți.

— Va să zică trebuie să pleci mîine ?

— Îhî...

Vadim dădu din cap și se uită chiorîș la Kira.

Cînd i-a spus pentru prima oară că Maria intenționează să vină la Kiev — era a doua sau a treia zi de la sosirea lor la Iaresk? — Kira a spus mirată :

— De unde a aflat că ești aici ?

Vadim i-a răspuns mirat la rîndul său :

— Cum de unde ? I-am scris eu.

— Credeam că e un secret pentru toți.

— După cum vezi, nu. Iar după o pauză a adăugat : se duce cu Vovka la maică-sa, la Vinnița.

Au rămas amîndoi o vreme tăcuți, după care Kira a întrebat :

— Și ce-ai de gînd să faci ?

— Mă duc la Kiev. N-o să fie nevoie să stau mai mult de trei-patru zile. Trebuie s-o aranjez la hotel, s-o ajut să-și cumpere unele lucruri și în general...

— În general ce ?

Vadim i-a răspuns atunci poate ceva mai violent decît s-ar fi cuvenit :

— Trebuie să vorbesc cu ea. Parc-ai uitat că am un fiu...

Kira nu i-a răspuns atunci nimic. Acum, împăturind cu grijă telegrama, spuse :

— Foarte bine. Du-te la Kiev. Trebuie, în sfîrșit, rezolvat totul. Și cu camera, și cu înregistrarea. Cu ocazia asta ai să-mi mai cumperi niște plastilină. Am găsit aici o fetiță delicioasă. Vreau să-i fac portretul. E o ucraineană autentică — cîrnă, cu niște ochi vicleni.

A doua zi, Vadim a plecat. Kira l-a condus pînă la poștă, și-a luat rămas bun de la el — „bagă de seamă, duminică, cel tîrziu luni, te aștept“ — și abia după ce a plecat mașina, și-a adus aminte că tot nu i-a scris lui Nikolai Ivanovici scrisoarea pe care Vadim trebuia s-o pună în cutie la Kiev, ca să aibă ștampila poștei de-acolo. De altfel e mai bine că nu i-a scris. Ce să-i scrie? Să-l mintă din nou? Pentru ce? Cînd o să se întoarcă, o să-i spună totul. Așa e mai bine. E, oricum, mai cînstit.

Întoarsă acasă, s-a dus numai decît după Katia cea veselă și cu ochii vicleni. Așezînd-o pe un taburet în curte, s-a apucat să modeleze, fără a mai aștepta plastilina cea nouă.

Kira a lucrat trei zile cu pasiune, abandonînd pînă și plaja pe care o îndrăgise atîta. Katia, îmbrăcată în tot ce avea mai bun, ședea pe taburetul ei, ca o sculptură, temîndu-se să facă cea mai mică mișcare, așa că era absolut cu neputință să-i smulgi măcar un simulacru de zîmbet. Kira a început, chiar, să se supere.

— Ce stai așa de parcă ai fi înghițit un băț? Stai liber, nu te încorda. Parcă ești la o înmormîntare. Zîmbește! Poți să zîmbești, ori ba?

— Pot, răspundea Katia, zîbind fisticită și încremenea numai decît cu ochii în gol.

Lucrarea progresează, totuși, și Kirei îi plăcea. Era ferm hotărîtă s-o prezinte la expoziție.

Duminică, Vadim nu s-a întors. Luni dimineața a venit o telegramă : „Mai stau trei zile, sosesc vineri“.

În ziua aceea, Katia a fost trimisă acasă. Kira s-a dus pe plajă.

După prînz, în timp ce strîngea de pe masă, Varia spuse, fără să se uite la Kira :

— Aș vrea să-ți vorbesc, Kira Gheorghievna.

— Te rog.

Varia așteaptă pînă se retrase maică-sa în camera ei și rosti încet, fără a ridica ochii, strîngînd cu grijă firimiturile de pe masă :

— Ar trebui să pleci, Kira Gheorghievna.

— Cum adică ? De ce ? nu înțelese Kira.

— Uite-așa... Ar trebui să pleci.

— Bine, dar... Kira Gheorghievna nu găsea ce să spună. Vineri trebuie să se întoarcă Vadim și apoi...

— Totuși ar fi mai bine să pleci, repetă pentru a treia oară Varia, tot atît de monoton, fără a-și ridica ochii.

Kira Gheorghievna se ridică.

— Poate vrei, totuși, să-mi explici de ce ?

— Ce să-ți mai explic ? Trebuie să pricepi singură.

— E părerea dumitale, sau e și a Mariei Antonovna ?

— Nu-i părerea nimănui... Dar eu în locul dumitale aș pleca.

Varia vorbea încet, fără a ridica vocea, dar în glasul ei se simțea hotărîre și fermitate.

Kira Gheorghievna se strădui să imprime vocii sale aceeași fermitate și spuse :

— Ei bine, nu plec nicăieri. Cînd s-o întoarce Vadim, plecăm împreună.

— Treaba dumitale...

Varia strînse farfuriile și fără să se uite la Kira Gheorghievna, se duse să le spele la robinetul din curte.

13

În tren era o căldură insuportabilă. De teama prafului, călătorii închiseseră geamurile. Vadim ieși pe platformă. Aducîndu-și aminte de copilărie, deschise ușa și se așază pe scara vagonului. Se lăsa înserarea. Cînd lungi, cînd scurte, umbrele caraghioase ale vagoanelor țopăiau pe ogoare, prin grădini și peste tufele care mărgineau terasamentul căii ferate. Vîntul îi flutura părul, provocîndu-i o senzație plăcută. Trenul mergea repede, cu vreo optzeci de kilometri pe oră.

Mîine, Vadim are să fie la Kiev. Vovka o să i se agațe de gît și n-o să mai vrea să i se dea jos din brațe. Maria o să-l ia cu sila, căci Vadim va trebui să ducă geamantanele. Vovka o să izbucnească în plîns. Pe urmă, au să pornească spre hotel. Pe drum, au să vorbească de una, de alta. Maria are să-i spună cum au călătorit ei, unde au tras la Moscova, ce are de cumpărat la Kiev. La hotel, au să ia masa, jos, la restaurant, apoi au să-l culce pe Vovka. Și atunci... Discuția pe care trebuia s-o aibă și la care Vadim căuta să nu se gîndească, dar nu putea să nu se gîndească, se apropia cu fiecare zi. Acum trebuia să aibă loc.

Maria știa de mult de Kira Gheorghievna. Încă de pe cînd se afla în convalescență — după o dizenterie cumplită —, la spitalul unde ea era medic, Vadim, îi povestise viața lui. Îi vorbise și de Kira. Maria l-a ascultat tăcută, fără a-i pune în-

trebări. Abia în cel de-al cincilea an de viață în comun, cînd el pleca la Moscova, l-a întrebat :

— Prima ta soție e acum la Moscova ?

— Nu știu, i-a răspuns el. Poate că e la Moscova. (Cîndva, văzuse în revista *Iskusstvo* fotografia unei sculpturi, sub care stătea numele Kirei, cu mențiunea „Moscova“ în paranteze.)

Altceva n-au vorbit despre Kira.

Acum, trebuia să vorbească din nou. Știa dinainte ce-i va spune Mariei. Ea nu se va pune împotriva, nu va obiecta, doar o să-i spună : „Sper că pe Vovka mi-l lași mie ?“ Iar el n-o să-i poată răspunde altceva decît : „Da, firește“...

Da, firește...

Acum o lună, cînd a intrat pentru întia oară în atelierul Kirei, iar apoi cînd au stat la măsuta aceea roșie, și în noaptea aceea pe pod, și în serile petrecute în Sivțev Vrajok, totul era limpede. A revenit trecutul. Trecutul acela care, uneori, părea că nici n-a existat vreodată...

La ei în baracă a apărut o dată, nu se știe de unde, o ilustrată veche, boțită, înfățișînd Universitatea din Kiev. Vadim a agățat-o pe perete, la căpătiul patului. Dumnezeu, cîți ani la rînd a trecut el pe lîngă clădirea asta lungă, cărămizie, cu colonade, mai întîi în drum spre școala elementară, apoi în drum spre școala profesională și, mai tîrziu, în drum spre studioul de filme ! Ținea minte fiecare ornament de pe coloane, fiecare gemuleț ; în primul din stînga, la etajul întîi, era montat un ceas, după care vedea întotdeauna cu cît întîrzia la școală. Își aducea aminte cum au fost sădiți dinaintea universității primii castani și plop, plămîzi de tot... Stînd în patul din baracă, se uita la ilustrata asta veche, de dinainte de război și se-ntreba : oare am s-o mai văd ?

Oare e cu putință lucrul acesta ? Și iată că a fost cu putință. A văzut-o.

Dar, ciudat lucru, tocmai aici, la Kiev, a simțit el pentru prima oară cum se mișcă totul încetul cu încetul. La început difuz, abia perceptibil, apoi din ce în ce mai clar. Prin trecutul cunoscut și drag a început să se contureze, luînd proporții, ceva nou, așa cum în răstimp de douăzeci de ani au crescut plopii și castanii din fața universității. Totul părea la fel și parcă nu...

La Iareski, deplasările acestea erau și mai pronunțate.

Vadim o știa pe Kira egocentrică. Cîndva îi plăcuse, chiar s-o știe așa. Mă rog, așa sînt eu ; dacă vreți, acceptați-mă așa cum sînt, dacă nu, vă privește. Și el a acceptat-o. Dar acum ? De ce se simte el oare șocat ? Par lucruri mărunte... La masă, în plină conversație, ea spune deodată : „Un moment !“ și dispare. Are de adăugat sau de modificat ceva la lucrarea ei. Apoi se întoarce : „Iartă-mă, spuneai ceva ; continuă, continuă“. El îi vorbea de un prieten, de cel mai bun prieten... Și nu pentru că asta n-ar interesa-o ; însă, pe un plan al ei, aparte. Unele lucruri o lasă cu totul impasibilă, altele o afectează puțin de tot, altele iscă o scînteie, provoacă un scurt circuit și apoi se sting. Dar e și cîte ceva care pune stăpînire pe întreaga ei ființă și atunci e ca o posedată. Lucrează poate tot așa de nebunește cum alerga prin Kiev, dacă-i place munca. Tot ce s-a întîmplat cu Vadim în anii aceștia, de pildă, a atins-o așa cum ar atinge-o o cometă venită din depărtări ; a atins-o, a iscat o lumină orbitoare și s-a stins. Toate acestea sînt lucruri îndepărtate, neînțelese, care nu-și găsesc nicăieri locul, abstracții, și de aceea — asta e mai îngrozitor ca orice — nu prea

are ea nevoie de ele. Cît despre versurile lui de acum douăzeci de ani, ele sînt ceva apropiat, drag, ceva al ei și, după toate aparențele, extrem de necesar. Pentru el, însă, toate astea sînt deja „plusquamperfectum“, cum spunea un bătrînel la închisoare.

Pînă în seara aceea fatală din noiembrie 1937 au trăit amîndoi aceeași viață. Ce-i al meu e și al tău, ce-i al tău e și al meu. Totul e limpede. Acum fiecare își are viața lui. Ea are o profesie care-i procură nu numai satisfacții, dar și bani (de altfel, asta n-are nici o importanță, fiindcă ea n-a prețuit niciodată banii), are un soț bătrîn care o iubește și cu care s-a obișnuit, desigur, tot așa cum s-a obișnuit cu atelierul ei, cu apartamentul spațios, cu discuțiile despre artă. În afară de asta, mai e și Iurocika, față de care Vadim nu nutrește nici un resentiment, deși Kira crede că ar trebui să-l urască. E caraghios, zău, dar nu-l urăște, pentru că și în el tot pe Kira o vede. Îndrăgostită instantaneu. Așa era și înainte. Tot așa s-a îndrăgostit și de el. Tot așa a plecat și acum la Iareski, fără să-i pese de nimic. Nu, nu-i vorba de asta. E vorba de altceva. E vorba că ea nu înțelege și, evident, nu poate să înțeleagă (așa e ea făcută) cît de greu îi vine unui om să se încadreze în viața de care s-a dezobișnuit, cît de greu e să te obișnuiești că ești un om și nu un „X“ oarecare, că în jurul tău nu vezi sîrmă ghimpată, că poți să spui oricui „tovarăș“. În primele zile s-a surprins de cîteva ori cît pe ce să-i spună milițianului „cetățene-șef“. E greu; o, ce greu e! „Dar nu te bucuri?“ ar putea fi întrebat. Stupidă întrebare. Desigur că se bucură, și încă cum! Dar nu acesta e cuvîntul. E nevoie de alt cuvînt, care n-a fost încă născocit și care

să cuprindă și bucuria, și mirarea, și neputința de a înțelege, și dorința de a recupera timpul pierdut, și supraestimarea trecutului, și descumpănirea, și chiar teama de neobișnuit, și atâtea gânduri despre viitorul care părea că nu va mai veni și care, deodată, s-a arătat din nou...

Nu, ea nu poate să înțeleagă asta.

Sau poate e bine că nu înțelege? Poate așa și trebuie? Poate că ea, care e un om de artă (și pentru dînsa arta, sculptura, e totul; cel puțin așa spune ea), poate că ei, oamenii de artă, trebuie să vadă numai ceea ce e luminos și vesel? ...Oare lui nu i-a plăcut acolo, la expoziție, tabloul acela al unui pictor tînăr — i-a uitat numele — intitulat, pare-se *Mai* sau *Dimineată de mai*, sau *Primăvara*? Un grup de soldați dorm în pădure înghesuiți unii în alții. Unul tinerel s-a trezit deodată. S-a ridicat într-un cot și trage cu urechea. Ce ascultă el? Freamătul dimineții, glasul primăverii, ciocîrlia? Are o față de copil, zăpăcită, mirată. Abia s-a trezit și, ca un copil, nu-și dă încă seama unde se află. Și a visat ceva frumos...

Soldatul acela i l-a amintit pe Iurocika. Ori din pricina feței lui rotunde și cîrne, ori din pricina ochilor larg deschiși și mirați. Așa se uita Iurocika la el, fără a clipi din ochi, în prima zi cînd l-a cunoscut. Nu, nu în prima zi, ci în cea de-a doua, cînd s-au întors în atelier de la restaurant și au trîncănit toată noaptea. Ședea pe canapeaua găurită, cu genunchii în brațe, lipiți de burtă și cu ochii larg deschiși, silindu-se să priceapă ce spunea Vadim.

A fost o discuție interesantă. Vadim nu-și aduce aminte de la ce a început. Se pare că-i povestea cum au pompat ei apa dintr-o mină inundată.

Sau poate că nu. Iurocika îl asculta fără să-l întrerupă și fuma țigară după țigară. Pe urmă, profitînd de o pauză, i-a spus, încrețindu-și teribil fruntea, că nu poate să priceapă — de altfel nici n-a încercat cu adevărat s-o facă — cum de e cu putință ca un om care a îndurat atîtea cîte a îndurat Vadim să mai vorbească liniștit despre toate astea.

— După cum vezi, pot, i-a răspuns Vadim zîmbind.

— Dar ai fost închis pe degeaba, nu ?

— Pe degeaba.

— Așa că acum...

Iurocika s-a făcut roșu de încordare și pe fruntea lui s-au ivit broboane de sudoare.

— Cum oare... cum oare nu te-ai umplut de ură ?

Vadim a înțeles ce-l întreabă Iurocika. Și-a pus și el adesea întrebarea asta. I-au pus-o și alții.

Da, la douăzeci și unu de ani a fost închis. Avea atunci aproape aceeași vîrstă pe care o are Iurocika acum. L-au închis degeaba, cum a spus Iurocika. Și a stat închis o jumătate de viață. Nici măcar nu avea sentimentul ușurător că suferă pentru o cauză, pentru o idee. Suferea degeaba. Acum e liber și... „Cum oare nu te-ai umplut de ură ?” Oricît de ciudat ar părea, nu urăște. Dar a urît ? Ehei, cîte n-au fost ! Acum însă... Acum e altceva. De ce ? Poate de fericire că a scăpat cu viață, că s-a întors, că și-a păstrat puterile, că, uite, stă așa și fumează, și discută liniștit de una și de alta. Ori, poate, pentru că asta n-a fost o nenorocire a lui, ci o tragedie a poporului și el a împărțit-o cu poporul. E greu de spus de ce... Ori, poate, pentru că e încredințat că una ca asta nu poate să se mai repete.

Apoi au rămas multă vreme tăcuți. Vadim se gîndea la Iurocika, la generația lui, generația de tineri pentru care anul 1937 a rămas acum de domeniul trecutului. Se gîndea la Kira. S-a întrebat ea oare vreodată, cînd modela în lut chipul acestui tînăr calm, cu capul dat mîndru pe spate, ce se petrece în realitate în capul adolescentului de douăzeci și doi de ani, care atunci cînd a murit Stalin avea șaisprezece ani și a plîns, înspăimîntat că totul s-a sfîrșit? Uitîndu-se la Iurocika, pe chipul căruia se citea întrebarea și așteptarea răspunsului, credința și îndoiala, dorința de a înțelege un lucru neînțeles și atît de necesar, Vadim s-a gîndit, poate, pentru întîia oară dacă nu cumva o să substituie Kira, în arta ei, elementelor vii și complexe altceva, în aparență asemănător, iar în esență convențional, fictiv? Și oare numai în artă?

Se gîndea Vadim și la el, la tinerețea lui, nepăsătoare și veselă de fapt, însă deșartă, plină de nimicuri și de pălăvrăgeală copilărească. Se gîndea și la anii din urmă...

— Nu e ușor să înțelegi toate astea, a spus el la sfîrșit, făcînd parcă un bilanț al discuției. Un singur lucru pot să-ți spun: dacă vrei, crede-mă, dacă nu, cum poțfești — ultimii douăzeci de ani din viața mea prezintă pentru mine o importanță și au o semnificație mult mai mare decît primii. Am cunoscut nu numai nenorocirea. Am cunoscut oamenii. Tot felul de oameni. M-am gîndit mult. Și am învățat multe. Din care multe lucruri bune... După o pauză, Vadim a adăugat: Ori poate au învățat ei ceva de la mine. Poate am fost și eu cuiva necesar, folositor... Poate am să mai fiu... Ei, hai, destul despre mine.

Atunci, Iurocika a vorbit pentru întâia oară despre el.

— Cetățene, de ce nu respecti regulamentul?

Vadim tresări. Deasupra lui stătea aplecat un controlor mustăcios și impunător, cu geanta în mână, sfredelindu-l cu o privire de superior.

— Nu e voie de stat pe scări. Ar trebui s-o știi.

Vadim își ceru scuze și intră în compartiment. Tovarășii lui de călătorie jucau cărți. Erau doi slujbași în vîrstă, aflați în deplasare, și un tînăr imberb, cu chipiu pe cap. Văzîndu-l pe Vadim, tînărul îi făcu vesel cu ochiul.

— N-ar fi cazul să luăm o gustărică, șefule? Eu așa zic. Peste șase minute sîntem la Lubnî.

La Lubnî, a țîșnit pe peron numai în maiou și cu pantalonii bufanți vîriți în ciorapi, iar după un minut s-a întors cu fața strălucind ca un bănuț abia scos din bancă.

Flăcăușul acesta brav, bătut de toate vînturile și în aceeași vreme sceptic, înțelegînd toate cîte sînt pe lumea asta, voia grozav de mult să pară mare. Era cu neputință să-l convingi de contrariul; el știa totul. Și numai pentru că era tînăr și vesel, nu se supăra nimeni pe dînsul.

— Acum, vodca se face din cărbune, spuse el, turnînd băutura în niște păhărele mici, care se vîrau unele în altele și pe care le scosese dintr-o valijoară curățică. Știu precis.

— Din ce cărbune? îl întrebă unul din tovarășii de compartiment, ascunzîndu-și zîmbetul.

— Brun, răspunse numaidecît tînărul.

— Precis?

— Precis.

Apoi scoase niște țigări bulgărești și le oferi stăruitor tuturor.

— Sînt mai bune ca „Chesterfield“, vă rog să mă credeți. Au filtrul cu un amestec din petale de trandafir. Suge nicotina ca buretele.

După cîte se vedea, abia începuse să fumeze. Scutura cu grijă după fiecare fum țigara în scrumieră și nu-și lua ochii de la vîrfurile ei.

Pe urmă, se apucă să povestească cum era cît pe ce să-l răpească niște spioni (unde și de ce, n-are importanță ; aici făcu misterios cu ochiul) și numai datorită faptului că el s-a clasat pe locul doi la un concurs de sambo, spionii nu numai că nu l-au răpit, dar au fost conduși acolo unde se cuvine. Cînd să-și sfîrșească povestirea, trecu pe culoar o tînără blondă, într-un sveter alb. Flăcăul sări în sus și se făcu nevăzut — „facem o recunoaștere...“ Se pare că recunoașterea n-a dus la nici un rezultat fiindcă s-a întors curînd, a căscat și, abia așezat lîngă geam, a adormit. Au trebuit să-l culce într-unul din paturile de jos. A adormit ca un înger, cu palmele sub obraz.

Vadim se urcă în patul de sus și stinse lumina.

În toiul nopții, tînărul se trezi, începu să se foiască, se repezi pe culoar, întrebă pe cineva : „Cît mai e pînă la Irkutsk ? N-am trecut ?“ apoi se întoarse și adormi din nou.

„Simpatic băiat, își zise Vadim, și, totuși, un gogoman. Vodca îl scîrbește ; ar trebui să bea numai vișinată din sticluța pe care i-a dat-o mămica...“ Își aduse din nou aminte de Iurocika. Cît de mult se deosebesc băieții ăștia doi ! Iurocika e mult mai interesant decît palavrăgiul ăsta, de altfel simpatic și care știe tot, dar de fapt neinteresîndu-l nimic. Nu, Vovka al lui n-o să fie așa... O să facă un om adevărat din omulețul lui mititel și crăcănat, pe care o să-l vadă mîine în gară. „Pe Vovka ai să

mi-l lași, desigur ?“ o să-l întrebe Maria. „Da, fi-rește“, o să-i răspundă el.

Ei, ia să te vedem cum ai să spui acest „da, fi-rește“ ?

14

La mijlocul lui august, Nikolai Ivanovici și-a terminat lucrarea și a predat-o la expoziție. Toată lumea o lăuda, spunând că are profunzime psihologică etc., etc. Nikolai Ivanovici era, însă, nemulțumit. Tabloul i se părea superficial și anost. Laudele nu-l bucurau. Îl rodea singurătatea, nu-și găsea locul.

Știa oare Nikolai Ivanovici de apariția lui Vădim ? Nu, nu știa. Dar simțea că ceva nu e în regulă. În ultimele zile dinaintea plecării, Kira parcă se schimbase. Era surescitată, zorită, îngrijorată. „Am nervi și atît, a spus ea. Așa e cînd sfîrșești o lucrare...“ Și el a crezut-o. Instinctul de conservare, unul din simțămintele lui cele mai puternice, nu-i îngăduia să aprofundeze cauzele acestei schimbări.

La început, i-a scris cu regularitate Kirei la Kiev, postrestant, dar drept răspuns a primit o singură carte poștală. Ca să n-o plictisească, nu i-a mai scris.

O dată, i s-a oferit la Uniunea artiștilor plastici, din cine știe ce capriciu, un bilet la o gală de box. Ca să nu stea acasă (de la o vreme i se făcuse lehamite de casă, de Lușa, de apelurile telefonice), a luat biletul și s-a dus la Lujniki. Acolo, s-a întîlnit într-o pauză cu Iurocika. Tînărul era însoțit de o fată, foarte drăguță, sveltă, într-o rochiță de stambă, și ceea ce i-a plăcut în chip deosebit lui

Nikolai Ivanovici, cu părul lung, strîns într-un coc la spate. Stăteau amîndoi, la rînd, la citronadă.

Cîteva clipe, Nikolai Ivanivici a șovăit, întrebîndu-se dacă e cazul să se apropie de ei sau nu ; i s-a părut că Iurocika l-a văzut și a întors capul înapins. Totuși s-a apropiat. Iurocika i-a zîmbit prietenos.

— Unde stați, Nikolai Ivanovici ? Poate veniți lîngă noi. Sîntem aproape de ring.

Nikolai Ivanovici a trecut lîngă ei.

Timp de două ore, niște zdrahoni de flăcăi bronzați s-au bătut unii pe alții cu coșcogea pumni de piele. Spectatorii strigau și săreau de la locurile lor. Era un meci între echipele U.R.S.S. și R.F.G., așa că pasiunile se dezlănțuiseră mai puternic ca de obicei. Iurocika comenta cu însuflețire loviturile. La fazele mai tari, Tonecika — așa o chema pe fată — scotea un țipăt și se lipea de Iurocika. Uitîndu-se la gealații care se băteau, Nikolai Ivanovici se strîmba, așteptînd să se sfîrșească o dată toate astea. Totuși, nu pleca. Ședea și privea.

După meci, miile de spectatori se precipitară spre ieșiri. Iurocika, learcă de sudoare, fericit de victoria echipei sovietice, dădu să-și ia rămas bun, cînd deodată își aduse aminte :

— Vai, nici măcar n-am întreat de Kira Gheorghievna. Ce mai face ? Vă scrie ?

— Nu prea. În privința asta e cam leneșă.

— Cînd o să-i scrieți, vă rog să-i transmiteți salutări de la mine. Cordiale ! Iurocika o luă pe Tonecika de braț. Ei, la revedere !

Atunci, în chip cu totul surprinzător pentru el însuși, Nikolai Ivanovici spuse :

— Ce-ar fi să mergem undeva ?

La început, Iurocika nu-l înțelese.

— Unde să mergem ?

— Să stăm undeva, să bem ceva.

Cei doi tineri se uitară unul la altul.

— Eu nu pot, spuse Tonecika. Mîine trebuie să mă scol devreme. Stau și departe.

— Da, stă departe, întări Iurocika. Trebuie să se scoale devreme.

— Păcat, spuse Nikolai Ivanovici.

Tinerii îi zîmbiră și-i făcură semn cu mîna. După ce se îndepărtară cu vreo douăzeci de pași, Nikolai Ivanovici îi strigă din urmă :

— Iurocika, o clipă... Îi ajunse. Am o rugăminte mare la dumneata. Poate îți faci un drum pe la mine ? Mi s-a defectat lampa cu lumină flourescentă. Nu pot să lucrez seara.

— Bine, am să vin. Cînd ?

— Cînd dorești. Chiar și mîine.

— S-a făcut. Pe la șapte-opt. Vă convine ?

— Da.

Și își luară rămas bun pentru a treia oară.

A avut de lucru cu lampa nu mai mult de cinci minute. Se defectase întrerupătorul și Iurocika l-a înlocuit.

— E-n ordine. Acum puteți să lucrați și seara, spuse el vesel, vîrîndu-și sculele în valiză.

Cînd după ce s-a spălat pe mîini, Iurocika se întoarse în cabinet, Nikolai Ivanovici era ocupat cu destuparea unor sticle. Pe birou, lîngă geam, era așternut un șervețel, pe care stăteau două farfurii, două pahare, o sticlă cu apă minerală, felioare subțiri de brînză și de salam, o cutie cu icre.

— De ce asta ? dădu să protesteze Iurocika.

— Trebuie, spuse Nikolai Ivanovici. Ești grăbit ? Ai o întîlnire ?

— Ihî.

— La opt ? La nouă ?

— La nouă.

— La Teatrul Mare sau la Poșta centrală ?

— La Pușkin.

— Doi pași de-aici. E abia șapte și un sfert. Ce preferință ai — vodcă, coniac ?

— Indiferent. Prefer vodca.

— Așa mai zic și eu.

Nikolai Ivanovici a susținut tot acest scurt dialog într-un ritm energic, nepotrivit cu firea lui. Era vădit că avea chef de băutură, slăbiciune pe care Iurocika n-o observase mai înainte la dînsul.

Aproape imediat mai turnă un rînd. Apoi gustă o bucățică de pîine cu icre și turnă alt rînd.

— Am luat-o cam repede, Nikolai Ivanovici. Ce-ar fi să fumăm cîte-o țigară ?

Nikolai Ivanovici nu-i răspunse și dădu pe gît cel de-al treilea păhărel așa că lui Iurocika nu-i rămase altceva de făcut decît să-i urmeze pilda. Fiindcă în ziua aceea nu mîncase de prînz, se apucă cu poftă de gustări. Nikolai Ivanovici nu mîncă. Își aprinse o țigară. Apoi spuse :

— Nu pot suferi lampa asta. Are o lumină rece, fără viață. Stă de trei ani nefolosită și ocupă numai loc degeaba.

Iurocika se uită mirat la el. Nikolai Ivanovici se îmbujorase un pic, ochii îi străluceau în chip nefiresc.

— Ca să-ți spun drept, Iurocika, am vrut să te văd, să mai stau de vorbă cu dumneata. Nikolai Ivanovici aprinse și stinse de cîteva ori lampa. Nici n-am nevoie de ea. Te-am pus degeaba la lucru. Te rog să nu te superi...

— Se poate, Nikolai Ivanovici ?...

— Bine. Hai, încă un rînd. O să devenim mai veseli.

— Mai băură un rînd.

Iurocika întrebă cum s-a desfășurat ședința de analiză a expoziției, căci a auzit că tabloul lui Nikolai Ivanovici a fost foarte mult laudat.

— Dă-l încolo... făcu Nikolai Ivanovici. N-am nici un chef să vorbesc despre el. Și ce dacă l-au laudat? M-am obișnuit cu de-alde astea. Și apoi știi cum e la noi? Dacă te laudă o somitate, mai ales în presa centrală, te laudă toți. Ca să fiu sincer, e un tablou slab, chinuit. Dă-l încolo...

Nicolai Ivanovici se îmbujoră și mai tare, ceea ce-l făcea să pară mai tânăr.

— Nu, nu despre el aș vrea eu să vorbesc. Își turti țigara de scrumieră și luă numaidecît alta. Aș vrea să vorbesc despre altceva... Uite, am trăit șaizeci de ani. În răstimpul ăsta, am văzut multe și am făcut multe. Mai puțin decît aș fi vrut, dar totuși am făcut. Te rog să mă ierți că vorbesc despre mine. De cînd mă știu nu mi-am permis asta niciodată, sau, mai exact, aproape niciodată. Nu știu de ce, dar am întotdeauna impresia că mărturisirile de felul acesta nu prea-i interesează pe alții. Mi-e teamă că nici pe dumneata nu te prea interesează. Dar omul are nevoie cîteodată... Nikolai Ivanovici se înecă în vorbă, luă sticla și umplu din nou păhărelele. Surprinse privirea dojenitoare a lui Iurocika. Bine, las' să mai stea. Știi, Iurocika, nu-mi dau seama de ce, dar mă simt bine în tovărășia dumitale. Poate pentru că semeni cu băiatul meu, sau poate... Te rog să nu te superi pe mine, Iurocika. La urma urmei nu poți să spui întotdeauna numai lucruri inteligente...

Iurocika ședea cu privirea ațintită la mîinile sale și tăcea.

Nicolai Ivanovici luă păhărelul.

— Nu-mi plac toasturile, dar acum aș vrea

să beau pentru dumneata. Pentru ca să rămii așa cum ești.

Iurocika tăcea.

— Știu cum ești, cu toate că ne-am întâlnit rar. Dumneata ai o însușire pe care eu o prețuiesc în chip deosebit la oameni. Azi n-o întâlnești prea des. Se cheamă delicatețe.

Iurocika tăcea.

— Știi ce înseamnă asta ? Nikolai Ivanovici se uită la Iurocika foarte serios. E forma cea mai înaltă de respect față de om. E o însușire minunată. Ea nu le exclude pe celelalte, însă de aceea parcă am mai puțină nevoie... Dar văd că am luat-o razna. Să bem, așadar, pentru ca să rămii așa cum ești.

Iurocika ciocni și goli păhărelul. De când era el nu se aflate într-o situație atât de insuportabil de grea. „Ce-ar fi să mă îmbăt ? își zise el. Poate o să-mi fie mai ușor. Ori să vorbesc cu bătrînul pe față ? Dar cum ? E oare nevoie s-o fac ? Poate ar fi mai bine să plec ?”

Nikolai Ivanovici se plimba prin cameră și vorbea. Se opri, aplecat deasupra lui Iurocika.

— Te plictisești, nu ? Spune-mi-o. Pînă în piața Pușkin sînt cinci minute de mers. N-ai să întârzie. Eu însă trebuie să spun ce am de spus. Doar n-am să stau de vorbă cu Lușa, fiindcă m-ar întrerupe numaidecît și s-ar apuca să vorbească ea. N-am nici prieteni... Adică am, și încă prieteni buni, nimic de zis, dar cum te-apuci să vorbești cu ei — să-ți vină rău nu alta — încep imediat cu ce a scris sau a spus cutare, ce s-a vorbit la ultima plenară a artiștilor plastici, unde se pot procura vopsele... Dar despre lucrurile simple, omenești... Nikolai Ivanovici se opri deodată și aplecîndu-și capul într-o parte, se uită

la Iurocika. Mă uit la dumneata și-mi zic : uite, stă în fața mea un om și toată viața lui e înainte. Stă și tace. Nu știu ce și-o fi dorind el în viață. Să devină academician, general ? Nu știu. Știu numai...

Iurocika îl întrerupse, fără a-și ridica capul :

— De ce vorbești despre mine, Nikolai Ivanovici ? Voi ați să vorbești despre dumneavoastră...

— Păi despre mine vorbesc, da, despre mine... Nikolai Ivanovici rîse nervos, se apropie de geam și rămase acolo. Mda... Peste o lună împlinesc șazececi și trei de ani. Iar peste șapte ani — șaptezeci. Dacă am să-i apuc. Au să apară atunci articolașe în ziare. Și poate au să-mi dea și te miri ce ordin. Și or să țină o adunare. Și au să vorbească. Poftim, iată ce contribuție a adus dumnealui la arta sovietică. Iar eu am să stau într-un fotoliu și toate acestea au să-mi facă probabil, plăcere și au să mă măgulească... Pe urmă, o să vin acasă, o să mă așez la biroul acesta, o să scot fotografia băiatului...

— Lăsați, Nikolai Ivanovici. Nu trebuie...

— Ba trebuie. Și, te rog, să nu mă întrerupi. Nikolai Ivanovici se întoarse. Pînă atunci, vorbise stînd lîngă geam, cu spatele la Iurocika. O să scot fotografia băiatului și o să-i spun : „Uite, Iura, am împlinit șaptezeci de ani. Și în acești șaptezeci de ani am făcut cutare și cutare lucru. Și n-aș putea spune că mi-e rușine de ceea ce am făcut. Dar nu știu de ce asta nu mă bucură. De ce ?“

Iurocika a ascultat tot ce i-a spus mai departe Nikolai Ivanovici, stînd cu coatele pe masă și cu bărbia sprijinită în pumni și privind pe geam cerul trandafiriu al amurgului, care lui nu-i spusese nimic. Nikolai Ivanovici i-a depănat o po-

veste tristă. Povestea unui om care a trăit o viață lungă, destul de grea și nu fără folos, iar spre sfârșitul ei a văzut că e cu desăvîrșire singur. În jurul lui roiesc oamenii, dar el e singur. E ceva greu de explicat. Are prieteni, cunoscuți, îi are pe studenți, are soție, o are pe Lușa, și toți îl iubesc și-l stimează. Totuși, în jurul lui e pustiu. Nu-i vorba aici de faptul că soția a plecat și în răstimp de-o lună i-a scris numai o carte poștală („Ba tocmai de asta e vorba!” își zise Iurocika), vorba e că el nu se pricepe să se apropie de cineva. E poate cel mai important lucru să știi că ești necesar altora. Atunci, au să-ți fie și ei necesari. Dar așa...

— Privesc lucid, Iurocika, mă privesc pe mine și-mi privesc viața. Știu ce artist sînt și nu-mi fac iluzii. Așa, un artist de nivel mijlociu. Tare sub aspect profesional, cum se obișnuiește să se spună. Te rog să nu mă întrerupi. Ascultă... Știu asta. Altul în locul meu s-ar apuca să vorbească despre tinerețe, despre anii care au trecut, ar spune că pe vremea lui oamenii erau altfel, „oameni dintr-o bucată, nu ca voi...” Nu, eu n-am să fac asta. Ca să fiu sincer, n-am fost un om dintr-o bucată... Sînt pur și simplu trist. Sînt trist, pentru că în viață trebuie să te simți necesar. Pe cînd eu... eu sînt în cel mai bun caz numai util... Și nici asta prea mult.

Pînă atunci, Nikolai Ivanovici vorbise încet, calm, încît putea să pară că toate acestea fuseseră de mult formulate, fiindcă prea fuseseră spuse limpede de un om amețit de băutură; ajungînd aci însă, Nikolai Ivanovici se înecă, amuți, dădu să ia sticla, văzu că e goală, se uită descumpănit în dreapta și-n stînga, apoi luă sticla și ieși din cameră. După cîteva minute, se în-

toarse. Roșeața din obraji îi trecuse. Era palid. Se așeză lângă birou și zîmbi. Zîmbetul lui era cam anemic.

— Mi-am adus aminte de o întîmplare ; Nikolai Ivanovici scoase din buzunar o țigară (fuma mereu, aprinzînd o țigară de la alta). Fiindcă veni vorba. O întîmplare de la un jubileu. E o poveste scurtă, nu-ți fie teamă. Era sărbătorit un pictor bătrîn, un om foarte bun. Toată lumea îl iubea. Cei veniți să-l sărbătorească s-au urcat pe rînd la tribună, au citit mesaje, au rostit cuvîntări, l-au îmbrățișat pe bătrîn, l-au sărutat. Și o făceau, zău, din toată inima. M-au mișcat mai ales doi studenți. Niște băieți simpatici, în haine de catifea, drăguți, puțin fisticiți. Ba chiar au lăcrimat. Mărturisesc că mi-au dat și mie lacrimile. Pe urmă, i-am auzit vorbind pe scară (nu mă vedeau). Unul îi spunea celuilalt : „Dac-am putea să ne așezăm la celălalt capăt al mesei (era vorba de banchetul ce avea să urmeze), că altfel ne dă gata moșneagul cu poveștile lui, cînd s-o apuca să ne vorbească despre rostul vieții și despre felul cum și-a dus el traiul“. Au spus asta și au luat-o la fugă în jos.

Iurocika își strînse capul în mîini. Cel mai îngrozitor era că, ascultîndu-l pe Nikolai Ivanovici — și-l asculta cu atenție și compasiune — se surprindea fără să vrea că așteaptă o pauză potrivită ca să se ridice și să-și ia rămas bun. Poate ar fi trebuit să facă altceva — să ia o înfățișare veselă și să spună, de pildă, că toate astea nu-s adevărate, că Nikolai Ivanovici nu e de loc singur, că dimpotrivă, le este tuturor necesar, și mai ales lui Iurocika, fiindcă el l-a învățat să înțeleagă tablourile, să deosebească ce e rău și ce e bun, și altele de felul ăsta. Dar nu izbutea s-o facă

și nici să ia o înfățișare veselă nu izbutea. Dimpotrivă, Iurocika ședea cu ochii la fereastră, privind în gol, iar când a început să vorbească bătrînul despre jubileu, și-a zis: „Cînd termină, mă ridic, îmi cer scuze...”

Deodată, a simțit dorința nestăpînită de a-l avea dinaintea lui acum nu pe Nikolai Ivanovici, de altfel om simpatic și bun, totuși nu prea necesar, ci pe Vadim Petrovici. Cum a zis el atunci? „Poate am fost și eu cuiva necesar, folositor...” Da, a fost! Nu se putea să nu fi fost. Iurocika știa asta. Îi păru cumplit de rău că nu-l are acum alături de el pe Vadim Petrovici și că, Dumnezeu știe, dacă au să se mai vadă vreodată...

Cineva bătu în ușă. Apoi ușa se crăpă și, în deschizătura ei, se ivi fața galbenă și supărată a Lușei.

— Poftim, am adus..

Lușa vîrî prin deschizătura ușii o sticlă învelită în hîrtie și numaidecît trînti ușa la loc. Nikolai Ivanovici luă sticla și fără să se ridice de la masă, i-o întinse lui Iurocika.

— Fii bun. Dumneata te pricepi...

— Poate n-ar mai trebui? spuse Iurocika.

— Trebuie.

Iurocika destupă sticla dintr-o lovitură dată cu fundul palmei. Nikolai Ivanovici puse dinaintea lui păhărelele.

— Aș vrea, Iurocika, spuse el fără să se uite la dînsul, ci într-o parte, într-un ungher, aș vrea să nu-ți închipui că mă plîng de ceva. Voiam numai să mai stau și eu de vorbă. Omul simte uneori nevoia să stea de vorbă. În dumneata am încredere. Trecînd peste orice...

Iurocika simți deodată rupîndu-se ceva într-însul. I se făcu brusc cald. Din cap pînă-n pi-

cioare. Își bău dintr-o înghițitură păhărelul, îl puse pe masă și se uită drept la Nikolai Ivanovici.

— Nikolai Ivanovici, nu mai pot. Dați-mi voie...

— Nu, nu-ți dau voie. Nikolai Ivanovici se întoarse și privirile lor se întâlniră. Nu-ți dai voie... Duse păhărelul la gură, făcînd o grimasă, și-l bău dintr-o sorbitură. Acum poți să pleci. E trecut de nouă. Du-te.

Îl apucă ușor de umeri și-l împinse spre ușă.

Iurocika a ajuns în piața Pușkin la nouă și jumătate. Tonia încă nu venise. Așteptă o jumătate de oră. La zece plecă. Fără să-și dea seama, se pomeni din nou în fața casei lui Nikolai Ivanovici. La etajul cinci mai era lumină. Iurocika se învîrți puțin în loc, dădu să intre, dar pe urmă se întoarse, se mai uită o dată la geamul luminat și porni înspre strada Gorki.

În vremea asta, pe biroul lui Nikolai Ivanovici stătea golită și cea de-a doua sticlă. Nikolai Ivanovici se lungise pe otomană și se uita în tavan, la crăpăturile vechi, de mult cunoscute. Una din ele semăna cu profilul lui Pușkin.

Pe la vreo douăsprezece, Lușa intră în cabinet, ca să strîngă de pe masă. Îl găsi pe Nikolai Ivanovici culcat. Avea cravata desfăcută, o mină îi căzuse pe covor. Ochii îi ținea deschiși.

Lușa se repezi imediat la telefon.

15

Kira Gheorghievna întîrziase la acceleratul de Harkov, așa că sosi cu personalul, la nouă și ceva. „Foarte bine, își zise. Înseamnă că s-au și sculat.“ Lăsă valiza și plasa la biroul de bagaje,

ca să nu umble cu ele prin oraș, și se apucă numaidecît să telefoneze la toate hotelurile din Kiev. Abia de la cel de-al cincilea sau al șaselea — bine că își făcuse rost la poșta din Iareski de monede pentru telefon — i se spuse că Kudriavțev a tras într-adevăr acolo și că stă la camera treizeci și opt.

În troleibuz era un aer sufocant și mare îngheșuală. Taxatoarea țipa la toți și călătorii îi răspundeau în același fel. Schimbau și între ei tot felul de „amabilități“. O femeie grasă, roșie la față, cu un coș în mînă, se întoarse deodată spre Kira Gheorghievna, cînd aceasta încercă să se strecoare spre coborîre: „Încotro, încotro? Parc-a fugit de la bărbat și se grăbește la ibovnic.“ Asta o amuză pe Kira Gheorghievna: însemna că mai seamănă cu una din alea!

Era un hotel de categoria a treia; cu toate acestea, deasupra ghișeului de la poartă era pus un aviz pătat de muște: „Nu avem camere libere“. Într-un colț, ședea o manichiuristă. Lîngă ea se afla, pe o măsuță, un telefon. Kira Gheorghievna formă numărul treizeci și opt.

— Alo! îi răspunse o voce de femeie.

— Scuzați, Vadim Petrovici doarme încă?

— Doarme. Cine întreabă?

— Lăsați, am să telefonez mai tîrziu.

— E ceva în neregulă cu locuința? Vocea era plăcută, joasă.

— Nu. Am să revin mai tîrziu.

— O clipă... Se păru că femeia pusese receptorul jos, apoi că-l luase din nou. „S-a trezit, vine imediat“. Numaidecît auzi vocea lui Vadim: Alo!

— Eu sînt, Vadim. Te-ai sculat?

— Kira?

— Da, eu...

— De unde telefonezi ?

— De-aici, de jos.

— Nu înțeleg nimic... Ai venit aici ? S-a întâmplat ceva ?

— Nu, nu s-a întâmplat nimic.

— Atunci ce e?... Hai, vino sus.

Vru să-i spună să coboare el, dar Vadim pusese receptorul în furcă.

Kira Gheorghievna urcă la etajul al doilea. Vadim stătea pe platforma scării, în maiou și pantaloni de pijama. Avea ochii cîrpiți de somn.

— Într-adevăr, nu s-a întâmplat nimic ?

Vocea lui avea o notă de îngrijorare.

— Nimic.

— M-am speriat. Credeam că i s-o fi întâmplat ceva mamei.

— Nu, totul e în ordine.

Porniră pe un coridor lung, cu nesfîrșite cotituri.

— Bagajul unde ți-e ?

— La gară.

Vadim deschise ușa și o lăsă pe Kira să treacă înainte.

— Faceți cunoștință...

Femeia aflată în cameră, o femeie înaltă, trecută de prima tinerețe, trase grăbită cuvertura peste pat.

— Scuzați, e cam dezordine la noi, spuse ea.

— Nu-i nimic, nu-i nimic.

Kira îi strînse mîna.

Iși aruncară una alteia o privire fugitivă. „E drăguță“, își zise Kira Gheorghievna.

Din baie se auzi o voce de copil : „Gata...“ După un minut, dădu buzna în cameră Vovka, un băiețuș bălai, cîrlionțat, în niște pantalonași

roșii, cu bretele. Văzînd o persoană străină, se fistici.

— Cum te cheamă ?

Vovka își virî un deget după bretea.

— Hai, dă mînuța lui tanti.

Copilul nu se clinti. Începură stăruințele obișnuite în asemenea ocazii : „Ei, hai, dă mînuța lui tanti“, dar Vovka era ocupat să-și înfășoare breteaua pe deget, după care se repezi în ungherul unde stăteau camioanele și ursuleții lui.

— E cam sălbatic, spuse Maria. Se teme de străini...

În cameră se făcu tăcere.

— Ce s-a întîmplat, totuși ? întrebă Vadim.

— De fapt nu s-a întîmplat nimic, spuse Kira. Mi s-a făcut dor de Moscova. Apoi, urmă cu multă însuflețire, de parcă i-ar fi fost teamă să nu fie întreruptă, spunîndu-i-se că ajunge, că a venit pe două-trei săptămîni, dar stă de mai bine de o lună, că la mijlocul lui septembrie urmează să se dea comenzile pentru lucrările de ornamentare a stadionului din Lujniki, că s-a bronzat destul și că trebuie să se apuce de lucru.

Vadim o asculta tăcut. Ședea pe o canapea, îndoind și dezdoind o sîrmă. Nu prea putea el să înțeleagă de ce i-au venit Kirei toate ideile astea judicioase și lucide așa deodată, și nu atunci cînd era el la Iareski, de ce-a trebuit să pice așa, din senin, fără să-l prevină, fără să-i telefoneze, fără să-i telegrafieze. De altfel, Kira nici nu știa adresa. Și totuși...

— Poate luați o gustare cu noi ? o întrebă Maria.

Kira spuse : „Nu, mulțumesc, am mîncat“, dar apoi bău totuși o ceașcă de ceai.

Vovka se urcase pe genunchii lui taică-său și se uita pe sub sprâncene la Kira. De cîteva ori îi șopti ceva la ureche lui Vadim, care-i tot spunea „astîmpără-te“ și-i vîra în gură lingura cu griș.

— Apropo, nu ești curioasă să știi de ce am zăbovit? o întrebă Vadim pe Kira.

— Ba da... Ce s-a întîmplat?

— Azi se dau repartiții pentru camere. La studioul. Trebuie să se afișeze listele.

— A-a...

Kira nu găsi ce să spună altceva.

Iarăși rămaseră o vreme tăcuți.

Vadim se uită la ceas.

— Eu o iau din loc. La unsprezece trebuie să fiu acolo. Îl coborî pe Vovka de pe genunchi și-i dădu pîrintește o palmă la spate. Te-ai săturat? Acuma du-te-n colțul tău. Tata trebuie să-și pună pantalonii.

Vovka începu să clipească repede din ochi, apoi se repezi la maică-sa, își afundă fața în genunchii ei și izbucni în plîns: „Să plece tanti... Să plece tanti...”

Nu voia să audă de nimic — nici că la vîrsta lui băieții nu mai plîng, nici că tanti e bună și o să-i aducă bomboane. Urla cît îl ținea gura și o ținea una: „Nu vreau bomboane... Să plece tanti... Să plece tanti...”

Și tanti a plecat. A plecat și Vadim cu ea. Era unsprezece fără un sfert.

Ce stupid a fost! Doamne, ce stupid! A venit, a trîncănit, s-a așezat să bea ceai... Sorbea ceaiul și se tot temea că Vadim și Maria au să observe cît de tulburată e. Au observat, sau nu? Maria nu, sau se făcea că nu vede. Cum știe ea să se stăpînească! Cît de calmă și cît de demnă e! Vadim spune că a refuzat categoric să i se dea

o cameră la Kiev. O să stea la maică-sa. Cînd Vadim i-a povestit totul, ea n-a răspuns decît atît : „Sper că n-ai de gînd să mi-l iei pe Vovka ?“ Kirei i se părea că aude cum a spus ea asta. Nu era o întrebare şi nici o rugămintă, ci un răspuns scurt la toate cele spuse de Vadim, un răspuns calm, sigur de el. Aşa e ea — liniştită, sigură de sine. Probabil că e un bun medic. Bolnavilor le plac medicii de felul acesta — zgîrciţi la vorbă, atenţi şi, desigur, hotărîţi. Are şi ochii frumoşi, puţin obosiţi, cu pleoapele de sus uşor ieşite în afară, dar în ochii aceştia... Naiba mai ştie ce e-n ei. Cînd şi-a luat rămas bun, Kira şi-a întors ochii în altă parte. De ce ?

A trecut peste o jumătate de ceas, dacă nu chiar mai mult, din clipa în care s-a despărţit de Vadim. El a sărit într-un troleibuz şi a plecat la studio. Ea mai şedea încă în scuar, pe locul unde se afla odinioară clădirea comitetului reginal, iar, mai înainte, a Dumei. Lîngă ea şedea o mamă tînră de tot, probabil o studentă. Cu o mîină legăna căruţul în care-i dormea pruncul, iar în cealaltă ţinea un curs de statistică. La un moment dat, cursul a căzut jos ; tînrăra aţipise. Kira i l-a ridicat şi atunci şi-au zîmbit una alteia.

„Ce soartă şi asta ! îşi zise Kira. Fata are cel mult optsprezece-nouăsprezece ani. E drăguţă, dar prea e slabă. Părinţii au fost, probabil, împotriva căsătoriei. Pe urmă s-au împăcat cu gîndul, mărghinindu-se s-o roage să mai întîrzie cu copilul. Dar ei n-au zăbovit prea mult şi au şi venit cu ploconul...”

N-a izbutit să se explice cu Vadim. Erau amîndoi încordaţi, nefireşti şi nu se priveau în ochi. De altminteri, cînd doi inşi merg alături, de obicei nu se uită unul în ochii celuilalt. Nici unul n-a

vorbit despre ceea ce era mai important. El a întrebat-o cît are de gînd să stea la Kiev, unde o să tragă. O să tragă la Lida, o să stea vreo două zile și o să plece la Moscova. Ce s-o mai lunghească? Vadim a întrebat-o de Lida, apoi, fără a o lăsa să-și sfîrșească vorba, i-a spus că a venit regizorul lui și că diseară trebuie să se întâlnească cu dînsul. Au vorbit despre scenariu, despre regizor și abia cînd au ajuns în stația troleibuzului, Vadim a întrebat-o, așa, ca să se afle în treabă :

— Cînd ne vedem? Și unde?

Kira i-a spus că o să-i telefoneze diseară. Apoi a venit troleibuzul și Vadim a plecat la studio.

Copilul din căruț începu să plîngă. Tinăra mamă tresări și se uită la ceas.

— Dumnezeule... Iar am uitat. Nu-i nimic, Vovocika, acuși ai să mănînci.

— Vovocika? Întrebă Kira.

— Îhî... Dar de ce mă-ntrebați?

— Așa... Ce vîrstă are?

— Două luni împlinite. Ieri a intrat în a treia lună. E născut la șapte luni.

— Și? E sănătos?

Kira se uită în căruț. Băiatul se potolise și acum răsuflea liniștit.

— El da. Mama zîmbi. Dar cu statistica stau prost. N-am apucat să dau examenul în primăvară și trebuie să mă chinuiesc acum.

Tinăra zîmbi din nou, dădu din cap și împinse căruțul pe aleea de asfalt.

Kira se uită în urma ei. Tinăra mamă traversă repede și cu dibăcie strada, strecurîndu-se printre mașini. Pentru întîia oară în viață, Kira simți deodată, cu o putere de neînchipuit, cît de rău îi

pare că n-are și ea un Vovocika așa ca ăsta. Sau unul ca acela care a alungat-o adineauri. N-are și nici n-o să aibă. N-o să aibă niciodată...

Un orologiu bătu ora teribil de tare, acoperind tot zgomotul străzii. Era douăsprezece. Kira întoarse capul și văzu ceasul de la Poșta centrală.

„Trebuie să intru și să întreb, își zise Kira. Poate e ceva de la Moscova...”

De la Moscova sosise o telegramă.

— Stă de mai bine de-o săptămână, îi spuse pe un ton de reproș fata de la „postrestant”, o fată cîrnă, toată numai cîrlionți, și-i întinse avizul. Semnați aici.

Kira semnă și deschise telegrama, care o înștiința că Nikolai Ivanovici are infarct și că situația e gravă.

16

Era ora trei noaptea. Troleibuzele nu mai circulau. Vadim stătu vreo douăzeci de minute, dacă nu mai mult, în stația aceea pustie de la periferia orașului, pînă-l luă un „Moskvici” hodorogit. Trîntit pe scaunul din spate, începu să se gîndească la destinele oamenilor.

Romka, de pildă... A stat și el zece ani, iar acum e mulțumit de toate, e vesel, nu se mai gîndește la ce-a fost.

Romka Teliuk, „Bazuka”, cum fusese poreclit în lagăr, a făcut cîstit tot războiul ca cercetaș : mai întîi soldat, apoi comandant de pluton, iar la sfîrșitul războiului, comandant de companie. Avea pieptul plin de decorații, superiorii țineau la el și totul ar fi fost bine dacă nu l-ar fi pus naiba să ia vaca altuia. În afară de asta, din

pricina blestematei aceleia de vaci („ce mi-a trebuit ea mie?“) i-a dat o palmă unui ofițer de stat-major. De-aici, proces demonstrativ și „zece ani“. S-a întâlnit cu Vadim la Kolîma, în cincizeci și trei, cu puțin înainte de a fi Romka amnistiat. Au stat în aceeași baracă vreo trei luni.

Era tânăr, cu vreo zece ani mai tânăr ca Vadim, vesel, dezghețat, frumos ca un flăcău din poveștile ucrainene, zvelt, cu părul ondulat și cu un zîmbet larg, care-i scotea la iveală dinții de o albeață orbitoare. În afară de asta, cînta bine la armonică și din gură. Oamenii de felul lui sînt iubiți în lagăre. Probabil că și pe front...

Acum, s-au întâlnit cu totul întîmplător. Văzîndu-și pe una din liste numele, avînd în dreptul lui această mențiune misterioasă: 3 p. — Nr. 14—1 c. — 18 m. 6 Ciok (ceea ce însemna că lui V.P. Kudriavțev i s-a repartizat pentru trei persoane o cameră de optsprezece metri în apartamentul 14, corpul 6 din grupul Ciokkolovo), Vadim a intrat împreună cu alți norocoși în magazinul de vinuri de peste drum de Bessarabka. Acolo l-a găsit Romka. A dat buzna val-vîrtej.

— Diavol împielit! Crezi că dacă ți-ai dat jos mustața, nu te mai recunoaște nimeni? Pe naiba! L-a îmbrățișat și l-a zgîlțit de i-au trosnit oasele. Hai la mine. Adineauri am luat leafa. Ai s-o vezi pe nevastă-mea. Ceva ce n-ai văzut încă. Face niște castraveciori murați de-ți lasă gura apă! Lăsați-l, fraților, că nu ne-am văzut de șase ani, zău așa...

Pe urmă a stat pînă noaptea tîrziu în locuința cea nouă a lui Romka, și frumoasa Xana, o femeie bine făcută, cu sprîncenele negre, i-a tot servit cu de-ale gurii și cu băutură, iar Romka a

tot vorbit; era de felul lui vorbăreț, dar cînd mai și bea...

— Uite-așa trăim, Dimka. N-avem de ce să ne plîngem. Casa e pe cînte. Trei ani m-am zbatut pentru ea. Am lucrat și eu la ea, pe șantier. E faină, nu? Parchetul e el cam prost și toaleta e la un loc cu baia, dar în schimb n-avem vecini. Pînă-n centru faci cu troleibuzul douăzeci și cinci de minute, hai, să zic treizeci, iar dacă ai franci, iei un taxi și ești în zece minute...

I-a arătat televizorul „Temp-3“, frigiderul „Dnipro“, i-a arătat-o pe Tania, fetița lui, în vîrstă de un an, care dormea dusă în pătucul ei din camera vecină.

— Delicioasă fetiță, ce zici? Ca mîine o să avem și un flăcău; semifabricatul e gata. Zicînd asta, a atins vesel pîntecul frumoasei lui soții, făcînd-o să se îmbujoreze. Xanka, ia mai toarnă... Dimka e băiat bun. Numai cu munca nu prea stă el bine. Îi spun să vină la noi, și el... Ce te holbezi așa? Zău, că n-o să-ți pară rău.

Romka e sudor. E bine văzut: poftim diplomele — una, două, trei. Cîștigă bine; vreo două mii, uneori și mai mult.

— Ai să fii motorist. Asta la început, pînă te lansezi. Opt hîrtii pe lună și muncă pe cînte. Pe urmă te învăț sudura. Te înscrii la cursuri și vii din nou la noi. Avem băieți buni... Ei, ce zici?

Vadim zîmbea tăcut, dădea din cap. N-avea chef să bea, îi era cald. Romka își scosese de mult cămașa și ședea numai în pantaloni. Era mușchiulos, bronzat. Ce-ar fi, într-adevăr, să lase totul baltă, toate studiourile și scenariile astea, și să se ducă la el?

— Bine, am să mă gîndesc. Dacă mi se respinge scenariul...

— Se respinge, fii pe pace ! Ce știi tu despre pescari ? Scrie, mai bine, un scenariu despre mine ; asta da... Am fost în război, am stat închis, iar acum, poftim ; sînt fruntaș în pregătirea de luptă și politică, sudor vestit în toată Ucraina...

Zicînd asta, s-a apucat din nou să-și laude munca, tovarășii, cîștigul, nevasta, fetița...

— Zău, e o plăcere să te uiți la tine, nu s-a putut stăpîni Vadim să nu i-o spună. Ești mulțumit de toate.

— Păi de ce să mă plîng ? De nevastă ? E drept, uneori, cînd n-aduci toți banii acasă, muiera îți face mizerie, dar țiți o dată la ea și gata... Cît despre puterea sovietică... Aici Romka s-a scărpinat la ceafă. Cu puterea sovietică am găsit eu un limbaj comun.

Romka era din fire anarhist și nu-i plăcea nici un fel de amestec al autorităților. Mai cu seamă dacă asta îl privea pe dînsul. Ei, și ce dacă a luat și el, ia acolo, o prăpădită de vacă ! Doar nu pentru el a luat-o, pentru băieți. Iar mucosul ăla nenorocit a dus mîna la pistol. Pe cine voia el să sperie, pe cine ? Pe el, care a fost de trei ori rănit, care a străbătut tot drumul pînă la Berlin, pe el, cavaler a două ordine „Gloria“, al „Steluței“, al „Steagului roșu“, al medaliei „Pentru vitejie“... Poftim, i-au dat zece ani. Asta drept recunoștință... Toate astea le-a spus de-atîtea ori în fața auditoriului din baraca 16, lovindu-se în piept și arătîndu-și rănile, încît Vadim era obișnuit cu ele. Acum, auzind noile argumente ale lui Romka, a rămas oarecum mirat. Ea (adică puterea sovietică) îl aranjează pe deplin. Vadim are, poate, motive să fie supărat pe ea, căci a fost închis degeaba, dar el, Roman, își dă perfect

de bine seama acum că a primit ceea ce a meritat, că în armată e nevoie de disciplină și că dacă orice cercetaș o să ia la palme pe un ofițer superior, atunci ce-o să iasă? etcetera, etcetera...

— Puterea sovietică mi-a dat de lucru, am un serviciu bun, planul îl îndeplinesc, de furat nu fur; ce-mi mai trebuie? Noi sîntem oameni modesti — aici Romka cocheta vădit — ne mulțumim cu puțin. Mai se cere, firește, și cinzeaca.

— Ai s-o pățești tu o dată cu cinzeaca asta, i-a spus Vadim, zîmbind. Ieri în *Veciorka* — ai citit, poate? — l-au scărmanat zdravăn pe un tovarăș pentru o treabă ca asta.

— Ce, eu mă iau după *Veciorka*? Am și eu cap pe umeri. Știu cînd se poate și cînd nu. Nu dau pe nimeni de sminteală. Și nici nu trîncănesc vrute și nevrute. Cum e o sarcină de răspundere, pe cine crezi că cheamă? Pe Roman Teliuk. Știu că n-o să le fac figura. Nu, Xanka? Cu ocazia asta, ia adu sticluta aia de la Petia, pe care ai pitit-o tu rîndul trecut... Să bem pentru fetița mea, ca să crească mare și deșteaptă. Și pentru puștiul care o să vină... Și pentru noi doi... Ce zici, ne sărutăm?

S-au sărutat și după aceea au mai stat vreo două ore.

„Ce-ar fi, într-adevăr, să mă duc la el? se gîndea Dimka, răsturnat pe scaunul din spate al «Moskviciului»“. Ce-mi trebuie mie scenariile astea, consilii artistice, redactori, conflicte scoase din burtă? Uite, Dimka! Dacă o iau cum a luat-o el, mă lămuresc tot așa ca și dînsul. Bun băiat, și bun tovarăș, și are o nevastă bună. Deși mi se pare că se cam teme de ea. Dar o iubește.“ „Știi, n-o iau niciodată pe-alături. Asta mi-i crucea.

Nici nu mă interesează, zău..." Și numai decît l-a întrebat pe Vadim cum stă el în privința asta. După ce l-a ascultat — Vadim i-a spus totul în cîteva cuvinte, căci nu voia să intre în amănunte — a clătinat din cap : „Da, frățioare, te-ai ars“. Dar nu s-a apucat să-i dea sfaturi. „Aici sfaturile n-ajută la nimic. Vezi singur ce-i de făcut“.

„Moskviciul“ frînă. Au ajuns. Portarul, cu ochii cîrpiți de somn, se moșmondi mult cu cheia, neputînd nicidecum să deschidă ușa, apoi întrebă :

— În ce cameră stați ?

— Treizeci și opt.

— Va căutat cineva la telefon. O femeie...

Vadim își aduse abia acum aminte că trebuia să-i telefoneze Kira în timpul serii.

— Soția dumneavoastră și băiatul erau plecați undeva. Eu eram de serviciu. Pe la vreo opt, opt și ceva. M-a rugat, femeia aceea, să vă transmit că a plecat la Moscova.

— Și altceva n-a spus nimic ?

— Nu, nimic. A zis că pleacă la Moscova și atît.

„Alt bucluc“, își zise Vadim și urcă încet la etajul al doilea.

Maria dormea. Vovka dormea și el. În mijlocul mesei, sub un pahar cu compot, era un bilețel : „Am luat bilete pentru dimineață, la 9,30. M.“

Vadim sorbi mașinal din pahar și se apropie de Vovka. Stătea întins pe două fotolii puse unul lîngă altul, gol-goluț, strîngînd cu putere la piept un iepuraș urît și fără urechi. Vadim rămase o vreme aplecat deasupra lui, îl acoperi cu cearșaful — pe geam venea o adiere răcoroasă —

stinse lumina și se culcă pe canapea așa îmbrăcat cum era.

„Pe naiba am să mă despart eu de el, pe naiba...”

17

Nikolai Ivanovici stătea culcat pe otomană, învelit cu plapuma. Mîinile și le ținea peste plapumă, întinse de-a lungul corpului, foarte palide, cu unghiile puțin liliachii. Fața era și ea palidă, nebărbierită, umflată. Cînd o văzu pe Kira Gheorghievna, făcu o mișcare cu capul și încercă să zîmbească.

— Vă rog, nu mai mult de trei minute, îi șopti infirmiera Kirei Gheorghievna.

În cameră, mirosea a medicamente. Geamul era închis. Pe scaunul de lîngă otomană, acoperit cu un șervețel, stătea o întreagă baterie de sticlute.

Kira Gheorghievna se apropie încetîșor și se lăsă în genunchi lîngă otomană. Dumnezeuule, cum arată ! Era poate prima oară cînd îl vedea nebărbierit.

— Cum te simți ? întrebă, dîndu-și silința să vorbească cît se poate de calm și simțind, totodată, o durere sfîșietoare.

— Bine.

Nikolai Ivanovici încercă din nou să zîmbească. Vocea lui era înfundată, liniștită, necunoscută.

— Ei, bravo ! Sper că te porți bine, nu ? Kira Gheorghievna se uită la infirmieră, o femeie în vîrstă, îngrijită, probabil o fostă felceriță. Se poartă bine ? o întrebă.

— Își dă silința.

— Ei, bravo ! Disciplina înainte de toate, da ?

— Da, răspunse infirmiera și văzînd că Nikolai Ivanovici vrea să ridice mîna, spuse: Vă rog mult, nu vă mișcați.

— Dar ceai am voie să beau? întrebă bolnavul. Mi-e sete.

Infirmiera ieși. Kira Gheorghievna stătea în genunchi. Se uita la fața lui Nikolai Ivanovici, devenită de nerecunoscut, aproape străină, năpădită de o barbă căruntă, și simți cum o trec fiorii, dar nu putea să se îndepărteze de el.

Nikolai Ivanovici întrebă, mișcîndu-și anevoie buzele uscate:

— Ei, cum te-ai odihnit?

Dumnezeule, de ce o mai întreabă! Și ce să-i răspundă? Bine? Rău? Să-i spună că s-a plictisit? Minciună, minciuni...

Nikolai Ivanovici se uita la ea. Ochii lui se făcuseră mici de tot pe fața umflată de boală și numai în adîncul lor stăruia o licărire de bucurie, calmă, aproape copilărească. Kira Gheorghievna nu putu să reziste acestei priviri, în care nu se vedea nici mustrare, nici părere de rău, nimic din ceea ce ar fi trebuit să se vadă în ea, ci numai bucurie; nu putu să reziste, își afundă fața în plapumă și izbucni în plîns.

— Nu trebuie, Kilea, nu trebuie... Las' c-o să fie bine, o să fie foarte bine...

Bine, bine, foarte bine... Păi sigur, bine...

18

Au trecut patru luni, Nikolai Ivanovici s-a făcut bine. Nu ieșea încă afară, dar în zilele cu soare și nu prea geroase ședea, înfodolit din cap pînă-n picioare, în fotoliul din balcon.

— Ca Iurka al meu cînd era mic, spunea el zîmbind, lăsîndu-și gîtul înfășurat într-un fular pufos. Tot în balconul ăsta era scos și el la plimbare.

Timp de o lună sau o lună și jumătate, Kira Gheorghievna a stat încontinuu în preajma bolnavului. Se învățase să facă injecții tot așa de bine ca o infirmieră, să întoarcă de pe o parte pe alta corpul lui, devenit greu, să-i schimbe cearșafurile, să-i administreze medicamentele. Era punctuală și implacabilă. Apoi, după ce a trecut ce-a fost mai greu, i s-a îngăduit să-i citească cu glas tare. Au citit *Război și pace*, *Amintiri și cugetări*, aproape toate operele lui Cehov. Nikolai Ivanovici spunea, nu fără ironie, că treaba asta îi este mai folositoare ei decît lui. Uneori, veneau în vizită prietenii, dar Kira Gheorghievna nu-i lăsa să zăbovească prea mult. După vreun sfert de oră, spunea : „Și acum, la revedere. Sîntem la regim. Avem un regim de fier.“ Kira Gheorghievna îi uluia pe toți. „Așa soție, da, spuneau prietenii. L-a întors de la mormînt. Infarct, congestie pulmonară, și nu o dată, de trei ori — pe toate le-a biruit.“ Iar medicul bătrînel, un amic al lui Nikolai Ivanovici încă din anii studenției, i-a spus o dată : „Știi ce, lasă lutul dumitale și vino asistentă la mine. În locul lui Șafran. Pe el îl lăsăm să-și scrie disertația, iar noi doi o să facem o treabă de-au să rămîină toți cu gura căscată...”

Abia la sfîrșitul lui decembrie, Kira Gheorghievna a dat pentru întîia oară pe la atelier. Ce era acolo ! Praful se așternuse gros de-un deget, sculele ruginiseră, costumul de schi, la care ținea atît de mult, fusese mîncat aproape cu totul de molii. A dat cheile portăresei și a rugat-o să

facă pînă a doua zi ordine. Dar nici a doua zi, și nici a treia, și nici peste o săptămînă n-a mai venit la atelier. N-o trăgea inima să vină aici.

În general, de la o vreme se schimbaseră foarte mult. Devenise mai chibzuită, mai puțin vorbărească. În vocea ei, apăruseră intonații noi, calm-imperative, încît pînă și Lușa, dictatorul casei, a ajuns să i se supună. Kira Gheorghievna nu-și mai tundeă și nu-și mai vopsea părul, lucru pentru care unele din prietenele ei o condamnau: „Scumpa noastră Kira Gheorghievna a început să se neglijeze“. Pînă și Nikolai Ivanovici i-a spus o dată: „Nu ți se pare că ai prea mult păr în cap? Ori așa o fi moda?“ „Da, așa e moda“, i-a răspuns scurt Kira Gheorghievna și nici măcar nu s-a uitat în oglindă.

A treia sau a patra zi după venirea ei de la Kiev, i-a scris lui Vadim. Era o scrisoare scurtă, în care-i spunea că a hotărît să rămînă la Moscova cu Nikolai Ivanovici și că e, poate, mai bine ca ei doi să nu se mai vadă. Mai întîi a scris „deocamdată“, dar pe urmă a șters cu grijă acest cuvînt. La această scrisoare, n-a primit răspuns.

În casă, nu se vorbea aproape de loc de evenimente și zilele care au precedat boala. Kira Gheorghievna a fost la Kiev, a făcut baie, s-a odihnit, s-a întîlnit cu unii din prietenii de altădată și asta a fost tot. Cînd aducea din cînd în cînd vorba de Kiev, vorbea despre arhitectura Kreșciatikului și despre podul cel nou de pe Nipru.

Într-un rînd, Nikolai Ivanovici a întrebat-o de Iurocika, care nu se mai arătase de mult. Kira Gheorghievna i-a spus că după cît se pare e

plecat, în concediu sau în delegație. Pe urmă, n-au mai pomenit de el.

Așa au trecut, în liniște, cu grijile casei, cu procurarea de medicamente, cu vizitele medicilor, patru luni. Pe nesimțite, a venit Anul Nou.

La etajul cinci al casei aceleia mari de pe strada Nemirovici-Dancenko, era în ziua aceea un singur musafir — bătrînul medic Nikodim Sergheevici, celibatar convins, amator de întruniri intime într-un cadru familial. Pe masă stătea o sticlă de Tokay și o sticlută de rom veritabil de Jamaica, procurat de Nikodim Sergheevici cine știe de unde, mai ales pentru el însuși. Îi plăceau băuturile exotice și se dădea drept un mare cunoscător în materie. Mai era, e drept, și o sticlă de vodcă, dar n-au pus-o pe masă, fiindcă n-avea cine s-o bea.

La douăsprezece fix, ciocniră tuspatri paharele, fiecare cu băutura lui — Lușa și Nikolai Ivanovici cu vișinată, Kira Gheorghievna cu vin, Nikodim Sergheevici cu rom, și în timp ce orologiul Kremlinului bătea miezul nopții, își urară noroc, sănătate și succese în noul an. Nikodim Sergheevici rosti o scurtă cuvîntare — îi plăcea și asta — foarte pretențioasă și plină de eleganță. Vorbi despre trecut și viitor, despre legăturile de prietenie, cel mai trainic ciment al relațiilor dintre oameni, despre artă, care împodobește viața, te face să-i uiți necazurile și înaltă spiritul, iar spre sfîrșit, ridicînd păhărelul cu rom, slăvi băuturile care înveselesc sîngele, adăugînd numaidecît că orice abuz, mai ales la o anumită vîrstă, are consecințe dezastruoase. Își sfîrși toastul cu o frază latinească lungă, pe care Kira Gheorghievna nu o înțelese.

Era foarte drăguț și solemn. Au aprins brăduțul din colț, pus pe o măsuță rotundă, și numaidecât s-a răspîndit prin cameră o mireasmă plăcută de rășină. Apoi, începu să zbirnie telefonul. Suna mereu. Toți le urau noroc, sănătate și succese, mai ales, firește, sănătate. Kira Gheorghievna răspundea tuturor cu aceeași vioiciune și voioșie, deși se plictisise să tot spună unul și același lucru : „Mulțumesc, asemenea... Neapărat, neapărat... Bem în sănătatea voastră. ...Nikolai Ivanovici ? Excelent ! S-a îmbătat într-un hal că nu poate să scoată nici două vorbe... Foarte mulțumesc... Da, principalul e să nu fie război... Vă îmbrățișăm... Pe toți, pe toți...”

Înveselit de-a binelea, Nikolai Ivanovici întinse mîna după sticla cu vin, dar Nikodim Sergheevici se împotrivi și (ii plăcea să dea exemple), îi aminti de filmul *Mecanicul conducea trenul*, care le plăcuse mult la amîndoi. „De ce s-a sfîrșit așa de rău ? Uite tocmai de-aia...” Nikolai Ivanovici se supuse.

Apoi, Nikodim Sergheevici le propuse să joace cărți (altă slăbiciune a lui). O invitară pe Lușa, mare amatoare de „preferans”, luară o foaie de hîrtie și se așezară la masă. Kira Gheorghievna nu putea suferi acest joc, dar n-avea încotro, așa că se așază și ea să joace.

La unu și ceva, telefonul zbirnîi din nou.

— E vreun chefliu, spuse Kira Gheorghievna și ridică receptorul. Da ?

De undeva de departe auzi o voce cunoscută.

— Kira Gheorghievna ?

— Da...

— Aici e Iura. Iar după o scurtă pauză : Vreau să-ți spun „la mulți ani !”

— Iura ? Iurocika ? Kira Gheorghievna închise ușa de la sufragerie. Alo ! Nu te-aud bine. De unde vorbești ?

Vocea de departe spuse ceva, dar Kira Gheorghievna nu înțelese.

— Nu aud nimic. De unde ? Vorbește mai tare.

— Vreau să-ți spun „la mulți ani !...“

— Mulțumesc, Iurocika. La mulți ani !... Vino la noi.

— Nu pot... Sînt departe... Vorbesc de la un telefon public.

— De unde ?

— De la un te-le-fo-n pu-blic...

— Că dracu ! N-aud nimic... Iurocika, tu mă auzi ?

— Te aud.

— Dă-mi un telefon mîine...

— Bine...

— N-ai să uiți ? Să-mi telefonezi neapărat. De dimineață.

— Bine... Ce face Nikolai Ivanovici ? Transmite-i salutări de la mine.

— Mulțumesc. Și el îți trimite salutări. N-ai să uiți să-mi telefonezi ?

— N-am să uit.

— La mulți ani !

— Mulțumesc. La revedere !

Kira Gheorghievna puse receptorul în furcă.

— A telefonat Iurocika, spuse ea, intrînd în sufragerie. Ne-a felicitat pe toți de Anul Nou. Vorbea de undeva de departe, n-am înțeles de unde.

— I-ai transmis și tu salutări din partea noastră ? întrebă Nikolai Ivanovici.

— Sigur că da... Apropo, Nikolai Sergheevici, ce-ar fi să-ți dăm gata romul? Oricum, ne-am întrunit aici ca să întâmpinăm Anul Nou, nu ca să jucăm cărți. Și, amestecă, cu o mișcare hotărâtă, cărțile de pe masă.

19

A doua zi dimineată, Kira Gheorghievna se trezi cu același simțămînt de bucurie cu care se trezea în copilărie de ziua ei de naștere. Te trezești dis-de-dimineată și multă vreme nu deschizi ochii; prelungești plăcerea, clipa aceea de fericire cînd ai să deschizi, în sfîrșit, ochii și ai să vezi pe scaunul de lîngă patul tău toate cîte ți le-au pregătit părinții încă de cu seară și la care te-ai gîndit neconținut ultimele două săptămîni. Ai înainte o zi atît de lungă și atît de interesantă, și toți sînt drăguți și tandri cu tine, și ești și tu drăguță și curioasă, și știi că la prînz o să fie o masă gustoasă, iar diseară au să vină musafiri, ai să mănînci minciunile și ai să capeți alte daruri. Minunată zi...

Kira Gheorghievna se trezi devreme, deși s-au culcat pe la patru — pînă au strîns masa, pînă au spălat vasele — făcu un duș, se frecă cu un prosop uscat și aspru și numaidecît se așează la masă. Lușa era după cumpărături.

La nouă, îl trezi pe Nikolai Ivanovici.

— Hai, hai, ajunge atîta somn.

Nikolai Ivanovici se simțea și el bine. Ziua era splendidă — însoțită, geroasă, cu broderii înflore în timpul nopții la geamuri.

Băură cafea cu chifle proaspete. Nikolai Ivanovici frunzări ziaarele și la zece se și afla în balcon.

În privința asta, Kira Gheorghievna era de neînduplecat — aer, aer, și iar aer.

Telefonul sună pentru prima oară când trecuse de zece. Era Mișka. Se invita cu nevastă-sa la masă. Kira Gheorghievna spuse că au să ia masa la trei și-i ceru să nu întârzie nici un minut. Apoi, telefonă Nikodim Sergheevici, întrebînd cum se simte Nikolai Ivanovici. După aceea, au mai telefonat cîțiva amici și abia la unsprezece telefonă și Iurocika.

Kira Gheorghievna s-a gîndit toată dimineața unde și cum să se întâlnească cu el. Să se ducă, ca atunci, la „Ararat“ ? E Anul Nou și nu-i chip să găsești loc. Să meargă, poate, să vadă *Balada soldatului* ? Toți laudă filmul ăsta. Iar pe urmă să se plimbe și să stea undeva într-un loc mai retras ? Cînd îi telefonă Iurocika, uită deodată toate variantele acestea și-i spuse, nici ea nu știa de ce, pe un ton serios, că azi lucrează toată ziua, așa că să vină direct la atelier, pe la vreo șase.

— Bine, am să vin, se auzi din receptor vocea veselă a lui Iurocika. Mai stau aici cu băieții...

În momentul acesta, convorbirea fu întreruptă. Avea legătura cu Leningradul. Telefona și-i felicita de Anul Nou vărul lui Nikolai Ivanovici.

La două și jumătate, a venit Mișka cu nevastă-sa. În casă se făcu deodată gălăgie. Vorbind tare și rîzînd, Mișka începu să spună anecdote peste anecdote, apoi se apucă să-i dovedească lui Nikolai Ivanovici ceva din domeniul ciberneticii, pe care acesta n-o cunoștea și nici nu voia s-o cunoască. După aceea, se așezară la masă.

La patru, Kira Gheorghievna spuse că Nikolai Ivanovici trebuie să se culce iar ea se duce la

atelier, așa că, vrînd-nevrînd, oaspeții trebuiră să plece.

Kira Gheorghievna ieși o dată cu ei.

— Pe la opt mă-ntorc, îi spuse lui Nikolai Ivanovici, sărutîndu-l pe frunte. Trebuie să văd ce mai e pe-acolo. Și trebuie să-i plătesc și Pankratihei pentru curățenie. Prea am tot amînat-o.

— N-ai să îngheți acolo ?

— Nu. Am telefonat de dimineață la Rodionov și i-am rugat să vorbească cu Semion, ca să facă focul.

Era ger. Zăpada scîrțîia sub picioare și scînteia în aer. Era plăcut de mers.

În curtea din Sivțev Vrajok îi ieși numai decît înainte Liuska, fata proprietăresei, înfoclită ca întotdeauna pînă peste urechi.

— Vai, de cînd n-ați mai fost ! Știți c-au dărimat casa aia din colț ?

Într-adevăr, căsuța din colțul străzii Plotnikov fusese demolată. Kira nici nu observase rîndul trecut. În afară de asta, Liuska o informă că bătrînul acela cu barbă galbenă din apartamentul doi a murit, iar Bobka, băiatul lui Mihniarski, s-a însurat și nevastă-sa e aviatoare. Cît despre Liuska, ea a adus notele pe trimestrul întîi și de data aceasta n-are nici un trei. Pentru asta, i-au cumpărat un ananas, uite-așa de mare, de patruzeci și trei de ruble...

Atelierul era într-o stare de curățenie ideală. Pankratiha muncise pe cinste. Dușumeaua era spălată, perdelele curate, iar fața de masă devenise roză, deși înainte era cafenie. Pînă și măștile lui Beethoven și Pușkin din pereți fuseseră spălate cu grijă, din care pricină nu mai aveau nici o strălucire.

Ultimul model al *Tinereții* stătea într-un colț, înfășurat cu grijă în cîrpe ude, deși lucrul acesta nu mai era necesar. Kira Gheorghievna scosese cîrpele.

Sculptura nu-i plăcu. Îi lipsea ceva. Totul părea să fie la locul său, și, totuși, ceva îi lipsea. Kira Gheorghievna făcu cîțiva pași prin atelier. Sînt proaste, toate sînt proaste. Și colhoznica, și soldatul rănit, și Barbusse, și fetița cu porumbelul. Prost, prost... Avea senzația că vede ceva lucrat cu mulți ani în urmă și nu de ea, ci de altcineva.

Îi plăcu numai basorelieful funerar al unei actrițe, reprezentînd profilul unei femei pe o lespede netedă, și-i mai plăcu un mic grup din plastilină — un băiat și o fată șezînd pe o bancă. Toate celelalte lucrări i se păreau reci, lipsite de viață, artificiale. Deodată, îi păru rău că n-a terminat-o pe Katia. Ce mutrișoară drăguță avea! Are dreptate Nikolai Ivanovici: principalul e fața... Fără față, nu există sculptură. De-aia e așa de bun Antokolski. Fețele lucrate de el sînt pătrunse de gîndire. La Kiev a zăbovit îndelung dinaintea lui Spinoza. Sau, de pildă, Voltaire al lui Houdon¹, cu zîmbetul lui șiret! Își aduse aminte de capul acela care o privea de pe șifonierul hodorogit din bîrlogul lui Nikolai Ivanovici de la Alma-Ata; l-au spart cînd s-au mutat și încă n-au putut găsi o copie bună. Doamne, ce mult e de-atunci...

Kira Gheorghievna scoase din poșetă pachetul de țigări, își aprinse o țigară — acasă trebuia să

¹ Jean-Antoine Houdon (1741—1828), sculptor francez, autorul unor statui și busturi celebre (Voltaire, Molière, Diderot etc.).

iasă întotdeauna în antreu — se culcă pe canapea și trase mai aproape farfurioara care servea de scrumieră.

Voltaire... Spinoza... *Gîndirea...* Kira Gheorghievna aruncă fără să vrea o privire la *Tineretea* din colț. Aprinse lămpița cu abajur negru, pe care o folosea de obicei cînd rămînea peste noapte în atelier. Îi plăcea lumina asta. Făcea niște umbre nefirești, din care pricină sculpturile nu mai semănau cu ele însele. Uneori, arătau chiar mai bine.

Lămpița luminează pieptul și capul tînărului, dat ușor pe spate. Pentru tînărul acesta, totul e limpede, el înțelege totul, pînă și depărtările acelea necunoscute spre care și-a ațintit privirea fermă. Vadim a spus cîndva: „Dacă e cineva cu care n-aș vrea nici să lucrez, nici să beau, acela e gogomanul ăla al tău“. S-a revoltat atunci: „Vorbești prostii“.

Da, prostii, își zise ea acum, privind sculptura și amintindu-și de discuția de-atunci. Prostii, pentru că prin glumele astea prostești ale lui, Vadim încearcă să nege idealul acela luminos către care năzuiește ea în arta ei. Da, ideal luminos — ea nu se teme de aceste cuvinte. Sculptura ei nu e, poate, pe de-a întregul izbutită, asta-i altceva, asta o vede și ea, dar importă oare atîta obiectivul final pe care și l-a propus? Prostii!

Kira Gheorghievna încercă să se convingă că, poate, tocmai de-aceea nu i-a izbutit sculptura, pentru că Vadim i-a tulburat starea de inspirație în care se afla înainte de apariția lui. Ea nu-l învinuiește, ferit-a sfîntul; așa a fost să fie. Dar, judecînd lucid, o dată cu venirea lui, adevărata

creație, adică însăși esența vieții ei, s-a sfârșit. Și dacă ea stă acum aici și-l așteaptă pe Iurocika, nu vede nimic condamnabil în asta. Ea vrea să revină la acea stare de inspirație în care se afla astă-vară, când lucra atît de ușor, cu atîta voie bună și atît de rodnic. Trebuie să se smulgă, în sfîrșit, din acest cerc vicios. Iată de ce-l așteaptă ea pe Iurocika. Ea are să-l elibereze pe băiatul acesta simplu, bun și curat din meschinăriile și haosul în care — simte asta, o știe — îl tîrăște Vadim.

Se simți ușurată. Nici *Tinerețea* nu i se părea acum așa de proastă. Chiar dacă fața nu e prea izbutită, la urma urmei asta e o sculptură pentru un parc și nu un portret psihologic. Și dacă e s-o luăm așa, atunci nici Praxitele¹, nici Fidias² nu și-au propus altceva — cum bine zicea Nikolai Ivanovici — decît să înfățișeze un corp frumos, armonios dezvoltat. La fel și eu...

Pe scurt, trebuie să muncească. Să muncească, și iar să muncească...

Ușa de-afară fu trîntită și în antreu se auziră pași. Kira Gheorghievna tresări și se uită la ceas. Cinci și douăzeci. Era cam devreme. Dar persoana care intrase era Pankratiha.

— Ne odihnim? Odihnește-te, odihnește-te, bine faci... La mulți ani, noroc și fericire...

Pankratiha era „făcută”; ochii ei mici străluceau, obrații veștejiți se făcuseră roșii.

— Ei, ce zici, e curat? Nici nu mai recunoști atelierul. Se așeză pe marginea canapelei și își șterse cu două degete colțurile gurii. Ce de-a murdărie mai era... Am scos afară patru saci. Și ce

^{1, 2} Sculptori celebri ai Greciei antice.

de-a sticlute, ce de-a sticlute... Aici plescăi veselă din limbă. Una era plină. Dar nu m-am atins de ea. Obrazul ! Am pus-o colo, după geam, șa să fie rece. Uite colo ; vezi ?

— Văd, văd. Kira Gheorghievna căută poșeta, o găsi și scoase niște bani. Asta-i pentru dumneata. Îți mulțumesc pentru curățenie și să fii sănătoasă.

Pankratiha vîrî banii în sîn.

— Eu îți mulțumesc, maică. Să ai un an bun, vesel, banii să nu se mai sfîrșească. Asta-i principalul. Fără ei e urît, of, că urît mai e... Pankratiha scoase un oftat și își șterse din nou colțurile gurii. Sticluta am găsit-o în ungherul de colo, printre boarfe. Am șters-o și am pus-o după geam. Nu-mi trebuie mie ce nu-i al meu. Ce-i al altuia, e sfînt. Las' să stea la ger, zic, c-o să prindă bine.

Era vădit că femeia se cerea tratată, dar Kira Gheorghievna se făcu că nu pricepe. Pankratiha mai zăbovi vreo cinci minute, plîngîndu-se de noră și de chiriași.

— Ia să mă duc și eu, spuse în cele din urmă cu un oftat, văzînd că nu-i rost de băutură. Mi-a venit nepotul din armată și trebuie să-l tratez și pe el cu ceva. Se ridică și se uită pentru ultima oară la geam, parcă luîndu-și rămas bun. Pe cine aștepți, maică ? Pe tinerelul ăla ? Ori pe ăla care a venit de departe ? Și apoi, din ușă : Bătrînul, bărbat-tu, tot mai bolește ? Să-i dea Dumnezeu sănătate, să-i dea Dumnezeu...

Pankratiha plecă. Kira Gheorghievna rămase culcată pe canapea.

Pușkin și Beethoven, curăței și fără viață, o priveau impasibili din perete. Masca cea neagră

din Africa Ecuatorială o privea și ea. O privea și Barbusse de după umărul de gips al colhozniceii. Și pioniéra cu porumbelul. Numai *Tinerețea* privea în gol, cu capul neînsuflețit, dat mîndru pe spate.

„Pe cine aștepți ? Pe tinerelul ăla ? Ori pe ăla care a venit de departe ?“

Dumnezeule, cît de infecte și banale deveneau toate cîte i se învălmășeau în minte... Ce frumos și convingător suna : artă... muncă... inspirație...

Și, deodată, totul s-a prăbușit.

Stă pe canapeaua asta de-o oră încheiată și-l așteaptă pe Iurocika, și încearcă să lege venirea lui de reîntoarcerea ei la artă, pe cîtă vreme în realitate stă și-l așteaptă pe Iurocika pentru că vrea să-l vadă ; nu l-a văzut de o jumătate de an, i s-a făcut dor de fața lui cîrnă de adolescent. Cînd i-a telefonat ieri, ea s-a înveselit și s-a simțit deodată bine. Și azi s-a simțit toată ziua cu totul alta. Acum o să intre și o să miroase a ger, nu a medicamente, de care s-a îmbibat în ultimele luni, și n-o să trebuiască să se gîndească la nimic, să mintă, să inventeze. O să intre el și asta o să fie tot. Și au să rămînă împreună.

Iar pe urmă...

Kira Gheorghievna își închipui cum o să se întoarcă acasă și o să vorbească cu Nikolai Ivanovici, imprimînd vocii sale o notă falsă de veselie, cum o să toarne ceaiul și-o să-l întrebe cum se mai simte, și-o să vorbească iarăși despre artă, despre *Tinerețe*, despre tot ceea ce alcătuiește, așa cum încearcă ea să se convingă, tot rostul vieții ei, dar în realitate a devenit pur și simplu o profesie, o profesie obișnuită, care-i asigură o

anumită situație, o anumită apreciere și totodată și atelierul acesta, unde stă și așteaptă să i se întoarcă inspirația...

Kirei Gheorghievna i se făcu deodată rușine.

Pînă acum, la drept vorbind, ea a știut să-și învingă într-un fel oarecare sentimentul acesta cît se poate de jenant. Întotdeauna găsea că are dreptate. Pentru orice găsea o justificare. Și asta, poate, de-atunci cînd i-a venit prima scrisoare de la Vadim. Citind atunci rîndurile acelea strîmbe despre libertatea pe care i-o reda el, și-a înăbușit pentru întîia oară simțămîntul de rușine ce stăruia în ea. Și s-a simțit mai ușor. De-atunci, și-a găsit întotdeauna o justificare. Și cînd s-a măritat cu Nikolai Ivanovici. Și cînd a apărut Iurocika, iar apoi Vadim. Și cînd i-a spus Varia „pleacă“, iar ea i-a răspuns că nu pleacă nicăieri din Iareski... O singură dată, poate, a simțit ea ceva asemănător cu ceea ce simțea acum, o rușine care nu poate fi cu nimic ogoită. A fost în seara cînd s-a înfățișat cu torta de ciocolată la familia Dmohovski. Toată seara s-a simțit stînjinită. La unu noaptea, și-a luat rămas bun cu un sentiment de ușurare și jenă. S-a aplecat deasupra Liudmilei Vasilievna și a sărutat-o.

— Nu știu dacă o să ne mai vedem, Kilea, i-a spus atunci Liudmila Vasilievna și Kira a văzut apoi toată noaptea ochii aceia, negri, vioi, inteligenți, de pe fața ei bătrînă. Nu știu dacă o să ne mai vedem, dar la despărțire aș vrea să-ți spun un lucru pe care ne e îngăduit să-l spunem numai nouă, bătrînilor... Eu am să mor, nu mai am mult de trăit, dar mor liniștită. Pot să mă uit la toți drept în ochi. Am trăit șaptezeci și nouă

de ani, poate am mai greșit și eu, dar n-am făcut nimic pentru care aş putea să roșesc.

Să roșească... Și asta i-a spus-o o femeie bătrână și bolnavă, pe care nici chiar hitleriștii n-au putut-o îngenunchea.

Poate tocmai din pricina acestor cuvinte, Kira n-a dormit atunci toată noaptea. Pe urmă a uitat... Sau a căutat să uite.

De cealaltă parte a peretelui se auziră trei lovituri de pendulă. Kira se uită la ceas. Era șase fără un sfert.

Turti cu grijă mukul țigării de fundul farfurioarei. Se ridică și își puse paltonul și fularul. Scotoci prin poșetă și scoase o foaie boțită de hîrtie. Se apucă să scrie ceva, apoi mototoli hîrtia și o aruncă jos. Se uită în jur și porni spre ușă, dar își aduse aminte că n-a scos din priză reșoul, pe care-l punea întotdeauna, ca să fie mai cald. Se întoarse și scoase reșoul din priză.

Cînd ieși din curte în Sivțev Vrajok, se uită la stînga, poate cu o licărire de speranță, poate cu teamă, în direcția unei clădiri înalte înecată în pîcla gerului — strada era pustie, numai două pisici fugiră de la o casă la alta — și cotind la dreapta, ieși, prin stradela Plotnikov, în Arbat. Începu să ningă, cu fulgi foarte mari și deși.

Pentru întîia oară în viață, Kira Gheorghievna a procedat alt fel decît ar fi vrut ea acum.

Însemna oare asta ceva? N-ar fi putut încă să-și răspundă sie însăși... Știa numai că nu se va întoarce așa curînd aici, în atelierul acesta, unde s-a simțit astă-vară atît de veselă și atît de bine. Și că n-o să se mai simtă chiar așa de curînd veselă și bine.

Toată seara a zbîrniit telefonul. Prietenii îi felicitau cu prilejul Anului Nou. Numai Iurocika n-a mai telefonat. „S-a supărat, își zise Kira Gheorghievna, înăbușindu-și dezamăgirea și, totodată, simțindu-se mîndră de actul ei hotărit. Ce să-i faci, așa trebuie.“

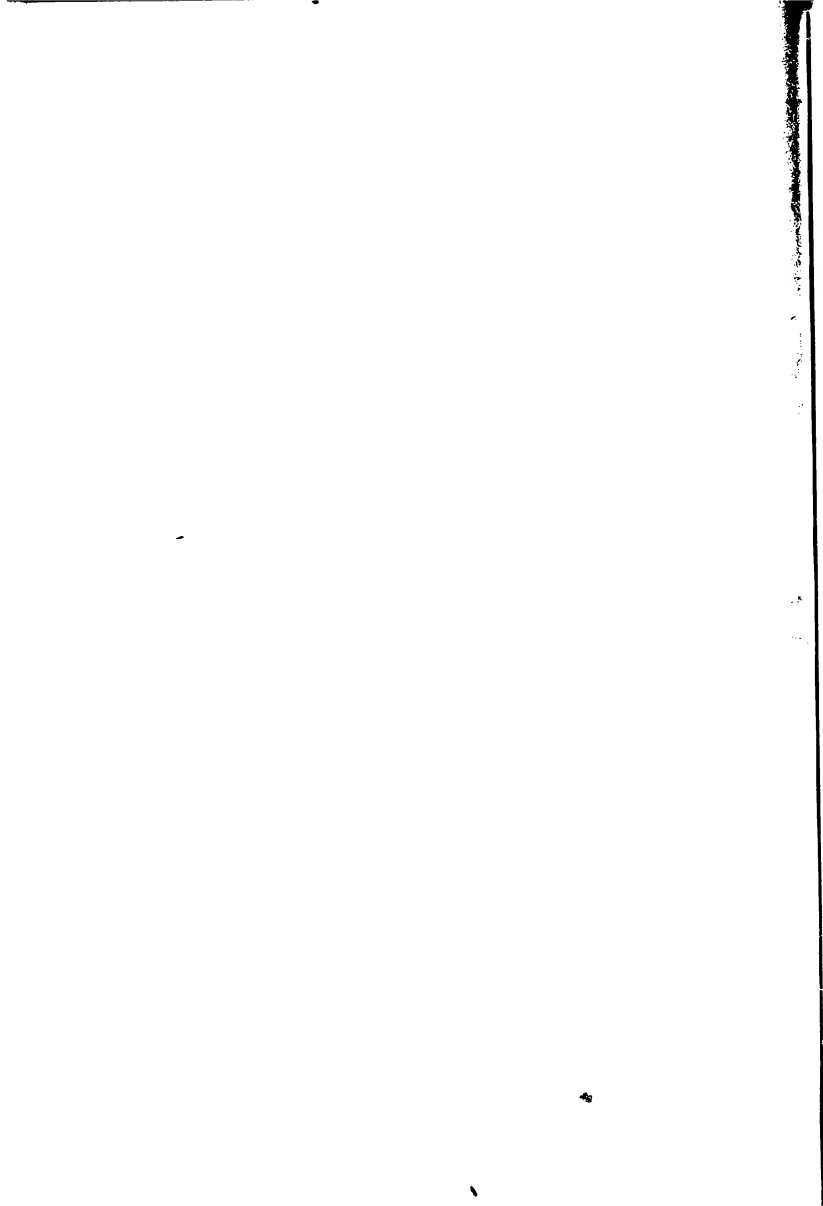
Nu știa că Iurocika nici nu venise la atelier. Pur și simplu, uitase.

Traducere de
Igor Block

EMMANUIL KAZAKEVICI

(1913—1962)

Prozator de autentic și viguros talent, marcat printr-o notă de sobrietate, de finețe, de distincție și armonie, Kazakevici a devenit cunoscut cititorilor din Uniunea Sovietică, ca și celor din străinătate, mai ales după publicarea nuvelei *Steaua*, în 1947, (tălmăcită și în limba română). Operele următoare întăresc primul succes și dovedesc, de fiecare dată, maturizarea continuă și adîncirea talentului scriitorului (*Doi în stepă*, *Inimă de prieten*, *Primăvara pe Oder*, *Casa din piață*). În ultimii ani de activitate, Kazakevici abordează cu succes nuvela psihologică (*La lumina zilei*, 1960) și face o interesantă și profundă evocare a figurii lui Lenin (nuvela *Caietul albastru*). Nuvela *Vizita tatălui la fiul său* (1962) încheie activitatea lui Kazakevici curmată prematur. Majoritatea scrierilor sale sînt binecunoscute cititorilor noștri și circulă în tălmăcirii românești (*Primăvara pe Oder*, *La lumina zilei*, *Caietul albastru*).

LA LUMINA ZILEI

Se crăpa de ziuă. Treptat, dar tot mai repede și mai impetuos, negurile dimineții se furișau prin colțuri, pătrundeau pe sub porți, măturau umbrele dense de pe praguri și de pe pereți. Suprafețele dreptunghiulare ale străzilor erau învăluite într-un fel de ceață transparentă care, la început, nu amintea cu nimic strălucirea soarelui; dar mai apoi se luminează încetîșor, și ferestrele etajelor superioare ale caselor se făcură întîi albe, apoi căpătară culoarea roz și, licărind pe neașteptate, se aprinseră de razele aurii ale soarelui.

Ca urmare, se auziră noi sunete și apărură noi priveliști. În acea oră matinală, un automobil huruia într-o curte apropiată; de departe se auzea vuietul prelung al unei sirene de fabrică; feres-truicile se deschideau zgomotos; se deslușea tro-potul pașilor pe caldarîm. O femeie cu șorț alb, portăreasa unui imobil din apropiere, întîmpină din prag, cu un căscat lipicios și zgomotos, soarele care răsărea. Un milițian rebegit se privea într-o oglinjoară și își netezea moțul bălai, părăind o fată în lumina dimineții. Frunzele îngălbenite, foșnind ușor, zburau de pe linii, alungate de primul tramvai.

Un om pășea pe caldarîm, privind în jur cu o curiozitate ce trăda provincialul. Purta o manta soldățească, iar în spate ranița veche, decolorată de sudoare și de ploaie. Întreaga lui înfățișare amintea de războiul de-abia terminat și numai șapca — o șapcă ieftină de lucru, nou-nouță — era singurul semn vestimentar al vremurilor de pace. Șapca nu i se potrivea, și chipul lui — cu pomeții obrazilor proeminenți, cu ochi albaștri și cu buze pline, exprimînd bunătate — își pierduse, într-o mare măsură, expresia soldățească, din pricina ei.

Omul privea cu atenție și aproape uimit cum străzile Moscovei prindeau viață. O mașină mare, care stropsea caldarîmul, trecu pe lângă el și-l atinse cu o boare de umezeală. Zîmbi și făcu șoferului un semn prietenos cu mîna. În mersul lui nestingherit nu se simțea dezinvoltura orășeanului, ci mai degrabă obișnuința anilor. Chiar și în faptul că mergea pe stradă și nu pe trotuar se vedea deprinderea soldatului, obișnuit să circule în formație și să se simtă o parte dintr-o coloană pentru care trotuarul este mult prea strîmt.

Cu toate că, fără îndoială, era vorba de un provincial care se afla poate pentru prima oară la Moscova — mantaua lui boțită arăta că dormise pe o bancă, în tren — purtarea lui nu trăda nici un fel de dezorientare; obișnuința, căpătată în război, de a călători dintr-un loc într-altul, înlăturase din comportarea lui, ca și din comportarea celor mai mulți dintre foștii soldați, semnele provincialului, ale omului de la țară, stinghereala ținutei. Se oprea la răsăpîntii, citea numele străzilor și o pornea mai departe, cu pași egali și siguri. Părea că cineva îi explicase în amănunt itinera-

rul și el — dintr-un fel de pornire sportivă — nu cerea de loc lămuriri nici milițianului, nici trecătorilor matinali.

Singurul semn care-i trăda fățiș originea țărănească era amabilitatea, obiceiul de a saluta ; cu un „bună ziua“ politicoș și vesel, îi saluta pe muncitorii constructori strînși deja în jurul locului de muncă. Aceste cuvinte și, mai ales, felul în care le pronunța dovedeau și buna-cuviință firească a țăranului rus, și respectul deosebit față de truda muncitorilor, care nu renovau niște case oarecare, ci clădirile capitalei, ale Moscovei — obiectul visului și mîndriei a milioane de oameni din cele mai îndepărtate colțuri ale patriei lui nemărginite.

Străbătu astfel toată strada Kirov și ajunsese în Piața Dzerjinski. Aici, în această piață spre care converg atîtea străzi mari și mici, putea cere să fie îndreptat spre ținta călătoriei sale dar, rămînînd o clipă pe gînduri, trecu pe celălalt trotuar, traversă pieziș o altă stradă, apoi mai rătăci prin niște ulicioare și nimeri într-o nouă piață. Se opri, chibzuind încotro s-o apuce. Deodată, însă, observă în configurația pieței și de-a lungul zidului roșu, înalt, ceva sărbătoreșc și foarte bine cunoscut. Văzu Mausoleul lui Lenin și atunci înțelese unde se afla. Se înfioră din creștet pînă-n tălpi. Cu toate că știa foarte bine de existența Pieței Roșii și cunoștea în amănunt tot ceea ce se afla în ea, fu totuși uimit de faptul că aici, într-adevăr, totul era aidoma ca în filmele, miile de desene, fotografii, tablouri și viniete din ziare, pe care le văzuse dînsul. Mai mult ca orice l-a uimit, poate, faptul că pășise în această piață, la fel de simplu ca în oricare alta. În mîndria lui pentru

Moscova și îndeosebi pentru locul ei cel mai respectat — Piața Roșie — presupunea că aici trebuie să nimerești nu așa, ca în orice loc, ci în chip cu totul neobișnuit, că pentru a pătrunde aici e nevoie să cumperi un bilet sau ceva de felul acesta.

- „Uite unde ai ajuns, Andrei Sleptov“, își spuse el cu jumătate de glas, scoțându-și mîna dreaptă din buzunar, ca pentru a da onorul. Mîna-i stîngă rămase în buzunar, și lucrul ăsta era straniu pentru un soldat, dacă soldatul ar fi avut mîna stîngă.
- Dar mîna stîngă îi lipsea, rămăsese doar mîneca.

Andrei Sleptov stătu în Piața Roșie vreo 20 de minute bune, după care, în sfîrșit, o luă la dreapta. La Ohotnii Read se adresează pentru prima oară unui milițian și acesta îl îndrumă mai departe. Trebuia să meargă de-a lungul Pieței Pușkin, pentru ca apoi, cotind pe bulevard, să găsească strada pe care o căuta.

Era însă mult prea devreme pentru a bate la o ușă străină. De aceea, Sleptov n-o coti pe strada indicată, ci se așează pe o bancă de pe bulevard, unde adormi curînd.

Cînd se trezi, era aproape 9. În jur, totul devenise de nerecunoscut. Străzile vuind a pustiu, tolănite leneș și degajat sub lumina rece a soarelui de-abia răsărit, se transformaseră într-un furnicar de oameni, zgomotos și pestriț. Larma și tropotul, zumzetul și zgomotele de tot felul, glasurile ome-nești și semnalele scurte ale clacsoanelor de automobil acopereau totul în acest uriaș iarmaroc impetuos, ce parcă se mișca în pași de dans, care striga și sforăia într-una, de plăcere, de încîntare, pentru propria sa măreție, pentru propria sa polifonie și varietate. Toate acestea erau atît de ne-

așteptate, încît lui Slepțov i se tulbură vederea. Într-o stare de bucurie confuză, tăie șirul doicilor care veniseră cu copiii la plimbare, o apucă de pe bulevard pe o străduță și se opri în fața curții imobilului pe care îl căuta.

Era o curte moscovită obișnuită, înconjurată de zidurile unei case din cărămidă, cu mai multe etaje. Dar și aici oamenii iubeau florile și iarba. În mijlocul curții era o grădiniță cu straturi, pe care nu se mai găseau flori, dar iarba era încă verde. Ierbii acesteia îi făcu cu ochiul Slepțov ca unei bune cunoștințe și ca unui aliat, printre cărămizi, sticlă și asfalt. Cuprinzînd cu privirea șirul nesfîrșit de ferestre și balcoane, Slepțov se simți deodată emoționat. Își încheie mantaua la toți nasturii și se îndreptă spre ușa unei intrări lîngă care stătea, pe o bancă mică, joasă, și împletea ciorapi, o bătrînică cu ochelari și cu o băsmăluță albă pe cap. Ocupația ei simplă și străveche îi aduse brusc aminte de satul lui și, de aceea, Slepțov i se adresă fără sfială :

— Spune-mi, măicuță, unde stă Neceaeva ?

Bătrînica îi aruncă o privire severă și întîrzie cu răspunsul, examinîndu-l pe străin destul de nepoliticos. Slepțov zîmbi și se interesă :

— Nu cumva ai surzit, băbuțo ?

Bătrînica era gata să se ia la hartă cu el pentru întrebarea necuviincioasă, dar observînd mîneca lui goală se întristă pe dată și, îmbunată, spuse :

— Uite, porumbelule, acolo, la intrarea 6, etajul III...

Slepțov se îndreptă fără grabă spre ușa indicată și începu să urce scara. Cînd ajunsese la etajul al III-lea răsuflă adînc. Controlă dacă mantaua e bine încheiată și sună. Se deschise o ușă.

În prag se ivi chipul palid al unui băiat de vreo 12 ani. Aștepta în tăcere să audă ce-i va spune noul-venit. Acesta, la rîndul lui, privea tăcut chipul băiatului ; pe fața soldatului se așternu o expresie de duioșie cu neputință de stăpînit.

— Așadar, eu sînt Andrei Sleptov, spuse el în sfîrșit. Glasul îi tremura vizibil. Asta-i !

Privindu-l cu atenție, soldatul aștepta ca numele lui să-i amintească băiatului de un lucru anumit. Dar băiatul continua să tacă, la fel de expectativ și de străin. Atunci Sleptov, puțin supărat, îl întrebă sacadat :

— Pe tine te cheamă Iura ?

— Da, răspunse băiatul cu mirare.

— Da, Iura, spuse înveselit acum Sleptov. Eu te știu... Cum să nu te știu?... Dar tu nu mă cunoști. Și nu mă cunoști pentru că de cînd ești, nu m-ai văzut. Zîmbi puțin emoționat și continuă : De ce-i primești așa de rău pe oaspeți și nu-i inviți în casă ? Pîna aici, eu am călătorit, nu glumă... O săptămîină... Vin de departe... Din Siberia. Ai auzit de orașul Krasnoiarsk ? Ei, am venit în vizită la tine tocmai din regiunea Krasnoiarsk, Iuri Vitalievici...

Băiatul spuse cu neîncredere :

— Vă rog, intrați...

Dispăru în fundul coridorului și deschise o a doua ușă. Sleptov îl urmă și se trezi într-o cameră pătrată, nu prea mare, care, după cum se vedea, servea și de sufragerie, și de cameră pentru copii. Aici se afla un bufet cu veselă, o masă, un pat nu prea mare și o etajeră cu cărți, caiete și un glob. Pe masa acoperită cu mușama — un pahar cu ceai, o felie de piine și o bucată de unt pe o far-

furie. Era limpede că, sunînd, Sleptov sculase băiatul de la masă. Aruncă o privire spre masă și spuse :

— După cum se vede, îți luai micul dejun. Stai jos și mănîncă în voie. Unde-i mama ?

— Mama s-a dus la serviciu.

— Așadar Olga Petrovna s-a dus la serviciu, repetă Sleptov. Pomenind cu o vădită satisfacție de mama acestuia, folosind numele ei patronimic, Sleptov dovedi acum, încă o dată, că este pe deplin informat cu privire la gazdele sale. Așa, așa... Nu-mi rămîne altceva de făcut decît să aștept. Spuse toate acestea pe un ton foarte important, cu un aer de taină ce nu se potrivea de loc cu înfățișarea lui deschisă și plăcută. Lăsă ranița lîngă ușă, puse deasupra mantaua și șapca și se așeză la masă. Apoi uitîndu-se la etajera cu cărți și la glob, privirile i se înăspriră și întrebă :

— Cum învățăm ?

Băiatul răspunse în doi peri :

— Așa și-așa... Chipul lui delicat se întunecă pentru o clipă și, biruindu-se pe sine, adăugă : Doi de trei. Restul, cinci.

— Am înțeles, spuse Sleptov. Privi cu atenție chipul băiatului și, după ce chibzui puțin, se hotărî să nu-i facă nici un reproș pentru notele mici. Repetă doar : Am înțeles. Și adăugă : Tatăl tău a fost un om învățat, tu trebuie de asemenea să fii un om învățat, cu educație aleasă — într-un cuvînt — un om sovietic.

Auzind sfatul soldatului, băiatul zîmbi. În acest zîmbet de-abia schițat era ceva din aroganța unui locuitor al capitalei față de felul simplu de a gîndi al provincialului. Oricum, lui Sleptov nu-i plăcu zîmbetul și, dovedind o neîndoielnică finețe în

înțelegerea sensului pe care îl ascundea, îl privi pe băiat drept în ochi, aspru și nemulțumit. Iura fu tulburat de privirea soldatului și se așeză din nou la masă.

În vreme ce băiatul, cu o mișcare nefirească, trase spre el, încetșor, ceaiul și pâinea, Sleptov se așeză în fotoliul din colț, unde domnea un semi-întuneric plăcut și începu să-l privească cu atenție, studiindu-i parcă fiecare mișcare, căutînd să găsească în felul cum își întorcea capul, în linia buzelor și a bărbiei, ca și în toate deprinderile lui, trăsături de mult cunoscute. Găsindu-le, mai ales în priviri, scutură cu satisfacție din cap, puțin absent și întristat. Îl mira doar încordarea vădită în ținuta și în întreaga comportare a băiatului, pentru că nu putea ști la ce se gîndește Iura în timpul ăsta. Iar Iura se gîdea că trebuie să-l invite la masă pe omul venit de departe, iar pe masă nu era nimic în plus, zahăr de loc, doar o mică bomboană, care nu ajungea nici pentru un pahar de ceai — totul din acea rație săracă pe care o primeau pe cartelă. Și băiatului, vădit stînjinit, îi era rușine să nu-l poftască la masă, dar în același timp, îi părea rău să împartă cu el micul dejun atît de sărăcăcios, fiindcă lui însuși îi era tare foame — așa că se gîdea cum să procedeze. În cele din urmă, respirînd ușurat și luîndu-și rămas bun cu privirea de la pâinea și untul de pe masă, îi aruncă lui Sleptov o privire gravă și-i spuse :

— Vă rog, luați loc ! Să mîncăm împreună.

Luînd această hotărîre, nu fără o luptă interioară, Iura se înveseli deodată, ca și cum i s-ar fi ridicat o piatră de pe inimă. Observînd această

schimbare, Sleptov se însufleți la rîndul lui, se ridică și exclamă :

— Cu toate că nu sînt tare flămînd, n-o să te refuz o dată ce mă inviți ! Dar, să nu te superi, o să adaug și merindele mele lîngă ale tale.

Se apropie de raniță, o desfăcu cu dibăcie, folosind o singură mîină și începu să înșire pe masă fel de fel de pachete, unul mai îmbietor ca celălalt. Pe masă se înălță treptat o movilă de mîncăruri gustoase, printre care legături de pește afumat și uscat și felii de carne prăjită.

Băiatul se uita la toate acestea și nu-i venea să-și creadă ochilor. Sleptov fu nevoit să-l invite de trei ori, pînă cînd Iura se așeză la masa îmbelșugată, neraționalizată, cu mîncăruri grase și picante și, pe deasupra, mirosind încă a locuri îndepărtate și sălbătice, unde peștele nu se cum-pără de la magazin, ci se pescuiește în marile flu-vii, iar carnea se obține cu ajutorul armei de vî-nătoare și al cuțitului. Iura se îmbătă de încîntare și, ca orice bețiv, începu să pălăvrăgească. În vreme ce mînca, reuși să-l facă pe Sleptov confidentul multora dintre bucuriile și amărăciunile sale, printre care ciuda pe care o simțea față de profesoara de geografie, care nu pune notele după merit ; certurile cu un anume Fedea, prietenul său ; istoria diferitelor obiecte găsite și pierdute și a numeroaselor preumblări de unul singur sau în grup, cînd cu indiferență observa viața străzilor din marele oraș, vîrîndu-și nasul în toate gîl-cevile iscate în plină stradă și prin toate ferestrele deschise ale apartamentelor de la parter.

Sleptov asculta cu atenție, clătînînd din cînd în cînd din cap, ca și cum i-ar fi confirmat că-l ascultă cu atenție ori că aprobă ce-i spune el. Apoi întrebă :

— Ce vrei să te faci? Și, cu tonul unui om atotputernic de care atîrnă totul, adăugă : Spune, nu te sfii !

Nu-i de loc exclus ca omul care reușise să întindă pe masă atîta mîncare să i se fi părut lui Iura cu adevărat atotputernic. Așa sau altfel, el îi mărturisi, cu sinceritate, că vrea să se facă pilot de vînătoare. Sleptov îi cîștigase atîta încredere, încît Iura fusese aproape gata să-i mărturisească cel mai însemnat și stăruitor vis al lui, vis obișnuit, deși, ascuns cu grijă, nutrit în ungherul cel mai tăinuît al sufletului său : visul dulce al tuturor copiilor care au bolit multă vreme și sînt puțin rezistenți fizicește, dar în același timp (și poate tocmai din cauza arătată mai înainte) dovădesc mult amor propriu : să fie un atlet, chiar mai mult — atletul atleților din lumea întreagă. Și nu de dragul onorariilor și gloriei. El era gata să-și ascundă puterea ca nimeni de pe lume să nu i-o afle pînă cînd nu va întîlni nedreptatea sub una din formele următoare : cînd cei mari îl vor face să sufere pe cel mic, cei puternici — pe cel slab, cei răi — pe cel bun, cei bogați — pe cel sărac, cei mulți — pe cel însingurat.

Uitîndu-se încruntat la Sleptov și observînd duioșia cu care-l privea, Iura nu se putea hotărî totuși să-i împărtășească siberianului visul său, înțelegînd, de fapt, că este un vis copilăresc, mult prea frumos pentru a se împlini. Cu toate acestea, se gîndi, cu înțelepciunea practică și tristă a copilului care rareori a mîncat pe săturate, că dacă ar înfuleca în fiecare zi ca astăzi, ar deveni, fără îndoială, un atlet. În legătură cu acest gînd, îi trecu prin minte că se înfruptase prea mult din merindele străine și, de aceea, în loc să pună mîna

pe o altă bucată de pește, se opri pentru o clipă și se rezemă de speteaza scaunului.

— Trebuie să te duci la școală? îl întrebă Sleptov.

— Nu! Sînt în seria a doua, răspunse băiatul. Trebuie să-mi fac lecțiile.

— Adevărat, consimți Sleptov. N-o să te împiedic. Fă-ți lecțiile, iar eu o să stau aici în colț.

Dar nu se așează imediat. Făcu încetîșor înconjurul întregii camere, cercetînd fiecare lucru cu atenție. Văzu pe perete portretele a două femei. Întrebă cine sînt și aflînd că una este cunoscuta savantă Marie Curie, iar cealaltă cunoscuta actriță Komissarjevskaja, le privi pe amîndouă cu respect. Răsfoi apoi calendarul de perete, învîrti globul și, în sfîrșit, se așează în același fotoliu moale, din colțul camerei. Își răsuci dibaci, cu o singură mînă și cu ajutorul genunchiului, o țigară de mahorcă, dar se gîndi că în cameră nu se cuvine să fumezi și că ar trebui să iasă în stradă sau cel puțin pe coridor. Dar îi era lene să se ridice. Iura scria încetîșor și cu rîvnă. Ceasul de perete cu incrustații răsună prelung și plăcut. Sleptov începu din nou să tragă la somn. Se lupta cu somnul întrucît dorea să-l conducă pe Iura la școală, dar, cu fiecare clipă ce trecea, îl biruia oboseala celor cinci zile de călătorie, fără tichet de pat, într-un vagon înțesat de lume și, pînă la sfîrșit, adormi pentru a doua oară în dimineața aceea.

3

În somn, Sleptov visă că se află într-o tranșee așternută cu paie și fumează mahorcă, iar alături de el moțăie căpitanul Neceae, comandantul ba-

talionului. Sleptov privea cu atenție chipul palid și obosit al lui Neceaev, mantaua lui udă, umflată de ploaie. Genele lungi ale lui Neceaev lăsate în jos, umezite de ploaie, ușor încilcite, erau lipite de pielea feței. Sleptov trebuia să-l scoale pe căpitan, spre a-i comunica ceva foarte important. Își aducea aminte, frământat de chinuri, că tocmai el trebuia să-i comunice acel lucru și nu se simțea în stare. Deodată, auzi în jurul lui plînsul unui copil și atunci, nu se știe de ce, își aminti de ceea ce trebuia să-i spună căpitanului Neceaev. Trebuia să-i spună că a îndeplinit ultima-i dorință dinainte de moarte: a sosit la Moscova, la familia lui, și îi va transmite cele cuvenite. Și chiar acum, în vis, Sleptov își dădu deodată seama că Neceaev sta lângă el viu și, de aceea, nu putea spune acele cuvinte pe care le rostise înainte de moarte. Sleptov se îngrozi și vru să-l trezească pe Neceaev, dar se temu că, trezindu-l, Neceaev o să-și dea sufletul de îndată, cu toate că el era mort.

În vis, Sleptov înțelese că toate acestea erau de necrezut și îi trecu prin cap că Neceaev poate nici nu murise, că a visat doar că a murit comandantul său de batalion și că, murind, l-a rugat să treacă pe la familia lui, la Moscova; și chiar faptul că războiul s-a terminat îl visa aici, în tranșee. Sleptov simți din nou întreaga încurcătură, fără să se poată lămuri. Dar ceea ce i se păru într-adevăr cu totul real fu plînsul copilului din preajma lui. Sleptov se miră foarte tare — de unde un copil aici? Poate că prin apropiere se aciuiseră niște refugiați pribegi. Sleptov privi peste parapet și văzu, nu departe, un orașel pestriț, cu case galbene și roze, care fără îndoială nu erau rusești. Desigur, era unul din acele orașele ungurești, cu

nume greu de pronunțat, dintre care Sleptov văzuse multe, înainte ca glonțul dușman să-i fi zdrobit mîna.

În clipa aceea, genele lui Neceaev tresăriră și cu greu se desprinseră unele de altele. Neceaev deschise ochii săi mari și se uită la Sleptov pe îndelete, cu o privire atotcuprinzătoare, ca și cum ar fi fost foarte liniștit și mulțumit.

Sleptov se trezi din cauza frigului. Plînsul copilului în realitate era mai puternic decît în vis. Dar Sleptov mai rămase o vreme sub farmecul visului și cînd, în sfîrșit, se trezi de-a binelea și își dădu seama unde se afla, inima-i se încălzi de un sentiment de fericire atît de puternic, cum nu mai încercase niciodată.

Iura plecase. Nici caietele lui nu mai erau pe masă. Bucatele siberiene, aranjate cu grijă pe un ziar și acoperite cu altul, erau puse pe un colț de masă, aproape de Sleptov. Plînsul copilului răzbătea din camera vecină și curînd apăru și vinovatul. Era o fetiță mititică, în brațele mari și roșii ale unei femei tinere, cu pieptul mare, cu un păr ciufulit, de culoarea paiului. Femeia ținea fetița în brațele pe jumătate întinse — o mîna sub cap, alta sub genunchi — legănînd-o ușor. Fetița, goală, durdulie, țipa și își împingea în gură, cu înverșunare, pumnii ei mici, cu degetele minuscule, asemănătoare unor petale.

Continuînd să legene pruncul, femeia întrebă pe un ton dulce :

— De departe ?

— De departe, răspunse Sleptov și întrebă la rîndul lui : Ce tot țipă și se frămîntă atîta ?

— Nu știu. Am încercat în fel și chip s-o potolesc...

— Poate că-i e foame ?

— Nu-u... De-abia a mâncat. A și vărsat. Cine știe, poate că o doare burtica. Nu poate să spună nimic, sărăcuța.

Sleptov se apropie de copil. Fetița, zărind cu ochii ei mobili un chip necunoscut, zîmbi cu gura fără dinți, descoperindu-și gingiile de un roz pur. Îți venea greu să crezi că numai cu o clipă înainte plînsese atît de sfișietor, de parcă inima ei mică ar fi fost plină de toată amărăciunea și toate nedreptățile planetei noastre blestemate. Mîndrindu-se și bucurîndu-se de succesul său, din care pricină se simți copleșit de o nespusă duiosie față de această fetiță, Sleptov țocăi din buze, plescăi din limbă, dădu ochii peste cap, într-un cuvînt, puse în funcțiune cu multă energie întreaga gamă de schime, de altfel nu prea bogată, a feței ome-nești și era gata să regrete că nu avea urechi iepurești, ca să și le miște comic. Fetița continua să zîmbească cu un aer inconstient, protector, de parcă ar fi înțeles că toate aceste scamatorii sînt făcute de dragul ei. Se părea că zîmbea chiar mai mult decît o îndemna inima, numai pentru a recompensa astfel rîvna deosebită a soldatului.

— Vii la mine? o întrebă Sleptov. Ei, vii? Hai încoa! N-ai să plîngi?

Strecură cu băgare de seamă singura lui mînă sub copil, îl prinse cu dibăcie în brațe și îi lipi căpșorul de pieptul său. Fetița stătea pe braț ca într-un leagăn și-i privea cu atenție chipul, care acum, văzut dintr-un alt unghi, i se părea poate foarte amuzant. Între timp, dacă, bucuroasă că fetița se liniștise așa, pe neașteptate, începu să se agite: dispăru, aduse pelincile și plăpumioara, în-fășă copilul, îl așeză din nou în brațul lui Sleptov și, mirîndu-se, spuse pe un ton familiar:

— Tu ai fi bun de dădacă. Uite-o cum ride.

— Pentru copii am cuvinte vrăjite, spuse Slepțov cu gravitate.

Dădaca făcu ochii mari și se așează pe un scaun.

— Ei ? ! Minți !

— Asta-i acum. Uită-te în ochii mei. Vezi niște scînteii ?

Văzînd cum se reflectă în ochii lui luminile ferestrei, dădaca îl privi cu un oarecare respect, dar spuse fără convingere :

— Parcă văd...

— În ei e toată puterea. Acum voi spune un cuvînt, tu îl vei repeta și dacă o să-l ții minte, atunci copiii vor fi totdeauna liniștiți și mulțumiți în brațele tale. Cuvîntul este Székesfőhervar. Cu o înfățișare misterioasă, repetă încă de două ori cuvîntul : Székesfőhervar, Székesfőhervar.

Slepțov zîmbi : numele acestui oraș maghiar însemnase o grea încercare pentru toți ostașii Frontului III ucrainean.

Ea înțelese, în sfîrșit, că soldatul glumește, dar, cu toate astea, văzîndu-l cum zîmbea cu o prefăcută seriozitate și observîndu-i zbîrciturile blînde din jurul ochilor, se înveseli de gluma lui și îl plăcu. Acum, pentru întîia oară, doica îl privi pe Slepțov nu ca pe un musafir neașteptat, venit nu se știe pentru ce treabă, ci ca pe un om plăcut și însemnat. Și ea îl schimbă pe „tu” cu „dumneata”, începu să lungească cuvintele, să rîdă fără rost, să-l privească nu de-a dreptul, ci cu coada ochiului, cu acea primitivă, dar în esență plăcută cochetărie, obișnuită în satul ei, și tare ar fi vrut să-l întrebe, dar nu se putea hotărî, dacă-i însurat.

Deodată femeia plesni din palme :

— Vai de mine ! N-oi fi pierdut rîndul la pîine ? Cu „seșe, heșe” al dumatăle n-o să ne

ajungă pîinea la masă. Nu te supăra, mă întorc îndată !

Îi aruncă cu coada ochiului o ultimă privire îmbietoare și dispăru. Se auzi trîntindu-se o uşă, apoi a doua, după care se făcu linişte, o linişte mai adîncă decît la el în sat. La ţară tot mai latră cîinii, cotcodăcesc găinile, mugesc vacile, pe cînd aici domnea o linişte deplină, acea linişte care se poate înstăpîni, în toiul zilei, doar într-o locuinţă orăşenească dintr-o stradelă puţin umblată, atunci cînd copiii sînt la şcoală, iar cei mari la lucru.

Sleptov, rămînînd singur cu fetiţa în braţe, mai exact pe un braţ, se aşeză comod în fotoliu. Ar fi dorit să fumeze, dar nu voia să tulbure liniştea copilului care moţăia şi de aceea spuse, pe un ton abia şoptit :

— Acum o să se întoarcă doica, o să-ţi aducă pîinişoară proaspătă de la rînd, o să-ţi dea lapte şi atunci o să aprindem o ţigară şi o s-o fumăm, se înţelege, pe coridor, cum cere buna-cuviinţă, pentru ca să nu te afumăm. Apoi începu să murmure un straniu cîntec de leagăn, creat de nu se ştie ce mizantrop, pentru a-i speria pe cei mici :

„Bau-bau în curte,
Un zgomot s-a auzit,
Cînd am ieşit în curte
Toate au amuţit...
hu-hu-hu, hu-hu-hu...”

Fetiţa aţipi, apoi se trezi şi fu gata să plîngă, dar cînd văzu din nou acelaşi chip, începu să-l privească cu atenţie, stăruitor. În ochii ei părea că se citeşte o asemenea înţelegere clară şi adîncă, o asemenea concentrare a gîndirii, încît Sleptov,

înduioșat și uimit, avu pentru o clipă senzația că fetița știe totul despre el și că-i citește gândurile. Și doar atunci cînd ea zîmbi din nou, cu gura roză, fără dinți, se smulse din iluzia momentană și spuse emoționat :

— Fetițo ! Fetițo ! Fetiță mică !

Se gîndi că fetițele sînt copii mai plăcuți și mai gingași decît băieții. El însuși avea doi băieți și se purta cu ei voit grosolan, pentru a nu-i răsfăța. Dar cu o fetiță s-ar fi purtat altfel. Cu ea nu s-ar fi îndurat să se poarte grosolan, gîndea el acum.

Doica nu se întorsese. Fetița stătea liniștită, cu ochii deschiși.

— Cum o să fii tu cînd vei fi mare ? o întrebă Sleptov. Spune-mi, te rog ! Își ridică ochii spre portretele femeilor vestite, de pe perete, și, cu o mișcare a bărbiei îndreptată spre chipul aspru al Mariei Curie, întrebă : La fel ca asta ? Făcu aceeași mișcare cu bărbia în direcția celui de-al doilea portret și întrebă din nou : Sau ca asta ?... Spune ! De ce taci ? Nu te sfii, fetițo ! Fetiță mică !

Dar iată că broasca ușii scîrțîi, se auzi lanțul căzînd, ușa fu trîntită cu zgomot, apoi urmă un tropăit de tocuri.

— Uite că-ți vine și doica, spuse Sleptov și, privind spre ușă, îi zîmbi dinainte.

Dar cînd se deschise ușa, în cameră se ivi nu doica, ci chiar dînsa, Olga Petrovna Neceaeva — înaltă, cu părul blond, plinuță, impetuoasă, plutind parcă. Sleptov își dădu seama de îndată cu cine are de-a face, după fotografiile pe care le purta întotdeauna la el comandantul de batalion și care acum se aflau în buzunarul lui de la piept. Nefiind în stare să se ridice — mîna îi era ocu-

pată, iar fotoliul adînc și scund — Sleptov se uită doar la ea fără să poată scoate un cuvînt, cu buzele tremurînd de emoție.

4.

Olga Petrovna rămase pironită locului cînd își văzu fetița în brațele unui om străin. Dar, în același timp, faptul că necunoscutul îi legăna fetița, copilul gîngurea mulțumit și-l trăgea pe intrus de bărbie, o liniști puțin : un hoț n-ar fi legănat un copil, într-o casă străină. Olga Petrovna socoti că necunoscutul trebuie să fie un consătean sau un prieten de-al Pașei. Oricum, însă, era un om de pe stradă, și, din punct de vedere sanitaro-higienic, nu era persoana cea mai indicată pentru o doică. De aceea, se apropie de el și cu un gest destul de sever îi luă copilul, întrebîndu-l nemulțumită :

— Unde-i Pașa ?

Sleptov se ridică stînjenit din fotoliu, ca și cum ar fi fost vinovat de ceva.

— Doica ? repetă și el întrebarea. Face coadă, la pîine. Bună ziua, Olga Petrovna. Sînt Andrei Sleptov. Poate că știți... Poate că ați auzit... sau mai degrabă poate că ați citit numele meu...

— Cînd să fi citit ? Unde să fi citit ? întrebă nedumerită Olga Petrovna, în vreme ce înfășa repede copilul, așezîndu-l pe o pernă scoasă din așternutul lui lura, pe care o puse de-a curmezișul patului.

— Am sosit la ordinul comandantului meu, Vitali Nikolaevici Neceaev... Am venit din Siberia, după cum i-am promis. E drept, cam tîrziu, dar am venit. Iertați-mă, mai devreme n-am putut de

loc. Am fost rănit și după aceea am urmat un tratament îndelungat...

Olga Petrovna înlemni aplecată deasupra copilului, apoi se ridică, se întoarce și pași încet spre Sleptov. Făcu și el un pas în întâmpinarea ei. Ochii Olgăi reflectau spaimă, pesemne pentru că soldatul vorbise despre soțul ei ca despre un om viu, care trăiește pe undeva. Apoi, lucru neobișnuit pentru ea, fu cuprinsă deodată de emoție și de o puternică agitație.

— Stați jos, stați jos, spuse ea. Da, da... Excellent... Mă întorc imediat... O clipă !

Se părea că fusese chemată de treburile gospodăriei, dar de fapt simțise nevoia să rămână singură, să răsuflă, să-și vină în fire. Învingându-și emoția neașteptată, ea continuă să îndeplinească mecanic treburile obișnuite, și astfel se liniști oarecum. Își scoase rochia, o puse pe un umeraș în dulap și, în locul ei, îmbracă un halat pestriț, cu mâneci scurte, pe care-l luă de pe un umeraș alăturat. Apoi, intră în bucătărie, aprinse lampa de gătit, puse deasupra ei ceainicul emailat și schimbă esența din ceainicul de faianță. Paharele murdare le puse în ligheanul de spălat vase.

Treptat, se liniști cu totul. Când telefonul de pe coridor sună, se îndreptă spre el cu mersu-i obișnuit, grăbit, plutind parcă, întrucîtva prea afectat, vorbi cu deplină stăpînire de sine și, ca de obicei, încheie fiecare frază pe un ton ușor ironic, care dădea convorbirilor ei un farmec deosebit.

— Da, da. Acum dau de mîncare fetei, spuse ea. Nu putem amîna convorbirea noastră pe mîine ? Am musafiri. Așadar, nu mă așteptați astăzi la institut. E în regulă ? Pe mîine !

Închizînd telefonul, rămase o clipă locului și constată indispusă că îi este greu să se întoarcă

în sufragerie, la soldatul cu o singură mână. Clătină îndirjită din bărbie și intră în sufragerie.

— Stați jos, spuse cu un accent autoritar, în glas, găsindu-l pe Slepțov în mijlocul camerei, unde stătuse și mai înainte. Privirea îi căzu pe carnea și peștele aflate pe un colț de masă și, zîmbind fără motiv, pentru a ușura desfășurarea nestingherită a convorbirii, adăugă : După cum se vede, ați reușit să și mâncați.

— Da, împreună cu Iura, murmură stînjedit Slepțov și în ochii lui se putea citi nedumerire pentru spusele Olgăi Petrovna, care sunau a reproș.

Cu un aer preocupat, ea adăugă :

— Așadar, după cum spuneți, Vitali Nikolaevici...

Chipul lui Slepțov se luminează și deveni, pe dată, solemn.

— Da, răspunse el. Și-a dat sufletul în brațele mele și m-a rugat... mi-a poruncit... i-am dat cuvîntul... Și iată-mă-s aici.

Olga Petrovna dădu repede din cap în semn de aprobare și simți cu groază că o cuprinde din nou o stare de agitație și un fel de sfișiere a conștiinței, cu care nu era obișnuită. Se uită neliniștită cu coada ochiului la fetiță, care tăcea și privea în tavan, concentrată și gînditoare. Privirile Olgăi Petrovna trecură cu repeziciune de la fetiță la oaspetele siberian. Soldatul era la fel de preocupat. Olga Petrovna se așeză pe scaunul pe care șezuse Iura dimineata — între fetiță și soldat — își încrucișă brațele pe masă, brațele ei pline, acoperite cu un puf auriu, și spuse :

— Vă ascult...

Slepțov continuă încetișor :

— Tovarășul Neceaeu a murit în brațele mele,

fără să-și piardă cunoștința. N-am reușit să-l transportăm la compania sanitară. Am încercat, dar drumul era prost, plin de hîrtoape și el suferea tare din pricina scuturăturilor căruței, așa că a trebuit să-l ducem pe targă. Era grav rănit. Tot batalionul suferea din pricina asta, toți îl iubeau : soldați și ofițeri. Comandantul diviziei de asemenea ; cum se ivea o sarcină însemnată, era chemat de îndată căpitanul Neceaev. Pentru că veni vorba, după moartea lui — și el a murit, dumneavoastră o știți desigur, la 2 mai 1944, în zi de sărbătoare — peste numai două zile, i-a venit ordinul de înaintare la gradul de maior. Așa că, dacă în hîrtille dumneavoastră nu se indică lucrul ăsta, trebuie să anunțați comisariatul militar — poate că o să vă mărească pensia... A fost iubit pentru cinstea și pentru sinceritatea lui... Dar asta o știți și singură, doar nu i-ați fost străină. Și în luptă era liniștit. Poate că ar fi rămas în viață, dacă n-ar fi fost cinstea și bărbăția lui. Au încercat, nu o dată, să-l mute de la noi, ba la comandamentul armatei, la secția de cadre, ba la sectorul operativ al corpului de armată — era un om instruit și, în același timp, un comandant energic. Dar el s-a împotrivit, n-a vrut. Chiar înainte cu o săptămînă de ultima luptă, comandantul diviziei l-a chemat — am auzit-o eu — la comandamentul său. „Ești un intelectual conștiincios ! i-a spus. Vrei să fii totdeauna exemplu pentru soldații tăi și te avînți mereu în frunte, fără chibzuială... Or să te omoare. Vino la mine !“ Tovarășul Neceaev i-a spus, rîzînd : „Intellectualii sînt atît de rar lăudați ! De aceea o să rămîn aici.“ Iar comandantul diviziei i-a răspuns, bombănind : „Parcă te laud ? Te cert și tu crezi că te laud...“ Amîndoi erau oameni in-

teresați ; cum se întâlneau, apăi să te ții cîte își spuneau...

Fața rotundă a Pașei apăru în pervazul ușii. Văzîndu-și stăpîna, se zăpăci. Îi era teamă să n-o certe pentru că lăsase copilul pe mîini străine, pălăvrăgînd cu doicile din vecini, după ce luase pîine. Dar stăpîna nu-i spuse nimic și nici nu întoarse capul spre ea. Mai mult decît atît, pentru ca Pașa să n-o stînjenească, se trase mai aproape de soldat și spuse de cîteva ori, cu insistență :

— Continuăți, continuați !

Pașa se furișă pe lîngă ea fără zgomot, pînă la pat, luă fetița și o scoase din cameră, răsuflînd ușurată de-abia în prag.

— Continuați, spuse din nou Olga Petrovna, dar cînd Sleptov își reîncepu povestirea, se ridică pe neașteptate de la locul ei și spuse : Așteptați o clipă. Mă întorc imediat. Am de aranjat niște treburi gospodărești.

5

Cîtă vreme Olga Petrovna lipsi, prin fața lui Sleptov se perindară aievea imaginile vieții de pe front. Uitase aproape unde se află. Pe dinaintea lui se învolburau cețurile drumurilor de front ; defilau, cu farurile stinse, șirurile de camioane ; șerpuiau, prin stratul umed, format din acele căzute de conifere, tranșeele puțin adînci ; lopețile geniștilor loveau pămîntul, retezînd rădăcinile subțiri ale ierbii ; ploaia bătea în capișoanele mantalelor din foaie de cort. Ploaie și cer senin, arșiță și ger ; popasurile de noapte în pădure, pe așternut de cetină și în sâlile aurite ale palatelor princiare — toate aceste imagini defilau rînd pe

rînd prin fața lui. Cînd Olga Petrovna se întoarce și își reocupă locul, Sleptov continuă, nestingherit și firesc, uitînd de sfiala lui, ca și cum s-ar fi aflat în fața unor ascultători obișnuiți, invalizi asemenea lui adunați la ceainăria colhozului.

De altfel, Olga Petrovna îmbrăcase, în locul halatului, o rochie neagră, sobră, dar soldatul nu luă seama la această schimbare și, chiar dacă o observă, nu sesiză caracterul ei voit.

— Cu Vitali Nikolaevici ne-am întîlnit prima oară, reluă Sleptov povestirea, încă în vara anului 1941. Veneam din spatele frontului — completare pentru armata operativă. Am început contraofensiva în preajma Moscovei. Nu cea mare. Alta, dinaintea celei din iarnă, cînd nemții erau încă plini de putere, iar noi ne arătam rareori colții, cînd puteam. Și, cum spuneam, atunci au fost adunate multe forțe într-un singur loc și au fost aruncate împotriva nemților... Ne îndreptam tocmai de la comandantul diviziei spre regiment. Plouase tare în ajun, drumurile — de parcă nici n-ar fi fost, de-abia ne tîram picioarele, iar sufletele ne erau în stare de alarmă. Aproape toți eram tineri, netrecuți prin foc. Dinspre apus, unde cerul era învăpăiat, se auzea o asemenea canonadă că inima ni s-a făcut cît un purice, iar pe drum — cai măcelăriți, sumedenie de cai măcelăriți și gropi de obuze. Cu toate astea, mergeam înainte. Împreună cu noi, vedeam că bate glodul un ofițer, locotenent-major, care fuma tot timpul, nu era din unitatea noastră, ci un tovarăș de drum — într-o mîntăluță strîmtă, cu cizme din pînză impermeabilă. Din ce se face pînza asta nu știe nimeni, e un lucru nearătos, dar trainic, ține mult, cu toate că dacă se agață un singur fir, atunci se destramă.

repede. Iar cizmele pe care le purta acest locotenent-major erau jalnic destrămate pe la carîmbi... El era tras la față, ars de soare și purta ochelari.

Mergeam noi așa, înainte, și deodată băgăm de seamă că ofițerul nu mănîncă nimic, iar mai pe urmă vedem că nici de fumat nu mai fumează. Am făcut un popas și s-a așezat și el să se odihnească. Noi, oricum, se cheamă că mîncam. El, nu. Ne-a cuprins mila, mai ales atunci cînd am observat că nu fumează. Și se vedea limpede că era un fumător pasionat.

Și iată că cel mai bătrîn dintre noi, Cerepanov, un om care văzuse multe, un fost partizan din Ural, voluntar, se apropie de locotenentul-major și îl invită foarte politicoș : „Veniți să mîncăți cu noi“. Locotenentul-major a venit, a mîncat, i-am dat și un pic de mahorcă și-a mers mai departe cu noi ca un om de-al nostru, apropiat. La regiment, însă, a dispărut. Cînd am ajuns la batalion, l-am găsit acolo. Era comandantul nostru de batalion. Îl trimiseseră de la un alt regiment, unde comandase o companie și luptase așa de bine încît fusese înaintat la gradul de comandant de batalion, iar a doua zi i se înmînase ordinul „Steagul Roșu“.

Cînd ne-a văzut, pe mine și pe Cerepanov, s-a bucurat ca de neamuri. Ne-a spus : „Mai întîi vă mulțumesc pentru mahorcă. A fost o lovitură !“ (Așa spunea cîteodată și ne-am învățat și noi să folosim vorba asta, care a devenit, cu timpul, cea mai înaltă laudă în batalionul nostru.)

Tovarășul Neceaev m-a luat ca telefonist, iar pe Cerepanov — ca agent de legătură. A urmat o perioadă cînd n-am avut nici somn, nici odihnă. Nu știam ce-i zi și ce-i noapte. Am înaintat șase kilometri și am eliberat patru cătune. După trei

zile, comandantul regimentului era pe ducă, iar tovarășul Neceaev, cu toate că era doar locotenent-major, a fost numit în locul lui. Eram de serviciu la telefon, am primit ordinul și l-am transmis comandantului de batalion. El a vrut să ceară lămuriri, cum și ce, dar tocmai atunci s-a întrerupt legătura. Tovarășul Neceaev a predat batalionul unui locotenent, iar pe noi, pe mine și pe Cerepanov, ne-a luat cu el, și iată-ne la regiment.

Cînd am ajuns la regiment, am coborît în adăpost. Acolo zăcea rănit maiorul, comandantul regimentului, și delira în gura mare : dădea comenzi și diferite ordine, ardea ca focul, iar medici și sanitarii — i-ai de unde nu-s. Am răgușit căutînd la telefon un doctor. Tovarășul Neceaev l-a pansat cum s-a priceput, nu se dezlipea de lîngă dînsul, i-a pus o batistă udă pe frunte și încerca să afle cîte ceva despre regiment : despre forțele lui, despre misiunea lui. El nu vedea și nu auzea nimic, iar statul-major al regimentului, cu șeful lui și cu toate hărțile și documentele, era încercuit de dușman și luase poziție de apărare undeva, într-un sat, la trei kilometri depărtare.

Normalizarăm legătura cu două batalioane, dar al treilea batalion nu răspundea de loc și tovarășul Neceaev îmi ordonă să restabilim legătura cu el. Am ieșit din adăpost la lumina zilei și ce-am văzut : în jur totul era ciopîrțit și distrus, pînă și copacii erau pîrjoliți. Am luat firul și am pornit-o la fugă, încovoiat, urmînd linia firului spre crîng. În crîng văd deodată că se opresc niște automobile, din care coborau generali și ofițeri. Unul dintre ei se apropie de mine, mă întrebă de

P.O.¹-ul regimentului și îmi ordonă să-l conduc acolo. L-am salutat, pe cît m-am priceput, militărește, și l-am condus la cei din adăpostul nostru. Mă gîndeam că am de-a face cu un general-maior — avea o stea pe petliță — dar apoi mi-am dat seama că steaua era ditai stea mare de tot. Eram cu totul buimăcit și nici nu-mi trecea prin cap că poate fi un mareșal al Uniunii Sovietice. Atunci, pentru prima și ultima oară în tot războiul, am văzut un mareșal.

Am intrat în adăpost într-o fugă. După mine, mareșalul și împreună cu el un general și un colonel — comandantul diviziei. În vremea asta, locotenentul nostru major, tovarășul Neceaev, țipa la telefon și se uita printr-o crăpătură la dispozitivul nostru de luptă. Întorcîndu-se, îi zări pe mareșal și pe comandantul diviziei, pe care îi știa dinainte. Prezintă raportul, nu pe tonul obișnuit, mai degrabă ca un civil decît ca un militar. Mi se părea chiar că nu știe în fața cui se afla. Iar mareșalul, poate că nu-i plăcu prezentarea, se uită la tovarășul Neceaev atît de pătrunzător, încît se speriară cu toții. Era foarte aspru și toți comandanții se temeau de el. Și iată că întreabă : „De ce n-ați îndeplinit misiunea pe ziua de astăzi ? Care sînt forțele inamicului pe frontul unde se află regimentul dumneavoastră ?” — „Nu știu !” răspunse tovarășul Neceaev și vru să explice despre ce-i vorba, arătînd spre comandantul regimentului, care fusese rănit și gemea tare, într-un colț, pe paie. Mareșalul nu voi s-audă, se roși deodată, începu să țipe, amenință cu împușcarea și întrebă din nou : „De ce cota despre care ați ra-

¹ Postul de observație.

portat că a fost cucerită e la nemți ? Ne arunci praf în ochi, pui de cătea ?”

Atunci comandantul regimentului nostru, locotenentul-major Neceaev, i-a spus : „Să nu țipați la mine !”

Cît de liniștit a vorbit ! Inima mi s-a oprit în loc. Toți ne așteptam ca mareșalul, înfuriat de vorbele astea, să-l împuște de îndată pe locotenentul nostru major. Și, într-adevăr, mîinile lui au scotocit parcă prin aer, ca și cum ar fi căutat ceva. Dar locotenentul-major îl privi în ochi cu atîta liniște și el însuși era atît de senin și de calm, încît mareșalul, cu toate că se supăraseră, se simți obligat să-l respecte pe omul din fața lui, pentru că nu se speriaseră de el. Iar colonelul, comandantul diviziei, un om foarte îndrăzneț în luptă, dar un fricos notoriu în fața superiorilor, tăcea, cu toate că era obligat să explice despre ce-i vorba.

Atunci, Cerepanov al nostru, bătrînul voluntar, partizanu din Ural, rupse tăcerea și spuse pe un ton potolit : „El e comandantul regimentului de numai o jumătate de ceas...”

Mareșalul s-a întors, dar văzînd că are de-a face cu un soldat în vîrstă, n-a mai spus nimic. A scuturat doar din capul lui mare și a zis din nou tovarășului Neceaev : „Ascultă, comandant de regiment ! Vezi cota asta : 61,5 ? Mîine dimineață trebuie s-o cucerești. Dacă o cucerești vei primi titlul de Erou al Uniunii Sovietice ; dacă n-o cucerești, vei fi împușcat !”

Comandantul nostru a spus numai atît : „Bine“. Și a zîmbit. Pe Dumnezeuul meu, a zîmbit !

Mareșalul făcu stînga-mprejur și ieși, urmat de general și de comandantul diviziei.

Noi am rămas. M-am uitat la locotenentul nostru major : zîmbea tot timpul. Pe mine mă trecură sudorile.

6

Mult mai tîrziu, în vreme ce ne strecuram, sub pavăza întunericului, spre batalionul al treilea — toată noaptea aceea am trecut de la un batalion la altul, de la o baterie la alta — și ne-am lipit de pămînt, undeva, în cîmpul deschis, pentru a fuma o țigară, l-am întrebat pe Vitali Nikolaevici : „De ce-ați zîmbit atunci ?“ El a rămas o clipă pe gînduri și apoi mi-a spus : „Mi-a fost milă.“ „Milă, de cine ?“ „Milă de mareșal.“ „De mareșal ?“ „Da, pentru că îi e greu, lui îi e mai greu decît ne este nouă. El răspunde pentru tot, pentru întregul front. Ai văzut ce ochi înroșiți avea ? Ce gură amară ?“ Așa a spus : „Gură amară“. Îmi aduc bine aminte ziua și noaptea aceea, de parcă totul s-ar fi petrecut ieri : pînă atunci, nici n-am auzit să se spună așa : „Gură amară“. Mi-a plăcut vorba asta, pentru că era atît de neobișnuită... Și, bineînțeles, am recunoscut în fața lui Vitali Nikolaevici că nici nu m-am uitat la ochii și la gura mareșalului. La drept vorbind, nici nu mă gîndisem că un mareșal are gură și ochi : m-am uitat la stelele de pe petlița lui (pe vremea aceea nu se purtau epoleți), la tunica lui. Vitali Nikolaevici, a știut să vadă însă nu ceea ce era pe deasupra, ci ceea ce se afla în sufletul omului. De altfel, la ce să vă spun toate astea ? Dumneavoastră îl știți mai bine decît mine...

Așadar, mareșalul a plecat și am rămas tot noi în adăpost : tovarășul Neceaev, Cerepanov, un lo-

cotenent de la batalionul întâi — venise să vadă cum stau lucrurile — și un inginer de la regiment. Iar maiorul, comandantul regimentului, cînd mă uit la el, văd că s-a liniștit. Murise. Tovarășul Neceaev i-a luat port-hartul, a cercetat harta, după care a plecat cu Cerepanov, nu știu unde. S-a întors cu un tanchist cu cască neagră — era o tanchetă pe aproape — și a ordonat locotenentului să aducă un pluton de soldați. Vine locotenentul cu soldații și împreună cu tancheta o pornesc în ajutorul statului-major al regimentului. Mie îmi ordonă să refac legătura. O iau la fugă și-o refac. Cînd vin înapoi, el nu mai era în adăpost, iar în apropiere se auzeau împușcături și explozii de grenade. S-a întors cu tot statul-major. Cei de la statul-major păreau mai mult morți decît vii, și sosiră cu lăzile arhivei și cu steagul regimentului în toc. Tovarășul Neceaev dădea dispoziții fără să țipe și toți îl ascultau. Toți știau că mîine acest locotenent-major cu cizmele rupte, sau va fi Erou al Uniunii Sovietice, sau va fi împușcat. De aceea, îi îndeplineau cu toții ordinele pe dată și îl priveau cu un respect deosebit. Ca și cum le-ar fi fost milă de el și s-ar fi simțit vinovați în fața lui.

Mai pe urmă mi-a cerut să-i aduc apă de spălat. Am căutat apă și i-am adus. S-a spălat cu apă rece. I-am spus să mănînce, dar nu m-a ascultat. Am cinat cu toții, numai el n-a cinat. A trimis ofițerii statului-major la companii și la batalioane. El însuși a făcut la fel, luîndu-mă și pe mine cu dînsul. În noaptea aceea n-am dormit. Am trecut prin tranșee; se grăbea. A transferat, dintr-un loc în altul, plutoanele, armamentul, aruncătoarele de mine, a stat de vorbă, cu soldații, despre nemți și despre punctele lor de foc și mai ales cu artileriștii, îngrijindu-se de obuze și de re-

glarea tirului. L-am și întrebat : „Dumneavoastră, fără îndoială, ați învățat zdravăn arta militară !” El a zîmbit și mi-a răspuns : „Nu, eu sînt inginer și am gradul de locotenent-major de geniu. Am devenit comandant de companie întîmplător, în timpul unei lupte, cînd nu se găsea împrejur nici unul mai deștept ca mine... Vezi, îmi zice, ce carieră am făcut ? Acum o săptămînă — locotenent de geniu, astăzi — comandant de regiment... Mîine...” După aceea a tăcut, a tăcut multă vreme. Se înțelege, am tăcut și eu.

La batalionul 3 nu se putea ajunge. Pîriul și vîlceaua fuseseră mitraliate de nemți toată noaptea. Am stat culcați cîtva timp, fumînd, apoi am pornit tîrîș... Vremea trecea, începuse să se lumineze de ziuă. Ce-i de făcut ? Tovarășul Neceaev a intrat în rîu, pînă la piept, noi la fel, și vreme de un ceas ne-am tot furișat printre trestii, încetișor, pentru ca nemții să nu audă plescăitul apei. Înapoi, la fel.

Cînd ne-am întors, se făcuse lumină. Mă gîndeam — o să dormim un ceas-două și pe urmă o pornim la atac. Eu am dormit, dar comandantul n-a dormit de loc. Dădea mereu instrucțiuni și împreună cu șeful statului-major scria niște ordine. Cînd m-am deșteptat, îl văd că se scoală de la locul lui, își scoate ochelarii de rezervă din ranită, îi vîră în buzunarul bluzei și îi spune șefului de stat-major : „Rămîi aici, la postul de comandă ; telefonează la comandant, informează-l asupra situației. Eu plec. O să conduc eu însumi regimentul la asaltul cotei”.

A plecat împreună cu mine și cu Cerepanov. Și cînd, suindu-ne pe o movilă, am văzut în fața noastră șoseaua și terasamentul căii ferate, cu halta distrusă, iar dincolo de calea ferată cota cu

pricina — șaizeci și unu virgulă cinci — un dîmb cu mesteceni rari — și i-am văzut pe oamenii noștri înaintînd încet spre șosea, în pîlcuri mici, și pe artileriști, trăgînd după dînșii tunurile de 45, pentru tragere directă, Vitali Nikolaevici se oprește și-mi zice :

— Bine-ar fi de m-ar ucide. Soția și fiul meu n-ar mai fi dezonorați.

I-am priceput teama. Se gîdea că regimentul n-o să cucerească această cotă.

Forțele noastre erau, într-adevăr, mici. Lovitura principală trebuia s-o dea batalionul 2. Tovarășul Neceaev îl întărise în cursul nopții cu forțele celorlalte două batalioane. Batalionul 2 a devenit un fel de grupă de asalt, iar celelalte două, cu efectivul descompletat, trebuiau doar să susțină focul.

Tovarășul Neceaev, după ce a stat cîtva timp, a pornit mai departe, iar noi, după el. Toată noaptea ne-am agitat — companiile au fost amplasate în vederea creării unei forțe concentrate de șoc — și se pare că nemții mirosiseră ceva. Tirul lor era puternic, dar tovarășul Neceaev mergea în frunte, drept, fără să se aplece. Eu nu trecusem încă prin foc și cînd exploda cîte o mină prin preajma mea, gata, mă și trînteam la pămînt și mă prindeam de el ca o căpușă. N-aveam experiență și, în aceeași vreme, mă gîndeam la nevastă și la copii, iar în afară de asta, nici un mareșal nu mă amenințase cu împușcarea. Bătrînul Cerepanov nu se lungea nici el la pămînt, nu se pleca nici el în fața obuzelor. Mă așteptau amîndoi pînă mă sculam și nu-mi reproșau nimic, ci tăceau.

Cînd am ajuns la batalionul 2 erau aproape orele nouă, ora cînd trebuia să înceapă atacul. Noi,

împreună cu tovarășul Neceaev și comandantul batalionului — tot un locotenent-major — am ieșit la șosea. Batalionul s-a adunat pentru atac, în cele două șanțuri ale șoselei. Tovarășul Neceaev s-a întors deodată spre mine, mi-a făcut semn cu degetul și mi-a spus : „Aici să rămii, și să te găsească tot aici. Vei avea grijă să menții legătura cu statul-major al regimentului și cu vecinul din dreapta.“ Mi-a strins mîna cu putere și am înțeles că-i este milă de mine, că nu vrea să mă ia cu el la atac, și, de aceea, a ticluit misiunea asta, cu toate că la început mi-a spus că o să mă tîrască după el cu firul pentru a menține legătura. Dar n-aveam putere să mă împotrivesc, ba chiar, dintr-o slăbiciune omenească, m-am bucurat, pentru că mă gîndeam la familia mea și-mi era frică de moarte. Pentru liniștea sufletului, mi-am zis : „Știe comandantul ce face“. A dat dispoziție ca și Cerepanov să rămînă cu mine și, cînd Cerepanov a vrut să i se împotrivescă, a făcut pe supăratul și i-a spus : „Execută ordinul !“ Cu toate astea, după cum am aflat mai tîrziu, Cerepanov nu s-a lăsat și-a plecat la atac împreună cu comandantul.

Am cucerit cota, dar eu nu mi-am prea dat seama de acest lucru. În jur, totul bubuia, erau mulți morți, iar eu mă tîram cu telefonul prin șanțuri ca o cîrțiță. De-abia cînd am ajuns la cotă am aflat că am cucerit-o și că tovarășul Neceaev a fost rănit la umăr și la o mîină. Mi s-a povestit că toți l-au felicitat pentru titlul de Erou, dar el rîdea și gesticula, eschivîndu-se. Într-adevăr, felicitările au venit prea devreme. Toată contra-ofensiva noastră s-a prelungit încă trei zile, după care a slăbit — nēmții erau puternici și noi abia învățam cum să-i batem. Iar de cota asta, care i se

părase atît de însemnată marelui, nu mai avea nimeni nevoie. Înaintea noastră mai erau atîtea cote, încît dacă pentru fiecare dintre ele ar fi fost împuşcat un comandant de regiment, ori i s-ar fi dat titlul de Erou al Uniunii Sovietice, atunci nu s-ar fi găsit în întreaga armată destui ofiţeri şi destul aur pentru stele în toată ţara...

Cerepanov a fost şi el rănit împreună cu bărbatul dumneavoastră, dar eu nu i-am văzut pentru că au fost transportaţi în spatele frontului.

7

Ascultînd povestirea soldatului, la început distrată, apoi cu tot mai multă atenţie şi încordare, Olga Petrovna îşi aduse aminte de fostul ei bărbat, dar îşi aduse aminte de el nu aşa, ca de obicei, în ultimii doi ani şi jumătate, cît trecuseră de la moartea lui, ci într-un fel cu totul nou. Soldatul i-a apărut ca o solie dintr-o altă lume — din lumea în care Vitali Nikolaevici Neceaeu trăise fără ea, murise şi continua să trăiască şi după moarte în memoria acestui soldat. N-a părăsit-o nici o clipă senzaţia că soldatul cu o singură mîină vine de-a dreptul de la Vitali Neceaeu cel viu — de acolo de unde se află acum Vitali — într-atîta de proaspete erau impresiile acestuia şi, la drept vorbind, într-atîta de uluitoare apariţia lui.

Olga Petrovna era străină de orice misticism. Senzaţia că aceşti ochi albaştri l-au văzut pe Vitali nu cu doi ani în urmă, ci foarte curînd, o cuprinsese, după cum gîndea, din cauză că tot ceea ce povestise Sleptov era pentru ea ceva absolut nou. Avea impresia că cele auzite se refereau la Vitali Neceaeu şi că, în aceeaşi vreme, nu se re-

fereau de loc la el, într-atîta i se părea că eroul povestirii seamănă și nu seamănă cu el însuși.

Pe de o parte, fostul ei bărbat apărea, din cuvintele soldatului, ca trăind aievea. Zîmbetul lui, blînd și nespus de sfios, abnegația de care dădea dovadă în orice muncă, fie cît de mărunță, neiscușința lui în ceea ce privește preocuparea față de propria sa persoană și față de condițiile sale de viață, lipsa spiritului practic pentru care ea se enerva adesea — toate acestea i se potriveau foarte bine. Cînd soldatul spuse: „Mi-a fost milă de el“, Olga-Petrovna tresări. Cuvintele acestea i-l evocară întreg, începînd cu cele mai mărunte dintre expresiile feței, cu înclinarea, care de asemenea o scotea din fire uneori, „de a complica lucrurile simple“, cum numea ea odată tendința lui de a găsi mobilul tuturor lucrurilor, pentru ca, înțelegîndu-l, să ierte totul.

Da, ea îl recunoștea din vorbele soldatului, ca și cum soldatul, pe o pînză nevăzută, l-ar fi zugrăvit în fața ei, în tonuri calde și strălucitoare, cu toate că povestitorul nu încerca de loc să reînvie diferitele episoade, povestite de dînsul, prin cine știe ce mijloace artistice sau prin pastîșă.

Cunoscîndu-și bărbatul din detalii, ea nu-l știa, însă, în ansamblu. Neceaev, așa cum apărea el din spusele soldatului, nu era omul acela pe care Olga Petrovna îl cunoștea, se pare, atît de bine: distrat, timid, întrucîtva lipsit de inițiativă, pasionat doar de calculele și de schițele sale, doar de munca sa intelectuală și ea într-o oarecare măsură mecanică, muncă de calculator, de salahor în domeniul ingineriei. Neceaev din descrierea lui Slepțov intrase îmbrăcat în apă, iar acela pe care îl cunoștea ea răcea din pricina oricărui curent și era anxios, imaginîndu-și că suferă de toate bolile posibile.

Acesta era iubit de mulți oameni ; celălalt, ne-sociabil, doar respectat, însă cu o ușoară nuanță de ironie. Neceaev, din evocarea lui Sleptov, nu se temea de nimic, fie chiar și de un mareșal care îl putea împușca ; celălalt se temea de conducerea institutului care l-ar fi putut jigni. Acel Neceaev pe care îl cunoscuse ea mai înainte parcă nu fusese de loc viteaz, nu dovedise nici stăpânire de sine, nu fusese înzestrat cu un farmec deosebit de puternic — calități pe care le avea din belșug celălalt Neceaev, din povestirea lui Sleptov. Mai mult, după cum se vede, acesta mai și fuma, pe cînd Vitali nu suferea fumul de țigară. Acesta fusese decorat cu ordinul „Steagul Roșu“, comandase un batalion și apoi un regiment !

În decursul povestirii, Olga Petrovna își spusese de cîteva ori, cu toată sinceritatea : „Ei, Doamne, nu cumva totul e o greșeală grosolană și regretabilă ? Poate că soldatul povestește despre altcineva — un om care poartă același nume — tizul lui Vitali Neceaev. I s-a dat soldatului o adresă greșită și a ajuns aici din întîmplare...”

Vitali Nikolaevici nu-i scrisese despre rănile sale, despre conferirea decorațiilor, despre gradele pe care le obținuse și despre funcțiile pe care le ocupase. Credea, desigur, că lucrurile astea n-o interesează. Dar, pe măsură ce își împărțea, surescitată, atenția sa, din ce în ce mai pătrunzătoare, între povestirea lui Sleptov și propriile ei gînduri tulburătoare, își aduse aminte de scrisorile lui Neceaev, de unele pasaje din cuprinsul lor și nu putu să-și ascundă faptul că, în general, el o ținea la curent cu toate treburile și încurcăturile lui, cu mutările dintr-o unitate într-alta, cu peregrinările de pe un front pe altul. Deodată, își aduse aminte de o frază : „Iată că am căpătat și o

a doua zgîrietură — totul merge bine“. Îi comunicase vestea pe un ton glumeț, desigur, numai din dorința de a nu o îngrijora.

Fără să scape nici un cuvînt din povestirea lui Sleptov, Olga Petrovna făcea eforturi susținute pentru a-și aduce aminte ce i-a răspuns lui Vitali, cînd acesta îi scrisese despre „zgîrietură“. Se acoperi de o sudoare rece cînd își aminti; îi răspunsese ceva lipsit de însemnătate, ceva mărunț și tocmai de aceea deprimant, fără să adauge măcar că înțelege cît îi este de greu. În vreme ce el trecea prin momente insuportabil de grele, prin chinurile morții...

Cînd soldatul îi povestea despre marșul lui Vitali Nikolaevici prin noroi, îmbrăcat într-o manta ponosită, nemîncat, cu cizmele rupte, ea încercă sentimentul, binecunoscut ei, de compătimire și superioritate totodată, și chiar o oarecare satisfacție pentru faptul că bărbatu-său nu fusese în stare să se descurce fără dînsa, dată fiind incapacitatea lui de a se adapta împrejurărilor — teză pe care, cîndva, o repeta neobosită. Dar pe măsură ce se desfășura povestirea, înțelese că toate acestea erau fleacuri. E îndoielnic ca el să-și fi dat seama de propria sa înfățișare, mohorîtă, mizerabilă: era prea puțin pretențios și prea puțin exigent; și ei îi cerea atît de puțin! Era modest și mîndru. A fost într-adevăr mîndru? Nu putea răspunde. Îl cunoștea foarte puțin. Sau poate că soldatul acela nu-l cunoștea prea bine? Cine îl cunoaște pe adevăratul Vitali Neceaeu? Ea, care trăise împreună cu el zece ani — 3650 de zile — sau soldatul care-l cunoscuse doar trei zile?

Se înțelege că ea avea justificările ei. În anii aceia trăise într-un orașel siberian, care părea să fie în întregime înfiripat din gheață și cu totul

neconfortabil, cu atît mai mult cu cît locuitorii de baștină, cialdonii, locuiau izolați, la căldură, comod, în casele lor din bîrne negre.

Se acomodase foarte greu cu locurile acelea. Viața se scurgea alene, monotonă, și i se părea că mai rău nici nu poate fi. Visul despre întoarcerea la Moscova devenise aproape manie... Fiecare zi de război i se părea un blestem pentru că-i amîna plecarea. E adevărat, dorul ei de viață rămăsese același. Reușise să se aranjeze relativ bine, strecurîndu-se cu îndemînare printre obstacolele ce i se iveau în cale, prin mîzga modului de viață greoi de prin acele locuri. Energia feminină, împreună cu o cochetărie semiconștientă, și ea o manifestare a energiei și vitalității la femeile frumoase, îi ajutaseră să se pună pe picioare, să obțină un colț al ei, o muncă plăcută și cunoștințe folositoare. Apoi, aflînd adresa colegilor lui Neceaev, le scrisese. Ei o transferară într-un alt oraș siberian, mai mare, și o recomandară spre angajare la institutul unde lucrase Neceaev înainte de război (institutul se evacuasese aici, din Moscova, în octombrie 1941). În transferarea și angajarea ei un rol deosebit l-a avut Rostislav Ivanovici Vinokurov, prietenul lui Neceaev, un inginer și un inovator de vază. Venea adesea în casa Vinokurovilor și observa, nu fără un sentiment de satisfacție, că vizitele ei îi fac plăcere lui Vinokurov, că el, un om de o vastă cultură, cu prestigiu în cercul prietenilor și al colegilor de muncă, se simțea atras de dînsa, cu toate că, înainte vreme, la Moscova, atunci cînd de-abia făcuseră cunoștință, nu-i acordase nici o atenție, ea fiind pentru el doar nevasta lui Neceaev și nimic mai mult.

În noul oraș îi era mai ușor, cu toate că și aici viața era la fel de aspră, de neîndestulată.

Din toate acestea se putea oare trage concluzia că acolo, în Siberia, Olga Petrovna nu se gîndise la soțul ei ? Nu ! Știind că există, se gîndise tot timpul la el, considerînd lipsa lui unul dintre aspectele nenorocirii care se cheamă război. Era de altfel convinsă că nu-i va trece nimănui prin cap să-l trimită pe Neceaev pe cîmpul de luptă și că el va fi folosit la construcția de poduri sau de fortificații. Acest gînd era într-atîta de firesc, încît Olga Petrovna, crezînd cu putere în forța rațiunii, nici nu presupunea că s-ar putea întîmpla altfel. Așadar, Vitali Nikolaevici participa la război și acest lucru îi dădea dreptul la o conștiință curată și la un fel de dulce dispreț față de femeile acelor bărbați care nu luau parte la război, așa cum era, de pildă, soția lui Vinokurov. În același timp, după socoteala ei, Vitali Nikolaevici nu se afla în prima linie, fiindcă era apt doar pentru serviciile inginerști, și asta îi crea acea iluzie a autoliniștirii în ceea ce privește soarta soțului ei. De altfel, și scri-sorile lui liniștitoare și chiar visele îi risipeau temerile.

„De ce m-a cruțat ? se gîndea ea acum, ca tre-zită dintr-un vis de povestirea soldatului. N-a avut dreptul să mă inducă în eroare...” Dar gîndind astfel, simțea totuși că e puțin ipocrită, că auto-liniștirea ei fusese o autoînșelare și că, uneori, își dăduse seama de acest lucru încă de pe atunci.

8

— Nu m-am gîndit, nu mi-am închipuit — își continuă Slepțov povestirea, după o scurtă pauză — că îmi va fi dat să mă întîlnesc încă o dată cu

Vitali Nikolaevici. Știți și dumneavoastră ce înseamnă un front de 2000 de kilometri ! Cîte unități, divizii, armate ! Prin toate gările mișunau soldații, toate satele erau pline de militari, chiar și în orașele hăt, din spatele frontului — cum se zice — erau mai mulți militari decît civili.

Trecuseră aproape trei ani. Totul era altfel decît înainte. Și eu eram altul. Mi se părea că războiul durează de zece ani și că o să mai dureze poate o sută. „Războiul face dintr-un om bun — unul și mai bun, dintr-unul rău — unul și mai rău“ — îi plăcea lui Vitali Nikolaevici să spună. Eu m-am gîndit adesea la aceste cuvinte ale lui. Poate că sînt drepte. Totuși multe se mai întîmplă. În timp de război, chiar și un om de treabă ajunge la gîndul că totul fiind o apă și-un pămînt, cu un singur sfîrșit, i se poate îngădui orice. Ajunge la gîndul că statul trebuie să aibă grijă de el și că poate lua de la stat orice, fără să se simtă stingherit, de vreme ce statul face și el ce vrea cu viața lui, fără stîngenire. În vreme de război, a pune mîna pe un lucru străin nu se cheamă hoție, să furi de la cineva nu se cheamă tîlhărie, pentru că dacă nu pui tu mîna, atunci o bombă rătăcită distruge orice bun ; chiar dacă a fost zămislit de mari meșteri și a fost obținut după ani de muncă, îl distruge într-o clipă. Și așa se obișnuiește omul să nu mai prețuiască nimic. Chiar și un om bun. Cît privește omul rău, ăsta se îndrăcește și mai și.

Nu, războiul îl strică pe om, pentru că la noi după terminarea lui, furturile și coțcăriile de tot felul s-au înmulțit. Dar toate astea le spun fiindcă veni vorba. În general însă, desigur, lucrurile erau tulburi. Așadar, cum spuneam... Cînd se cheamă că eram soldat călit în luptă, m-au făcut sergent și m-au numit comandant de grupă la compania

specială de transmisiuni, de pe lângă statul-major al diviziei. Apoi am fost rănit, am zăcut în spital, iar de acolo m-au trecut la un regiment de rezervă. Am devenit un fel de profesor, îi instruiam pe recruți. Se pare că aveam darul de a explica bobocilor secretul legăturilor telefonice de război. Dar curînd am dat de bucluc. Am hotărît că sîntem de neînlocuit și am devenit neobrazăți. Băieții au început să bea peste măsură. Și într-o zi, și-au găsit nașul băieții mei : i-a prins beți pe stradă colonelul, comandantul de brigadă. Se spunea că-i plăcuse și lui să bea și tocmai de aceea se împotrivea mai avan beției. Așa se spunea, dar poate că nu era adevărat. Eu nu l-am văzut niciodată beat. I-a pedepsit pe băieți și a dat ordin ca toți sergenții transmisioniști din unitate care au stat atîta în spatele frontului să fie trimiși pe front. Ne-au dat efecte noi, ne-au încălțat cu bocanci trainici și ne-au urcat în tren, în vaietele fetelor de acolo, cu care se încurcaseră sergenții mei.

Și iată că, la începutul anului '44, iarna, am ajuns din nou pe front. Era o iarnă frumoasă, cu multă zăpadă, de jur împrejur — pădure nemărginită, numai codru des de pini, lemn bun de catarg. Impușcături — de loc. Numai fumul bucătăriilor și adăposturi blindate în partea nemților și a noastră. Adăposturile, datorită pădurii, le-am construit ca pe niște palate, iar tranșeele le-am căptușit cu scînduri, ca niște nemți oareșicari, Doamne-iartă-mă !... Războiul are și el multe fețe. Se întîmplă cîteodată să nu fie chiar atît de înspăimîntător, ba e chiar interesant. Cînd se trage mai puțin... Așadar, ajungînd pe front într-un asemenea moment ferice, am trecut din nou la divizie, în compania de transmisiuni. De cele mai multe ori, făceam dejurnă la statul-major și vor-

beam la telefon cînd cu un regiment, cînd cu altul ca să aflu ce s-a mai întîmplat pe-acolo.

Și iată că, printre toate glasurile — iar în cască erau o sumedenie, un adevărat babilon de unități, de subunități, de semnale de recunoaștere — un glas mi s-a părut mai cunoscut. Dar cîte nu pot să ți se pară ! Au trecut vreo două săptămîni pînă cînd într-o seară aud din nou vocea aceea, un glas care spunea tare și cu veselie : „A fost o lovitură !“ Am tresărit, și m-am amestecat în convorbire :

— Locotenent-major Neceaev ?

— „Căpitan“ Neceaev. Cine întreabă ?

— Sergentul Sleptov — dacă vă aduceți aminte.

— Nu-mi aduc aminte.

— Parcă poți să le ții minte pe toate ? Am fost doar trei zile împreună și asta, de mult, în '41, lîngă Elna.

— Cum ? Lîngă Elna ?

— Împreună cu Cerepanov, am fost telefonistul dumneavoastră.

— Andriușa ! (Andriușa mă striga el pe atunci.)

— Chiar eu !

După cîtva timp, mi-am cerut mutarea la batalionul tovarășului Neceaev. Rar se cere cineva de la divizie la batalion, pentru că batalionul este mai aproape de front și acolo-i mai periculos. Dar la noi așa se întîmplă : dacă te rogi, nu ți se împlinește dorința. A trebuit să mă rog mult pînă să obțin mutarea. Și iată-mă din nou alături de tovarășul Neceaev. În răstimpul cît am fost pentru a doua oară împreună, m-am obișnuit și mai mult cu dînsul : cu el nu m-am înșelat.

Ne părea, desigur, rău că nu era și Cerepanov cu noi, cu atît mai mult cu cît Cerepanov, ieșind din spital, ne trimitea scrisori din care se vedea

că jinduiește după front, cu toate că fusese lăsat la vatră definitiv. I-am spus tovarășului Neceaev : „Scrieți-i, lăsați-l să vină“. El îmi răspundea mereu : „Sigur, o să-i scriu, să vină“. Dar n-a scris. Îi era milă de bătrîn.

Chiar și tovarășul Neceaev nu mai era cel din '41. Acum era bine îmbrăcat, avea mai multă grijă de el și de înfățișarea lui. Purta cizme din piele, nu de pînză. Ce-i drept, însă, că nu și-a făcut rost de cizme din piele de box ; toți ofițerii aveau cizme din piele de box, numai el nu avea.

Așa cum v-am mai spus, trăiam în pădure, în adăposturi blindate, cu patru rînduri de întărituri — nici un proiectil nu-l străpungea, iar lemne pentru foc — cît pofteam ! Raiul, pur și simplu, dacă n-ar fi fost dușmanii și păduchii. Vă rog să mă iertați, Olga Petrovna, dar insectele astea tare ne mai scoteau din răbdări. Păduchele iubește curătenia. Cîtă vreme soldatul e în atac, doarme în gropi, nu se primenește și nu se spală, păduchii parcă ar fi și parcă n-ar fi ; poate pentru că nimeni nu se sinchisește de ei. Dar cum ne spălam și ne primeneam cu rufe curate, ei se năpusteau cu o furie fără margini. Am fost nevoiți să săpăm o groapă uriașă, în care am aruncat tot avutul — pînă și pungile de tutun.

Îmi aduc bine aminte : Vitali Nikolaevici povestea că la început, în '41, era cel mai păduchios dintre toți ofițerii și soldații și nu înțelegea de loc pricina. L-a lămurit un soldat : „Gîndiți mult, i-a spus soldatul, iar păduchii se prăsesc din pricina gîndurilor“. Vitali Nikolaevici ne-a povestit toate astea și ne-a spus : „După explicația soldă-

țelului acela umblat prin lume, am înțeles despre ce-i vorba, și anume că păduchii au ce au cu gîndurile. Mai precis, asta înseamnă că ei se înmulțesc la oamenii care gîndesc mult cu capul și nu știu să facă nici pe dracu' cu mîinile. După asta am început să mă îngrijesc mai bine, căutam să mă spăl cît mai des. M-am săturat de boierie. Și atunci m-au lăsat în pace și păduchii."

Într-adevăr, observasem și eu că, acum, Vitali Nikolaevici se spăla și se bărbierea, se schimba pentru noapte și își aranja chiar hainele înainte de a se culca. Îmi spunea că atunci cînd o să se întoarcă acasă, Liolia (așa vă spunea dumneavoastră, Olga Petrovna), n-o să-l mai recunoască, o să se mire, o să se bucure și o să-l iubească și mai tare. A zîmbit cu zîmbetul lui trist — îl știți doar Olga Petrovna — și a adăugat: „Sau poate că o dată ajuns acasă, cum voi intra sub aripa ei, am să uit iarăși deprinderile din război..."

Era simplu și deschis față de fiecare. Ne-a povestit multe lucruri interesante. Romane întregi, pe dinafară, și despre științe diferite... Știa tot. Atunci l-am întrebat de ce e încă infanterist și de ce e numai comandant de batalion. El a rîs. „Îmi place“, mi-a răspuns. Poate că i-a plăcut cu adevărat, dar mai degrabă cred că nu putea și nu voia să se aciuiască într-un loc unde era liniște pe săturate.

Așa ne duceam traiul. Dar nici în blindajele de lux nu puteam rămîne toată viața... Păduchi nu mai erau, dar dușmani erau încă.

N-apucase să se topească zăpada și s-a adus artilerie — cîtă frunză și iarbă, oameni și mașini,

în număr mare, umpleau pădurea de nu te puteai mișca. Dar pînă la sfîrșit, am pornit-o oftînd, uitînd de odihnă și de somn, pîn-am ajuns la trecerea rîului. Compania întîi a reușit, într-adevăr, să-i forțeze trecerea și s-a întărit pe malul de apus, dar companiile rămase și tot regimentul stăteau pe loc. Nu erau bărci ; le luaseră nemții sau le scufundaseră mai de mult.

Pe malul celălalt, nemții îi presau pe ai noștri, iar ostașii semnalizau cu rachete : „Trimiteti muniții ! Trimiteti muniții !“ Comandantul nostru de batalion ne-a ordonat să trecem rîul cu orice mijloace am avea la îndemînă, dar nimeni nu se băga în apă. Rîul spumega de obuze și, în afară de asta, nemții mai erau ajutați și de Dumnezeu lor nemțesc : se iscase un vînt turbat și se ridicau valuri ca pe mare.

Atunci cineva s-a dus și a adus din curtea unui pescar o luntre lungă și nestabilă, pe care am coborît-o pe apă și am încărcat-o cu lăzile pline de muniții. Dar barca era așa de șubredă, că te lua frica. L-am văzut pe comandantul de batalion stînd, încruntat, pe țarm, cînd deodată s-a îndreptat spre luntre. Mă apropii de dînsul și-i spun : „Tovarășe căpitan, nu vă permit“. „Cum așa, nu-mi permiți ?“ „Uite așa, nu vă permit. Luntrea n-o să țină, o să se dea la fund.“

N-a răspuns nimic și s-a dus spre luntre. I-am zis : „Știți cel puțin să înotați ?“ A rîs : „Eu ? Eu am fost cel mai bun înotător din institut. Am luat premiu pe regiunea Moscova.“ Atunci am mai răsuflat puțin. M-a întrebat și el : „Dar tu ?“ I-am răspuns : „Nu înot rău. Am crescut pe Enisei.“ „Excelent“, a spus el. Îi plăcea vorba asta

„excelent“, și începusem și noi s-o folosim. Am observat că și dumneavoastră, Olga Petrovna, ați spus de cîteva ori „excelent“... Cum se mai prindeau cuvintele lui de fiecare ! Vorba astă am dus-o acasă... Nevasta rîse : „Una știi : excelent și iar excelent“. Adesea, cînd îl cuprindea mirarea, spunea : „Ei, drăcie !“ La noi nu se folosesc vorbele astea, și la început mi s-a părut caraghios, dar mai pe urmă m-am deprins.

„Excelent. O să dăm exemplu !“ mi-a spus Vitali Nikolaevici. Ne-am urcat în barcă, am început să plutim și, după noi, soldații. Li se făcuse rușine, veneau care pe ce putea.

Cum am trecut — nu mai întrebați, dar am trecut, ne-am întărit și îndată după aceea au trecut rîul și alte batalioane. Mai apoi a venit la noi și comandantul diviziei, generalul-maior Zaharcenko, și, pentru a nu știu cîta oară, l-a chemat pe tovarășul Neceaev la el, la statul-major al diviziei. Dacă s-ar fi dus, ar fi rămas în viață. Generalul mi-a înmînat atunci ordinul „Slava“, clasa a II-a (aveam dinainte clasa a III-a), iar pe Vitali Nikolaevici l-a propus pentru ordinul „Marele Război pentru Apărarea Patriei“.

9

În vreme ce soldatul povestea, Olga Petrovna își aduse aminte că, în urmă cu cincisprezece ani, cînd se căsătorise, ea își prețuia bărbatul în același fel în care Sleptov își aprecia comandantul. El era atunci la fel de senin, deschis, sincer, inteligent, talentat și liniștit în tot ceea ce făcea. Să

se fi tocit, cu timpul, sensibilitatea ei, sau Neceaev însuși își pierduse într-o oarecare măsură strălucirea, viața? Sau poate că, obișnuindu-se, familiarizându-se cu Vitali, încetase să mai observe toate aceste însușiri, care-i erau caracteristice? Sau poate că toate aceste însușiri se alteraseră sub povara vieții de fiecare zi, din pricina neînțelegerilor familiare și a neorînduie-lilor din țară (și unele și altele fuseseră pentru el încercări dureroase). Și nu era ea oare vinovată de faptul că soțul ei își pierduse strălucirea, dacă într-adevăr și-o pierduse?

El muncea. Muncea mult — chiar și când plecau la odihnă își lua pe furie proiectele cu sine. Dar care era viața lor sufletească, personală? Ce preocupări avea el pe lângă cele profesionale? Gîndindu-se acum la toate acestea, Olga Petrovna își aduse aminte, cu desăvîrșită claritate, de împrejurări de mult știute, dar căroră nu le dăduse prea mare însemnătate. Doar el și nimeni altul o îndrumase să-și termine studiile, neisprăvite pînă atunci, din inerție. Și tot el o învățase cum se citește o carte. Făcuse acest lucru pe nesimțite, cu grijă, ca ea să nu se simtă jignită. Altoise pe gîndirea ei, cam neevoluată, noțiuni cuprinzătoare și priceperea de a vedea ce este ascuns, dar important, dincolo de manifestările exterioare ale vieții. Toate astea făcuseră din ea ceea ce era astăzi — un om apreciat de tovarășii ei de muncă, bucurîndu-se de respectul tuturor, femeia de care se îndrăgostise austerul Rostislav Ivanovici Vinokurov, părăsindu-și soția și copiii.

Toate amintirile astea, însoțite de sentimentul părerii de rău și de o jenă apăsătoare, treceau

strîns prin fața ochilor ei, ca într-o cavalcadă tulbure și grăbită. Șirul gândurilor și al amintirilor se întrerupse și încremeni deodată, atunci cînd Sleptov începu să povestească despre traversarea râului.

Sleptov o văzu roșind pe neașteptate. Obrajii ei parcă luaseră foc pe dinăuntru. Olga Petrovna își mușcă buzele și închise ochii. Sleptov n-avea de unde să știe care anume amănunt din povestirea sa produsese asupra ei o impresie atît de puternică.

Emoția ei se datora faptului că, ascultînd vorbele lui Neceaev, privitoare la premiul pentru înot și tot ce urmase, i se păruse că aude cu adevărat glasul și intonația soțului ei. Olga Petrovna își aduse aminte că el nu știa de loc să înoate și că, întotdeauna, îi era rușine de neștiința lui. Astfel, tot ceea ce spusese pe malul râului nu erau altceva decît fleacuri și minciuni, dacă jertfirea de sine, curată ca aurul, în folosul cauzei generale, poate fi numită fleac și minciună. În clipa aceea, Olga Petrovna simțise că i se taie răsufarea. Și pentru că Sleptov nu știa nici acum ceea ce aflase ea după doi ani și jumătate, fu cuprinsă de o emoție chinuitoare pentru omul care plutise într-o barcă șubredă, pe râul învolburat, înconjurat de focul dușmanului, de un sentiment de mîndrie la gândul că acest om o iubise și se gîndise la ea și de un simțămînt de ofensă chinuitoare, pentru că nu fusese în stare să înțeleagă pe cine pierduse.

Simțea că era gata să se îndrăgostească de acest nou Vitali Neceaev, de îndrăzneala, înțelepciunea, disprețul pentru moarte și de farmecul lui, de tot ceea ce corespundea propriului ei ideal despre un

om și despre un soț. Cum se întâmplase că ea îl socotise pe Neceaev searbăd și plictisitor, în vreme ce el avea, într-o minunată îmbinare și din belșug, cele mai frumoase trăsături umane ? Toate acestea îi scăpaseră ca apa printre degete.

Ar fi putut să-și alunge toate gândurile, așa cum făcuse adesea, socotind că frământările abstracte n-au însemnătate în fața cerințelor grosolane ale vieții. Da, ea era în stare să lepede, cu o strângere din umeri, orice „tinguire deșartă“, pentru a-și apăra prosperitatea și liniștea familiei.

Dar acum nu se putea rupe de aceste gânduri. Ochii uimitor de limpezi ai soldatului cu o singură mână, erau ațintiți asupra ei, strălucirea lor simplă și caldă n-o lăsară să se dea în lături, invocînd, ca altădată, experiența vieții sau pilda vecinilor și a cunoscuților ; ochii aceștia parcă îi spuneau : ai trăit alături de un erou și nu ți-ai dat seama de acest lucru.

Olga Petrovna fu cuprinsă de o durere și de o amărăciune care se transformară repede, fără ca ea însăși să-și dea seama, într-un sentiment de ciudă și de mînie. Acum, se gîndea la Sleptov aproape cu vrăjmășie și, justificîndu-se parcă față de el, își spunea : „Doar nu l-am omorît eu ! De ce te uiți așa de pătrunzător la mine ? Cu ce sînt eu vinovată ?“

Iată ceea ce își spunea ea, privind pereții, cu ochi pustiiți. Dar, curînd, privirile i se opriră pe pînza de păianjen dintr-un colț al încăperii și pe o fisură din structura plafonului. Atunci îi trecu prin cap gîndul că locuința are nevoie de reparații și de curățenie generală. Fără să bage de seamă că

aceste gînduri erau nepotrivite în acel moment, ea se agăță de ele, spunîndu-și cu îndărătnicie și cu bucurie aproape răutăcioasă : „Da, da, curățenie și reparații ! Viața-i viață și n-are rost să dramatizezi.“

Olga Petrovna se ridică și cu o mișcare vie aprinse lampa de masă. În vremea asta, cineva se făcu auzit pe coridor. Ușa se întredeschise, lăsînd să intre în cameră un miros de ceapă prăjită, zgomotul primusului asemănător cu zgomotul pe care îl face ploaia de vară și alte mirosuri și zgomote gospodărești obișnuite, mărunte, dar însemnate ca viața însăși. Olgăi Petrovna i se păru că în cameră domnește o atmosferă rece, rarefiată și, spunînd că se întoarce imediat, se cufundă grăbită în mirosurile și zgomotele familiare, care domneau în casa ei.

10

Lumina verde a lămpii înverzi camera, care deveni sclipitoare, ca fundul unui rîu. Din cauza luminii, dincolo de fereastră se făcu întuneric, de parcă s-ar fi lăsat dintr-o dată miezul nopții.

Sleptov pipăi punga plină cu tutun din buzunar, dar nu fumă. Aștepta nemișcat reîntoarcerea Olgăi Petrovna, străduindu-se parcă să nu risipească tot ceea ce avea de povestit. Gazda se lăsă așteptată, dar el nu era de loc nerăbdător ; lumina verde îl umplea de liniște și i se părea că și ea face parte din povestirea lui, luminînd firesc acea realitate semifantastică, pe care o trăia acum. Se

gîndea că Neceaev avea de ce să dorească acest colț, cu căldura lui, cu lumina lui intimă și inima lui Sleptov se umplu de tandrețe față de soția lui Neceaev, stăpîna acestei case.

Cînd ea se întoarse, Sleptov continuă :

— Vitali Nikolaevici mi-a povestit atîtea despre dumneavoastră, încît îmi sînteți o veche cunoștință. Și nu numai eu, dar și nevasta mea, Maria Alexandrovna, și chiar copiii mei, și ei vă știu și sînt gata să meargă pentru dumneavoastră pînă la capătul pămîntului... Da, da, mi-a povestit totul despre dumneavoastră. Cum l-ați ajutat întotdeauna, cum ați lucrat și, în aceeași vreme, ați terminat institutul, cu micul Iura în brațe. L-am văzut astăzi pe Iura, leit tată-său, la fel de serios și cinstit. Cîntea — asta-i principalul.

În vremea aceasta, în cameră își făcu apariția un bărbat îmbrăcat într-un costum de culoare închisă, înalt, cu ochelari, cu chipul tînăr și părul cărunt. Trecînd pe lîngă Sleptov se înclină în fața lui. Sleptov întrerupse povestirea, se ridică și așteptă să facă cunoștință cu noul-venit, oricine ar fi fost el, după obiceiul țărănesc — respectuos și pe îndelete. Cum însă Olga Perovna nu spuse nimic, iar noul-venit nu se arătă nici el dornic să facă cunoștință cu tot ceremonialul — doar murmură cîteva vorbe, numele său de familie, desigur, și apoi trecu mai departe și se așeză chiar în fotoliul pe care Sleptov moțăise dimineată — soldatul așteptă încă o clipă, nehotărît, apoi se așeză și își continuă povestirea, depărtînd puțin scaunul de masă, pentru a nu sta cu spatele la el.

Continuîndu-și povestirea, Sleptov uită de apariția necunoscutului și doar uneori, atunci cînd își

aducea aminte de prezența lui, din politețe se întorcea spre el, pentru o clipă.

— ...Ultimele lui cuvinte, continuă Slepțov, și ultimele lui gânduri au fost pentru dumneavoastră. Pentru dumneavoastră și pentru patria pe care o iubea, dar despre care vorbea puțin. Și-a dat simplu viața pentru ea și ne-a lăsat cu limbă de moarte s-o dăm pe-a noastră, dacă va fi nevoie. A fost rănit la un atac asupra liniei de apărare a nemților. Nu eram de față, dar când mi s-a spus, am luat-o la fugă și l-am găsit întins, în căruță, pentru a fi transportat în spatele frontului. Căruța îl zdruncina și asta-i provoca dureri. Atunci, noi l-am ridicat din căruță și l-am culcat pe targă, după cum v-am mai spus. Apoi m-a rugat să facem un popas să mai răsuflă. Am făcut un popas. Mi-a luat mîna stîngă și mi-a strîns-o tare. Mi-au și rămas semne — atît de tare m-a strîns. Uite aici... Și eu acuma... era mîna care-mi lipsește... așa stau lucrurile. Și atunci m-a rugat să mă înfățișez dumneavoastră și să vă spun tot despre el, precum și respectul și dragostea pe care le avea față de dumneavoastră... Și să vă predau, drept amintire, cîteva daruri... Printre altele, o riglă de calcul, pe care au găsit-o niște soldați. Știind că tovarășul Neceaev este inginer, i-au dat-o lui. Rigla de calcul era sortită, după cum mi-a spus el, să fie un dar pentru dumneavoastră. Un ceas de mîină — pe care i l-a dăruit un alt soldat tînăr, pe nume Terehov, care mai tîrziu a fost omorît... Asta-i tot, Olga Petrovna ! Apoi, se înțelege, am publicat o foaie volantă de front în care scriam că îl vom răzbuna pe comandantul batalionului nostru în luptă cu friții... Ați văzut

vreodată plîngînd mai mulți bărbați laolaltă ? Așa ceva se întîmplă foarte rar...

Sleptov tăcu. Inima lui bătea cu putere și doar atunci cînd bătăile ei se mai domoliră, putu să simtă liniștea adîncă ce se înstăpînise în cameră și să compătimizească pe femeia care fusese atît de vădit mîhnită de povestirea lui. Apoi își aduse aminte de bărbatul care ședea în fotoliu și politicos se întoarse într-acolo. Dar, în aceeași clipă, simți pentru el o antipatie nedefinită, născută nu se știe din ce, poate din pricină că bărbatul stătea în fotoliu tolănit ca la el acasă, iar chipul lui exprima o liniște de nepătruns. Poate că un rol anumit îl avusese și faptul că, după apariția bărbatului, Olga Petrovna începu să se poarte altfel decît înainte : se ridica mereu și iar se așeza pe scaun, învîrtea o solniță în mînă și, de cîteva ori, își mută privirile de la Sleptov la bărbatul acela. Dar aceste senzații erau cu totul superficiale, nu le putea acorda prea multă atenție, și Sleptov, după o scurtă pauză, întorcîndu-se spre noul-venit, spuse :

— În ceea ce mă privește pe mine, am fost rănit în luna decembrie a aceluiași an, 1944, pe teritoriul ungar. După un tratament lung, m-am întors acasă, în Siberia. Inamicul, se înțelege, n-a ajuns pînă la noi, totul era la locul lui, nimic nu era distrus. Pe Dumnezeuul meu, vă spun, cînd am ajuns acasă, după spitalizare, mă și miram de ce-mi vedeau ochii : toate casele întregi... E drept, colhozul, înainte bogat, sărăcise tare în timpul războiului : puțini bărbați rămăseseră acasă, produsele — mai mult pentru front... La început nu știam de ce să mă apuc și nu-mi găseam astîmpăr.

Nevasta, mulțumesc ei, a înțeles ce-i în sufletul meu și nu s-a supărat că zăceam toată ziua pe prispă, fumam, îmi sărea țandăra și-mi scrișneam dinții pentru orice fleac ; tăcea și doar uneori plîngea, și asta cînd credea că n-o văd eu. Se înțelege că am văzut-o, dar nu puteam face nimic cu sufletul meu îndîrjit. Cînd m-am potolit oleacă, am intrat la lucru, ca paznic, apoi ca păstor, iar mai tîrziu, cînd un prieten de-al meu de la S.M.T. mi-a făcut o mîină de fier, un fel de furcă, am urcat pe tractor. S-a scris despre mine și la ziar, că aș fi aproape un erou și altele de felul ăsta. Dar eu nu sînt erou și pe toate le-am făcut pentru mine : am înțeles că o să-mi dau sufletul dacă o să rămîn însingurat, fără să fiu de folos oamenilor. Am îndeplinit o normă și chiar două. Și, cum s-a terminat secerișul, mi-am luat concediu și-am venit...

11

Învingîndu-și antipatia, Sleptov spusese ultimele cuvinte cu fața spre bărbatul din fotoliu, pentru că nu voia să fie neatent și grosolan cu un om care se afla în casa lui Neceaev. Folosindu-se de acest prilej, Olga Petrovna, care în timpul povestirii oricum nu-și găsise astîmpăr, se ridică din nou :

— E timpul să mîncăm, spuse ea, și ieși repede din cameră.

Sleptov, emoționat încă din pricina amintirilor, văzînd că și ea este stăpînită de același sentiment,

o conduse pînă la uşă cu priviri afectuoase, iar apoi se întoarse din nou spre omul din fotoliu. Acesta, fie din tristeţe, fie de încordare, tăcea. Slepţov, simţindu-se stingherit, spuse :

— Uite aşa, cetăţene... mm...

— Rostislav Ivanovici, mormăi bărbatul.

— Uite aşa, Veaceslav Ivanovici, continuă Slepţov, fără să-i fi auzit bine numele, un nume nu prea des întîlnit. Olga Petrovna e mîhnită. Poate că am povestit prea multe... cu prea multe amănunte... Dar cum spun şi cuvintele cîntecului... Să pierzi un astfel de om...

— Da, răspunse monosilabic Rostislav Ivanovici.

Slepţov îl privi cu atenţie şi îi spuse :

— Presupun că pe cît le stă în putinţă, prietenii o sprijină, îi ajută văduvei.

Rostislav Ivanovici, după o pauză prelungă, răspunse tot monosilabic :

— Da.

Se sculă de la locul lui şi voi să părăsească încăperea, dar uşa se deschise şi Olga Petrovna se întoarse. Aducea farfuriile, pe care le aşeză pe masă.

În vremea asta, dincolo de uşă, se auzi plînsul fetei, dar, cu toate acestea, Olga Petrovna continuă să aranjeze farfuriile la fel de meticulos şi fără grabă. Pînă la urmă, însă, pe uşa întredeschisă îşi făcu apariţia chipul rotund al Paşei. Doica spuse :

— Plînge într-una, Olga Petrovna.

...Şi cu coada ochiului îl privi pe soldat : oare n-o să se ofere şi acum să dădăcească fetiţa şi să o liniştească cu vorbele lui magice „seşe,

heșe“... ? Sleptov o privi cu un zîmbet ușor, iar Olga Petrovna zise nervoasă :

— Vin imediat.

Ascultînd plînsul fetei, lui Sleptov i se făcu milă de ea, dar, îndată după plecarea Olgăi Petrovna, copilul încetă să mai plîngă.

Faptul că fetița încetase atît de repede să plîngă îl făcu pe Sleptov să zîmbească. Dar, deodată, zîmbetul de pe fața lui se șterse și în locul surîsului tandru, de mai înainte, apăru un altul, plin de mirare, de-a dreptul prostesc, așa cum se vede cîteodată pe chipul copiilor, apoi și acesta dispăru încetișor de pe fața lui, care exprimă, rînd pe rînd, o anumită dezorientare, o adîncă tulburare și, pînă la sfîrșit, o mare gravitate. Se uită la bărbatul care stătea încordat în mijlocul camerei și nu știa ce să facă : să plece sau să rămînă.

Sleptov se ridică încet de pe scaun, mai stătu un minut, apoi, hotărît și grăbit, se îndreptă spre ranița sa, luă de acolo o legăturică albă, o puse pe masă și începu s-o desfacă. Scoase și așeză pe masă diferite obiecte, împături bine legăturica și o puse în buzunar. Apoi scoase din buzunarul bluzei un pachet cu fotografii și le așeză tot pe masă — cu fața în jos. După care se întoarse și înnodă la loc ranița.

În clipa aceea auzi soneria zbîrniînd scurt și strident, ușa se dădu în lături cu zgomot și Iura intră în cameră, zîbind cu timiditate. Era îmbrăcat cu paltonul și avea servieta la subțioară. Gîfîia. Se grăbise, temîndu-se că n-o să-l mai găsească pe soldatul, pescar și vînător din taiga,

venit din Siberia. Dar soldatul era aici. Camera era plină de mirosuri amănitoare : de manta soldătească, de carne de urs, de pește afumat, de mireasma drumurilor de front și din taiga.

Zîmbind cu timiditate, Iura se îndreptă spre el, așteptînd ca soldatul să-l îmbrățișeze și, la fel ca în cursul dimineții, să povestească nestînjinit, din toată inima, ceva vesel. Dar Sleptov îl bătu distrat pe spate, fără să scoată un cuvînt. Văzînd aceasta, Iura fu și el cuprins de un fel de amorțeală și rămase de asemenea nemișcat. Astfel, trei oameni stăteau nemișcați, fiecare cu gîndurile lui, așteptînd nu se știe ce.

Dar iată că în cameră își făcu apariția Olga Petrovna, și Sleptov, fără s-o privească, spuse repede, cu răceală :

— După cum vedeți, pe masă se află totul : ceasul, ochelarii, stiloul, caietul cu însemnările lui, scrisorile, fotografiile. Tot aici sînt și darurile : rigla de calcul pentru dumneavoastră, trusa de desen și ceasul de mîină pentru fiul dumneavoastră. Și alte cîteva lucruri. Tot ce s-a găsit asupra lui. Atît. E timpul să plec. Și așa am întîrziat.

Era gata să-și îmbrace mantaua, cînd deodată se uită la Iura și ochii lui căpătară, pentru o clipă, sclipiri de oțel. Puse la loc mantaua, se apropie de masă, luă ceasul și, fără un cuvînt, îl dădu băiatului.

Olga Petrovna puse pe masă cuțitele și furcuțele și spuse pe un ton degajat :

— Ei, drăcie ! Deci, nu veți lua masa cu noi ! Îmi pare nespus de rău. Vă mulțumesc

foarte mult pentru bunăvoință. Vă sînt foarte recunoscătoare. Dar poate că rămîneți totuși? Apropo, dar dumneavoastră veniți de departe — tocmai din Siberia mi se pare, nu? Fără îndoială că și drumul v-a costat mult... Un bilet de la o asemenea distanță trebuie să coste ceva... Nu, serios, poate că aveți nevoie de bani. Spuneți de-a dreptul, fără nici un fel de jenă. Vă rog! Ca o cunoștință apropiată a lui Vitali Nikolaevici, ca un tovarăș de front. Ei, ce spuneți? Mă gîndeam că o să mîncăți cu noi. Unde stați?

În vreme ce Olga Petrovna vorbea, Sleptov încerca în tăcere să-și îmbrace mantaua fără să izbutească. Dar nimeni nu se apropie de el să-l ajute, ca și cum ar fi amorțit cu toții pe locurile lor, din cauza celor întîmplate sau poate pentru a evita jena pe care trebuie să o resimtă un infirm atunci cînd este ajutat.

Ca răspuns la ultima întrebare a Olgăi Petrovna, Sleptov spuse:

— O să dorm la niște rubedenii de-ale mele. Am niște neamuri la Moscova. Unde nu sînt siberieni, astăzi? Îi găsești peste tot.

Izbuti, în sfîrșit, să-și îmbrace mantaua și luă în mînă șapca și ranița.

— E adevărat, confirmă Olga Petrovna, scoțînd din bufet coșulețul de pîine și punîndu-l pe masă. Și la noi, la institut, este un siberian, director-adjunct pentru aprovizionarea cu materiale. Nu-i de mult la institut. Poate că-l știți... Îl cheamă Leonti Borisovici Sverbeev. De altfel, desigur, Siberia-i mare...

— Da, spuse Sleptov. Siberia-i mare. Rămii cu bine, Iura... Olga Petrovna... Rămii cu bine, cetățene...

Și, aruncându-și ranița în spinare, se făcu nevăzut.

12

Iura ieși în urma lui Sleptov pentru a-l conduce, dar nu se mai întoarse în sufragerie, s-a auzit cum a trecut pe lângă ușă.

Cînd ușa de la ieșire se închise și pașii lui Iura se auziră mai întîi în dreapta, zgomotul lor stingîndu-se în stînga sufrageriei, spre bucătărie sau spre dormitor, Rostislav Ivanovici, întorcîndu-se brusc spre Olga Petrovna, îi spuse :

— Ce-ai făcut ? Înțelegi ce-ai făcut ? A fost în casa noastră un om nobil, un om drept, un sfînt, înțelegi, iar tu i-ai propus bani. Continuă tot mai emoționat : N-ai văzut ce devotament a arătat el față de memoria lui Vitali Nikolaevici... Ce dragoste ! Și cu o solidaritate masculină, veșnica și obscura solidaritate a bărbaților împotriva femeilor, continuă, privind-o aspru și ironic drept în față : Țsta-i adevărul : răposatul tău soț a fost un om neobișnuit. Un om minunat. Un astfel de om... un asemenea om nu poate fi uitat ! Un astfel de om poate să-l uite, poate să-l uite... numai o cățea !

Se miră el însuși de finalul jignitor al propozițiunii sale. Nu se pregătise pentru așa ceva. Olga

Petrovna fusese respingătoare în ultimele clipe ale convorbirii cu Sleptov și, pentru că dovedise asemenea trăsături de caracter dezgustătoare, stîrnise iritarea lui Rostislav Ivanovici. Dar asta ar fi fost prea puțin pentru a justifica cuvintele jignitoare pe care i le spusese, dacă n-ar fi știut că nu putea trăi fără ea, că, trecînd peste toate, o iubea și că nu încetase s-o iubească nici acum, cînd o disprețuia, cînd o ura aproape.

În același timp, înțelegea că atitudinea brutală a Olgăi față de Sleptov însemna desprinderea ei de amintirea primului soț, de dragul lui, al lui Vinokurov, de dragul unei vieți liniștite, senine, în sînul familiei : era ca un fel de împotrivire a ei față de sentimentul de vină pentru dragostea ce i-o purta lui Vinokurov. De aceea, o dată cu disprețul și cu un fel de ură față de Olga Petrovna, el încerca un sentiment plăcut de mîndrie, că, de dragul lui, îl uitase și-l neglijase pe celălalt, pe cel care mai era, pe lîngă toate, și un om deosebit. În sfîrșit, împreună cu toate aceste stări, el încerca și un sentiment pătrunzător de gelozie amară, deși irațională — de altfel poate fi gelozia rațională ? — fără sens, pentru că ea nu era îndreptată împotriva cuiva anume, ci se reducea la o simplă supoziție : că dacă ar muri el sau numai dacă ar lipsi vreme îndelungată, ea s-ar îndrăgosti de un al treilea și l-ar iubi la fel de puternic, de ferm și de categoric, l-ar înconjura cu aceeași grijă și căldură, apărîndu-și noua ei dragoste prin toate mijloacele.

Aceste sentimente — dragoste și pasiune pentru Olga Petrovna, durere pentru manifestările

grosolane și crude ale sufletului ei, jignirea pentru ultragiul adus memoriei unui om minunat, mîndria plăcută că ea îl iubea atît de mult, pe el — actualul ei bărbat — și presimțirea că, în anumite împrejurări, ea îl poate uita și pe el — toate acestea i se amestecau în suflet, alcătuiind o mixtură, amară ca pelinul și dulce ca mierea. De data asta, simțea mai mult pelinul. Cînd Sleptov își luase rămas bun și se pregătea de plecare, Vinokurov era gata să-și lovească soția. Cu toate acestea, nu spusese nimic. În general, hotărîse să nu se amestece: nu era trecutul lui, ci al ei. Îi părea rău că ascultasă o parte a povestirii lui Sleptov, din dormitor, și că, după aceea intrînd în sufragerie, devenise martorul convorbirii. Cînd, însă, Sleptov plecă și ușa se închise după el cu un zgomot surd, și mai ales cînd Iura, simțind cu claritate, fără să înțeleagă însă, că se întîmplase ceva respingător, a trecut pe lîngă ușa sufrageriei cu toate că se știa așteptat la masă, Vinokurov nu mai fu în stare să-și stăpînească sentimentele.

— Ce-ai făcut? repetă el întrebarea, adresîndu-i-se cu „dumneata“, pentru a o înjosi și mai mult. E un lucru inadmisibil. Sleptov n-a tras nicăieri, a mințit că are rude. E cu putință să nu fi priceput? Și e posibil, oare, să nu fi înțeles că dacă ar fi venit de dragul banilor, atunci ar fi fost mai simplu pentru el să vîndă ceasul de aur și celelalte? Cum n-ai înțeles asta?

Se uită la ea cu o privire plină de ură.

— Da, dumneata ai dreptate, spuse ea, încet, aproape liniștit. Într-adevăr, cum am putut să

trădez memoria lui Vitali Nikolaevici de dragul unui om ca dumneata? Începu să se plimbe fără rost de-a lungul mesei, apoi de-a lungul bufetului, făcu doi pași spre ușă, se întoarse, se așază pe scaunul pe care șezuse tot timpul și începu să plîngă. El n-ar fi îndrăznit niciodată... niciodată... niciodată... spuse ca printre lacrimi.

La început, lacrimile nu produsese nici o impresie asupra lui. Dimpotrivă. Se gîndea cu cîtă șiretenie se apără, cît de neașteptat și-l asociase pe Vitali Nikolaevici împotriva lui. Dar resimți, curînd, o durere surdă în piept. O vedea, poate, plîngînd pentru prima dată și, văzînd-o plîngînd, înțelesese cît este de zguduită. Îl sfredeli un sentiment de vină și se gîndi că procedase pripit și cu cruzime, cu aceeași cruzime și pripeală de care dăduse dovadă Olga Petrovna față de Sleptov. Spuse :

— Bine, Olia, acum nu-i timp pentru asta. Trebuie să-l găsim pe acest om și să-l aducem înapoi.

— Da, da, spuse ea. Se ridică repede, își șterse ochii, luă de pe masă pachetul cu mîncare uitat de Sleptov, îl înfășură bine și, cu mersul ei înaripat, grăbit, ieși pe coridor. Își aruncă un șal pe umeri și, împreună cu Vinokurov, coborî scara, în curtea întunecată.

În curte însă nu mai era nimeni. Picura.

— Tovarășe Sleptov! strigă Olga Petrovna.

În căutarea lui cercetă mai întîi curtea, apoi ieși în stradă. Se opri, privi în dreapta și în stînga, dar pe străduță nu se vedea țipenie de om. O luă la stînga și începu să strige: „Tovarășe

Sleptov, tovarășe Sleptov !“ Ajunse, aproape în fugă, pînă la colț. Sleptov — nicăieri. Se opri cîtva timp, și o luă încetișor, înapoi, spre casă.

La început nu se gîndi la nimic, apoi re-memoră, fără grabă, ultima parte a convorbirii cu Sleptov, inclusiv cuvintele, fără importanță, despre siberieni. Se gîndea că Sleptov, fiind siberian, locuiește poate chiar în orășelul unde a locuit și ea, imediat după evacuare. Și dacă ceea ce spusese Vinokurov despre soldatul cu o singură mîină era adevărat — că e un om nobil — atunci și acolo, în orășelul acela, puteau să existe oameni minunați, în vreme ce ea îi socotise oameni de nimic, plictisitori, îi învinuia că sînt înapoiați și aspri și visase să scape de ei cît mai repede. Dar, cîstit vorbind, de ce ar fi trebuit ei înșiși să-i arate înțelegere și interes, dacă ea nu-i înțelegea și nu se interesa de ei, nu pătrunsese și nu se străduise să pătrundă în viața lor ? De altfel, ea nu s-a interesat, ba chiar nu l-a înțeles și nu s-a străduit să-l înțeleagă pe cel mai apropiat dintre oameni, pe răposatul ei soț. Singură apariția de astăzi a lui Sleptov limpezise viața ei cu lumina clară a zilei și, în această lumină necruțătoare, multe lucruri începură să arate cu totul altfel.

La acestea se gîndea Olga Petrovna în drum spre casă.

În acest timp, Rostislav Ivanovici trecu strada, cutreieră bulevardul, cercetînd chipul multor trecători, și se întoarse și el fără nici un rezultat. Se opriră amîndoi la poarta imobilului. Luînd-o de mîină, el îi spuse :

— Iartă-mă !

— Ai avut dreptate, spuse ea. Dar înțelege...

— Da, da, desigur...

— Doar eu...

— Înțeleg. Să mergem...

Trecură încet prin curtea imobilului și tot fără grabă urcară scara spre apartamentul lor. Când deschiseră ușa, îl găsiră pe Iura în coridor. Băiatul nu întrebă nimic. Aruncă doar o privire melancolică spre ușă, ca și cum s-ar fi așteptat ca în spatele lor să apară soldatul. Dar nu-i urma nimeni...

— E timpul să mîncăm, spuse Olga Petrovna.

Toți trei pășiră agale, în sufragerie. Olga Petrovna puse pachetul cu bucate siberiene după perdeaua ferestrei și începu din nou să pregătească cina. Apoi se așeză pe același scaun pe care plînsese prima dată și începu din nou să plîngă ca și cum acest scaun o predispunea să verse lacrimi. Rostislav Ivanovici se apropie de ea și-i șopti, cu jumătate de glas, vorbe liniștitoare.

De Iura uitaseră. Iura stătea lîngă fereastră și îi privea cu asprime. Lacrimile mamei îl chinuiau, dar nu-i deșteptau mila. Era galben, încruntat și își dădea cuvîntul de onoare, mai bine zis, își spunea multe, multe cuvinte care sunau a făgăduieli și jurăminte : să fie cinstit, bun, sincer, învățat, sau, cum spunea soldatul, „un om sovietic“.

Își va ține oare jurămintele ? Și le va respecta dacă cei din jur îl vor ajuta nu cu lecții de morală, ci prin autopurificarea de orice rele.

În ceea ce-l privește pe Andrei Sleptov, și Olga Petrovna și Rostislav Ivanovici îl căutară zadarnic, nu pentru că el ar fi părăsit de îndată curtea. Dimpotrivă ! Ieșind din casă, el se îndreptă spre băncuța pe care, dimineța, împletea ciorapi bătrînica, și se așeză. Își răsuci o țigară din mahorcă și începu să fumeze cu nesăț, întrucît, din respect pentru familia Neceaevilor, se ferise să fumeze în casă. Acum înghițea fumul amar, așa cum soarbe aer un om gata să se înece.

Era întuneric. Picura. Așadar, trecuse o zi întreagă din zori și pînă-n seară...

Andrei Sleptov se gîdea cît de iute, cît de fulgerător trecuse această zi și, în același timp, cît de bogată și de lungă a fost ; această unică zi a produs o mare schimbare în viața lui, multe lucruri le-a văzut într-o nouă lumină. La lumina acestei stranii zile totul s-a urnit din loc, s-a învălmășit, s-a complicat. Era o lumină clară, uniformă, necruțătoare. I se părea că toate acele chipuri dragi s-au mistuit o dată cu apariția ei, așa cum pier umbrele într-o sclipitoare lumină.

O auzise pe Olga Petrovna strigîndu-l, o văzuse pe ea și pe bărbatul ei alergînd să-l caute în stradă. Se lipise de perete, temîndu-se să nu fie văzut. Își ascunsese țigara în palmă, așa cum și-o ascund soldații din linia întîi de privirea dușmanului. Nu putea să vorbească acum cu ei și nici măcar să-i privească.

Dar iată că, în sfîrșit, se întoarseră și dispărură în casă, iar Sleptov rămase singur în

curtea cea mare. Mai întîrzie un timp, apoi se ridică și se îndreaptă spre poartă. Cînd ajunse aici se opri și se întoarse cu fața spre clădire. Înaintea lui, din pămînt și pînă la cer, scînteiau, licăreau, sclipeau peste o sută de pătrate luminoase. La început, ochii lui înregistrară priveștița instinctiv, ca pe un lucru frumos. Apoi se gîndi că în fața lui sînt niște ferestre și — dincolo de ele — oameni. Și își aduse aminte că o dată — asta s-a întîmplat iarna, în timpul defensivei — căpitanul Neceaev îi vorbise despre aceste ferestre, chiar despre acestea, și nu despre altele. Neceaev spusese cam așa : patria nu înseamnă izba cu mesteceni și plopî, crîngul ori poiana, precum se scrie după vechiul obicei, în versuri și în proză ; patria înseamnă și locuința orășenească cu două camere, la fel cu celelalte patru de deasupra ei și cu celelalte două de sub ea, și cu cele cincizeci din tot imobilul — o locuință obișnuită, cu robinetele de apă care murmură dimineața și cu telefoanele care sună atunci cînd cineva catadicsește să-și aducă aminte de tine și formează numărul tău de telefon. Patria — înseamnă două ferestre printre altele o sută identice, care nu se deosebesc cu nimic unele de altele, în afară de faptul că dincolo de ele se află nevasta și copilul tău. Încăperea care se află dincolo de ferestrele acestea e de asemenea „glia părinților și străbunilor tăi“, sfîntul pămînt moscovit, cu toate că se află la o înălțime de 20—30 de metri. Apărînd patria cea mare, tu o aperi și pe aceasta mică, și ești gata să-ți dai viața pentru ea.

Sleptov se apucă să caute cele două ferestre, despre care vorbise Neceaev... Le găsi repede, după lumina lor verde, printre celelalte — cu lumină aurie, ori tot verde, cu lumină roșietică, liliachie, sau, pur și simplu, inundate de o lumină sclipitoare, fără nuanțe — toate la un loc, alcătuind un număr covârșitor de cuiburi umane. Aducându-și aminte de cuvintele căpitanului Neceaev și de cele două ferestre ale lui, Sleptov scutură din cap, ca un cal pe care îl chinuie tăunii și își mușcă adânc buzele, ca să nu plângă.

Dar pe lângă dezolarea care îl cuprinsese în clipa aceea, observă că nu-l părăsise senzația a ceva scump, cald și gingaș. El nu înțelegea cărui fapt i se datorește această senzație. Își dădu seama că nu era numai o senzație lăuntrică, sufletească ci, în același timp, și una pur fizică. Această constatare i-a servit drept fir călăuzitor pentru alte investigații și, destul de curînd, atenția sa se concentrează asupra propriului său braț, pe care simțea o plăcută povară. Brațul lui era încă încordat, ca și cum ar fi ținut ceva scump, cald și gingaș.

Greutatea aceasta era a fetei, cu privirile pline de o înțelegere de loc copilăroasă. Ah! această fetiță micuță, acest pui de om proiectat cu totul în viitor, ca un vas în stare să cuprindă toate minunile! Iată ce anume se pare că i-a înmuiat inima împietrită, i-a potolit-o și i-a ușurat-o.

Curînd, Andrei Sleptov redeveni stăpîn pe sine. Își trecu, apăsător, palma peste față, își săltă mai sus ranița în spinare și făcu apoi calea întoarsă, pe drumul pe care acum îl cunoștea, spre

gară. Prevăzînd că îl aşteaptă o noapte lungă, fără somn, la gară, în faţa casei de bilete, Sleptov îşi spuse, mormăind pe sub nas : „Bine-ai făcut, Andrei Sleptov, că ai apucat să aţipeşti dimineaţa pe bancă, apoi pe fotoliul cel moale“. Se hotărî să-şi ia bilet pentru trenul de a doua zi seara, în cursul zilei urmînd să viziteze Moscova.

Traducere de
Eugen Barbu şi Paul Granea

SERGHEI ANTONOV

(n. 1915)

S-a făcut cunoscut, în lumea literelor, din 1944, la început ca poet, apoi ca autor de schițe, reportaje, nuvele, care l-au impus curînd ca pe un prozator original. O bogată experiență de viață, acumulată în anii dinaintea războiului cît și în timpul lui (Antonov a fost rînd pe rînd zidar, muncitor betonier, inginer constructor, profesor, ofițer de geniu etc.) a determinat tematica variată a prozei sale. Antonov vădește însă predilecție pentru tema satului, zugrăvind în multe din nuvelele și schițele sale destinele oamenilor de la țară, viața lor (*Primăvara*, *Dimineața*, *Strigăturile din Poddubensk*, „*Mătușica*“ *Lușa*, *S-a întîmplat la Penkovo*, *Intr-o staniță liniștită*, *Fata din Polesie* etc.). În 1947 publică prima sa culegere de nuvele și schițe, *Primăvara*, urmată, în 1954, de un volum de *Scrieri alese* și, în 1963, de un volum de *Nuvele și povestiri*. Nuvele valoroase ca : *Ploile* (1951), *S-a întîmplat la*

Penkovo (1956), *Alionka* (1960) au întărit și mai mult prestigiul literar al lui Serghei Antonov. În 1964 scriitorul publică o interesantă lucrare pe tema măiestriei literare: *Insemnări despre schiță*. Cele mai de seamă scrieri ale sale (*Ploile*, *S-a întâmplat la Penkovo* și *Alionka*) au fost traduse în limba română.

„MĂTUȘICA“ LUȘA

Natașei

După o absență îndelungată, Gavrilovii s-au întors în colhoz. Toți în păr : Gavrilov-tatăl, nevas-tă-sa, cele două fete și fiul lor Sașa, flăcău neîn-surat. Chiar în prima seară, Sașa a ieșit să se plimbe pe ulița satului de parc-ar fi fost vile-giaturist : îmbrăcat cu haina, fără cravată și cu ghetete pe piciorul gol. Femeile, curioase, îl pri-veau pe furiș, de după perdelețe.

A doua zi, fetele din sat puseră la cale o pe-trecere în casa sprintărei Katerina Valahova care trăia despărțită de bărbatu-său. Se strînsese lume multă. Copilașii gazdei se foiau printre oaspeți, încurcînd locul. Katerina se răstea la ei și-i făcea „neciopliți“. Îi cam plăcea Katerinei să petreacă și îndată ce se amețea puțin, îngîna mereu ace-lași cîntec :

„Cînd aleanul îți dă ghes,
Te du, soro-n codru des ;
Sub stejarul rămuross
Te așteaptă Făt-Frumos.“

Ascultînd-o, fetele făceau haz, dar în veselia Katerinei se deslușea o tristețe fără leac.

Venise și Sașa la petrecere, îmbrăcat la fel ca în ajun — fără cravată și cu ghetele pe piciorul gol — numai că în seara asta își prinsese la reverul hainei insigna Expoziției agricole, ca să vadă toată lumea că fusese și el la Moscova.

Trecu pe acolo și Lukeria Ivanovna, președinta colhozului, o femeie zveltă, bine făcută, privind cutezătoare cu ochii ei inteligenți, căprui-întunecați ca esența tare de ceai. Purta bărbătește o scurtă vătuită, descheiată, și cizme din pînză impermeabilă, cu blacheuri de metal. Se pricepea să conducă mașini, tractoare, să facă sobe, să lege cap la cap două birne și să cînte din muzicuță.

Spre sfîrșitul războiului — Lușa tocmai împlinise douăzeci de ani — cum nu mai rămăseseră bărbați în sat, fu aleasă președintă. De atunci încoace, deci cam de zece ani, conducea treburile colhozului.

Lușa nu-i prea călca pragul Valahovei ; trecuse pe la ea numai ca să vadă ce-i cu flăcăul nou venit și cam ce-ar putea face în colhoz.

Și-l amintea pe Sașa școlar, un băiețel cuminte și sfios. Acum însă făcea pe grozavul, căuta să pară plictisit și vorbea în silă. Numai gura slobodă a Katerinei îl mai trezea din amorțeală.

Cînd începu dansul, Sașa o invită pe Katerina.

Lușei îi păru rău pentru fete, mai ales pentru Nastenka. Se vedea cît de colo că Nastenkăi îi plăcea de Sașa. Se pregătise fata toată ziulica pentru petrecerea asta, alergase pe la vecini, împrumutase plăci. Venise îmbrăcată cu o rochie lungă, împodobită cu o funduliță și adusese cu dînsa un patefon. Încordată ca un arc, aștepta cu inima pierită s-o bage în seamă Sașa, să vadă ce frumos se gătise. Dar Sașa dansa numai cu Katerina, așa că Nastenkăi nu-i rămînea altceva de

făcut decît să schimbe plăcile. Din cînd în cînd, se apropia și Sașa de patefon, ca să comande dansul următor și, ori de cîte ori i se adresa, Nastenka se roșea ca para focului.

„S-a aprins rău, fata“ își zise cu duioșie Lușa. Căută un prilej ca s-o poată dojeni pe Katerina.

— Te ții ca scaiul de el ! Mai lasă-l să danseze și cu altele !

Katerina răstălmăci în felul ei vorbele Lușei. Se apropie de Sașa, îi spuse ceva în șoaptă, și, cînd izbucniră sunetele *krakowiak*-ului ¹, flăcăul o pofti pe Lușa la dans. Lușa n-avu încotro și primi invitația.

Sașa dansa cam greoi, dar semeț. Încredințat că poate să-și îngăduie orice, se purta degajat, aproape necuviincios cu femeile, care însă, dîndu-și seama că tot ele sînt de vină, nu-l osîndeau pentru asta.

— Bagă de seamă, băiete, să nu-ți găsești beleaua cu șoferii din pricina Katerinei, îi spuse Lușa.

— Da' ce, parcă am ceva cu Katerina ? răspunse Sașa. Am mai văzut eu de-alde astea...

„Caș la gură“, se gîndi Lușa. Dar îi plăcea să danseze cu el. Sașa o ținea vîrtos, iar dînsa nu se împotrivea. Uitase cu totul de Nastenka și trecea de la un dans la altul. Ușor ametită, simțea pe spate apăsarea mîinii neliniștite a bărbatului. Era ca și cum o înțelegere tainică s-ar fi urzit între ei doi și-i părea și bine, și rău.

Cînd serata luă sfîrșit și Sașa îi propuse s-o conducă acasă, Lușa îl refuză scurt. Plecă singură, rușinată de ea însăși și de purtarea ei.

¹ Dans popular polonez.

Era o noapte senină, cu lună plină. Bolta liniștită, clipirea sfioasă a stelelor, sorbii încremeniți, cu coroanele lor negre și cu ciorchinii poamelor și mai negre, potecile albe ca varul, brăzdate de razele gingașe, străvezii ale lunii, aburul ușor care se înălța în suluri subțiri dincolo de uscătoriile de snopi — totul era calm și netulburat de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic.

În drum spre casă, trecînd prin satul adormit, Lușa se gîndi că noaptea e un bun sfătuitor, că mîine totul va fi uitat și că viața va reintra pe făgașul ei obișnuit.

Încetul cu încetul, se liniști.

Satul era așezat pe marginea șoselei principale. Mașinile, care treceau pe-acolo cu duiumul, le călcau mereu găinile. Seara, șoferii veneau să ceară adăpost pe la casele oamenilor. Cîte unii, mai îndrăzneți, se legau și de Lușa; văzînd-o cum mergea pe șosea cu pași mari, soldățești, cu mîinile vîrite în buzunarele scurtei vătuite, o rugau să-i lase să mîie noaptea la ea.

— Nevasta te-o fi așteptînd acasă și tu vrei să mîi la alta, nu?... răspundea, de obicei, Lușa pe un ton calm, prietenos și parcă tocmai tonul acesta le lua cutezătorilor orice nădejde.

Lușa rămăsese nemăritată. Stătea singură în căscioara ei.

Pe la jumătatea drumului, Lușa o zări pe Nastenka.

Fata mergea grăbită, aproape furișîndu-se, pe partea lăturalnică a uliței, să n-o vadă nimeni. Căra patefonul și geamantanul cu plăci.

„Of, prostuța de ea, n-a dansat nici măcar o singură dată“ își zise Lușa.

Grăbi pasul, și ajungînd-o din urmă, apucă mînerul geamantanului.

— Hai să ți-l duc și eu puțin !

— Lasă, mătușică Lușa, că-l duc și singură...

— Ba ți-l duc eu !

— Ei, haide, fie ! Tot nu mai e mult pînă acasă.

Lușa își dădu seama că Nastenka era supărată pe ea ; cu toate acestea, îi luă geamantanul și o însoți pînă la poartă.

După ce se despărțiră, Lușa intră în casa pustie și nedereticată, se trînti în pat și se lăsă furată de gînduri. Din cînd în cînd, cite-o mașină, trecînd în goana mare pe șosea, făcea să zăngăne încetișor sticlăria din casă, de parcă cineva ar fi ținut-o în palmă ; unindu-se și lunecînd apoi pieziș pe perete, de sus în jos, umbrele argintii ale geamurilor luminate de faruri se destrămau pe podea. Privindu-le, Lușa începu să se întrebe de ce oare or fi lunecînd umbrele de sus în jos, cînd de fapt mașina merge pe drum drept... Și adormi fără să mai găsească răspunsul la această întrebare...

Peste vreo două zile, Sașa se luă la hartă cu niște șoferi aflați în trecere pe acolo. Lușa, care tocmai își aruncase ochii pe fereastră, își dete seama că pînă la urmă o să iasă cu bătaie ; vîrîndu-se între ei, îl apucă de mîini pe Sașa, care era cam amețit de băutură.

Ieșirile grosolane și înjurăturile bețivilor n-o înspăimîntau pe Lușa. Cum avusese de nenumărate ori prilejul să-i audă pe oameni înjurîndu-se în fel și chip, de față cu ea, se obișnuise ; nu le mai da nici o atenție. Numai că Sașa, contrar așteptărilor Lușei, nu înjură. Tulburat, se potoli brusc și o urmă supus în casă. Lușei îi trecu prin

mintea că dacă flăcăul ar încăpea pe mîna unei femei destoinice ar putea ieși din el un om de treabă.

— Uite ce e, Sașa, începu ea. Trebuie să te apuci de treabă. Destul ai umblat teleleu !

— Am dreptul la o lună de concediu, așa că-mi petrec vremea cum îmi place !

— A, va să zică pentru asta ai venit aici, să petreci ?

— Am venit pentru că n-am vrut să mă rup de familie. Ce, crezi că la oraș nu puteam să cîștig o bucată de pîine ? Ei bine, află c-aș fi cîștigat chiar de două ori cît tine...

Privindu-l cum ședea răsturnat pe spătarul scaunului, Lușei i se făcu milă de el.

— Bei un ceai ? îl întrebă ea.

— Da' ce, crezi că n-am mai văzut ceai ?

În timp ce Sașa își bea ceaiul, Lușa nu-și mai lua ochii de la cîrlionțul bălai de pe ceafa lui. Deodată simți un îndemn atît de puternic să se apropie de el și să-i netezească acest cîrlionț rebel, încît, sperîindu-se, îi spuse :

— Hai, bea-ți ceaiul mai repede și du-te...

Sașa a mai trecut de vreo două-trei ori pe la ea. De fiecare dată venise treaz, își băuse pe îndelete ceaiul și se lăudase la fel ca și prima oară.

În sat începu să umble vorba că Lușa vrea să-l prindă pe flăcău în mrejele ei. Oamenii, care se și apucară să socotească : „el merge pe douăzeci și doi, iar ea are aproape treizeci“, clătinau din cap cu îndoială. Iar colac peste pupăză, bătrînul Gavrilov, socotindu-se, pesemne, viitor socru, începu să chiulească de la lucru.

„Singură mi-am făcut-o ! se gîndi cu amărăciune Lușa. N-am ce face, de-acu' încolo o să trebuiască să-l ocolesc...”

Și iată că prilejul potrivit se și ivi...

Pe neașteptate, sosi în sat noul inginer-șef al S.M.T.-ului cu familia. Inginerul și soția sa, trecuți de mult de anii tinereții, aveau un băiețel de patru ani, pe nume Svetik. Cum nu li se pregătise încă o locuință, Lușa le oferi căscioara ei.

— Nu vin acasă decît noaptea tîrziu, își motivă ea oferta. Așa că simțiți-vă ca la dumnea-voastră acasă...

Și oaspeții îi urmară cu atîta zel sfatul, încît, chiar din prima seară, cînd se înapoie acasă de la lucru, Lușa nu-și mai recunoscua odaia. Toate erau mutate de la locurile lor, toate se învălmășiseră. Pe masă era așternută o altă față de masă, iar pe scriin fuseseră înșirate tot soiul de lucruri străine.

Îi trebuiră cîteva zile pînă să se obișnuiască cu propria ei casă, pînă să dibuie un colțișor unde să se dezbrace, unde să ascundă, de ochii unui bărbat, anumite lucruri de îmbrăcăminte. Toate astea n-o supărau însă pe Lușa. Deși pentru scurt timp, în casa ei intrase, totuși, un stăpîn...

Soția inginerului se descurca anevoie. Nu locuise niciodată la țară și-i era frică de vaci.

După ce, cu chiu cu vai, pregătea prînzul, se așeza lîngă fereastră și spunea ostenită :

— Of, de-ar veni Filip mai repede !

Cînd venea Filip, ea îi punea farfuria cu supă pe masă, apoi se așeza în fața lui și-l privea în tăcere cum mîncea. Și Lușa își aminti că și ea îl privise la fel pe Sașa în timp ce-și băuse ceaiul.

După masă, soții stăteau la taifas. Nemulțumit de cîte ceva, inginerul se enerva din te miri ce.

Ca să nu-i stingherească, Lușa trecea după paravan, cu sentimentul ciudat că nu se află în propria ei casă, ci într-o casă străină, unde îi închiriaseră și ei un colțișor.

Cum Saşa nu mai putea veni acum pe la ea, Luşa îl vedea foarte rar. Se zvonea că flăcăului îi căzuse dragă Nastenka, dar că de teama Luşei fata nici nu vroia să audă de dînsul. Numai că pe Luşa n-o mai interesau cîtuşi de puţin treburile astea. Pătrunzînd pe nesimţite în viaţa familiei care locuia la dînsa, se trezi împărtăşindu-i preocupările şi necazurile ; se împrietenise la cata-ramă cu Svetik căruia, în fiecare dimineată, îi ne-tezea cîrlionţul rebel de la ceafă. Îi plăcea să-i spele lucruşoarele — pantalonaşii, ciorăpeii, piep-tăraşele micuţe — şi se supăra foc cînd mama bă-iatului se apuca să i le spele singură.

Într-o zi, cînd pe Svetik l-a durut burta, cele două femei aproape că-şi pierdură capul. Cînd mama băiatului uitîndu-se tot mai des pe fereas-tră, spunea : „De-ar veni mai repede Filip !“ Luşa repeta după ea : „De-ar veni mai repede Filip Va-silievici“.

Inginerul sosea în fiecare seară cu micul „Gaz“ al S.M.T.-ului şi, cu toate că nu le era de nici un ajutor, de îndată ce-l vedeau se simţeau parcă mai liniştite.

Peste vreo două săptămîni, familia inginerului se mută în noua locuinţă a S.M.T.-ului.

Cînd Luşa se întoarse seara acasă şi-şi văzu odăiţa pustie, după ce spălă o farfurioară care fusese folosită drept scrumieră, se lăsă pe un scaun şi izbucni într-un plîns atît de nestăvilit, că se auzea pînă în uliţă.

Dimineata, zărind lîngă şopron un băieţel dolo-fan de prin vecini, se rezezi la el, îl cuprinse în braţe şi, fără să-şi dea seama ce face, îl copleşi cu sărutări. Strigînd ca din gură de şarpe, băia-tul se smulse din braţele ei şi fugi.

Dezmeticindu-se, Lușa privi cu teamă în jur. N-o văzuse nimeni. Își închipui că puștiul are s-o spună părinților și se sperie și mai tare.

În aceeași zi, mama băiețelului trecu pe la birou.

— Cum vine asta ? strigă femeia. Pe omul meu nū vrei să-l lași să se ducă la S.M.T., iar altora le dai voie să se ducă ?

Lușa răsuflă ușurată.

— Cine se duce ? întrebă ea.

— Cum cine ? Te faci că nu știi ? Sașka Gavrilov vrea să treacă la S.M.T. !

A doua zi, Lușa îl chemă pe Sașa la birou.

— E adevărat ce-am auzit, Sașa ? Vrei să te angajezi la S.M.T. ? îl întrebă ea.

— Încă nu m-am hotărît. O să văd eu ce-o să fac...

— Va să zică așa... nici n-ai pus bine piciorul în satul tău și gata, vrei să speli putina ! N-o să te lăsăm, avem și noi nevoie de bărbați... Spunînd acestea, Lușa se pomeni roșind. Constată mirată că de mult nu i se mai întîmplase una ca asta ; și se îmbujoră și mai tare.

Sașa o privea țintă.

— Să-ți faci cererea, continuă ea, ocolindu-i privirea, ca să intri în colhoz. Ai să conduci brigada constructorilor...

— Și ce-o să am de făcut acolo ?

— Destule, n-ai grijă... Uite, de pildă, grajdurile din Popovka s-au dărăpănat de tot...

— Aș vrea să văd și eu grajdurile alea...

— Numai să-ți ardă să muncești, că treabă se găsește destulă ! Dacă vrei, putem merge chiar acum, să vezi grajdurile...

— N-ar fi mai bine mai pe seară ?

— Ba da, s-ar putea și mai pe seară. Că sînt și eu cam ocupată acum : trebuie să mă duc la Voz-

nesenskoie să iau în primire batoza... Și pe la câte ai putea să vii diseară ? întrebă Lușa, roșind iar.

— Hai să zicem pe la... șapte.

— Bine, la șapte, se învoi ea îndată. Era tulburată, pentru că își dădea seama că fără voia ei, discuția în legătură cu munca lui Sașa putea să i se pară acestuia un prilej pentru a-i da întâlnire.

— Să trec pe la tine ? o întrebă Sașa.

— De ce pe la mine ? i-o reteză Lușa, încruntându-se. Mă găsești aici, la birou.

— Cum vrei, spuse Sașa.

— Sau, știi ce ? Mai bine așteaptă-mă la răscruce. Căci de la Voznesenskoie mă duc de-a dreptul la Popovka. Așa c-o să ne întâlnim la răscruce. De ce să mai vin degeaba pînă aici ?

— La care răscruce ?

— Cum, nu știi ? Unde-i pădurea arsă...

— Bine, dacă zici tu la răscruce, fie și la răscruce. Numai vezi să nu întîrzie, adăugă el din prag. Șapte punct !

Obrajii Lușei ardeau în văpăi. Cu nasul în hîrtii, își urmărea cu coada ochiului subalternii, încercînd să afle dacă n-o fi deslușit cumva tîlcul ascuns al convorbirii ei cu Sașa. Bătrînul contabil lucra însă foarte atent la un tabel, iar tînăra secretară stătea lîngă fereastră, întoarsă cu spatele, și turna, dintr-o sticlă, cerneală în călimară. Lușa nu izbuti să-i vadă fața.

— Dacă mă caută cineva la telefon, sînt la Voznesenskoie, spuse Lușa, apoi ieși.

Trecînd prin fața ferestrei i se păru că secretara zîmbește.

Pînă la Voznesenskoie erau aproape cinci kilometri. Drumul trecea prin pădure. Soarele părea un glob mititel, atîrnat sus de tot, pe boltă.

Mestecenii albi creșteau îngemănați, din aceeași rădăcină, iar verdele curat al frunzișului lor era presărat, ici, colo de galbenul frunzulițelor uscate, aidoma unui început de cărunțeală. Lușa ajunsese la răscrucea unde peste patru ore avea întâlnire cu Sașa. Aici, drumurile se despărțeau : la stînga, drumul o lua spre Popovka, iar la dreapta spre Voznesenskoie. Jur-împrejur nu vedeai decît cioturi negre — trunchiurile arse ale mestecenilor și ale plopilor. Doar insulițele de lăstăriș tînăr mai dădeau puțină viață acestor locuri pustiite și triste. „Oare ce-o să se întîmple aici peste patru ore ? se întrebă Lușa cu inima strînsă. Oare n-ar fi mai bine să nu mai vin ? N-ar fi mai bine să trăiesc ca mai înainte : fără bucurii, dar și fără amărăciuni ? Dacă mă duc, poate că n-am să fiu în stare să mă stăpînesc... Așa că, Lușa, gîndește-te bine ce faci !”

Pădurea se isprăvise. În fața Lușei se deschidea un cîmp întins, miriște proaspătă, presărată cu căpițe joase de secară, deasupra căroro roia un nor de vrăbii. Acum, se vedeau pe miriște, ca-n palmă, toate păcatele semănătorilor ; luînd-o înaintea agronomilor, vrăbiile dădeau de veste că spicele se scutură și că a sosit vremea treierîșului. Altădată, grijulia Lușa și-ar fi dat seama din capul locului de acest lucru, acum însă mergea fără să vadă nimic, repetîndu-și într-una : „Gîndește-te bine ce faci !”

Trecu și de miriște, și de cîmpul de trifoi, dădu apoi de o altă miriște pînă cînd, în sfîrșit, zări acoperișurile caselor din Voznesenskoie ; deși se gîndise tot drumul la întîlnirea cu Sașa, Lușa nu era încă hotărîtă ce să facă.

— Încă de departe, își dete seama că batoza nu sosise la arie.

— Ce-o fi însemnînd asta? Au înnebunit? spuse ea cu glas tare și grăbi pasul.

Oamenii desemnați pentru treierat așteptau nerăbdători batoza. Nu mai aveau nici o treabă: locul fusese pregătit, aria bătătorită. Sosise pînă și cîntarul.

— Cusurgioaica aia de Nastia o să rămînă nemăritată, se auzi glasul pițigăiat al Katerinei.

— Lasă că nici graba nu-i bună! îi răspunse cineva. Uite-o pe Vasilisa, zor-nevoie să se mărite! Și pe cine-a luat? Un moșneag cu părul alb ca omătul! Strălucește, da' nu-ncălzește!

— Bun, rău, cum o fi, e omul ei! Nu afli nicăieri o pîine mai ușoară decît la bărbatu-tău!

Era obișnuita sporovăială a femeilor. Se cio-rovăiau dacă face ca Nastenka să-l ia pe Sașa și discuția lor era atît de aprinsă, de parcă treaba asta ar fi atîrnat numai de hotărîrea lor.

Alta în locul Lușei și-ar fi vărsat necazul pe cel dintîi om ieșit în cale: „Ale cui sînt grînele astea? Ale voastre, ori ba? Dacă vine o ploaie la noapte, se duce totul pe copcă! Decît să stați aici, la taclale, mai bine veneați la mine, să mă anunțați că n-a sosit batoza!”

Dar Lușa nu-și trădă frămîntarea. Întrebă doar dacă n-a trecut pe-acolo mecanicul, sau cineva din mai-marii de la S.M.T. I se răspunse că n-a trecut nimeni.

Liniștită, porni îndărăt, repetîndu-și în gînd, pe un ton destul de ridicat, discuția pe care plănuia s-o ducă la telefon cu directorul S.M.T.-ului. Uitase cu totul de întîlnirea de la ora șapte

și abia cînd ajunse la răscruce, își aminti brusc de Sașa, apoi de secretara pe care o văzuse zîmbind cînd ea plecase, și dintr-odată, toate chinurile sufletești prin care trecuse adineauri i se părăură din cale-afară de ridicule : „A avut dreptate fata să rîdă de mine, zău așa, își zise cu reproș Lușa, din moment ce mie însămi îmi vine să rîd !“

Se gîndi să-l anunțe pe Sașa că nu mai avea vreme să-i arate grajdurile. „La urma urmei, poate să i le arate și administratorul, mîine cînd o să se ducă la Popovka. Și adică de ce să-l mai anunț ? Își zise Lușa. O plimbare nu-i strică... O să mă aștepte cît o să mă aștepte și dac-o să vadă că n-am venit, o să-și ia tălpășița. E doar flăcău în toată firea, n-o să-l mănînce lupii !“

În fața sediului colhozului staționa „Gaz“-ul S.M.T.-ului.

Intrînd în birou și zărindu-l pe Filip Vasilievici, Lușa își dădu frîu liber supărării. Păi, nu zău, se poate una ca asta ? Cît îi ziulica de mare, au de înghițit numai muștrări și ocară da' nimeni nu se gîndește să le dea o mîină de ajutor. Trebuie să treiere, dar cu ce ? Cu îmblăciul, ca străbunii ? Colhozul vecin, de cînd a primit batoza ! Păi cum să n-o primească, dacă acolo președintele-i bărbat și nu cutează nimeni să-l ducă cu vorba ? Pe cînd aici, președinte, deh, e o biată femeie pe care poți s-o obișnuiești cum vrei. Au făgăduit să trimită batoza de dimineață și uite că s-a făcut șase după-amiază și batoza tot n-a sosit ! O zi întreagă a stat brigada degeaba ! Să explice dumnealui, Filip Vasilievici ce înseamnă, mă rog, toate astea ?

Filip Vasilievici, așezat la masa Lușei, lîngă perețele pe care ticăia pendula, suportă cu răbdare tirada femeii. Cînd aceasta isprăvi, Filip Vasilievici începu să-i explice cum că treieratul în colhozul vecin se prelungise mai mult decît fusese prevăzut, că în clipa de față vecinii nu mai aveau de treierat decît vreo cîteva chintale, că el tocmai venea de acolo și că dăduse dispoziție ca agregatul să fie transportat la Voznesenskoie cel mult pînă într-un ceas. Scoase apoi un carnețel din buzunar, răsfoi filele îndoite și conspectînd un tabel începu s-o dojenească pe Lușa pentru încetineala cu care se efectua transportul grînelor la siloz.

— Mă mir cum de nu vă crapă obrazul de rușine! sări Lușa cu gura la el. Batoza nu ne-o dați, dar grînele ni le cereți la vreme!

— Da' nu ți-am spus adineauri că pînă, cel mult, într-un ceas, batoza va fi aici? răspunse Filip Vasilievici. Graficul trebuie respectat, fato! Mobilizează-ți oamenii cum știi și dublează transportul!

Pendula arăta acum șase și jumătate. „Sașa s-o fi pregătind de drum!” își zise Lușa.

— Mașinile sînt ocupate cu căratul grînelor și alte mijloace de transport știi bine că n-avem! Că doar n-o să ducem grînele cu bicicleta! răspunse Lușa.

Calm, Filip Vasilievici calculează distanțele și chintalele transportate și văzu cu uimire că mașinile fac prea puține curse. Scoase o hartă și cercetînd atent itinerarul, constată că mașinile ocoleau pe la Popovka, lungind ruta cu aproape zece kilometri. Intrigat Filip Vasilievici o întrebă pe Lușa de ce mașinile nu merg pe drumul drept.

— Ia încearcă dumneata, măcar o dată, să mergi pe drumul ăsta drept, i-o trînti Luşa. Nu întîlneşti un singur podeţ, ca lumea !

Pendula arăta şapte fără un sfert. „Saşa s-o fi îndreptînd acum spre răscruce ! Uf, de-ar pleca ăsta mai repede !“ îşi zise Luşa, nerăbdătoare să scape o dată de inginer.

Numai că Filip Vasilievici, avînd probabil vreme de pierdut, în loc să plece, se apucă să bată apa în piuă, pe un ton grozav de moralizator, despre unii preşedinţi de colhozuri care, uitînd probabil că vine toamna, nici habar n-aveau să repare drumurile.

— Cine, mă rog, să le repare ? îi tăie vorba Luşa. Că femeile noastre n-au învăţat încă să facă poduri, iar bărbaţi tîmplari ştii bine că n-avem ; ei şi-acum, te rog să mă ierţi, Filip Vasilievici, dar mă cam grăbesc...

Şi luîndu-şi ziua bună de la inginerul care rămăsese mut de uimire, Luşa ieşi val-vîrtej pe usă. Ceasul arăta şapte fără zece...

„Încotro mă grăbesc aşa ? se întrebă ea încercînd singură să se amăgească. Încotro ?“

Cum mergea aşa grăbită pe uliţă, frumoasă, îmbujorată, dar clocotind de mînie, Luşa se izbi de Nastia.

— Mătuşică Luşa...

— Ce vrei ? o întrebă Luşa, fără să-şi încetinească pasul.

— Iar au mînat vitele în mlaştină. Acolo nu-i decît rogoz. Iar dacă-i sărat, vacile îl mănîncă în silă sau de loc... Cum o să îndeplinim planul de lapte cu un păşunat ca ăsta ?

— Ia calul şi du-te la văcari. Spune-le să scoată vitele de acolo. Cînd treci prin Voznesenskoie, vezi dacă a sosit batoza.

— Da' matale un' te duci, mătușică Lușa ?

— În primul rînd că nu-ți sînt nici un fel de „mătușică“ ! În al doilea, nu-i treaba ta unde mă duc. Vezi-ți de drum și fă ce ți-am spus.

Nastia rămase în urmă.

Trecînd bariera satului, Lușa se îndreptă spre pădure. Asfințind, soarele părea de două ori mai mare decît ziua și revărsa peste boltă o lumină rece, zmeurie. Pădurea încremenise în așteptarea nopții. Drumeagul bătătorit cobora lin pe costişă și mersul deveni atît de ușor încît la un moment dat era aproape neplăcut, ca și cum cineva te-ar fi împins de la spate, făcîndu-ți vînt înainte. Coborînd zorită drumeagul, Lușa trăia cu toată făptura ei această senzație neplăcută la care se mai adăuga și o tristețe apăsătoare.

„La urma urmelor, ce, sînt chiar atît de slută ? N-am și eu dreptul să-mi încălzesc sufletul ? De zece ani de cînd muncesc în colhoz, nu mai știu nici ce-i somnul, nici ce-i odihna. Colind uneori și de cîte două ori pe zi cele trei sate care țin de colhozul nostru.“

„Și cu ce te-ai ales din toată truda asta ? o zădări un glas lăuntric. Măcar de-ai fi săltat și tu, nițeluș, colhozul ! Atunci stăteam și noi altfel de vorbă !“ „Păi cum să-l salți fără oameni ? Că deocamdată nu s-au întors decît Gavrilovii !“ „Un singur flăcău și-a făcut apariția în sat și pe-aceia vrei să pui mîna tu ! Tu, președinta colhozului, care porți răspunderea pentru toate. Și pentru hamuri, și pentru cuptoarele dărăpănate, ba chiar și pentru faptul că sînt prea puțini bărbați în sat... Ai să răspunzi de fapta ta și în fața Nastiei și în fața Katerinei, și în fața celorlalte femei. Și bagă de seamă, Lușa, că muierile n-or

să-ți aducă laude. Căci ai fost aleasă președintă, să te gîndești în primul rînd la oameni !“

„Și la mine cînd să mă gîndesc?“ fu cît pe-aci să strige, în gura mare, Lușa, dar se opri la timp, căci se apropia de pădurea arsă și de răscrucea unde o aștepta Sașa.

Peste cîteva clipe, îl zări. Ședea pe-o buturugă, cu spatele spre drum frămîntînd în mînă o rămurică. Fără voie, îi veni în minte cîntecul Katerinei :

„Sub stejarul rămuros,
Te așteaptă Făt-Frumos !“

Fruntea i se încreți. Se opri locului. Sașa încă n-o văzuse.

„Cînd o să mă apropii, el o să mă întrebe : «Ei, unde mergem ?» Și o să-mi arunce o privire plină de înțeles, la fel ca deunăzi, în birou... Iar eu o să-i răspund liniștită : «Cum ? Ai uitat ? Mergem să vedem grajdurile și pe urmă, acasă !» Și cu asta, s-a isprăvit... s-a isprăvit... căci n-o să-i îngădui nici un fel de prostii.“

Părăsi drumeagul și se opri în fața lui.

— De ce-ai întîrziat ? o întrebă Sașa.

Stătea în fața lui cu capul plecat, fără să-i răspundă.

— Tocmai mă gîndeam să mă întorc acasă...

Lușa tăcea mereu, cu ochii în pămînt.

— Ei, hai să mergem... spuse Sașa. Să vedem grajdurile alea și să ne întoarcem, căci azi e ziua lui taică-meu...

Sașa se ridică de pe buturugă, își scutură pantalonii și porni, frămîntînd în mînă rămurica.

Abia acum pricepu Lușa că Sașa nici măcar nu visase la dragoste atunci cînd discutaseră acolo, în birou, după cum habar n-avea că răscrucea era locul de întîlnire al îndrăgostiților din sat. Venise omul să vadă, împreună cu președinta colhozului, grajdurile alea, și-atîta tot... Iar dansurile de la serata Katerinei ca și ceaiul pe care-l băuse la ea acasă, nu fuseseră decît prostii și nimic mai mult.

Urmată de Sașa, Lușa străbătu pădurea, apoi luînd-o de-a dreptul prin poiană, se îndreptară în tăcere spre Popovka.

Pădurile din jurul satului Popovka pălesc la cea dintîi atingere a toamnei. Vara, darnică, le presară cu flori roșii, albastre și albe, care îmbată văzduhul cu miresmele lor dulci ca mierea. Acum însă, totul e ofilit — și florile și iarba. Doar ici-colo se mai zăresc cîpșoarele îngîndurate, alb-albastre, ale clopoțelilor vestejiți și decorați, sau sfioasa floare de nu-mă-uita, care se ascunde în umbră; alături își leapădă petalele zbîrcite — altădată albe-trandafirii — trifoiul, care răspîndește în aerul înserării un suav miros de adio.

...Grajdurile erau pustii. Înăuntru, Lușa începu să-i explice lui Sașa, cu de-amănuntul, ce anume trebuia făcut și în primul rînd ce sarcini reveneau brigăzii constructorilor. Îi arată unde trebuiau înlocuite pardoselile, unde drese cercevelele: apoi cîte canale noi de scurgere trebuiau făcute, avînd în vedere că „aburul de la o singură vacă în douăzeci și patru de ore este egal cu zece litri de apă, așa că iarna plutește în grajd o pîclă de nu vezi la doi pași...”

— Păi nici într-un an n-am să pot isprăvi toate astea ! spuse Sașa. La S.M.T. o fi mai ușor...

Lușa însă îi dădea înainte, pînă cînd dintr-o dată, ochii i se umplură de lacrimi.

Cum în grajd era întuneric, își închipui că Sașa n-o să observe că ea plînge. Dar el observase. Apucînd-o de mîină, o duse la fereastră, mai aproape de lumină.

— Ce-i cu tine ? Ce ai ?

Dar Lușa nu-i răspunse.

— Ce-i cu tine, Lușenka ? repetă el speriat.

Lușa suspină lung, lăsîndu-și capul pe umărul lui.

Uluit, Sașa o cuprinse în brațe. Lușa tresărea toată, hohotind de plîns. În jur se înstăpînise liniștea, și doar undeva, departe, în pădure, se auzea un bocănit ritmic, surd, ca niște lovituri înfundate de topor.

— Credeai că mă duc la S.M.T. ? o întrebă Sașa. Am glumit... Zău așa... Nu mă duc nicăieri...

Bocănitul ritmic și înfundat începu să se apropie. Apoi dintr-o dată se desluși limpede tropotul unui cal. Lușa se desprinsese în grabă, din brațele flăcăului și se lipi de perete. Calul se opri în fața porții ; strigînd „Stai, diavole !“ Nastea intră în grajd.

— Mătușică Lușa ! răsună vocea ei în întuneric.

— Ce mai vrei ? o întrebă calm Lușa, la fel de calm ca atunci cînd, aflîndu-se la birou, cineva o întrerupea de la treburi.

— La Voznesenskoie nu-s căruțe destule. Oamenii nu prididesc să care snopii la batoză, iar mecanicul e supărat foc.

— Bine ! Mă duc îndată să văd ce-i acolo ! și Lușa, ștergîndu-și ochii apăsător, pînă la durere,

și legîndu-și strîns basmaua sub bărbie, ieși afară...

— Uite-l pe Sașa, îi spuse ea Nastiei. Ești pricepută, Nastenka, așa că ți-l dau în grijă... Să-i arăți ce are de făcut în colhozul nostru...

Nastia rămase locului nehotărîtă.

— Nu-ți fie teamă de el ! Face numai pe grozavul, dar să știi că-i flăcău de treabă...

Apoi, dintr-o săritură, Lușa fu în șa. La atingerea călcîielor ei, calul fornăi, apoi o porni în galop prin poiană, strivind sub copite ultimele flori de trifoi și căpșoarele veștede ale clopoșeilor.

Traducere de
Maria Bistrițeanu

CUPRINS

	<u>Pag.</u>
<i>Prefață</i>	V
<i>Tabel cronologic</i> .	XXXI
KONSTANTIN PAUSTOVSKI	
Coliba din pădure .	3
ALEXANDR DOVJENKO	
Voința de a trăi	13
VLADIMIR LIDIN	
Săgetătorul .	27
LEONID LEONOV	
Evghenia Ivanovna .	47
PIOTR PAVLENKO	
Indemn la drum	159
VERA PANOVA	
Surorile	173
MIHAIL ȘOLOHOV	
Scarta unui om	205
VERA KETLINSKAIA	
Aleea inginerilor	255
VIKTOR NEKRASOV	
Kira Gheorghievna (Fragment) .	287
EMMANUIL KAZAKEVICI	
La lumina zilei	355
SERGHEI ANTONOV	
„Mătușica“ Lușa	425

Redactor responsabil : TEODORA POPA
Tehnoredactor : TRAIAN ARGETOIANU

*Dat la cules 16.04.1965. Bun de tipar 12.06.1965. Apă-
rut 1965. Tiraj 20 160 ex. Broșate 17 080 ex. Legate 1/4
3080 ex. Hirtie tipar de 50 g/m². Format 700×920/32.
Coli ed. 21,11. Coli tipar 15,75. A. nr. 4430/1965.
C.Z. pentru bibliotecile mari 8S. C.Z. pentru bi-
bliotecile mici 8S—32=R.*

Tiparul executat sub comanda nr. 50 329 la Com-
bmatul Poligrafic „Casa Scintei”, Piața Scintei nr. 1,
București — R.P.R.

1/2

1/6

5. 46972. 18566

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2025

